

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBULLU EŞREF DİVANI
(METİN-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Betül ELMACI

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kenan MERMER

MAYIS-2016

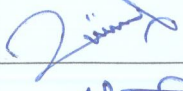
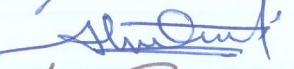

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBULLU EŞREF DİVANI
(METİN-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Betül ELMACI

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

“Bu tez 13.05/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Zülfikar GÜNBOĞAZ	- Başarılı -	
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YEŞİL	- Başarılı -	
Yrd. Doç. Dr. Kenan MERMER	- Başarılı -	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Betül ELMACI

13.05.2016

ÖNSÖZ

On dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan İstanbullu Eşref'in *Divan*'ının tam transkripsiyonlu metnini, şairin hayatını, yaşadığı dönem kültürünün, tasavvuf ve Divan Edebiyatı terimlerinin İstanbullu Eşref'in şiirlerine yansıma biçimini ortaya koymak için hazırlamış olduğumuz bu çalışmanın, Klasik Türk Edebiyatı araştırmacıları ve bu alana ilgi duyanlar için bir örnek teşkil etmesi temennisindeyiz.

Bu tezin hazırlanması sırasında çalışmayı sahiplenerek titizlikle takip eden, mesai saatleri dışında bile özverili yardımlarını asla esirgemeyen tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Kenan MERMER'e içten şükranlarımı sunarım. Bunun yanı sıra, bugünlere gelebilmemizde maddi manevi katkıları olan Doç.Dr. Fatih USLUER ve Doç.Dr. Eyüp BACANLI başta olmak üzere eğitim hayatıma dokunmuş tüm hocalarıma minnettarım. Ayrıca sevgili aile üyelerim, bu süreçte desteğini esirgemeyen bütün dostlarım ve mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Betül ELMACI

13.05.2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İSTANBULLU EŞREF'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ	5
1.1. Hayatı	5
1.2. Edebî Şahsiyeti.....	6
BÖLÜM 2: İSTANBULLU EŞREF DİVANI'NIN İNCELEMESİ	12
2.1. İstanbullu Eşref Divanı'nın Şekil Özellikleri.....	12
2.1.1. Nazım Biçimleri ve Türleri	12
2.1.2. Vezin	13
2.1.3. Kafiye ve Redif	15
2.2. İstanbullu Eşref Divanı'nda Din	17
2.2.1. Allah.....	17
2.2.2. Peygamberler	19
2.2.2.1. Hz. Nuh	19
2.2.2.2. Hz. İbrahim	20
2.2.2.3. Hz. Ya'Kûb ve Hz. Yusuf.....	22
2.2.2.4. Hz. Eyyüb	24
2.2.2.5. Hz. Musa	24
2.2.2.6. Hz. Süleyman.....	25
2.2.2.7. Hz. İsa	27
2.2.2.8. Hz. Muhammed.....	28
2.2.3. Ahiret	32
2.2.4. Ayetler.....	36
2.2.4.1. İktibas Yapılan Ayet ve Sure İsimleri	36
2.2.4.2. Bir İbaresini İktibas Yapılan Ayetler	37
2.2.4.3. Ayetlere Yapılan Telmihler	41
2.2.5. Hadisler	42
2.3. İstanbullu Eşref Divanı'nda Tasavvuf	45
2.3.1. İrfan-Ârif.....	45
2.3.2. Fenâ-Bekâ	46
2.3.3. Seyr ü Sülûk ve Salik	46
2.3.4. Zikir, Vird (Evrâd).....	48

2.3.5. Rind ve Zahid.....	50
2.4. Atasözleri ve Deyimler	56
BÖLÜM 3: İSTANBULLU EŞREF DİVANI.....	63
3.1. Divan Metninin Kuruluşunda Takip Edilen Yöntem	63
3.2. Metin.....	69
SONUÇ.....	343
KAYNAKÇA	345
EKLER.....	349
ÖZGEÇMİŞ.....	353

KISALTMALAR

- a.g.e.** :Adı geen eser
a.g.m. :Adı geen makale
B. :Beyit
bkz. :Bakınız
C. :Cilt
DİA :Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
G. :Gazel
h. :Hicri
Haz. :Hazırlayan
Hz. :Hazret-i
K. :Kaside
Kş. :Koşma
Kt. :Kıt'a
M. :Müstezad
m. :Miladi
Mb. :Murabba
Mu. :Muhammes
Mü. :Müseddes
N. :Nazım
ö. :Ölüm tarihi
s. :Sayfa numarası
T. :Terci-i Bend
Yay. :Yayınevi
yy. :Yüzyıl
y.y. :Yayınevi bilgisi yoktur

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Transkripsiyon Harfleri Tablosu

Tezin Başlığı: İstanbullu Eşref Divanı (Metin-İnceleme)**Tezin Yazarı:** Betül ELMACI**Danışman:** Yrd.Doç.Dr. Kenan MERMER**Kabul Tarihi:** 13.05.2016**Sayfa Sayısı:** iv(ön kısım)+346(tez)+99(ek)**Anabilimdalı:** İslam Tarihi ve Sanatları **Bilimdalı:** -

Bu çalışmada on dokuzuncu yüzyılda yaşamış İstanbullu Eşref'in tek eseri olan *Divan*'ı çeviri yazıya aktarılarak incelenmiştir. Üç ana bölümden oluşan bu tezin giriş kısmında eserin müellife aidiyeti sorunu gündeme getirilmiş ve araştırma sonuçları sunulmuştur. Ardından gelen birinci bölümde İstanbullu Eşref'in hayatı ve edebî şahsiyeti ele alınmıştır. İkinci bölüm, *Divan*'a ayrılmıştır. Bu bölümde eserin biçimsel ve muhteva incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölüm, metnin hazırlanmasında izlenen yol hakkında bilgi ve *Divan*'ın tam transkripsiyonlu metnine ayrılmıştır. Çalışma esnasında ulaşılan bilgiler Sonuç bölümünde değerlendirilmiştir. *İstanbullu Eşref Divanı*'nın bu çalışma ile Klasik Türk Edebiyatı tarihindeki yerini alması ümidine sahibiz.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, İstanbullu Eşref, Klasik Türk Şiiri.

Title of The Thesis: The Divan of Istanbulu Eshref (Text-Analysis)

Author: Betül ELMACI

Supervisor: Assist.Prof. Kenan MERMER

Date: 13.05.2016

Nu.of Pages: iv(pretext)+346(thesis)+99(app)

Department: Islamic History and Arts **Subfield:** -

In this work, *Divan*, the only literary work of Istanbulu Eshref who lived in 19th century, has been analysed by being transcribed. In the introduction section of this thesis composed of three main sections, the complication about whether the work belongs to Istanbulu Eshref or not has been discussed and the research results presented. In the following chapter, the first one, the life of Istanbulu Eshref and his literal aspects has been scrutinised. The second chapter was assigned to *Divan*. In that section, the formal and contential analysis has been made. The third section was assigned to the information about the textual preparation technique and the text with complete transcription of *Divan*. The general information that is received in the course of studying has been assessed in the conclusion. We are expectant about under the favor of this work *The Divan of Istanbulu Eshref* shall take place on the history of Turkish Classical Literature.

Keywords: Divan Literature, Istanbulu Eshref, Turkish Classical Poetry.

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

On üçüncü yüzyıl ile başlatılan Divan Edebiyatı'nın sona erdiği dönem, on dokuzuncu yüzyıl kabul edilir. Çalışmamızın amacı bu dönemde artık Yeni edebiyat ile mücadelesini kaybetmiş Divan Edebiyatı'nın son müretteb divan örneklerinden olan *Eşref Divanı*'nı çeviri yazıya aktararak incelemesini yapmaktır. Bu çalışmamızla alandaki araştırmacılara örnek teşkil etmek niyetindeyiz.

Çalışmanın Önemi

Çalışmamızın önemi, Klasik Türk Edebiyatı alanında ortaya konan ve şimdiye kadar çalışılmamış bu eseri, Latin harflerine tam transkripsiyonlu olarak çevirmek ve incelemesini yaparak kültürümüze ve edebiyat tarihimize katkıda bulunmaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızı yaparken öncelikle eserin müellife aidiyeti sorununu gündeme getirip buna çözümler sunduk. Daha sonra birinci bölüme geçerek İstanbullu Eşref'in hayatı hakkında bulabildiğimiz kısa bilgileri ilave ederek divanındaki bilgilerden de hareketle biyografisini oluşturmaya çalıştık. İkinci bölümde *Divan*'ın biçim ve muhteva incelemesini yaptık. Üçüncü bölümde, çeşitli sözlükler yardımı ile çeviri yazıya aktarımını tamamladığımız divanın ihtiva ettiği manzumeleri nazım biçimlerine göre ayırarak onlara sayı numaraları verdik. Vezin bilgilerini ve sayfa geçişlerini köşeli parantez ([]) içerisinde gösterdik. Haşiyeye yazılmış şiirleri ve beyit içine gönderme yapan düzeltme mahiyetindeki sözcük ve söz öbeklerini dipnotlarda belirttik. Önce varsa şiirin başlığını, sonra sıra numarasını yazdık, daha sonra vezin bilgilerini verdik. Çalışmamızın "Sonuç" bölümünde şair ile eseri hakkında genel değerlendirmelerde bulunduk. Çalışmamızda faydalandığımız bütün kaynakların künyelerini "Kaynakça" bölümünde verdik. Ayrıca "Ekler" bölümüne divanın Osmanlı Türkçesi metninin tamamını ilave ettik.

Çalışmanın Konusu

Çalışmamızın konusunu Ankara, Milli Kütüphane’de, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda 938 DVD numarası ve 06 Mil Yz A 8613 arşiv numarası ile kayıtlı Divan oluşturmaktadır. Divanın dili Osmanlı Türkçesidir. Söz başları ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser, zencirekli meşin bir cilt içerisinde. Dış kapağı 19,5x12,5 cm iken sayfa boyutu 14,2x7 cm büyüklüğündedir Varak sayısı 95 olup satır sayısı genellikle 17’dir, fakat 3 ilâ 24 arasında değişmektedir. Divanın tek nüshası vardır, bunun müellif nüshası olduğunu düşünmekteyiz.

Eserin müellif nüshası olduğunu düşündüren temel dayanakları şu şekilde sıralayabiliriz: Öncelikle, eserde müstensih kaydı yoktur. Eserin sonuna yalnızca tamamlandığına dair bir mim (م) harfi düşülmüştür. Mürekkep lekelerinden anladığımız kadarıyla bazı sayfalarda şiirler veya sözcükler özellikle silinmiştir. Bazı şiirlerdeki sözcükler yerine haşiyede yeni sözcükler eklenmiş bazen de bir dize haşiyede tümüyle değiştirilmiştir. Haşiyedeki yeni beyitler eskileriyle yakın anlamlara gelmektedir; ancak genellikle vezne daha uygun sözcükler seçilmiş yahut sentaksta değişiklik yapılmıştır. Her iki yazının birbirine uyumunu da göz önünde tutacak olursak vezne, kimi zaman da anlama daha uygun olacak şekilde değişiklik yapılması bize, düzeltmeleri yapanın müellif olduğunu düşündürmektedir. Sayfaların başında boşluklar bırakılmıştır veya bazı sayfalar tümüyle boştur. Sayfalardaki boşlukların, yazılması tasarlanan yeni şiirler için bırakıldığı düşünülmektedir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın internet sitesinde eserin yazar kaydı “Eşref İstanbullu (1279/1862’de sağ)” biçiminde yapılmıştır. *Notlar* bölümüne ise; “Çağdaşı Eşref Paşa’nın divanı ile karşılaştırılmış ancak bir benzerlik tespit edilememiştir.” notu düşülmüştür. Divanın muhtevasına bakıldığında “Dem-be-dem mes’ülümüz taḥḳīḳe Ḥaḳḳ itsün ḳarīn/Çünkü taḳlīd eyleyüp Eşref dimişler nāmımız” (G127/6), “Ma’lūm-ı enām oldı be-nām-ı Eşref’im ammā/Bilmem ne sebebden diyelim kim şürefāyız” (G117/10), “Ol günde ne nāmla adımız çağrıla bilmem/Eşref diyü ger bunda şerāfet ile yādız” (G120/7) gibi beyitler dolayısıyla yalnız mahlasının değil, isminin de Eşref olduğu kanaatine vardık.

Son olarak tezkirelerden, o dönemde yaşamış, Eşref isimli bulabildiğimiz tüm şairleri listeledik. Buna göre: İstanbullu Eşref¹ (ö.1293), Eşref Paşa² (ö.1312), Şair Eşref Mehmed³ (ö.1330), Kassâb-zâde Eşref Mehmed Bey⁴ (ö.1307), İfşâî Eşref⁵ (ö.1328), Mehmed Mâhir Eşref Bey⁶ (ö.1264), Mehmed Eşref İzmirli⁷ (ö.?); olmak üzere yedi isme ulaşılmıştır. Bu isimler arasından Eşref Paşa Divanı ile çalıştığımız divanı karşılaştırdık ancak herhangi bir benzerlik bulamadık. Şair Eşref ya da Muhammed/Mehmed Eşref bir hiciv şairi olarak tanınır. Üslup bakımından elimizdeki divanın müellifi ile bir ortaklık yakalayamadık. İfşâî Eşref, İfşâî; Mehmed Mâhir Eşref Bey ise Mâhir mahlasını kullanmıştır. Dolayısıyla bu iki şairin de elimizdeki divanın müellifi olduğunu düşünmedik. Mehmed Eşref İzmirli ise dönem olarak yakın olmasına rağmen telif ettiği eserlere bakıldığında genellikle ders kitabı yahut tarih eserleri yazdığı görülmektedir. Sonuç olarak iki seçeneğimiz Kassâb-zâde Mehmed Eşref Bey ile İstanbullu Eşref olmuştur.

Fatîn Dâvûd'un *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında her ikisinin de hayatı ile birlikte vermiş olduğu gazeller *Divan*'da yoktur. Dolayısıyla bu, ayırt edici bir özellik olmamıştır. Kassâb-zâde Mehmed Eşref Bey'in hayatına baktığımızda Bursa dışında hiç çalışmadığını görüyoruz. Oysaki eser içerisinde divanın müellifi Eşref aynı şiir içinde belirtmektedir: "Hağ perâkende yaratmış ezeli nânımızı/Toplarız çâre ne erzâk-ı perîşânımızı (Mü2/4)", "İd kıldık ne güzel Niğde'de ihvân ile biz (Mü2/5)" Demek oluyor ki şair bir vakitler Niğde'ye çalışmak amacıyla gitmiş ve bayramı orada geçirmiştir. Nitekim İstanbullu Eşref de taşra defterdarlıklarında bulunmuştur.

¹ Fatîn Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, Haz. Ömer Çifçi, s.59.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (erişim: 12.05.2015); İnehan-zâde Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî-Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz. Cemâl Kurnaz ve Mustafa Tatcı, Ankara: Bizim Büro Yay., 2001, C.I, s.44; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul: y.y., 1936, C.III, s.1357.

² İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, C.I., s.331-333; Mehmed Tefik, *Kâfile-i Şu'arâ*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay., s.86.

³ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *a.g.e.*, s.334-344.

⁴ İnehan-zâde Mehmet Nâil Tuman, *a.g.e.*, s.43.

⁵ Ocal Oğuz, "İfşâî Eşref", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*:

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1392> (Erişim: 15.04.2016)

⁶ Fatîn Davud, *a.g.e.*, s367.

⁷ Mehmet Arslan, "Mehmed Eşref İzmirli", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*:

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3094> (Erişim: 15.04.2016)

Neticede müellif tayininde tüm işaretler İstanbullu Eşref'e çıkıyordu. Ancak detaylı bir tarama yaptığımızda İstanbullu Eşref'in vefat tarihi 24 Receb 1293'ü (m. 15.08.1876) gösterirken divanın müellifi olan Eşref, II. Abdülhamid'in cülusuna tarih düşmüştür. II. Abdülhamid'in cülus tarihi ise 10 Şaban 1293'tür (m. 31.08.1876). Eseri incelediğimizde bu 16 günlük fark dışında hiçbir uyuşmazlık görülmemektedir. Aksine elimizdeki *Eşref Divanı*'na baktığımızda İstanbullu Eşref hakkında ipuçları veren beyitler ile karşılaşmaktayız. Bu problemin çözümü ise ölüm tarihinin kaydolunduğu tek belge *Sicill-i Osmâni* olduğundan; *Sicill-i Osmâni*'ye vefat tarihinin belki birkaç gün yahut bir yıl kadar sapmış biçimde kaydolunması ihtimalini düşünmekten geçiyordu ve biz de buna kanaat getirdik. Ek olarak, İstanbul, Eğrikapı'da bulunduğu kaydolunmuş kabrini arama çalışmalarımız da olumsuz sonuçlandı. Neticede, İstanbullu Eşref ile bu divanın içeriği arasındaki uyumdan dolayı *Divan*'ın müellifinin İstanbullu Eşref olduğuna kani olduk.

BÖLÜM 1: İSTANBULLU EŞREF'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

1.1. Hayatı

İstanbulu Eşref'in hayatı hakkındaki bilgilerimiz iki kaynak ve divanı ile sınırlıdır. Fatin Davud'un *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında İstanbullu olduğu, Mekteb-i Maârif-i Adliyye'de⁸ bir süre Arapça eğitimi aldıktan sonra h.1264 (m.1847-1848) yılında Maliye Varidat Muhasebesi'nde çalışmaya başladığı zikredilmiştir.⁹ Şairin ismi *Sicill-i Osmânî*'de "Eşref Halil Efendi" olarak geçmektedir. Taşra defterdarlıklarında bulunduğu, sonrasında Divan-ı Muhâsebât'a¹⁰ âzâ olduğu, (orada mümeyyiz olarak görev almıştır¹¹) ve 24 Receb 1293'te (m. 15.08.1876) vefat ederek Eğrikapı'ya defnedildiği belirtilmiştir.¹²

Divanından yola çıkacak olursak, babasına yazdığı mersiyeden (G3) babasını, İstanbullu Eşref sağ iken kaybettiğini söyleyebiliriz. "Ĥamdü li'llâh Eşrefâ ehl-i sünnetiz (G116/5)" dizesinde Ehl-i Sünnet inancına mensup olduğunu, ayrıca *lezîz* redifli gazelinde:

Yâr yâr lafzı baña her seşer evrâd oldı
Hoş gelir ehl-i tarîkiz bize ezkâr lezîz (G80/6)

beyti ile anlaşılacağı üzere tarikat ehli olduğunu belirtmektedir. Şair, aynı şekilde "şeyh" redifli gazelinde (G66) uzun süredir sohbetine katılamadığı şeyhini rüyasında

⁸ Mekteb-i Maârif-i Adliyye; devlet dairelerine memur yetiştiren okuldur.

⁹ Fatîn Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, Haz. Ömer Çiççi, s.59.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (erişim: 12.05.2015); İnehan-zâde Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî-Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz. Cemâl Kurnaz ve Mustafa Tatcı, Ankara: Bizim Büro Yay., 2001, C.I, s.44; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul: y.y., 1936, C.III, s.1357.

¹⁰ Dîvân-ı Muhâsebât; günümüzdeki Sayıştay'a mukabildir. Bkz. Müslüm Parlak ve Zeliha Parlak, "Osmanlı Mali Sistemi ve Divan-ı Muhasebata Giden Yol", *Sayıştay Dergisi*, 2012, sayı: 87, s. 19-38. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ö. Faruk Bölükbaşı, *Tezyid-i Varidat ve Tenkih-i Masarifat: II. Abdülhamid Döneminde Mali İdare*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2005; Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, İstanbul: Küre Yay., 2001, s.38-40.

¹¹ Ahmet Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Sayıştay Tarihi*, Ankara: Sayıştay Yayın İşeri Müdürlüğü, 1997, s.229-244.

¹² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, Yay.Haz. Nuri Akbayar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996, C. II, s. 498; Mehmet Nâil Tuman, *a.g.e.*, C.I, s.43.

gördüğünden duymuş olduğu mutluluğu dile getirmiştir. Fakat bağlı ya da muhib olduğu tarikatın ismine dair hiçbir bulguya rastlanmamıştır.

Çoyduk eţfâlimizi dâde-keş-i ĥasretde
İntizâr üzre bütün dâ'ire-i firķat de
Niçe 'id eyleyelim memleket-i ġurbetde
Gelir insâna keder çâre mi var elbetde
Bir suĥen söyleyelim ĥaşre ķadar nâm olsun
Saġlık olsun bu da bir böylece bayrâm olsun (Mü2/3)

Divan'ı dışında bir eserde ailesiyle ilgili herhangi bir bulguya rastlanmadı. Yukarıdaki bent; işi dolayısıyla gittiği Niġde'de, ailelerinden uzakta, dostlarıyla bayramı geçirdiklerini anlattığı müseddesten alınmıştır. Kastedilen; "kimimiz" çocuklarımızı *hasrette bıraktık*, değilse bu bentten çocukları olduğu bilgisine ulaşabiliriz. Ayrıca müseddesin devamında: "Eşrefâ toğrusı bayrâmda yatılmaz yalnız" (Mü2/7) dizesi İstanbullu Eşref'in evli olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

1.2. Edebî Şahsiyeti

On dokuzuncu yüzyıl başlarının *Divan* şiirinin son yılları olduğunu, bu tarihten ötede yaratıcı olmayan şairlerin taklit içinde koşuştuklarını ifade eden Kabaklı; "19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarına kadar *Dîvân* tertip edenler eksik değildir. Fakat, onlar bu şiire bir yenilik kazandıramazlar"¹³ diye eklemiştir. İstanbullu Eşref'in *Divan*'ına bakıldığında bu ifadede kastedilen şair tipine çok yakın bir tipolojiyle karşı karşıya olduğumuzu ifade edebiliriz. Gerçekten de Eşref, şiirlerini geleneğe sadık kalarak kaleme almıştır; ancak yer yer güçlü ifadeler bulunsa dahi birçok beyitte vezin, manayı ikinci plana itmiştir. Örneğin aşağıdaki beyitlerde vezne uygunluk ve musiki sağlanmaya çalışılırken anlam geride kalmıştır:

Sûy-ı 'uřřâķdan der-ân vâsıţayı bî-efkâr
Bezm-i rengîniñe işte anı şâvık vıķ vıķ

¹³ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1990, Sekizinci Baskı, C.II, s.613.

Meyve-i vaşlını nā-ehle ki virme yiyemez
İder ol halkına oldukça da lāhık hık hık (G179/5,6)

İstanbulu Eşref'in, Nedim'in öncülüğünü yaptığı mahallileşme akımını takip ettiği, Nedimane bir üslup kullandığı söylenebilir. Mengi, 19. yüzyıl'da mahallileşme akımını sürdüren şairlerin "en önemli özellikleri, halk söyleyişlerini şiire sokmada aşırılığa kaçmaları, şiirlerinin duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun olması ve vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimi vermeleridir"¹⁴ açıklamasında bulunmuştur. Anlam derinliği bulunan güçlü beyitlerin yanı sıra *Divan*'da şu biçimde beyitler de vardır:

Ġālībā gezmişiniz cümle bütün dünyayı
‘Arabayla giçer olduñ giderek deryayı (G292/1)

Söz kaçırдық dehen-i dil-bere dā'ir yāda
Yār tarıldı da didik biz dañi yutduğ mutduğ (G187/4)

İstanbulu Eşref; müretteb divan sahibi, memur bir şairdir. Memur kimliğini vurgulamaktaki temel amacımız şöyle açıklanabilir; öncelikle Eşref'in, geçim kaynağı şairlik değildir. Bu sebeple şiirlerini kaleme alma dürtüsünün geçim kaygısı değil, içsel bir motivasyon olduğu söylenebilir. İkinci olarak, görevi dolayısıyla devlet ricaline yakınlığı dikkate değerdir. Örneğin;

Ey emirü'l-ümerā zāt-ı merāhim paşa
Yetiş imdādıma v'ey dād u mürüvvet-fermā

Ser-i vālā-yı kerem-sāyeñi taşdı^c ise de
Derdimi sen var iken yā kime itsem inhā

Oğu aḥvālime vāķıf ol efendim evvel
‘Arz-ı ḥālīm kalemim ağlayup itdi imlā (K3/1,2,3)

beyitleriyle başlayan kasidesinde ismini zikretmediği bir paşaya birkaç gece öncesinde gasp edilmesini açıklayarak yardım isteğinde bulunmuş, dualarla kasidesini nihayete ulaştırmıştır. Ayrıca Vali Velüyyüddin Paşa'ya yazmış olduğu kasidesinin son beytinde:

¹⁴ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, Beşinci Baskı, s.231.

İşbu neş'eyle kuluñda hāk-i pāy-i devlete
Kimse çok görmez gazel taqdim idersem ekşerī (K5/16)

diyerek Paşa'ya sıklıkla şiir takdim ettiği vurgusunda bulunmuştur. Şairlerin yazdıkları şiirler karşılığında caize aldıkları bir gerçektir. Eşref, alenen caize isteyerek *Divan*'da, "ister" redifli gazelinde şairlerin aldığı caizenin fikhen caiz olduğunu belirtir ve şairlerin cömertlik ehli kerim tabiatlı insanlar istediğini söyler:

Dimişler cā'ize cā'iz dūrür şā'irler aḥz eyler
Bu şüretde kerīmü't-tab' -ı merd-i ehl-i cūd ister (G291/7)

İstanbulu Eşref'in kelimenin tam anlamıyla mutasavvıf bir şair olduğu söylenemez. Birkaç gazelindeki şeyh ve tarikat vurgusu dışında tasavvufi kavramları yüzeysel seviyede kullanmıştır. Örneğin Eşref;

Yār yār lafzı baña her seher evrād oldı
Hoş gelir ehl-i tarīkiz bize ezkār lezīz (G80/6)

beytinde; her seher (vakti) yâr, yâr sözü bana evrad oldu, tarikat ehli (olduğumuzdan, elbette) bize zikirler lezzetlidir, hoş gelir, demiştir. Tarikat ehli olduğunu belirtmesinin yanında *Divan*'ın tümü incelendiğinde hiçbir tarikatın isminin zikredilmemesi ilgi çekicidir. Şair, şuur ve muhit arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda devrin karakteristiği ve özellikle tasavvufun oturmuş kelime kadrosu, divan ve mesnevi vadisinde yazılmış bütün eserlere doğal olarak sirayet eder. Bu kadrodan bigâne kalmak mümkün olmadığı gibi; bir şairin bunlarsız bir şiir evreni kurabilmesi de olanaksızdır. Bu yüzden olsa gerek, Eşref fırsatını düşürdüğü yerlerde kavramları kullanmış; ancak kavramları yeni renklere bürüyerek şiirini derinleştirmek yerine; askeri bir sistematikte onları âdeta bir marş düzeninde yürütmüştür.

Şimdilik pîr-i tarīkiñ bize öz pendî budur
Gemiñi kırtaragör dünya vü çirkâbından (G244/6)

Yukarıdaki beyitte bir tarikat pîrinin yani şeyhinin olduğunu bildirmiştir. Şair, aynı şekilde "şeyh" redifli gazelinde (G66) uzun süredir sohbetine katılmadığı şeyhini rüyasında gördüğünden duymuş olduğu mutluluğu dile getirmiştir. Dolayısıyla bir şeyhe

intisap ettiği yahut ünsiyet duyduğu çıkarımı yapılabilir. *Divan*'ın muhtevasında ilahi aşk yer almıştır; fakat Eşref'in beşerî aşkı işlediği şiirler buna nispetle çok daha fazladır. Nitekim şairin vasıflarını aktardığı “şâ'iriñ” redifli gazelinde de aşkın beşerî olanı işlenmiştir:

Medh-i dil-berdir dilâ vird-i zebânı şâ'iriñ
Nağl-i gül-terde öter bülbül lisânı şâ'iriñ
Kaddi Tübâ çeşmi âhû ruğları nev-gonca gül
Görse bir dil-ber 'aceb yanmaz mı cânı şâ'iriñ
Sine-i sîminine olsa muqâbil 'ayn-ı dil
Kaynamaz mı oynamaz mı yoksa şanı şâ'iriñ
Yek-nigâh-ı 'işve kılsa 'işvekârî luğ ile
Hiç havâs-ı hamsede kıalmaz tevânı şâ'iriñ
Zülf-i 'anber-rîşine bend eyleyüp dil-zârını
Tuymaz ol 'arşa çıkar ise amânı şâ'iriñ
Ahsen-i takvîmligin yâriñ ferâmûş eylemez
Kaçı muhkemdir belî hâbl-i imâni şâ'iriñ
Ta' n iderse halk eger Eşref sen olma dil-şikest
Çünle bildiñ hubb-i hûbân oldu şanı şâ'iriñ (G188)

İlk beyitte gönlüne seslenen Eşref, şairin dilindeki duanın sevgiliyi övmek olduğunu söyler ve şairin dilini taze gül dalında öten bülbülünkine benzetir. Sonraki beyitlerde ise bahsi edilen sevgilinin insan olduğu su götürmez bir biçimde açıklanmıştır. Son beyitte halkın kınamasından dolayı kalbinin kırılmamasını kendine öğütleyen Eşref, şairin şanının güzel sevmekten geldiğini açıklar. Eşref'e göre şair, güzelleri seven ve onun vasıflarını methedendir. Nitekim gazellerinin çoğunu rindane ve şûhane-meşreb yazmıştır.

“Miras” redifli gazelinin taç beytinde:

Suhen şahnında cevlanım benim çok görme zirā kim
Şu' urī ṭab' ım ey Eşref eb [ü] ecdāddan mīrās (G42/10)

diyen Eşref, tabiatının atalarından, belki de önceki dönem şairlerden kendisine miras kaldığını söylemiştir.

Şu' leverdir mihr-i ṭab' ım hūş çün gerdūnuma
Kimseler ṭāḳat getirmez lafz-ı āteş-gūnuma (G254/1)

beytiyle başlayan gazelinde Eşref, tabiatının güneşinin aevli olduğunu belirterek ateşli sözlerine kimsenin gücünün yetmeyeceğini iddia eder. Şairin yumuşak tabiatının yanı sıra Eşref bazı şiirlerinde rakip olarak gördüğü tiplere seslenişinde söylemini sertleştirir:

Vā' iz melāmet eyleme ṭaş atma başña
Uğrar ḥazer kıl aç gözini çarparım saña (G10/6)

Nuşh iderse çalayım başa kitābın dir idim
Oldı benden bunu vā' iz de sizelden fāriğ (G168/4)

Bir fahriye beytinde; “Vaşfi o kadar mücmel-i ma' nāda şî' rim/Kim mışra' ını beyt-i mu' ammāya değışmem” (G232/5) demesinin yanı sıra; “ey Eşref, ālem böyledir, hüner sahipleri olur, dünya yüzünde sen kendini hemen şair mi zannettin” diyerek özeleştirir yapmaktan da geri durmamıştır:

Şafḥa-i şoḥbetde ya māhir mi şandıñ sen seni
Şî' r ü nazm-ı pāk ile şāhir mi şandıñ sen seni

‘Aynña hiç almayup bī-gāne yāḥud āşinā
Tengnā-yı nazmda _____¹⁵ mi şandıñ sen seni

Nefḥa-i siḥr-āferīn-i ṭab' ınā mağrūr olup
Bu edālarla n'ola sāḥir mi şandıñ sen seni

Ṭāhiriyyet yokdığım bildiñ belī nā-çizde
Yā ṭahāretlerle pek zāhir mi şandıñ sen seni

¹⁵ Divanda bu kısım eksiktir.

Ahmedî-hilkatsin ammā sîretiñ meşkûkdur
Bu mizâh ile dilim ‘âmir mi şandıñ sen seni

Eşrefâ ‘âlem bu ra‘nâ baq hünerverler olur
Rûy-ı dünyâda hemân şâ‘ir mi şandıñ sen seni (G275)

Sonuç olarak İstanbullu Eşref’in tasavvufî öğeleri yüzeysel seviyede, tasavvufla ilgili veya ilgisiz her divan şairinin kullandığı ölçüde kullandığını, diğer kavramlara da derinlik kazandırmak yerine şekle bağlı kalıp vezin ve kafiye kaygısıyla şiirlerini yazdığını, tasavvufî şiirlerinin azımsanmayacak sayıda olmasına rağmen şûhane eda ile kaleme aldığı, beşeri aşkı anlatan şiirlerinin buna nispetle çok daha fazla sayıda olduğunu, memur bir şair olduğundan devlet ricaline yakın oluşunu onlara şiir vererek değerlendirdiğini; ayrıca her şair gibi fahriye beyitleri yazıp kendini överken bir taraftan da kibirlenmemeyi kendine telkin ederek özeleştiri yaptığını söylemek doğru olacaktır.

BÖLÜM 2: İSTANBULLU EŞREF DİVANI'NIN İNCELEMESİ

2.1. İstanbullu Eşref Divanı'nın Şekil Özellikleri

2.1.1. Nazım Biçimleri ve Türleri

İstanbullu Eşref Divanı'nda 14 kaside yer alır. Bu kasidelerden ilki, 16 beyitten müteşekkil tevhid kasidesidir¹⁶. *Divan*'da bunun dışında; bir münacat¹⁷, üç na't¹⁸, dört tarih¹⁹, iki bahariyye²⁰, iki medhiyye²¹ ve bir paşadan yardım talebinde bulunduğu bir kaside mevcuttur.

Divan'da yer alan 298 gazelden iki tanesi münacat²², sekiz tanesi na'ttır²³. Eserde yedi adet musammat gazel²⁴ yer almaktadır. Tümü Türkçe-Arapça yazılmış üç adet mülemma gazelin²⁵ yanı sıra bir Arapça²⁶, altı Farsça²⁷ gazel mevcuttur. İstanbullu Eşref, bunların dışında bir adet noktasız²⁸, bir adet mahbûkü't-arafeyn²⁹ (aynı harf ile başlayıp biten) ve yine bir adet zevâtü'l-kavâfi³⁰ (iki vezinli ve kafiyeli) gazel kaleme almıştır.

İstanbullu Eşref, *Divan*'ında 1 muhammes, 7 tahmis kaleme almıştır. Bu tahmislerden; biri Sünbülzade Vehbî'nin kasidesine³¹, ikisi gazeline³²; biri Neylî'nin³³ ve ikisi Enderunlu Vâsıf'ın³⁴ gazeline ve biri de Said³⁵ mahlaslı, kim olduğunu tespit edemediğimiz bir şairin şiirine yapılmıştır.

¹⁶ K1.

¹⁷ K8.

¹⁸ K9, K10, K11.

¹⁹ K2, K6, K7, K14.

²⁰ K12, K13.

²¹ K4, K5.

²² G22, G39.

²³ G2, G6, G7, G23, G75, G143, G169, G224.

²⁴ G3, G32, G123, G197, G218, G268, G273.

²⁵ G15, G32, G223.

²⁶ G223.

²⁷ G9, G34, G77, G211, G239, G247.

²⁸ G83.

²⁹ G28.

³⁰ G82.

³¹ Mu1.

³² Mu3, Mu5.

³³ Mu4.

³⁴ Mu6, Mu7.

Divan'da yer alan diğ er nazım biçimleri; 5 adet olmak üzere müstezad, 5 tane nazım, 4 adet kı t'a, 4 beyit, 1 murabba, 3 müseddes, 2 terci-i bend, 2 koş ma'dır. Koş ma nazım biçiminde on birli hece ölçüsü kullanılmış, bunlar dışındaki şi irlerin tümü aruz vezni ile yazılmış tır.

2.1.2. Vezin

İstanbulu Eş ref şi irlerinde aruzun remel, hecez, muzârî, müctes, recez ve münserih bahirlerini uygulamış tır. Eserde kullanılan bahirler ve kalıplar ş u şekildedir:

Remel

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün: 1 kez³⁶

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün(Fa' lün): 126 kez³⁷

Fe 'ilâtün/Fe 'ilâtün/Fe 'ilâtün/Fe 'ilün(Fa' lün): 70 kez³⁸

Hecez

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün: 66kez³⁹

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün: 5kez⁴⁰

³⁵ Mu2.

³⁶ G295.

³⁷ K5, K10, K11, K14, N2, N3, Kt2, B2, Mu7, Mu8, T1, Mb1, G1, G4, G5, G6, G7, G8, G13, G14, G15, G16, G17, G18, G19, G20, G21, G23, G24, G26, G29, G30, G49, G51, G54, G57, G60, G61, G62, G63, G67, G70, G71, G73, G76, G78, G82, G83, G85, G87, G90, G93, G97, G99, G101, G104, G105, G106, G107, G109, G110, G114, G115, G116, G121, G126, G127, G129, G130, G132, G136, G137, G144, G145, G148, G150, G151, G154, G155, G156, G159, G166, G167, G170, G171, G173, G174, G178, G184, G188, G190, G193, G201, G202, G203, G208, G212, G216, G219, G223, G224, G226, G228, G231, G233, G236, G237, G238, G239, G241, G246, G250, G254, G257, G264, G265, G270, G274, G275, G276, G277, G278, G286, G287, G288, G293.

³⁸ K3, Kt1, Kt4, N5, B1, Mu1, Mu6, T2, Mü1, Mü2, G11, G12, G40, G45, G46, G58, G64, G65, G66, G70, G77, G80, G88, G89, G92, G108, G111, G113, G124, G125, G128, G131, G133, G153, G157, G158, G162, G165, G168, G179, G186, G187, G189, G191, G192, G196, G199, G206, G210, G211, G213, G221, G229, G231, G234, G243, G244, G245, G247, G252, G255, G258, G272, G279, G280, G281, G282, G290, G292, G298.

³⁹ K2, K4, K6, K7, K9, K12, K13, N1, N4, Mu2, Mu3, Mu4, Mu5, G22, G33, G42, G43, G44, G47, G50, G56, G69, G81, G84, G86, G98, G119, G135, G138, G141, G143, G160, G161, G177, G181, G183, G195, G197, G198, G200, G205, G207, G214, G218, G222, G227, G235, G240, G242, G251, G259, G260, G261, G262, G263, G266, G267, G271, G283, G284, G285, G289, G291, G294, G296, G297.

⁴⁰ Mü3, G2, G27, G68, G249.

Mefā' ilün/Fe' ülün/Mefā' ilün*: 1 kez⁴¹

Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün: 52 kez⁴²

Mef' ülü/Mefā' ilün/Mef' ülü/Mefā' ilün: 1kez⁴³

Muzârî

Mef' ülü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün: 10 kez⁴⁴

Müctes

Mefā' ilün/Fe' ilätün/Mefā' ilün/Fe' ilün: 2 kez⁴⁵

Recez

Müstef' ilün/Müstef' ilün/Müstef' ilün/Müstef' ilün: 2 kez⁴⁶

Müstef' ilätün/Müstef' ilätün: 1 kez⁴⁷

Müstef' ilätün/Müstef' ilätün/Müstef' ilätün/Müstef' ilätün: 1 kez⁴⁸

Münserih

Müfte' ilün/Fā' ilün/Müfte' ilün/Fā' ilün: 2 kez⁴⁹

Müstef' ilün/Fe' ülün/Müsref' ilün/Fe' ülün: 1 kez⁵⁰.

İstanbulu Eşref, veznini tespit edemediğimiz üç şiiri ve 11'li hece ölçüsü ile yazdığı iki koşması haricinde şiirlerinde altı farklı bahirde on beş aruz kalıbı kullanmıştır. En sık

⁴¹ B3.

⁴² K1, K8, M1, M2, M3, M4, M5, G25, G31, G34, G35, G36, G37, G38, G39, G41, G48, G53, G54, G59, G72, G75, G79, G91, G94, G102, G112, G117, G118, G120, G122, G139, G140, G142, G146, G147, G149, G152, G163, G164, G169, G172, G180, G182, G196, G204, G209, G217, G225, G232, G253, G269.

⁴³ G273.

⁴⁴ B4, G10, G95, G96, G104, G175, G176, G185, G248, G256.

⁴⁵ G100, G134.

⁴⁶ G3, G123.

⁴⁷ G215.

⁴⁸ G32.

⁴⁹ G28, G52.

⁵⁰ G268.

tercih ettiği bahirler remel ve hecezdır. Türkçenin ses yapısına uygun oluşu ve kullanılış kolaylığından dolayı en çok uyguladığı kalıpsa Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün olmuştur.

2.1.3. Kafiye ve Redif

Divan edebiyatının en önemli ahenk unsurlarından biri kafiyedir. İstanbullu Eşref, *Divan*'ında tüm kafiye ve redif çeşitlerini kullanmıştır.

Yarım kafiye, tek ses benzerliği ile kurulan uyak biçimidir. Şair, divanında yarım kafiyeyi, tam kafiye ve zengin kafiyeden daha seyrek kullanmıştır:

Gel gerdiş-i gerdūna bakup yorma şaķın dīl
Her emrde ol Hāzret-i Hāķķ'a mūtevekkīl
Her luţf u ķahr ' ayn-ı kerem cānib-i Hāķ'dan
Eşref hele bu nūktede pek ol mūte 'emmil (G209/1,10)

' Aķl u fikrim elde vārim aldı ol zallām şeh
Rūy-ı gül-būyı henüz olmuşdur on dördinde meh
' Aţş-ı nār-ı ' aşķ ile ol māha her dā'im dirim
Eşrefi dil-teşne est ez-cām-ı ğabğab āb be-deh (G264/1,6)

Tam kafiye iki ses veya bir uzun ünlü ile kurulan uyak biçimidir. Eşref, tam kafiyeyi sıklıkla kullanmıştır:

Āh kim seyr eyledim bir şūh-meşreb dil-beri
Dil-ber ammā sūz-nāk eyler derūn-ı dilleri
Cilvegāhında mūnaķķaş şūret-i dīvār-veş
Eşrefā ol māha ķarşu lāl olup tursam beri (K5/17,23)

Yār ķaddiñ seyr iden ser-geşte Tūbādır dimiş
Hem cemāl-i pākiñe ' arş-ı mu' allādır dimiş
Medh iderken şūfi hūsnūñ mevc idüp ķāh-ı cūnūn
Eşrefi ' afv eyle kim ra' nā ne ma' nādır dimiş (G137/1,8)

Zengin kafiye İstanbullu Eşref'in en sık kullandığı uyak biçimi olup ikiden fazla ses benzerliği veya bir uzun ünlü ve bir ünsüz ile kurulur:

Bir buse için ol lebi gül-fāma ne minnet
Yek lahzadır āgūşa gel endāma ne minnet
Eşref saña bu cezb qalup yāver olunca
Elbetde oluñ yār ile hem-cāma ne minnet (G35/1,7)

Ey gönca-dehen la^ç l-i lebiñ surh şekerdir
Ruhsārlarñ tāze açılmış gül-i terdir
Eşref niçe bī-tāb ü tevān olmasun aqdem
İnsān olanı böyle edā qor mı çökerdir (G112/1,6)

Tunç kafiye ve cinaslı kafiye *Divan*'da çok sık rastlanmaz. Tunç uyak, kafiye kullanılan bir sözcüğün dize sonundaki diğer sözcüklerin içinde bulunması ile yapılır. Cinaslı kafiye ise dize sonunda anlamları farklı, sesleri aynı sözcük veya söz öbeklerinin kullanılmasıdır. Tunç kafiye örneği:

Fırqatñ çeşme-i çeşmim belı qan ile qarar
Yedim āh la^ç l-i femiñden aña bir merhem arar
Eşrefā n'eyleyeyim görmese gönlüm tırmaz
Cigerim şerha-be-şerha göricek çeşmi yarar (G89/1,6)

Cevriñ az it diyü dā'im iderim yāre niyāz
Dir ki sen çok bulacaqsın saña bunlar dañi az
Eşrefā böyle imiş çāre ne kısmet ezeli
ç Āşka dürlü ricā dürlü niyāz dil-bere nāz (G128/1,7)

Cinaslı kafiye örneği:

Yāre rāst geldim yine derd-i derūnum tāzeler
Tāzeler derdim mülākāt eyledikce tāzeler (G90/1)

Yeter el virdi cefâlar yûri yâr ben de seniñ
Cân senin ten de seniñ her ki ne var ben de seniñ

Bend olup kâkül-i Leylâlara Mecnûn gibi
Bende kim ben dağı ey şûh-ı hezâr-bende seniñ

Eşrefâ ‘ aqlım alup bir nigehiyle didi yâr
Bağma var git dil-i zârıñ ne arar bende seniñ (G197/1,4,5)

Redif, şiirlerde mısra sonlarında, görevleri aynı olan eklerin ya da anlamları aynı olan sözcüklerin tekrarlanmasına denir. *Divan*’da ek, kelime ve kelime grubu redif türlerinin tümü kullanılmıştır:

El-minnetü li’llâh ki şad şevk ile şadız
Râhat-diliz ‘ avni ile mesrûr u fu ‘adız
Ol günde ne nâmla adımız çağrıla bilmem
Eşref diyü ger bunda şerâfet ile yadız (G120/7)

Efendim devlet ü iclâl ile ‘ idiñ sa ‘id olsun
Kemâl-i ‘ âfiyetle ‘ ömr ü iqbâliñ mezid olsun
Budur Eşref du ‘ âmız sâl ü mâhiñ rûz u her gâhiñ
Fe- ‘ idün şümme ‘ idün şümme ‘ idün şümme ‘id olsun (K4/1,9)

Bâreka’llâh cebhe-i dil-dar *par par parlıyor*
Güiyâ bir mihr-i pür-envar *par par parlıyor*
Eşrefâ yazdıķca evşâfiñ o parlaķ âfetiñ
Nûr alup mecmû ‘ a-i eş ‘ar *par par parlıyor* (G109/1,9)

2.2. İstanbullu Eşref Divanı’nda Din

2.2.1. Allah

İstanbullu Eşref, divanına klasik bir şekilde besmele ve tevhid ile başlamıştır. Tevhidin ilk beytinde A ‘raf Suresi, 172. ayette bildirildiği gibi, ezelde “Ben sizin Rabbiniz değil

miyim?” sorusuna insanoğlunun “Evet, şahit olduk” dedikleri âna yani ezeldaki Elest meclisine işaret ederek şöyle demiştir:

Fazlıñla didi dil ezeli bi’smi’llâh
Şamd olsun o ihsâniña yâ Hazret-i Allâh (K1/1)

Aynı tevhidin sonraki beyitlerinde ise kalbi imanla şereflendiği için şükredip; insanın, kalbin, gözün, aklın, canın yaratılışını anlattıktan sonra:

Bed’ itdi kuluñ tertib-i dīvâna mu‘in ol
Şükr olsun o ihsâniña yâ Hazret-i Allâh (K1/15)

diyerek ihsan ettiklerine bir şükür niteliğinde olması için divanını tertip etmeye başladığını söyler; Allah’tan yardım ister. *İstanbul Eşref Divanı*’nda Allah’ın isimleri ve sıfatları sıkça zikredilmiştir. Bunlardan en sık kullanılanı *Hak* olmakla birlikte, *Hazret-i Allâh*, *Hak Teâlâ*, *Hazret-i Hak*, *Mevlâ*, *Hüdâ*, *Hüdâ-yı Ekber*, *Rahmân*, *Kerîm*, *Rahîm*, *Yezdân*, *Hazret-i Yezdân*, *Hazret-i Rabbu’l-‘Alî*, *Rabbü’s-Samed*, *Rabb-ı Teâlâ*, *Rabbu’l-İzzet*, *Rabb-i ‘Alîm*, *Rabb-i Cevâd*, *Rabbü’l-Felak*, *Rabb-i Ehad*, *Hazret-i Bârî*, *Cenâb-ı Mennân*, *Hazret-i Mennân*, *Hazret-i Feyyâz-ı Mutlak*, *Kâdiyü’l-Hâcât*, *Hâkim-i Hükm-i Kader*, *Hazret-i Hallâk*, *Hazret-i Ma’bûd*, *Kassâm-ı Kazâ*, *Kâdı-yı Hükm-i Kazâ*, *Hazret-i Rezzâk*, *Hazret-i Perverdigâr*, *Kân-ı Kerem*, *Lem Yezel*, *Hazret-i Fa‘‘âl-i Mutlak*, *Sahibü’l-Fazlu’l-‘Azîm*, *Kirdkâr* biçimlerinde de Allah’ın isim ve sıfatları tekrarlanmıştır.

Eşref, birçok beyitte Allah’tan başkasından hiçbir ümidinin olmadığını; her isteğini yalnızca O’ndan dilediğini belirtmiştir:

Yok ğayrı cenâbıñdan ümidgâh-ı penâhım
Senden meded ey Rabb-i Şamed fetḥ-i murâd it (G.39/2),

Ğayrıñdan ümid itmem ‘aḫ çünki ḫaḫadır
Mes’ülümü ihsân sen ey Rabb-i Cevâd it (G.39/4)

Mazḫar-ı ‘afv-ı cemîl eyle bu Eşref bendeñi
Rû-siyâh-ı ‘âsiyim yâ Rab kime yalvarayım (G.224/7),

Ḥazret-i Feyyāz-ı Muṭlak Ḳādiyü'l-Ḥacāt'dan
Ġayrı yoḡdur bir ümīdgāh-ı penāhımız belī (G.276/5).

Aynı zamanda anlamca aynı doğrultuda olup sık sık tekrarlanan bir başka durum da bütün dertlerini ancak ve ancak Allah'ın bileceğidir:

Kimse yoḡ yār u enīs ü mūnisim vaḥşetdeyim
Kimse bilmez ġayrı ol Rabbü's-Samed'den çekdiğim (G.226/2)

Böyle bir vādī-i süflāda sefālet çekdim
Yıdığım tepmeyi bir ben bilirim bir Mevlā (K.3/8)

Ḥālīm ancak Ḥaḡ bilür dermān hemān andan olur
Eşrefā aḫvālīmi beyhūde benden şorma giç (G.51/7).

Bunların dışında: Allah'ın hikmetine akılların ermeyeceği (G.46/10), -Hz. İbrahim kıssasına telmihle- ateşi gül bahçesi edenin Allah olduğu (G.165/6), her şeyin en iyisini Allah'ın bilebileceği (G.28/11), affı Allah'tan istediği (G.114/2, G.120/6, G.121/1), (hayır) kapılarını açanın Allah olduğu (G.50/9, G.123/3), kolaylığın da zorluğun da Allah'tan geldiği ve buna rıza göstermek gerektiği (G.3/2, G.3/5, G.19/1, M.1/4, G.209/9, G.209/10, G.226/8), Allah'ın yardımı ile şairin düşmanlarını yenebileceği (T.1/2), Allah'ın Eşref'e çektirilenlere razı olmayacağı (G.196/5), Allah'ın sanatını düşündüğünde herkesin hayran kaldığı (K.12/12), her işin Allah'a havale edilmesi gerektiği (G.19/7, G.60/6, G.172/4, G.209/1, G.209/3, T.1/1), rızkın Allah'tan geldiği (G.208/7, G.243/6, Mü.2/4), kulun Allah'ın yardımına muhtaç olduğu (G.20/3, G.53/1), Allah'ın isminin gönülden asla uzak olmadığı (G.4/5), Allah'ın fazlına engel olmaya kimsenin gücünün yetmeyeceği (T.1/5) belirtilmiştir.

2.2.2. Peygamberler

2.2.2.1. Hz. Nuh

Hz. Nūh, kavmini putperestlikten uzaklaştırıp tevhid inancına döndürmek için gönderilmiştir. Kuran'a göre yoldan çıkmış, çok zalim ve azgın olan kavmi Nūh'a

inanmadığı gibi ona mecnun demiş, onu taşlamakla tehdit etmiştir.⁵¹ Hud Suresi 38. ayette de belirtildiği gibi kavminden inanmayanlar Hz. Nuh ile alay etmişler ve hatta aynı surenin 32. ayetinde de meydan okumuş, “haydi bizi tehdit ettiğin azabı getir de görelim” demişlerdir. Daha sonra Nuh Suresi 26. ayette bildirildiği şekile, Hz. Nuh “Ey Rabbim! Kâfilerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!” duasını etmiştir. Mu’minûn Suresi’nin 27. ayetinde bildirildiği üzere Hz. Nuh’a, gemi yapması emredilmiştir.

Tufan baş gösterdiğinde tüm dünya sular altında kalmış ve yalnızca geminin içindeki müminler kurtulmuştur. “Nuh Peygamber 1000 veya 950 yıl yaşadı. Bu nedenle ‘Nüh ömrü’ deyiimi halk arasında yaygınlaşmıştır.”⁵² İstanbullu Eşref de *Divan*’da Hz. Nuh’un ömrüne telmihte bulunmuş ve: “Nüh’uñ ‘ömrinden ziyâdedir aña bilir sesin” (G.238/5) ve “İhtiyâr olmaz dil-i ‘uşşâk bulsa ‘ömr-i Nüh” (G.61/4) demiştir. Nuh tufanı üzerine ise “yâ Rab” redifli gazelinde:

Necât i ‘fâ idüp Nüh’a vücūdum küştesin itdiñ
Ġarîķ-i baħr-i ‘aşķıñ eylerim nevħa fiġân yâ Rab (G.22/8)

“Nuh’a kurtuluş verip benim ölü vücudumu aşkının denizine gark ettin, yâ Rab feryat fiġan eylerim” anlamına gelecek şekilde kullanmıştır. Nuh tufanı genelde olumsuz anlamlara gelecek şekilde kullanılmasına rağmen; tüm dünyayı sularla doldurması yönünden benzetme yapılarak, “dünya ve içindekileri tümüyle şevk kaplamış, kadeh neşe suyuyla Nuh tufanı gibi dopdolu olmuştur” anlamında şu beyit kaleme alınmıştır:

Ķaplamış bi’l-cümleten dünyâ vü mâ-fihâyı şevķ
Âb-ı neş’eyle pür olmuş cām çün tūfân-ı Nüh (G.57/4)

2.2.2.2. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim’in hayatı ve kıssaları Kuran’da geniş bir şekilde yer alır. “Hz. İbrâhim edebî eserlerde babasına nisbetle İbrâhîm-i Âzer, İbn Âzer; Halîl, Halîlullah, Halîlürrahmân, Halîl-i Akdes adlarıyla da anılmıştır. ... Onun doğumu ve doğumuyla ilgili olaylar, eşini ve çocuğunu Mekke’de bırakması, Allah’ın emri üzerine oğluyla birlikte Kâbe’yi inşa etmesi, putları kırması, yıldızlarla alâkası, duaları, oğlu İsmâil’i

⁵¹ Ömer Faruk Harman, “Nuh”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.226.

⁵² İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yay., 2008, 17. Basım, s.361.

kurban etmeye teşebbüsü sebebiyle kurbanı ve sünnet olmayı başlatan kişi olması, mancınıkla ateşe atılması (mancınık-ateş), ateşin onu yakmaması (nâr-nur), düştüğü yerin cennet bahçelerinden bir gül bahçesi haline dönüşmesi ve oradan soğuk bir su kaynaması (âteş-âb), burada bir göl meydana gelmesi (cennet-cehennem) gibi motifler telmih yoluyla zikredilmiştir.⁵³

Hız. İbrahim ile ilgili en meşhur kıssalardan biri şüphesiz Nemrut'un onu ateşe attırması meselesidir. Enbiya Suresi 57. ve 70. ayetler arasında bildirilen olay şöyledir: Hız. İbrahim bir gün herkes gittiğinde bütün putları parçalamış yalnızca en büyüğünü sağlam bırakmıştı. Daha sonra halk durumu görünce ondan şüphelenmiş ve Hız. İbrahim'i getirterek onun yapıp yapmadığını sormuştu. Hız. İbrahim parçalanmamış olan en büyük puta sormalarını istediğinde, halk putların konuşamayacağını söylemişti. Hız. İbrahim: "Öyle ise siz, (hâlâ) Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda, hiçbir zarar veremeyecek şeylere mi tapacaksınız?" dediğinde, içlerinden bazıları Hız. İbrahim'i yakmayı öne sürmüşlerdi. (Ateşe atıldığında) Allah "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" emrinde bulunmuştu. "İbrahim -Allah'ın emriyle- ateşte yanmamış, ateş gülistan olmuş"tu.⁵⁴ *İstanbulu Eşref Divanı*'nda Hız. İbrahim ile ilgili telmihler yalnızca, atıldığı ateşin gül bahçesine dönüşmesi üzerinden kurulmuştur:

Beni nûr-ı maḥabbetde tenûr-ı 'aşka yandırdıñ
Ḥalil'e nâr-ı Nemrûd'ı iderken gülsitân yâ Rab (G.22/6)

"Yâ Rab, Hazret-i İbrahim'e (Halil'e) Nemrut'un ateşini gül bahçesi ederken beni muhabbet (sevgi) ışığında aşkın tandırında yaktın" diyerek Hız. İbrahim kıssasına telmihte bulunurken nûr ve nâr sözcüklerinin fonetik benzerliğini de vurgulamıştır. Aynı doğrultudaki bir başka beyitte Eşref, "ateşi gül bahçesi eden Allah'tır, (benim için aksine) aşk ile içimdeki bahçe ve çimenlik ateş oldu" demiştir:

Âteşi gülşen iden Rabb-ı Te'âlâ şânüh
'Aşk ile oldı derûnumdaki bâğ [u] râğ kâğ (G165/6)

⁵³ Mustafa Uzun, "İbrahim", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.273.

⁵⁴ Ahmet Talât Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara: Berikan Yayıncılık, 2013, s.221-222.

Ayrıca aşağıdaki dizelerde de Eşref, ateşin gül bahçesine dönüşmesi meselesi üzerinden Hz. İbrahim'e anlamca telmihte bulunmuştur:

Meded āb-ı vişāliñle sen ol nīrānı gülzār it (G33/2)

Bāğ olur nārımla yağıdırsañ eger nehri baña (G19/3)

2.2.2.3. Hz. Ya'Kûb ve Hz. Yusuf

Hz. Ya'kûb, “Hz. İbrahim'in torunu ve İsrailoğulları'nın atası olan peygamber.”dir⁵⁵ Yusuf Suresi 8. ve 18. ayetler arasında anlatıldığı üzere Hz. Ya'kûb'un Hz. Yusuf'a olan sevgisini kıskanan kardeşleri babalarının izniyle onu bir yere götürmüş ve orada bir kuyuya atmışlar, döndüklerinde ise Hz. Ya'kûb'a onu bir kurdun yediğini söyleyerek üzerinde (Hz. Yusuf'un olmayan) sahte kan bulunan gömleği göstermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Ya'kûb, Hz. Yusuf'un “hasretiyle Beytü'l-ahzen (hüzünler evi) denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur.”⁵⁶ İstanbullu Eşref Divanı'nda bu yer *külbe-i ahzân* veya *külbe-i hüzn* olarak geçmektedir. Genelde âşığın çekmiş olduğu acılara şahit tutulur:

Āteş-i 'aşk-ı derūnumdan yürekler yandılar

Külbe-i hüzn içre āhımdan direkler yandılar (Mu.8/1)

“Hz. Ya'kub divan edebiyatında gam ve hüznün sembolü hâline gelmiş ve âşıkların kendilerini benzettiği kişilerin başında yer almış, ayrıca şairler Ya'kub'un sabrını örnek almıştır.”⁵⁷ *İstanbullu Eşref Divanı*'nda aynı şekilde âşığın canı, teninde esir olmuş ve Hz. Ya'kûb gibi hüznle doludur; “Esir-i külbe-i ahzân ne gamla Ya'kûb-ı cān” (G.100/4), ayrıca âşık sevgilinin hayalini hatrına getirdiğinde Hz. Ya'kûb gibi hüznü olan kalbinin ferahlaması üzerine: “Hâne-i hâtırımı hayl-i hayâli alalı/ Beytü'l-'irfânda oldı dil-i Ya'kûb ferah” (G.58/3) beytini söylemiştir.

Şair, sevgiliden ayrı düşmüş olmasını Hz. Ya'kûb'un Hz. Yusuf'tan ayrılmasına benzeterek, “Dünya, beni ayrılık denizine gark etti, yüzü Yusuf gibi (güzel) sevgiliden Ya'kûb gibi ayırdı” demiştir:

⁵⁵ Ömer Faruk Harman, “Ya'kûb”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.274.

⁵⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s.478.

⁵⁷ Mustafa Uzun, “Ya'kûb”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.276.

Beni müstağrak-ı deryâ-yı firğat eyledi gerdün
Ayırdı Ya' kub-âsâ cebhesi Yûsuf-mişâlimden (G.242/2)

Divan şiirinde sevgili, güzelliği dolayısıyla Hz. Yusuf'a benzetilir, "Yûsuf-ı sâni (ikinci Yûsuf) olarak nitelenir."⁵⁸ Eşref de, "o Yusuf yüzlüye âh eden düşkünler (âşıklar) çoktur" (G.274/5); "onun cemalini seyretmekten dolayı gönle keyif gelir, onun güzelliğinin olgunluğundan Yusuf Suresi okunur" (G.235/1); "bana göre can ve âlem bir yana, sevgili bir yana/ben feragat etmem, o Kenan (ülkesinin) ay'ı (Yusuf) bir yana" (G.247/1) diyerek sevgilinin güzelliği ile Hz. Yusuf'un güzelliği arasında irtibat kurmuştur. Bu bağlamda sevgiliye seslenerek "sanki efkarımın elleri eteğinde bağlı kaldı, lutf et beni elden bırakma ey Yusuf-ı sâni" demiştir:

Hemânâ beste kıldı dâmeniñde dest-i efkârım
Bırakma lutf idüp elden beni ey Yûsuf-ı şâni (K13/34)

Yusuf Suresi 23. ve 35. ayetler arasında Züleyha'nın Hz. Yusuf'a olan arzusu üzerine ondan murat almak istemesi ancak Hz. Yusuf'un, Rabbi'nin delilini görerek uzak durması, Züleyha'nın Hz. Yusuf'un gömleğini arkadan yırtmış olduğu hâlde ona iftira atması ve en sonunda Hz. Yusuf'un zindana düşmesi meselesi bildirilmiştir. İstanbullu Eşref ise bu mesele üzerine:

Eşref olmak lâyıķ iken ol melek-simâya pes
Kimdir ol Yûsuf-cemâli bend-der-zindân iden (G.233/6)

"O melek yüzlüye en şerefli (eşref) olmak layıkken o Yusuf cemali zindanda bağlı kılan kimdir" diyerek Hz. Yusuf'un zindana atılmasına telmihte bulunmuş; ayrıca sevgilinin güzelliği üzerine "o cemalin Yusuf'u, şüphesiz zamanın bin Züleyha'sının eli senin eteğindedir" biçiminde bir bağlantı kurarak şöyle bir beyit kaleme almıştır:

Ol cemâliñ Yûsuf'ı bî-şek ğazîr-i Mışr-ı hüsn
Biñ Züleyhâ-yı zamân dest-be-dâmândır saña (G.8/3)

⁵⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s.484.

2.2.2.4. Hz. Eyyüb

İshak (a.s.)'ın oğlu Ays'ın torunudur. Pek çok malı varken Cenab-ı Hak tarafından imtihan edilmiştir. Tüm malı mülkü elinden gittiğinde o şükretmiştir. Hasta olduğunda sabretmiştir. Bedeninde yaralar açıldığında da yaraları kurtlandığında da sabrı sürdürmüştür, ibadetine devam etmiştir. Sonra şifa bulup malları yerine gelmiş, dünya ve ahret saadetine nail olmuştur.⁵⁹ “Hz. Eyyüb ... sabır ve tahammül timsali olup manzum eserlerde daha çok bu özelliğiyle ele alınmıştır.”⁶⁰ *İstanbulu Eşref Divanı*'nda yalnızca bir yerde Hz. Eyyüb'e telmihte bulunulmuştur. Zorluğu da kolaylığı da bir kapıdan bilen şair; içimi ayrılık derdiyle tümünden doldurdun ya Rab, (hâlbuki) Hazret-i Eyyüb'e sonsuz şifa vermiştin, demiştir:

Derūnum derd-i fir̄katle bi-küllī eylediñ memlū

Virirken Ḥazret Eyyüb'a şifā-yı cāvidān yā Rab (G.22/7)

2.2.2.5. Hz. Musa

Hz. Musa, kendisine Tevrat indirilen peygamberdir. Hz. Musa doğmadan bir kahin, Firavun'a İsrailoğullarından bir çocuğun doğacağı ve onun devletinin yıkılmasına sebep olacağı haberini verdikten sonra Firavun, İsrailoğullarından doğacak erkek çocuklarını öldürtmeye başlamış ve her semte cellatlar tayin etmiştir. Bu sırada “İmran” soyundan Hz. Musa dünyaya gelmiştir. Annesi, öldürülmesini önlemek gayesiyle onu bir sandık içinde Nil'e bırakmıştır. Firavun'un karısı Asiye, Hz. Musa'yı görünce severek öldürülmesine engel olmuştur. Hz. Musa peygamber olduktan sonra Firavun'u hak dine davet etmiş; ancak Firavun bunu kabul etmemiştir. İsrailoğullarını gece Mısır'dan çıkararak Hz. Musa asasıyla Kızıldeniz'e vurmuş, deniz yarılarak onda 12 yol açılmış, on iki kabilenin her biri bir yoldan gitmiştir. Firavun da askerleri ile onları takip etmiş ancak İsrailoğulları kurtulduktan sonra deniz tekrar kapanmış, Firavun ve askerleri orada boğulmuştur.⁶¹ İstanbulu Eşref, divanında bu olaya telmihte bulunarak; “sürekli olarak inkarcı güzelliğin ile uğraşmaktayım, her Firavun'a (onu yola getirmek için) İmran soyundan bir Musa var olmuştur” demiştir:

⁵⁹ Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, İstanbul: Bedir Yay., 1966, C.I, s.27.

⁶⁰ Nurettin Albayrak, “Eyyüb”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C.XII, s.17.

⁶¹ Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C.I, s.27-30.

Uğraşmadayım münkir-i hüsnüñle müdāmī
Her Fir‘avna Mūsī-i ‘İmrān olagelmiş (G.139/5)

Tâ-hâ Suresi 40. ayette sözü edilen, Hz. Musa'nın bir Mısırlıyı kazara öldürmesi olayını Harman şu şekilde açıklamıştır: [Hz. Musa,] Bir Mısırlı ile kavga eden İbrani'ye yardım ederken Mısırlının ölümüne sebep olur. Pişman olarak affedilmesini diler ve Allah da onu affeder. Bir gün sonra başka bir Mısırlı ile kavga eden İbrani'nin tekrar kendisinden yardım istemesi üzerine Musa ona haksız olduğunu söyleyince bu defa Musa'nın bir adam öldürdüğünü ifşa eder. Mısır'ın ileri gelenleri Musa'yı öldürmek için plan yapar. Bunu haber alan Musa oradan kaçır ve Medyen'e gider.⁶² Bu olayı İstanbullu Eşref, birkaç hırsızın saldırısına uğradığını anlattığı şiirinin bir beytinde vak‘a-i kıbtî ismiyle alarak şu şekilde zikretmektedir:

Anda ben çekdiğim endüh-ı bilā-cān havfın
Çekdi mi vaq‘a-ı Kıbţide de bilmem Mūsā (K.3/10)

“Musa Firavun'a, Allah'ın elçisi olduğunu söyler ve inanması için ona asa ve beyaz el mucizelerini gösterir. Bunun üzerine Firavun Mısır'ın önde gelen sihirbazlarını toplar. Sonunda Musa'nın asası sihirbazların oyuncaklarını yutar.”⁶³ Hz. Musa'nın asasının bir mucize olarak ejderhaya dönüşmesi üzerine Hz. Musa kıssasına yapılan telmihlerde sihir, asa, yılan, ejder gibi sözcükler tenasüplü olarak kullanılmıştır. İstanbullu Eşref de, “sihir yapanlara ejder gibi cevap vermek için ey Eşref, elimizde özellikle kalemden asamız vardır” demiştir:

Cevāb virmekte ejderler gibi sihr-āferīnāna
Huşūşan Eşrefā elde ‘aşā-yı hāmemiz vardır (G.98/5)

2.2.2.6. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman, “Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen hükümdar-peygamber”⁶⁴dir. Akkaya'nın açıkladığı gibi, Divan Edebiyatında Hz. Süleyman: göz yumup açma süresinde Belkıs'ın tahtını Sebe ülkesinden Kudüs'e getiren ve ism-i

⁶² Ömer Faruk Harman, “Musa”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXI, s.211.

⁶³ Ömer Faruk Harman, a.g.m., s.211.

⁶⁴ Ömer Faruk Harman, “Süleyman”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.56.

a‘zamı bildiği rivayet edilen veziri Âsaf b. Berahyâ ile birlikte anılmış, dönemin sultanıyla vezirleri de onlara benzetilmiş, sahip olduğu kudret ve saltanat ise (mülk-i Süleyman) mutlak bir ihtişamın sembolü sayılmıştır. Sarayı güçsüzlerin sığınağı, davaların adaletle halledildiği yerdir, kendisi aynı zamanda adaletin sembolüdür. Bunun yanında kuşların dilini bilmesi, rüzgâra hükmetmesi, Sebe Melikesi Belkıs ile olan macerası, Hüdhüd’ün arada elçilik yapması, mührünü bir deve kaptırması, karınca ile konuşması gibi telmihler görülür.⁶⁵

Hz. Süleyman’ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu, Neml Suresi 17. ve 19. ayetler arasında bildirildiği gibi, karınca vadisinden geçerken karıncalardan birinin “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler” demesi üzerine Hz. Süleyman gülümseyerek dua etmiştir. Pala, bu kıssanın devamında karıncanın Hz. Süleyman ile konuşarak ona nasihatlerde bulunduğunu kaydetmiştir.⁶⁶ *İstanbullu Eşref Divanı*’nda şair, çoğunlukla Hz. Süleyman ile karınca kıssası üzerinden telmihte bulunmuştur:

Taht-ı hürmetde idik yümni Süleymân-âsâ

‘Âkıbet taht-ı kademlerde haķir mūr olduķ (G.186/4)

Şair, sevgilisinden ayrılmasıyla hâlinin perişan olması üzerine kaleme aldığı yek-avaz gazelde “(eskiden) hürmet tahtında Süleyman gibi uğurluyduk, sonunda ayaklar altında aşığılık (bir) karınca olduk” diyerek Hz. Süleyman’ın saltanatı ile karıncanın acizyeti arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Bir başka beyitte yine güzergah üzerinde bulunan bir karıncaya kendini benzeterek:

Ṭariķinde yine nâ-çâr iken mūr-ı Süleymân-veş

Vişâliñ bezminiñ ârzü-keşidir Eşref üftâde (K.12/45)

“Onun yolunda yine Süleyman’ın karıncası gibi çaresizken, düşkün Eşref onun kavuşma meclisinin yürekten isteyenidir” demiştir. Ayrıca “İşitdim cür’et itdim kışsa-i mūr u Süleymân’ı” (N1/2) ve “Böyle nâ-çizi Süleymân’a daħi mūr itdi” (Kt1/12) dizelerinde de Hz. Süleyman, karınca ile birlikte anılmıştır.

⁶⁵ Hüseyin Akkaya, “Süleyman”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.61.

⁶⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s.412.

Bunun yanı sıra, Hz. Süleyman “dünyevî gücün ve saltanatın sembolü kabul edildiğinden kasidelerde padişahlar ‘Süleymân-ı zaman, Süleymân-ı devran’ diye anılmış”tır.⁶⁷ İstanbullu Eşref, divanında Sultan Abdülaziz’in, vaktin Süleyman’ı; V. Murad’ın devranın Süleyman’ı olduğunu ifade etmiştir:

Büyük bir luṭf-ı Ḥaḳ’dır ‘āleme zāt-ı hümāyūnı
Cihānîñ cānı devriñ Dāveri vaḳtîñ Süleymān’ı (G.297/5)

Bu ber-eyyām-ı şādānī ki devrānîñ Süleymān’ı
Murād Ḥān-ı Cihān-bānī-i ‘ālīter neḳād oldı (K.6/7)

2.2.2.7. Hz. İsa

Hz. İsa, dört kutsal kitaptan biri olan İncil’in kendisine indirildiği peygamberdir. Divan edebiyatında Hz. İsa’ya, Uzun’un da sıraladığı gibi, şu gibi özellikleri dolayısıyla telmihte bulunulmuştur: Cebrâil’in üflemesiyle onun Hz. Meryem’den babasız olarak doğuşu, ana karnında ve beşikte iken konuşmaya başlaması, en önemli mucizelerden biri olan etkili nefesiyle hastaları iyileştirip ölüleri diriltmesi, ... ölmeyip gök yüzüne çıkışı, hiç evlenmemesi ve dünya malından hiçbir şeye sahip olmadığı için tam bir tecerrüd örneği (rûh-ı mücerred) oluşudur. Buna rağmen semaya yükselirken yakasında unuttuğu bir iğneden dolayı dördüncü felekteki (çarh-ı çârümîn) güneş semasında kalışına da dikkat çekilmiştir. Gökyüzünde kıyamete kadar bulunacak oluşundan kinaye uzun ömrü (ömr-i Mesîh) ve kıyametten önce tekrar dünyaya dönecek (nüżûl-i İsâ) olması da divan edebiyatındaki onunla ilgili belli başlı konulardır.⁶⁸ *İstanbullu Eşref Divanı*’nda ise Hz. İsa’ya dünyalık her şeyi terk etmesi, göğe yükselmiş bulunması ile telmihte bulunulmuştur:

Ümmetligin arzû-keşi olduğda Mesîhâ
Cāy oldu aña menzil-i bālâter-i rābi‘ (G.163/4)

Yire urduḳda tenim çıḳdı göge āhı yiriñ
Yandı bu ḥāle görüp bām-ı semādan ‘İsâ (K.3/9)

⁶⁷ Hüseyin Akkaya, a.g.m., s.61.

⁶⁸ Mustafa Uzun, “İsâ”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C. XXII, s. 474.

Ol sūzen-i ‘Īsā gibi koy cümle cihānı

Kim maḳdem-i pāk-i der-i dergāh-ı ḥarem baş (G.147/6)

Bu son beyitte, “İsa’nın o iğnesi gibi bütün cihanı koy (arkada bırak)” derken şair, Hz. İsa ile ilgili bir anlatıya atıf yapmıştır. “Rivayete göre Hz. İsa’nın üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış. Göğe çıkarıldığı zaman üstünde dünya nimeti olarak yalnızca bu iğne bulunmuş ve bu yüzden sorguya çekilmiştir. Onun için de dördüncü kattan ileri geçememiştir.”⁶⁹

2.2.2.8. Hz. Muhammed

İslam dininin peygamberi, Hâtemü’l-enbiyâ, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Klasik Türk şiirinin en büyük ilham kaynaklarından. “Dinî, ilmî ve edebî hemen bütün eserlere “hamdele” ve “salvele” ile başlanması âdeti bir süre sonra bunların yanında na‘tlara da yer vermeye yol açmıştır. Divan ve mesnevilerde ise tevhid ve münâcâttan sonra bir na‘tın varlığı hemen hemen zaruret sayılmıştır.”⁷⁰ *İstanbul Eşref Divanı*’nda üçü kaside, sekizi gazel biçiminde olmak üzere on bir na‘t mevcuttur.⁷¹

“Sen olmasaydın eflâki yaratmazdım.” biçiminde, kutsi hadis olarak vaz olunan meşhur söz ve Nûr-ı Muhammedî⁷² düşüncesi, kainatın yaratılışını Hz. Muhammed’in varlığına bağlar. Eşref, bu çerçevede:

Ol şeh-i iḳlîm-i *levlāk*-çün⁷³ yaratdı ser-te-ser

Kā’inâtı Ḥâzret-i Ḥallāk hep lâ-siyyemā (K11/4)

Sensin o şeh-i ‘ālî-ceh-i kişver-i *levlāk*⁷⁴

Kim zāt-ı şerîfîñ sebeb-i cümle şanāyi‘ (G163/7)

⁶⁹ İskender Pala, *a.g.e.*, s.235-236.

⁷⁰ Emine Yeniterzi, “Na‘t”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C. XXXII, s. 436.

⁷¹ K.9, K.10, K.11, G.2, G.6, G.7, G.23, G.75, G.143, G.169, G.224.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demirci, “Nûr-ı Muhammedî”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1983, sayı:1, s.239-258.

⁷³ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafa ve müzilü’l-ilbas ammâ ‘iştehere mine’l-ehâdîs ala elsineti’n-nâs*, Beyrut, 1932, C. II, s.164.

⁷⁴ Aclûnî, *a.g.e.*, C.II, s.164.

Ḥilḫat-i ekvāna ol zātīñ sebebdır yā Ḥabīb
Ser-te-ser kevn-i vücūduñ nūr-ı Rab’dır yā Ḥabīb (G23/1)

Zāt-ı pākiñ-çün ḫamu vār oldı ey Maḥbūb-ı Ḥaḫ
Ser-fürū itmez de yā n’eyler ‘aceb ekvān saña (G7/4)

beyitlerini kaleme almıştır. “Görmüş” redifli gazel na‘tında İstanbullu Eşref, Nûr-ı Muhammedî anlayışını daha yoğun bir biçimde şu şekilde anlatmıştır:

Ruḫuñ bezm-i ezelde cān-ı şems-i ihtidā görmüş
Cemāl-i pür-kemālīñ ser-be-ser nūr-ı Ḥudā görmüş (G143/1)

O dem kim görmemiş kevn ü cihātı ‘aḫl-ı evvel hīç
Cenāb-ı ekmel-i pākiñ ḫamudan ibtidā görmüş (G143/2)

Ezelde ser-be-ser bu cümle fevḫa’l-küll mu‘allāyı
Fürüzān nūr-ı pākiñdir maḫām-ı ıştıfā görmüş (G143/3)

Ne ḡam var görmediyse fazl-ı zātīñ zümre-i ‘umyān
Ki ḫadriñ cümle taşdıḫ-āver-i ḫālū belā⁷⁵ görmüş (G143/4)

Şair, matla beytinde; senin yanağın hidayet güneşinin canını ezel bezminde (Bezm-i Elest) görmüş; kemale tümünden ulaşmış güzelliğini ise baştan başa Allah’ın nûru görmüş, diyerek yanak-vahdet bağlantısı çerçevesinde Allah nûrunun tecellisi vurgusunda bulunmuştur. İkinci ve üçüncü beyitler de bu doğrultuda kaleme alınmış olup tüm yaratılmışlardan önce Nûr-ı Muhammedînin halk olduğunu açıklar mahiyettedir. Dördüncü beyitte ise Elest Bezmine telmihte bulunarak; senin zatının faziletini körler zümresi görmediyse bunda gamlanacak ne var? Zira senin kadrini kâlû belâ’da tasdik getirenlerin tümü görmüştür, demiştir.

Hz. Muhammed’in bir kase yahut az miktarda suyu alıp defalarca elinden suyun çeşme gibi aktığı mucizesi⁷⁶ gerçekleşmiştir. Eşref de buna telmihte bulunarak şöyle der:

⁷⁵ A’râf Suresi, 7/172: “Onlar da, ‘Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.”

⁷⁶Buhârî, “Menâkıb”, s.25; Müslim, “Fedâil”, s.4.

Çandırır dünyâyı ol min-küll-i vech-i ez-cemî⁶
Cümleyi reyyân kıldı cery idüp destinde mâ (K.11/21)

Divan'da Hz. Muhammed'in ay'ı ikiye yarması (inşikaku'l-kamer, şakku'l-kamer) mucizesi ile alakalı beyitler şu şekildedir:

Dü-şakğ olmuşdı hayretden meh-i bedr-i felek-pîrâ
Ki vaqtâ şems-i zâtıñ Mihr [ü] burc-ı *ve'ç-duhâ*⁷⁷ görmüş (G.143/6)

Bir nazar kıldıñ aya hürşid-i nür-efşân-ı feyz
Pârelendi pâyine düşdi semâdan indi mâh (G.250/4)

Oldı telşim itmege dāmānını aylar dü-şakğ
Manzar-ı yek-cünbiş-i engüştine Mâh ü Zükā (K.11/13)

İstanbulu Eşref Divanı'nda Hz. Muhammed'in hayatıyla ilgili en sık telmihte bulunulan olay ise, miraç mucizesidir:

İktidā itdi muhaqqak leyle-i mi⁶ rācda
Ol imāmü'l-aşfiyāya rüh-ı cümle enbiyā

Çubbe-i nüh tâkı hep ekvānı cevlān eyledi
Oldılar gökler kudūmuyla şeref-yāb-ı şafā

Sidre oldı menzil-i ūlā ne Tübā zātına
Olmuş iken Cebra'ıl peyk-i Haqq'a muntehā

Refref itdi hāk-i pāy-i ⁶ izzetine ferş-rū
⁶ Arş-ı a⁶ lā öpdı na⁶ lini olunca tāc añā

Kā'inātı terk idüp oldı maqāmı lā-mekān
*Çābe kavseyne*⁷⁸ irüp ol zü'l-ğadr *şümme denā*⁷⁹ (K11/8-12)

⁷⁷ Duhâ Suresi, 93/1: "Kuşluk vaktine andolsun"

⁷⁸ Necm Suresi, 53/9: "iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu."

⁷⁹ Necm Suresi, 53/8: "Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu."

Yukarıdaki beyitlerde tüm nebîlerin rûhlarının miraç gecesinde Hz. Muahmmmed'e uyduğu, Hz. Muhammed'in dokuz feleği gezdiği ve göklerin onun gelişiyle şeref bulduğu, ne Sidre ne Tûbâ'nın onun eriştiği mertebeye yaklaşabildiği; hatta Cebrail a.s.'in bile Allah'ın yanına yaklaşılmaya uzak olduğu, Refref'in onun altına serildiği, arş-ı a'ânın ise onun ayakkabısı başına taç olduğunda onu öptüğü ve son olarak Hz. Muhammed'in kainatı terk ederek lâ-mekân noktasında kurbiyyet elde ettiği, ayette belirtildiği üzere iki yay aralığından daha yakın bir mesafede Allah ile görüştüğü zikredilmiştir. Miraç hadisesinin anlatıldığı diğer beyitler şunlardır: K9/11,12,13, G143/5,9.

Yeniterzi'nin belirttiği üzere; “[ş]airleri na’t yazmaya sevkeden çeşitli sebeplerin başında Hz. Peygamber’e duyulan sevgi gelir. ... Na’t yazma geleneğinde bir diğer husus Resûlullah’ın şefaatine nâil olma isteğidir. ... [Şairler] na’tları ile Resûl-i Ekrem’in mahşerde tecelli edecek olan şefaatinin ümit etmişlerdir.”⁸⁰

Divan'da Eşref, Hz. Muhammed'den sık sık şefaate diler. Önce günahlarının çokluğundan yakınan şair, şefaate vâsıl olmadığı sürece yerinin cehennem olduğunu ancak şefaatten zerre miktar dahi erişse hesap günündeki terazide bütün günahlarının mahvolacağını dile getirmiştir:

Ey dirîgâ eyledik rāhında bî-ḥad şad kuşūr
Leyse lî ḥayrū'l-‘amel⁸¹ hep kıldığım cürm ü ḥaṭā

Öyle ‘āşiyim yem-i cürm ü ma‘āşiyim henüz
Mevc-i cürmümden iderler heft deryā ittikā

Cirm-i cürmümle tevāzün idemezken baḥr ü ber
Hem anı isti‘āb kılmazken nice ‘arz u semā

Zerreter irse şefā‘atden eşer ey rāh-ber
Keffe-i mizānda maḥv olur bulur elbet fenā

⁸⁰ Emine Yeniterzi, a.g.m., s. 436.

⁸¹ “Yaptığım doğru/hayırlı bir iş yoktur.” anlamındadır.

Böyle zenb-âlûde pür-‘ işyân siyeh-rûsam da âh
Derdime hâk-i derînden ğayrıdan olmaz devâ

Yâ Rasûla’llâh meded redd itme Allâh ‘aşkına
Dergehiñde eylerim her dem ‘inâyetler ricâ (K11/32-37)

Eşref’in şefaât dilediği diğere beyitler şunlardır: K8/3; K11/25,27,50; G2/5,6,7; G6/3,4; G169/6.

2.2.3. Ahiret

Ahiret, dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat, anlamındadır. Tanrı’nın varlığını kabul eden hemen hemen bütün din ve düşünce sistemlerinde ahiret inancı mevcuttur; ancak ölümden sonraki bu hayatın mahiyeti ve tasviri hakkında birbirinden farklı görüşler benimsenmiştir. Ahiret, İslam akaidinin üç ana esasından biridir (Allah, peygamber, ahiret). İnsanın ölümüyle onun ahiret hayatı başlar, kıyamet kopuncaya kadar geçen bu zamana “berzah hayatı” denir.⁸² Bundan sonra kıyametin kopması, haşır, hesap günü ve cennetle mükafat ya da cehennem ile ceza aşamaları gelir.

İstanbullu Eşref, *Divan*’ında ahiretten ukbâ olarak söz edilirken, sonsuzluk yeri anlamına gelecek şekilde mülk-i bekâ kullanımı da mevcuttur. Mülk-i bekâ, âlem-i fânî ile karşılaştırılıp bir tezat unsuru meydana getirir. Âlem-i fânî (gelip geçici âlem) ile bu dünya kastedilirken; bekâ âlemi, ahireti yani sonsuz hayatı vurgular. Aynı şekilde dünya ve ukbâ da beyitlerde tezatlı olarak kullanılır. Her ikisinin kastedilmesi içinse dü cihan, dü saray, dü dâr ve dü âlem tabirleri yer almaktadır. Kıyamet, haşır, kıyam-ı haşır, yevmü’l-kıyam, hengâm-ı ceza, ruz-ı ceza’nın da ahiret hayatı ile ilgili olmalarının yanı sıra ebedî istirahatgah olarak cennet, cennet-i ‘adn, firdevs-i berîn, cinan; ceza yeri olarak ise cehennem, cahîm, dûzah tabirleri kullanılmıştır.

Eşref, babası için kaleme almış olduğu mersiyede:

⁸² Bekir Topaloğlu, “Ahiret”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.543-546.

‘Uḡbāya gitdiyse baba/ Elden gelen ancak du‘ā
Ḳabriñ cinān itsin Ḥudā/ *El-ḥükümü li’l-lāh*’l-‘azīm⁸³ (G3/6)

beytiyle hem hükmün Allah’a ait olduğunu ve vefat eden kişinin arkasından yapılacak tek şeyin dua olacağını belirtmiş; hem de babasının mekanının cennet olması için duada bulunmuştur.

Kırşehir’de h. 1287 (m.1870-71) yılında tamir ettirilen bir cami için yazdığı tarih şiirinde de Eşref, hayrı dokunan herkese hem dünyaları hem ahiretleri için dua etmiştir:

Dilleri dünyāda olsun şād-kām
Yirleri ‘uḡbāda firdevs-i berīn (G295/4)

Eşref, bir gazelinde aşk ile cehennem korkusunun da cennet isteğinin de geçip gittiğini söylemiş; dünya ve ahiretten asıl muradın sevgili/Allah olduğunu, onun mahallinin cennet, aşkının Kevser suyu, onu arzulamanın da âşığı cennete kavuşturacak araç olan Burak olduğunu belirtmiştir:

Giçdi gitti ḥavf-ı dūzaḥ hem ricā’āt-ı cinān
Heybet-i ḥükmiyle baḥrim eyledikde infilāk
Yārdır dünyā vü ‘uḡbādan hemīn maḡşūd olan
Kūyı cennet ‘aşkı Kevşer ārzūsıdır Burāk (G184/4-5)

“Ey ahî” redifli gazelinde, dünya ve ahiret ehli olmaktan ve olanlardan tamamen uzaklaşıp gönlünde en aydınlık olanın yalnızca Allah’ın nûru olması gerektiğini Eşref, bu şekilde kaleme almıştır:

İt tamāmet ehl-i dünyā ile ‘uḡbādan güzer
Nūr-ı Raḥmān ola dilde Eşref eşraḡ ey aḡī (G270/5)

Dünya ve ukbâ, şu dizelerde de bir arada söylenmiştir: “Sa’îd v’ey nâ’il-i maksûd ide dünyâ vü ‘ukbâda” (K12/49), “Dünyayıla ‘ukbâ da bize sâhib-i maksûd” (G117/2) Ahiretin aynı zamanda bir hesaplaşma yeri olduğu bilinmektedir. Eşref, hesap gününde ona bu dünyada cefa çektiren sevgiliden intikam alacağını şu iki beyitte açıklamıştır:

⁸³ Mü’min Suresi, 40/12: “...hüküm yüce ve büyük Allah’a aittir.”

Rûz-ı cezâda isterim unutma intiķâm
Eşref hemîşe cevriñi bir bir hesap ider (G95/7)

Yaķa yırtup tutıcaķ dâmeniñi rûz-ı cezâ
Kurtarırlar mı elimden ‘aceb aġyâr seni (G282/3)

Haşr terimi *İstanbulu Eşref Divanı*’nda genel itibarla uzak bir zamanı, kıyameti belirtmek için kullanılmıştır. Örneġin sevgilinin vasıflarının anlatıldığı lezîz redifli gazelde:

Mest-i dâ’im eyler ‘uşşâķı ayılmaz haşre dek
Gerdeniñ gül-bûsı şûrb-i âb-ı aķmerden lezîz (G78/2)

sevgilinin gerdanının gül kokusunun, kırmızı şarap içmekten leziz olduġu ve âşıkları daimi bir sarhoşluġa sürükleyip haşroluncaya deġin ayılmayacaklarını söylemiştir. Kırşehir’deki camiye hayrı dokunanlara duada bulunduġu gazelinde de haşr zamanını vurgulayarak; o kişiler hakkında kıyamete kadar “Rahmeten lillâh aleyhim ecmain (Allah’ın rahmeti onların tümünün üzerlerine olsun)” dense yeridir, demiştir:

Haķlarında haşre dek dinsin sezâ
Raķmeten li’llâh ‘aleyhim ecma’ in (G295/5)

Benzer şekillerde; “Bir suhen söyleyelim haşre kadar nâm olsun” (Mü2/3), “Kıyâm-ı haşre deñlü hânedân u şevket ü şânı” (G294/9) dizelerinde de zamansal bir kullanım söz konusudur. Yalnızca bahariyye içinde geçen bir beyitte haşr terimi çiçeklerin açması, dünyanın yeşile bürünmesinden söz edilirken yerin altında gizli olanların yeryüzüne çıkması bağlamında bir teşbih unsuru olarak yer almıştır:

Zuhûra geldi vech-i arza her ne var ise maķfûz
Şanasın haşr için emr-i İlâhî oldu ferdâda (K12/16)

İstanbulu Eşref, aynı bahariyyesinde her tarafın yeşillenmesini dünyanın görünüşte cennet havasına bürünmesine benzeter; ancak bu hava mânen -sürekli acı çeken- âşıklar için âdeta bir cehennemdir:

Havā-yı cennet oldı zāhirā dünyā velī ammā
Şunūf-ı ‘āşıkāna dār-ı dūzah̄ kaşrı ma‘nāda (K12/3)

Bir na‘t-ı şerifinde Hz. Peygamber’e “Rahmeten li’l-‘âlemîn şeffâ‘-ı hengâm-ı cezâ” (K11/25) diye seslenen Eşref bir başka na‘tında günahlarının çokluğundan yakını; eğer affedilmeye, şefaate nail olmazsa çok olan günahıyla cehennemde dürülmekten duyduğu korkuyu şöyle dile getirir:

Olmazsa eger mazhar-ı ‘afv ile şefâ‘at
Bu cürm ile dūzah̄da beni eyleme lef (G169/5)

Diğer bir na‘tında yine şefaate bekleyerek, Hz. Peygamber’den başka eşiğe yüzünü dökmeyi, cehennem kapısından kurtulmayı beklediğini söyler:

Āsitān-ı hāzretiñden ğayra tökmem āb-rū
Bāb-ı dūzah̄dan yaña anı yetişdir hem baña (G6/4)

Eşref, alaycı üslubuyla kaleme aldığı aşağıdaki beyitte ise cehennemin sıcak olması yönünden istiare yaparak eğer soğuk yüzünden kaçıp kurtulma imkânı olsaydı, cehennem bile olsa orada saklanırdım (kendime) mesken edinirdim, demiştir:

Şavıķ vechinden olsaydı ħalāşa cāy-ı imkânım
Cehennem olsa ger mesken kılardım anda pinhānı (K13/19)

Vaize seslenerek âşığın cehennemden korkusunun olmadığını, çünkü gece gündüz nehirler gibi akıttığı gözyaşlarının (onu söndüreceğini) belirten şair:

‘Āşıkı nār-ı cehennemle ne taḥvīf eyler
Görme mi vā‘iz anıñ dīdesidir Nīl ile Şaṭ (G157/3)

Buna paralel olarak bu dünyada hâlihazırda yanmakta olan âşığın cehennem ateşinden emin, kurtulmuş olmasının şaşılacak şey olmadığını da ekler:

Sālim olsaķ ne ‘aceb nār-ı cehennemden kim
Āteş-i ‘aşķla yanmaķdayız eslem degiliz (G124/5)

Kahveyi tavsif ettiği gazelinde sufiye seslenen şair, cennet hurilerinin kendisine naz ile kahve vermemesi halinde cennete girmesinin mümkün olmayacağını belirtir:

Ne mümkün Cennet-i ‘adne duḥūlüm bil eyā şūfī
Şu resme nāz ile virmezse ol ḥūr-i cinān ḳahve (G261/9)

Şair, zahidin ibadetlerini cenneti kazanmak için yaptığını; ancak Eşref’in cemāl âşığı olduğunu söyler:

Biz de Eşref gibi ‘ālemde cemāl ‘āşıkıyız
Zāhidā hep seniñ olsun yūri cennet ile ḥūr (G111/7)

Cennet, sırat-ı müstakim, nâr ve huri sözcüklerini tenasüplü kullanarak şair, sevgilinin mahallinin cennet, aşkının sırat, ayrılığının (cehennemî) ateş, sevgilinin kendisininse huri olduğunu açıklar:

Kūyını Cennet [bilüp] ‘aşkın şırāt-ı müstakīm
Nâr-ı hicrānıyla yandım ḥūra virdim gönlümü (G287/2)

Cennet birçok beyitte benzer doğrultuda geçmektedir: “Meh-nazarım, cennet ü Tûbâ’ya deḡişmem” (G232/1), “Kûy-ı İrem’iñ cennet-i me’vâya deḡişmem” (G225/3) dizeleri sevgilinin ve sahip olduklarının; cennet ve içindekilerden üstün olduğu bağlamındadır. Benzer terimlerin geçtiği diğere beyit ve bentler ise şunlardır: cennet G137/2, G160/6; cinān G28/8, G262/4, T2/6; dü cihan G23/3, G28/8, G38/5, G169/2; dü dâr G27/5; dü âlem G54/4, G143/8; İrem G147/5; yevmü’l-kıyâm K14/14; kıyamet G138/4, G153/2, G229/4, Kş2/3; mülk-i bekâ G114/3; âlem-i fânî G117/5’tir.

2.2.4. Ayetler

2.2.4.1. İktibas Yapılan Ayet ve Sure İsimleri

Hz. Yusuf’un güzelliği dillere destan olmuştur ve hatta Yusuf Suresi, 31. ayette de bildirildiği gibi kadınlar onu gördüklerinde meyveleri deḡil ellerini kesmiş ve onun insan deḡil, olsa olsa bir melek olabileceğini iddia etmişlerdir. Bu sebeple Divan Edebiyatı’nda güzelliğin bir sembolü olarak Hz. Yusuf gösterilmiş, Yusuf Suresi de bunun delili olarak öne sürülmüştür. Örneğin, *dolunay yüzlü bir güzel* için yazılmış

gazelin matla beytinde Eşref, sevgilinin güzelliğinin kemalini Yusuf Suresi'ne benzetmektedir:

Dile şevk-i neşât 'arız olur seyr-i cemâlınden
Oğunur Sûre-i Yûsuf anıñ hûsn-i kemâlınden (G.235/1)

Nur Ayeti, Nur Suresi'nin 35. ayeti için kullanılan bir tabirdir. Sevgilinin yanağı ve yüzü vahdet sembolü ve parlak olduğundan Nur Ayeti'ne benzetilir:

Rûyuña âyet-i Nûr yazmış ezel kâtibi haç
Hâl-i renginden itmiş aña hem vaz' -ı nuçat (G.157/1)

Dost gördüm gül cemâliñ ser-be-ser pür-nûr imiş
Cebhe-i pâkiñde hem Nûr âyeti meştûr imiş (G.145/1)

O kalem kaşları kim çekmiş 'aceb nûn gibi
Oğuyup kimler üfürmüş yüzine âyet-i Nûr (G.111/3)

Kevser Suresi de, ismi anılan sureler arasındadır:

Cihân turduçca tursun şevket ü iclâl [ü] şân üzre
Bi-ğakğın Sûre-i Kevşer muzaffer olsun a' dâya (K7/13)

2.2.4.2. Bir İbaresini İktibas Yapılan Ayetler

İsrâ Suresi 70. ayette “kerremnâ benî âdem/biz insanoğlunu şerefli kıldık” ibaresini, şair dize içine yerleştirerek bunun hikmetini gösterir:

Çünkü *kerremnâ benî âdem*⁸⁴ didi Ğakğ ey ağı
Berr-i tende baır-i dilde hikmete bağ ey ağı (G.270/1)

Eşref, “abes” redifli gazelinde ayet iktibaslarına çokça yer vermiştir, örneğın kolaylığın da zorluğın da bir sebebi ve hikmeti olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

⁸⁴ İsrâ Suresi, 17/70: “Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.”

‘*Ustru yüsürün*⁸⁵ sebeb ü hikmeti vardır taḥkik
Ḥaḳ yaratmadı ki şey’ün mine’l-eşyâyı ‘abeş⁸⁶ (G.46/3)

Ṭutağör dāmen-i teslīm ü rızāyı ḥazer it
Dimedi Ḥazret-i Ḥaḳ *naḥnu ḳasemnāyī*⁸⁷ ‘abeş (G.46/4)

beyti, Allah’a teslim olmak ve rıza göstermek gerektiğini, ve Allah’ın “biz paylaştırdık” sözüne karşı çıkmaktan sakınılması gerektiğini belirtir. Şair, aynı gazelin bir başka beytinde:

‘*Alleme Ādeme’l-esmāyī*⁸⁸ yirinde ḳıldı
Ḳılmadı bel’ ama *fē’nseleḥa minḥāyī*⁸⁹ ‘abeş (G.46/8)

“Ādeme isimleri öğretti” alıntısından hemen sonra “sonra o, onlardan sıyrıldı” ibaresini vurgulayarak kendisine ayetler verildiği hâlde şeytana uyanların sapkınlardan olacağını açıklar. Son olarak aynı gazelde:

Ḥazer it ez-yem-i *lā-yūs’elu* ‘*ammā yef’al*⁹⁰
Her bilüp bilmediginde’yleme şekvāyı ‘abeş (G.46/9)

beyti, Allah’ın “yaptığından sorgulanamaz” olduğu dolayısıyla insanın bilip bilmeden şikayet etmemesi gerektiğini vurgular.

Bir başka beyitte “Allah’a karşı ancak âlim olanlar derin saygı duyarlar” anlamındaki ayette geçen *innemā yaḥşâ* ibaresi iktibas edilerek ilk dizede aşk ehlinin şüphesiz ki O’ndan sürekli haya ettikleri ile bağlantı kurulmuştur:

Lā-büd ehl-i ‘aşḳ ider dā’im cenābından ḥayā
Gün gibi rüşen degil mi *innemā yaḥşâda*⁹¹ yā (G.4/7)

⁸⁵ İnşirah Suresi, 94/5-6: “Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır.”

⁸⁶ Cenab-ı Hak bütün bu şeyleri boşa yaratmadı.

⁸⁷ Zuhuf Suresi, 43/32: “...Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında *biz paylaştırdık*...”

⁸⁸ Bakara Suresi, 2/31: “Allah, *Ādem’e* bütün varlıkların *isimlerini öğretti*...”

⁸⁹ A’raf Suresi, 7/175: “Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde, *onlardan sıyrılıp* da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat.”

⁹⁰ Enbiya Suresi, 21/23: “*O, yaptığından dolayı sorgulanamaz* fakat onlar sorgulanırlar.”

⁹¹ Fâtır Suresi, 35/28: “...Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar...”

Eşref, Bakara Suresi 140. ayette geçen “siz mi daha iyi bilirsiniz” anlamına gelen *e entüm a’lemu* ibaresini “siz daha iyi bilirsiniz” anlamında *entüm a’lem* olarak iktibas eder; kimi gördüyse ona bizim gizlilerimizi açık eder, sırları siz daha iyi bilirsiniz, başka cevap uygun değildir, anlamına gelecek şekilde şöyle der:

Kimi gördüyse aña izhâr ider izmârimiz
İtdim esrâr *entüm a’lem*⁹² nâ-sezâ artık cevâb (G.26/7)

Enfâl Suresi 17. ayetteki “sen atmadın” anlamındaki *mâ-rameyte* kısmını iktibasla her fiilin yaratıcısının şüphesiz Allah olduğunun kabul edilmesi gerektiğini şair şu şekilde belirtmiştir:

Her huşûşî Hâzret-i Hâk’ dan’ digün bî-irtiyâb
Zâhirâ gösterme mi yâ *mâ-rameyte*⁹³ ey fetâ (K11/18)

Eşref, bir na‘tında:

Sünbül-i gîsûları *ve’l-leyden*⁹⁴ aşıl murâd
Âfitâb-ı cebhe-i pür-tâbı hâkqâ *ve’d-duhâ*⁹⁵ (K11/5)

diyerek Kuran’da üzerine yemin edilen “duhâ”nın aslında Hz. Muhammed’in parlak yüzünün güneşi, “gece”den söz edildiğinde ise sümbül gibi olan saçlarının kastedildiğini açıklar. Duha Suresi’nin yine ilk ayetinin zikredildiği bir başka beyit:

Dü-şakq olmuşdı hayretten meh-i bedr-i felek-pîrâ
Ki vaqtâ şems-i zâtîñ Mihr [ü] burc-ı *ve’d-duhâ*⁹⁶ görmüş (G.143/6)

Yine bir başka beyitte kapıyı açanın, kolaylaştırmanın “ağaran sabahın Rabb’i/Rabbü’l-felak” olduğu söylenmiştir:

Aldıñsa ger/ sen bir sebaq/ açdıysa der/ *Rabbü’l-felak*⁹⁷
Küttâbıyız/ hâşıl kelâm/ biz ol deriñ/ bevvăbıyız (G.123/3)

⁹² Bakara Suresi, 2/140: “...Sizler mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?...”

⁹³ Enfâl Suresi, 8/17: “... Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı...”

⁹⁴ Duha Suresi, 93/2: “Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki”

⁹⁵ Duha Suresi, 93/1: “Kuşluk vaktine andolsun”

⁹⁶ Duhâ Suresi, 93/1: “Kuşluk vaktine andolsun”

Aptalca büyülenme ifadesi olarak başkaldırmanın, “seslerin en çirkini” olan eşeklerin sesine mutluluktan miras kaldığını söyleyen Eşref, bu ifadeyi şu şekilde aktarmıştır:

Tekebbür gūne ta‘ liķ-i ru’ūs itmek sefihāne
Harān-ı *enkerā’l-aşvāt*-ı⁹⁸ necse şāddan mīrāş (G.42/4)

Eşref, babası için yazmış olduğu mersiyeinin redifi olarak “hüküm -en azametli olan Allah’a aittir” diyerek sabır göstermek gerektiğini şöyle vurgularken Mü’min Suresi 12. ayette geçen *el-hükümü lillāh* kısmını iktibas etmiştir:

Boşdur gönül endişe bīm/ *El-ḥükümü li’llāh*’l-‘ azīm⁹⁹
Teslim-i Haķ’la ol selīm/ *El-ḥükümü li’llāh*’l-‘ azīm (G.3/6)

A’raf Suresi 40. ayet, ayetleri yalanlayanlara ve o ayete uymayı kibirlerine yediremeyenlere göklerin kapılarının açılmayacağı, onların, deve “iğne deliğinin içinden” geçene kadar cennete giremeyecekleri ile başlar; aşağıdaki beyitte söz konusu ayetten *fī semmi’l-hıyāt* ibaresi iktibas edilmiştir:

Kūh-ı cānda cevr-i cānān ceyşi yaylıdan şırāt
Cüsse-i şugrām vülūc eylerdi *fī-semmi’l-hıyāt*¹⁰⁰ (G.156/1)

Mirāc gecesi Hz. Muhammed, Cenab-ı Hakk’a yakınlıkta iki yay arası “veya daha yakın” bir dereceye erişmiştir. Bu durumu açıklayan şair, melek ve peygamberlerin bu mertebeden dolayı şaşkın olduğunu belirtir:

Sen ol me’vā-yı *ev-ednāya*¹⁰¹ vāşılsın ki el-ḥāsıl
Taḥayyürde melekler enbiyālar yā Rasūla’llāh (K9/13)

Ruhlar âlemindeki Elest meclisinde tüm ruhların toplanıp “evet, sen bizim Rabbimiz’sin” teyidinde bulunmaları birçok divanda yer almaktadır. Eşref ise bunu üç beyitte A’raf Suresi 172. ayetten *kālû belâ* kısmını iktibas ederek şöyle ifade eder:

⁹⁷ Felak Suresi, 113/1: “...*sabah aydınlığının Rabbine sığınırım.*”

⁹⁸ Lokman Suresi, 31/19: “...Çünkü *seslerin en çirkini*, şüphesiz eşeklerin sesidir!”

⁹⁹ Mü’min Suresi, 40/12: “...hüküm yüce ve büyük Allah’a aittir.”

¹⁰⁰ A’raf Suresi, 7/40: “...Onlar, deve *iğne deliğinden* geçinceye kadar cennete de giremezler!...”

¹⁰¹ Necm Suresi, 53/9: “iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.”

Ne ğam var görmediyse fażl-ı zātîñ zümre-i ‘ umyān
Ki ĩadriñ cümle taşdıķ-āver-i *ķālū belā*¹⁰² görmüş (G.143/4)

Velā bulmuş dem-i *ķālū belāda*¹⁰³ seyr iden ĩüsñüñ
Velākin görmeyen kūrilar dü ‘ ālemde belā görmüş (G.143/8)

Ayılma ne mümkün ola ser-mest-i Elest’iz
Peymānger-i peymāneñe *ķālū belāyız*¹⁰⁴ (G.117/3)

2.2.4.3. Ayetlere Yapılan Telmihler

“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır...”
biçiminde başlayan Hucûrât Suresi, 12. ayet bağlamında okunduğunda şu beyitler dikkat çekmektedir:

Dimiş āġāhı yoķ ol şūħdan Eşref perīşānîñ
Benim ĩaķķımda zāhid sū-i zann itmiş vebāllenmiş (G.138/6)

Bī-vefālîķ tavrını ‘ arz eyleyüp ba‘ zen niçün
Saña sū-i zanla taħmîl-i vebāl eyleñ baña (G.18/6)

İnsanın topraktan yaratılması Hicr Suresi, 26,28,33; Rahmân Suresi, 14. ayetler’de açıklanmaktadır. Eşref aşağıdaki beyitte bunu şu şekilde kaleme almıştır:

Şevķle leb-be-lebiz tıynetimiz ĩāk ise de
Nūra virdik dilimiz nār ile tev’em degiliz (G.124/6)

Allah’ın Hz. Musa’ya vermiş olduğu, asasının yılanı dönüşmesi mucizesine¹⁰⁵ Eşref bir beyit içinde şu biçimde telmihte bulunmuştur:

¹⁰² A’râf Suresi, 7/172: “Onlar da, ‘*Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.*”

¹⁰³ A’râf Suresi, 7/172: “Onlar da, ‘*Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.*”

¹⁰⁴ A’râf Suresi, 7/172: “...Onlar da, ‘*Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.*...”

¹⁰⁵ Tâ-hâ Suresi 20/20 “Mûsâ da onu attı. Bir de ne görsün o, hızla akan bir yılan olmuş!”; Şu‘arâ Suresi 26/32 “Bunun üzerine Mûsâ, asasını attı, bir de ne görsünler, asa açıkça kocaman bir yılan olmuş.”; Neml Suresi 27/10 “ ‘Değneğini at.’ (Mûsâ değneğini attı.) Onu yılanmış gibi hareket eder görünce, dönüp ardına bakmadan kaçtı. (Allah, şöyle dedi): ‘Ey Mûsâ, korkma! Benim katımda peygamberler korkmazlar.’ ”; Kasas Suresi 28/31 “ ‘Değneğini (yere) at.’ (Mûsâ, değneğini attı.) Onu bir yılanmış gibi süratle hareket eder görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. (Bu sefer şöyle seslendi:) ‘Ey Mûsâ! Beri gel, korkma. Çünkü sen güvenlikte olanlardansın.’ ”

Cevāb virmekde ejderler gibi sihr-āferināna
Huşūşan Eşrefā elde ‘aşā-yı hāmemiz vardır (G.98/5)

Âl-i İmrân Suresi 123 ve 124. ayetlerde Bedr Savaşı’nda Allah’ın üç bin melek ile yardım etmesinden söz edilmiştir. Eşref, melekleri aşağıdaki beyitlerde asker olarak nitelendirirken söz konusu ayetlere telmihte bulunmuştur:

Öyle şāhib-ḥaşmet ü ferdir melā’ik leşkeri
‘Askeri bulmaz ‘ādūyı kırmağa ḥinü’l-veğā (K.11/20)

El virir irdir du‘ā āvāzesin eflāke kim
‘Arşda āmīne müheyyādır melā’ik ‘askeri (K5/24)

Aşağıdaki beyitte Eşref, belirtilen ayetlerde yer alan “hamd O’nadır” sözüne telmihte bulunarak keder ve gamları def ettiğini, Allah’a hamd edip mutluluğa kavuştuğunu bildirir:

Dilden ekdār [u] gumūmuñ cümlesin selb eyledim
Şād u mesrūriyyeti *ḥamd añadır*¹⁰⁶ ḳalb eyledim (G.219/1)

2.2.5. Hadisler

Hz. Muhammed’in hadisleri divan edebiyatının temel kaynaklarından biridir. Divan şiirinde kimi zaman iktibas yoluyla, kimi zamansa telmihte bulunularak hadislere gönderme yapılmıştır. Güngör, hadislere yapılan iktibasları; “dînî veya tasavvufî amaçlı ve edebî amaçlı”¹⁰⁷ olmak üzere ikiye ayırır. Bunların ilkinde hedef dinî veya tasavvufî konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak iken ikincisinde hadisin kelime anlamından faydalanılarak teşbih yapılır.¹⁰⁸ İstanbullu Eşref, *Divan*’ında edebî amaçlı hadis iktibaslarında bulunmuştur.

¹⁰⁶ Fatiha Suresi, 1/2,3,4: “Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâliki Allah’a mahsustur.”; Kasas Suresi, 28/70: “...Dünyada da ahirette de hamd O’na mahsustur...”; Rûm Suresi, 30/18: “Göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur...”; Sebe’ Suresi 34/1: “Hamd, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisinin olan Allah’a mahsustur. Hamd ahirette de O’na mahsustur...”; Tegâbun Suresi, 64/1: “...Mülk yalnızca O’nundur, hamd de O’na mahsustur...”

¹⁰⁷ Zülfikar Güngör, “Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler”, *Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı Sempozyumu*, Mehmet Mahfuz Söylemez (Ed.). Çorum: İslâmî İlimler Dergisi Yay., 20-22.04.2007, Ekim 2014, s.242.

¹⁰⁸ Zülfikar Güngör, *a.g.e.*, s.242.

Divan’da, “Sen olmasaydın eflâki yaratmazdım.” biçiminde olup kutsi hadis olarak vaz olunan meşhur söz aşağıdaki beyitlerde şu şekilde yer almaktadır:

Ol şeh-i iklîm-i *levlāk*-çün¹⁰⁹ yaratdı ser-te-ser
Kā’inātı Hāzret-i Hāllāk hep lā-siyyemā (K.11/4)

Sensin o şeh-i ‘ālî-ceh-i kişver-i *levlāk*¹¹⁰
Kim zāt-ı şerîfiñ sebeb-i cümle şanāyi‘ (G.163/7)

Aynı biçimde bu hadisin tasavvufî kültürde (nûr-ı Muhammedî) yeri büyük olduğu için anlamca telmihi de mevcuttur:

Hilkat-i ekvāna ol zātîñ sebebdir yā Hābîb
Ser-te-ser kevn-i vücūduñ nûr-ı Rab’dır yā Hābîb (G.23/1)

“Zâhire göre hükmederiz” sözü de aynı şekilde halk tarafından bilinip Hz. Muhammed’e atfedilen bir söz olup divanda yer almaktadır:

Hû durur zâhir ki kıldır perdeyi lā-raybe fih
*Naħnu naħkümü bi’z-zevāhir*¹¹¹ yā nedir ezhār-ı hû (G.246/7)

Bir başka hadis ise “âlimin uykusu cahilin ibadetinden efdaldır”¹¹² anlamı ile bir beyitte yer almaktadır. Şair, zahid tipine seslendiği bu beyitte, zahidin cahil, aşk ehli rind-meşreb olan kendisinin ise âlim ve ârif olduğu ön bilgisi ile hareket ederek şu şekilde kaleme almıştır:

Ehl-i ‘aşka hele koy ta‘nı vü bağlan andan
Tā‘atiñ şanma hayırdır olarıñ h̄ābından (G.244/2)

“Her işin hayırlısı orta yoldur” sözü de Hz. Muhammed’e isnad edilmiş sözlerdendir:

¹⁰⁹ Aclûnî, *a.g.e.*, C. II, s.164.

¹¹⁰ Aclûnî, *a.g.e.*, C.II, s.164.

¹¹¹ “نحن نحكم بالظاهر” Şevkânî, *el-Fevâidü’l-mecmûa fi’l-ehâdisi’l-mevzûa*, Beyrut, 1407, s. 200.

¹¹² eş-Şeyh Muhammed Bâkırî’l-Meclisî, *Bihâru’l-envâr*, Nûr-ı Vahy Neşriyât, 1. Baskı, (Celâlî) 1388, C. I, s. 160.

Dil sever h b-ı haş-averleri ancak z r 
Biliriz *ħayr 'l-um r* olduğını unki *vasaş*¹¹³ (G.157/4)

S like seslenen şair, “Vatan sevgisi imandandır” hadisine binaen şu beyti kaleme almıştır:

Sen de b điň özlemek bilmez misin *ħubbu'l-vařan*¹¹⁴
Bülbüle zind n olurken gülsüzün altun şafes (G.132/8)

“Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim”¹¹⁵ hadisi de tasavvufi kültürde epey yaygın bir kutsi hadis olarak bilinir:

‘  lemdede ħaf  olması yeg mişl-i define
‘  ndimde ‘ abeşdir den  d ny da te‘ arr f (G.172/3)

İbn Abbas’ın “Kaza geldiğinde göz görmez olur”¹¹⁶ sözü halk arasında hadis olarak bilinmektedir. Aşağıdaki beyitte aynen gemektedir:

Bilmedim düşdüm ten r-ı ‘ aşka yandım n geh n
D deler görmez olurlarmış *iz  c 'e'l-şaza*¹¹⁷ (N3/2)

“Nefsini bilen Rabbini bilir” sözünün “Rabbini bil” ibaresi alınarak şu biimde sunulmuştur:

R z-ı maşşer nefsine olur muşayyed her kişi
*Rabbiňi bil*¹¹⁸ eyle iltic -yı bi'l-ħařķ ey ađi (G.270/3)

Hiz. Muhammed’in bir kase yahut az miktarda suyu alıp defalarca kez elinden suyun eşme gibi aktığı mucizesi¹¹⁹ gerekleşmiştir. Eşref de buna telmihte bulunarak şöyle der:

¹¹³ Acl n , *a.g.e.*, C.I, s.391. "خير الأمور أوسطها"

¹¹⁴ "حب الوطن من الإيمان" / Vatan sevgisi imandandır." Ali el-K r , *el-Masn ' fi ma'rifeti'l-hadisi'l-mevd '*, Kahire, 1984, s. 91.

¹¹⁵ Acl n , *a.g.e.*, C.II, s.132.

¹¹⁶ "إذا جاء القضاء ذهب البصر" Acl n , *a.g.e.*, C.I, s.79

¹¹⁷ Kaza gelince basiret gider, akıl durur. "إذا جاء القضاء ذهب البصر" Acl n , *a.g.e.*, C.I, s.79.

¹¹⁸ "من عرف نفسه فقد عرف ربه" Ali el-K r , *el-Esr r 'l-merf a fi'l-ahb ri'l-mevz a*, Beyrut, 1971, s. 351.

¹¹⁹ Buh r , “Men kib”, s.25; Müslim, “Fed il”, s.4.

andırır dũnyāyı ol min-kũll-i vech-i ez-cemī^c
Cũmleyi reyyān ıldı cery idũp destinde mā (K11/21)

Eşref, devrin padişahını sefere uğurladığı bir gazelinde “seyahat ediniz, sıhhat bulunuz” hadis-i şerifine vurgu yapmaktadır:

Gehī itmek sefer elzem / buyurmuşdur Rasũl Ekrem
Hemān ğurre olup maşrem / uğurlar ola sulānım (G.218/2)

“Ameller niyetlere goredir.” hadisini iktibas eden şair; gerçi ālemde iyi bir iş yapmadık fakat (iyi) niyete sahibiz, demiştir:

Gerçi bir ef^c āl-i ğũsnā itmedik ^c ālemde biz
*İnneme'l-a^c māle*¹²⁰ mālik mazhar-ı *bi'n-niyye*¹²¹ (G116/3)

2.3. İstanbullu Eşref Divanı'nda Tasavvuf

2.3.1. İrfan-Ārif

İrfan, “manevi ve ruhi tecrũbeyle elde edilen bilgi”¹²² olarak tanımlanır. İlim akli, irfan ise kalbî bilgidir. İstanbullu Eşref, iin insan olmanın temel gayesi irfan kesbetmektir:

Kesb-i ^c irfān eylemekdir olmaę insāndan ğaraż (G154/1)

Eşref, “ifran sahibi, Allah'ı gerek yonũyle bilen kişi”¹²³ olarak tanımlanan ārif kişinin, iyilik ve kũtũlũğũn Cenab-ı Hak'tan geldiğini bilmesi gerektiğini, dolayısıyla da kimseyle bir mũnakařaya girmesine lũzum olmadığını sũyler:

^c Ārifseñ eger itme cedel Zeyd ũ ^c Amr'la
Her nĩk ũ bedi cũmlesini bir apıdan bil (G209/2)

¹²⁰ “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ / Ameller niyetlere goredir.” Muhammed b. İsmail el-Buhārī, *el-Cāmiũ's-sahīh*, C.I, s.2.

¹²¹ “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ / Ameller niyetlere goredir.” Buhārī, a.g.e., C.I, s.2.

¹²² Sũleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sũzlũğũ*, İstanbul: Marifet Yay., 1991, s.189.

¹²³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sũzlũğũ*, İstanbul: Anka Yayınları, 2004, 2. Basım, s.60.

Münacat türündeki kasidesinde irfanı Kevser suyuna, gönlünü ise kaseye benzeten şair, Allah'tan gönlünü irfan ile doldurmasını; böylece her fende nasihate ihtiyacı kalmadan (manevi) bilgiye ulaşabilmesini ister:

Dil kâsesini Kevşer-i ‘irfân ile  oldur
Muhtâc  oma her fende anı pende İlâhî (K8/10)

2.3.2. Fenâ-Bekâ

Fenâ, Arapça yok olmak manasındadır. “Nesnelerin s f nin gözünden silinmesine fenâ denir. ... Kul, insan olarak taşıdığı sıfatları ve huyları terk eder; fenâyâ ererek, tam h le gelir; olgunlaşır.”¹²⁴ Bekâ ise fenânın zıddıdır. “Kulun kendi (nefsani) sıfat ve niteliklerinden sıyrılıp çıkmasına fenâ, Allah’ın sıfat ve nitelikleriyle süslenmesine bekâ denir.”¹²⁵ Eşref, fenâ kavramını Türkçeye yerleşmiş “kötü” manasında kullanmadığı sürece bekâ terimiyle bir arada söylemiştir:

Şeh-r h-ı ma abbetde idüp v rını ifn 
Eşref da i ‘aşkı la be   bulsa ne m ni’ (G163/9)

Bu dünyanın geçici ve kötü olu u, ahiretin ise sonsuz ve en sevgiliye kavu ma yeri olması dolayısıyla bu kavramlar *Divan*’da genel itibarla d r-ı fen , ‘ lem-i f n , mülk-i bek  biçimleriyle karşımıza çıkar:

Böyle  irk- b-ı fen da b -mec l oldu sa da
‘Ar a-i mülk-i be  da cev-v-i cev-l n isteriz (G114/3)

Gi   lfet-i a  b-ı ‘an  d r-ı fen dan
 urbiyyet-i H k   fina p y-ı himem ba  (G147/2)

2.3.3. Seyr   S l k ve Salik

Seyr   s l k, “Hakka ermek için bir rehberin  nc l g nde ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhi yolculuk[tur]. S lik (ehl-i s l k) denilen yolcu, ... nefsindeki kötü huylardan arındığı ve iyi huylar edindiğı  l de bu yolculukta mesafe alır. Seyr [ ] s l kun gayesi s likin kişisel arzu ve isteklerini yok edip tam anlamıyla kendisini ilahi

¹²⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 208.

¹²⁵ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.70.

iradenin hâkimiyeti altına sokması, bu suretle diğer insanlara rehberlik yapmasına imkân veren kâmil insan mertebesine yükselmesidir.”¹²⁶ Dolayısıyla kamil insan mertebesine erişmek isteyen kişi öncelikle seyr ü sülûkunu tamamlamalıdır. Eşref, sâlike seslendiği şiirlerinde bu dünyadan feragat etmeyi, nefsi öldürmeyi öğütler. Bir şeyhe intisab etmenin önemini şöyle anlatmıştır:

Sâlikâ var bul bir ehl-i dilden al ‘ âlî nefes
Yoğsa bu dünyâ-yı dün ehlinden istimmâyı kes (G132/1)

Ey sâlik, (ya) git, bul, bir gönül ehlinden yüce nefes al; veya bu alçak dünya ehlinden temennilerde bulunmayı bırak, diyerek ya bir şeyhe intisap edilmesi gerektiğini yahut en azından dünyadan yüz çevirmek lazım geldiğini söyler. Bir başka gazelinde ise muhatabına önce sâlik olmasını söyler ve sonra sâlike şöyle öğütlerde bulunur:

Sâlik ol cehd it tarîk-i Hâk’da nefsi dūna baş
Bir adım eyle cihânı tāk-ı bûkalmūna baş
‘ Aqla mağrūr olma itme ihtilāt-ı nîk ü bed
Bezm-i keşretten ayak kes vādî-i mecnūna baş (G151/1,2)
El virir dünyâ seni aldatdı mağrūr eyleyüp
Hâk ber-ser kıl hâcerler sîne-i mağbūna baş (G151/5)

Şair matla beytinde; sâlik ol, güç yetir, Hak yolunda (veya tarikat yolunda) aşağılık, alçak nefsinin (üstüne) bas, cihani bir adım eyle ve rengarenk kemer (gibi olan gökyüzüne) bas, yüksel, demiştir. İkinci beyitte; iyiye de kötüye de karışma, aklına uyup gururlanma, kesret meclisinden ayağını kes ve delilik vadisine ayak bas, diyen şair; sâlikin kesretten uzaklaşıp vahdete yönelmesi gerektiğini vurgular. Nitekim kesreti bir bezme/meclise benzetmiştir. Vahdet ise onun için vadi gibi ıssız ve derindir. Eşref sâliki, aklına uyup gururlanmamasını tavsiye ettikten sonra delilik vadisine gönderir. Aynı gazelin beşinci beytinde ise; gururlandın, dünya seni kandırdı, bir fırsatını bulursan üzerine toprak at, aldatılmış bağrına taş bas, diyerek insanın bu dünya zevklerine aldanıp gururlandığını fakat bundan vazgeçmesi gerektiğini söyler ve

¹²⁶ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.316.

“ölmeden önce ölünüz” hadisine riayet ederek mağrur kişiye toprağın tevazusunu üstlenmesini tavsiye eder.

2.3.4. Zikir, Vird (Evrâd)

Sözlükte “bir şeyi anmak, hatırlamak” anlamındaki zikir (zıkr) kelimesi dinî literatürde; “Allah’ı anmak ve unutmamak suretiyle nisyandan kurtuluş” anlamında kullanılır. Zikir dil veya kalp ya da her ikisiyle beraber yapılır.¹²⁷ Vird ve çoğulu evrâd ise; “günlük dualar, düzenli bir şekilde belli zamanlarda okunmak üzere ayet, hadis ve ermişlerin sözlerinden derlenmiş dualar” şeklinde tanımlanmıştır.¹²⁸

İstanbulu Eşref, “hû” redifli gazelinde; ey Eşref, ben de hû dedim bu meydan içine girdim/ öyle ki hû’yu tekrar etmek benim (hem) zikrim (hem de) fikrim oldu, diyerek hû zikrini hem gazelinde fiilen tekrarlamış hem de son beytinde bunu dile getirmiştir:

Hû didim girdim bu meydân içre ben de Eşrefâ
Tâ ki zıkr ü fikrim oldı dem-be-dem tekrâr-ı hû (G246/9)

Sevgiliye bir türlü kavuşamayan âşık özellikle seher vaktinde okunan evrad gibi onun ismini dilinden düşürmez, âşık bu ayrılık halinden çoğunlukla şikayetçidir, vuslatı gözler. Aşağıdaki beyitte şair muhatabı şaşkırtma yoluna giderek yâr yâr sözünün kendisi için her seher evrad olduğunu, tarikat ehli olduğundan da bunun kendisine hoş geldiğini çünkü tarikat ehlinin zikretmeyi sevdiğini belirtmiştir:

Yâr yâr lafzı baña her seher evrâd oldı
Hoş gelir ehl-i tarîkiz bize ezkâr lezîz (G80/6)

Redifi “şairin” olan gazelinde Eşref, gönlüne seslenerek; ey gönül, şairin dilinin zikri sevgiliyi övmektir/ şairin bülbül (gibi olan) dili taze gülün dalında öter, demiştir:

Medh-i dil-berdir dilâ vird-i zebânı şâ’iriñ
Nağl-i gül-terde öter bülbül lisânı şâ’iriñ (G188/1)

Bu doğrultuda şair, kendi halini güle kavuşamayan ve her seher hoş sesiyle öten bülbüle benzettir:

¹²⁷ Reşat Öngören, “Zikir”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.409.

¹²⁸ Uludağ, *a.g.e.*, s.381-382.

Vird-i verd itmez idim her dem mişāl-i ‘andelīb
Olmasaydı ‘arızîñ ger verd-i ħandāndan ġaraż (G154/2)

Verd-i ruġsārın gelüp vird eylesün diñ ‘andelīb
Şāġ-ı gülde çekmesün zaġmet ħurı efsāneye (G257/6)

Bu beyitlerde verd ve vird kelimeleri fonetik yakınlıkları ile hatt-ı cinâsî yapılmıştır. İlk beyitte şair; eğer gülen gülden kastedilen senin yanağın olmasaydı ben de her ân bülbül gibi, gülü zikretmezdim, demiştir. İkinci beyitte de yine sevgilinin yanağı güle benzetilmiş; haydi, bülbül gelip onun gül yanağını zikretsin, gül dalında kuru efsane (içi boş, yalnızca adı olan bir şey) için boşuna zahmet etmesin, denmiştir. Bu iki beyitte de sevgilinin yanağının güzelliği ve gülün güzelliği kıyaslanmış; gülün yalnızca isimden ibaret olduğu, ancak sevgilinin gerçek güzelliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde sevgilisine kavuşamayan ve onun ismini dilinden düşürmeyen bülbül ile de şair kendi benzerliğini ortaya koymuştur.

İrdi ħoş verd-i murāda vird-i şükr ü ħamd ile
Şādīdir ħoydı enīn ü nāleyi cān bülbülü (G276/3)

Muradına eremediği için bülbül gibi inleyen âşık, emeline ulaştığında yakarışı bir kenara koymaktadır. Eşref, sıkıntısını giderdiği için Allah’a şükrettiği gazelinde; can bülbülü isteğinin gülüne şükür ve hamd zikri ile erdi/ mutludur, inleyişi yakarışı bıraktı, dizelerini kaleme almıştır.

Ey ki zıkr-i na‘t-ı pākiñ mūcib-i ‘afv-ı ġunāġ
İġtifā-yı sūnnetiñ müstevcib-i ħurb-ı İlāġ (G251/1)

Yukarıda matla‘ beyti verilen na‘t türündeki gazelinde şair, Hz. Peygamber’e seslenerek onun temiz övgüsünü zikretmenin günahların affolmasına vesile olduğunu, aynı zamanda sūnnetinin Allah’a yakınlaşmak için yeterli olduğunu bildirmektedir.

Vird idin ancaġ taġiyyāt ü selāmı dem-be-dem
El virir ħaddiñ mi ol şāġa seniñ medġ ü şenā (K11/44)

“ ‘Abd kâbil mi anı kim medhe medh eyler Hudâ” (Onu Allah methetmişken, kul onu övmeye layık mıdır) dizesiyle devam eden na‘t kasidesinde Eşref, Hz. Muhammed’e

(s.a.v.) medh ü senâ etmeye (onu övmeye) haddinin olmadığını, ancak anbean ona selam ve duayı vird edinebileceğini belirtmiştir.

Zikir, vird ve evrâd *İstanbulu Eşref Divanı*'nda sıklıkla rastlanan tabirlerdendir. Bu terimlerin geçtiği diğer beyitler şunlardır: evrâd K12/13, G121/3; ezkâr K12/11, G37/1, G246/1; vird T1/5, G75/9; zikir K12/10, K12/39, K14/16, G75/9, G80/3, G121/3, G175/7, G221/5.

2.3.5. Rind ve Zahid¹²⁹

Zühd “Arapça, rağbetsiz olmak, yüz çevirmek”¹³⁰ ve “ahirete yönelmek için dünyadan el-etek çekmek”¹³¹ anlamlarına gelirken zahid de tüm kaynaklarda karşımıza ilk olarak “dünya işleriyle meşgul olmayan”¹³² biçiminde çıkar ancak “edebiyatımızda bu anlamıyla yer edinmemiştir”¹³³. Divan şiiri dizelerinde sonradan kazandığı yan anlamlarıyla anılan zahid, “ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi. Ârif ve âşık olmayan kimse”¹³⁴dir. Zahid tipi; sûfî-sofî-sofî, vâiz, hâce-hoca, müddeî, âbid, molla, müftî, nâsîh gibi isimlerle de karşımıza çıkmaktadır. Rind ise, “halkın hakkındaki söylediklerine aldırmandan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu hâlde halktan biri gibi sade yaşayan hakîm, bilge kişi”¹³⁵ olarak açıklanmaktadır.

Klasik Türk şiirinde, rind ve zahid tipleri iki zıt kutup olarak yer alır. Âşık ve ârif olan şairin karşısında dinin özünü bilmeyen, nasihatçi zahid bulunur. Divan şairleri şiirlerini genel itibarla rindane eda ile yazarlar. *İstanbulu Eşref* de özellikle gazellerinin çoğunu rind-meşreb söylemiştir. *Nev-bahâr oldı buyur sâha-i bâga gidelim/Gidelim def'-i gam u zevk ü temâşâ idelim* vasıtalı terci-i bend-i bahariyyesinin ilk bendinde rindin lakayt oluşu ve şarabı sevmesi hakkında ipuçları verir:

¹²⁹ Bu kısımda büyük oranda “İstanbulu Eşref Divanı’nda Rind ve Zahid Tipleri” başlıklı makaleden yararlanılmıştır. Bkz.: Betül Elmacı, “İstanbulu Eşref Divanı’nda Rind ve Zahid Tipleri”, *RTE Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (2015), s. 139-162.

¹³⁰ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.734.

¹³¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 544.

¹³² Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara: Akçağ Yay., 2000, s. 468.

¹³³ Metin Akkuş, “Klasik edebiyatta tipler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ed. Talât Sait Halman vd., İstanbul: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, C. II, s. 400.

¹³⁴ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 533.

¹³⁵ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.398-399.

Zāhid-i huşkı biraz ısladalım korkudalım
Vā‘ izi hālimize ağladalım acıdalım
Ko ne dirlerse disün zevkimiz icrā idelim
Tevbe-i bāde buz üstinde binādır n’idelim (T2/1)

Olumsuz zahid tipi kuru anlamında huşk sözcüğüyle nitelenir, burada “kuru” iki anlamıyla da kullanılmıştır: Birincisi kaba sofı, ikincisi ise şu anda kuru olan zahid. Kuru zahidi/kaba sofıyı ıslatalım, korkutalım. Vâizi halimize ağlatalım acıtalım, dizelerinde rindin muzip bir şekilde zahide sataşması söz konusudur. Devamında ise “kınayanların” söylediklerini önemsemediğini belirterek: onlar ne derlerse desinler, bırak; biz zevkimizi icra edelim. Ne yapalım ki şaraba tövbe etmek buz üstüne bina yapmak gibidir (çabuk yıkılır), demiştir. Zahid tipi rindi, içki içmesi ve günah işlemesi dolayısıyla sürekli olarak eleştirir. Rind ise bunu umursamayıp hayattan zevk aldığı işleri sürdürmektedir.

Rindin vazgeçemediği şarap gibi bir şey daha varsa o da aşktır. “Rindlik sevmekle, aşkla başlar,”¹³⁶ bu sebepten aşk, rind tipi ile bütünleşmiştir ve en öne çıkan özellikleri arasında sayılmaktadır:

Cihānıñ māl [ü] vārından şehā bir zerre hazz itmez

İder āşüfte-meşreb rind tībālar idenden hazz

‘Ubūr-ı rāhıma tağlar gibi sedd çekmeñ ey nāşih

Ferāgat eylemem itdim ben ol şir’in-dehenden hazz (G161/2-3)

Feragat ehli olan rind, onu kendi yapan vasıflar dışında her şeyi bırakmış; dünyalıklardan vazgeçmiştir. İlk beyitte de; ey şah, perişan meşrepli rind dünyanın malları ve varlığından bir zerre haz almaz, âşıkane bakışlar atıp sözler söyleyenden hazzeder, derken Eşref’in kastettiği tam anlamıyla budur. Yolumun geçidine dağlar gibi (boşuna) engel koymayın ey nâsih, ben o tatlı ağızdan hazzettim (artık) feragat etmem beyti de bir önceki ile aynı doğrultudadır. Nâsih, rindi kınayarak onu günahkâr yolundan çevirmeye çalışır. Bunun anlamsız olduğunu vurgulayan şair, *dehen* sözcüğüyle sevgilinin dudaklarını yahut sözlerini kastedip tatlılığını vurgulayarak ondan

¹³⁶ Mine Mengi, *Divan Şiirinde Rindlik*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1985, s. 29.

asla vazgeçemeyeceğini, haliyle kendisine nasihat verenin sözlerinin boş olduğunu belirtmiştir.

Boynuña olsun vebâli *hûr-ı ‘aym*¹³⁷ vaşf idüp
Vâ‘ izâ dil-berleri âgûşuma olduñ sebab (G29/5)

Ey vâiz, iri gözlü hurileri tarif ederek dilberleri kucaklamama sebep oldun, vebali senin boynuna olsun, beytinde hûr-ı ‘ayn tabiri ile kastedilen Duhan Suresi 54. ayetteki iri gözlü hurilerdir. Bu surenin 51-57. ayetleri arasında takva sahibini cennette nasıl güzelliklerin beklediğinden söz edilmiştir. O halde vâiz, kürsüde vaaz verirken yahut âşığa nasihat ederken takva ehli olması hâlinde cennette hurilere sahip olabileceği vaadinde bulunmuş; rind ise sevgiliyle kavuşmasına bunu sebep göstermiştir.

Biz de Eşref gibi ‘ âlemdede cemâl ‘ âşıkıyız
Zâhidâ hep seniñ olsun yüri cennet ile hûr (G111/7)

Rind güzelliğe, tasavvufi anlamda ise Hakk’ın tecellisine âşıktır. Bu beytin tasavvufi açıdan yorumlanması yanlış olacaktır, çünkü gazelin tamamına bakıldığında ve “Şüphesiz ahsen-i takvîmde yaratmış anı Hak” dizesinden de anlaşıldığı üzere bu dünyadaki bir güzelden söz edilmektedir. Dolayısıyla, ey zahid cennet de huri de senin olsun (çünkü) biz âlemdede güzelliğe âşığız, (ondan başka bir isteğimiz yoktur), beyti yine rindin, kendisini huri ve cennet vaatleri ile yolundan çevirmeye çalışan zahide vermiş olduğu cevap niteliğindedir.

Zahid tipi “nasihatçi ve sıkıcı”¹³⁸ olduğundan rindi sürekli eleştirir. Eşref, rindin alaycı tabiatının buna izin vermediğini göstererek: zahid benim sevgiliyle sıcak muhabbetimi görüp yan bakar (kınar)/şüphesiz gönülleri çarpık insanların işleri (de) eğri olur, anlamına gelen dizeleri kaleme almıştır. Dikkat edilmesi gereken; kec (şaşı), merdüm (gözbebeği) ve yan bakmak tabirleridir. Şair aynı zamanda bu beyitte zahidin şehla olduğu anlamını vererek nükte yapmıştır:

Görüp dil-berle germ-i irtibâım yan bakar zâhid
Fi‘ âl-i merdüm-i kec-dil olur bî-iştibâh egri (G284/5)

¹³⁷ Duhân Suresi, 44/54: “...Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir.”

¹³⁸ Metin Akkuş, a.g.m., s. 400.

Kaba sofı ta ve hırkası ile övünen, dünyevi istekleri olan riyakar bir kişidir. Şair, kendisini kınayan nâsiha: Ey Eşref, nâsih hevesten elini çek (istemeyi terk et), rahat ol, der. Kendi ağzına (söylediklerine) bakmaz, gelmiş (de) bana oturmayı kalkmayı öğretir, biçiminde karşılık vererek hatayı kendinde aramasını öğütlemiştir:

Eşrefâ nâsih der el çek de hevâdan râhat ol
Ağzına bakmaz baña gelmiş otur kaç öğredir (G105/7)

Divan şiirinde sevgilinin beli (bazen de mim harfi gibi küçük ağzı) var ile yok arasındadır. Halk içinde varlığı ve yokluğu bir dedikodu hâlini alır. Âşık için varlığı su götürmez bir gerçektir ancak akli ile hareket eden zahid bunu anlayamayacak kadar “cahil” olduğundan rindin sitemine maruz kalır. Aşağıdaki ilk beyitte şair; ben sevgilinin kıl gibi ince belini söylerim, sen dedikodu (veya ‘o dedi bu dedi’ şeklindeki nakiller) dersin. Anladım ki zahid sen bizim bildirdiğimiz şeyi anlamadın, diyerek zahidin anlayışını sorgular:

Ben dirim müy-ı miyân-ı yâri sen biñ kâl u kâl
Añladım fehm itmediñ zâhid bizim takrîrimiz
Kec-nigâhımdan ebed giçmem ço ey nâsih beni
Râziyız mu‘ tādımızdan hayr u şer tağdirimiz (G130/4-5)

İkinci beyitte; sevgiliyi bırakması yönünde âşığa telkinlerde bulunan nâsih; şehla bakışlı sevgiliden asla vazgeçmem nâsih bırak beni. Biz alışkanlığımızdan razıyız, hayır ve şer kaderimiz, cevabını alır. İstanbullu Eşref, divanında buna benzer ifadeleri birkaç kez tekrarlamıştır. Hâlihazırda rindin âşıklıktan ve sevgilisinden asla vazgeçmeyeceği kesindir.

‘ Âşıkı nâr-ı cehennemle ne tahvîf eyler
Görme mi vâ‘ iz anıñ dîdesidir Nîl ile Şağ (G157/3)

Yukarıdaki beytin özünde de yine nasihat eden tip ile karşılaşan rind; âşığı ne diye cehennem ateşi ile korkutur? Vâiz görmez mi ki onun (âşığın) gözü büyük nehirler (gibi ağlar), diyerek âşığın cehennem ateşinden korkmadığını açıklamıştır. Bilindiği üzere su ateşi söndürür, ancak burada kastedilen âşığın gözyaşlarının (ayrılık acısından dolayı)

nehirler kadar çok aktığı ve gerçek âşğın zaten kendisi olup cehennem korkusunu bu sebepten hissetmediğidir. Aynı şekilde *Korkmazız nâr-ı cahîmden kim rasûle ümmetiz* (cehennem ateşinden korkmayız çünkü Hz. Muhammed ümmetiyiz) (G120/4) dizesi de bu doğrultudadır.

İstanbul Eşref, kimi zaman söyleyişini sertleştirerek vâizi/zahidi kınamaktan men etmiştir. Örneğin saña redifli gazelinde; vâiz kınama, taş atma (o taş senin) başına rast gelir. Kork, aç gözünü (yoksa) çarparım (vururum) sana, demiştir:

Vâ' iz melâmet eyleme taş atma başıña

Uğrar hâzer kıl aç gözünü çarparım saña (G10/6)

Kesb-i 'irfân eylemekdir olmak insândan garaz (insan olmakla kastedilen irfan kesbetmektir) dizesiyle başlayan “garaz” redifli gazelinde şair:

Şûfiyâ beyhûde da' vâ-yı maḥabbet eyleme

Râhına cân virmedir ârzü-yı cânândan gâraḫ (G154/7)

Ey sūfi boşuna muhabbet (sevgi) iddiasında bulunma, sevgiliyi arzulamaktan kastedilen onun yoluna can vermektir, diyerek sevgiliyi arzulamanın yalnızca şehvetten kaynaklanmadığını, bunu söyleyerek onu severken ölmeyi kastettiğini açıklamış; gerçek âşık olan rind, riyakâr olup aşk ehli olmayan kaba sofuyu eleştirmiştir.

Mest-i ' aşkız elem-i dehr ile ber-ğam degiliz

' Āşkız şūfi-i sālūs ile hem-dem degiliz (G124/1)

Divan şiirinde sarhoşluktan gerçek bağlamda da mecazi olarak da bahsedilmiştir. Mecaziden kasıt Elest meclisinde ruhların bir araya toplanıp “belâ” dedikleri andan kalma sarhoşluktur ve bu hâl asla yok olmaz. Şair yukarıdaki beyitte; aşk sarhoşuyuz dünya elemi ile gamlı değiliz; âşğız riyakar sofu ile arkadaş değiliz, derken ruhlar âlemindeki Elest Bezmi'nden kalma sarhoşluğu, gamlı olma sebeplerinin dünyalık bir elem değil hasret ateşi olduğunu ve gerçek âşık olmayan iki yüzlü sofu ile yakın arkadaş olmadıklarını vurgulamıştır. Bu beyitten de anlaşılacağı üzere kaba sofu, zahid, vaiz gibiler bir taraftaysa âşıklar zümresi diğer taraftadır.

Açma söz zühhâda hîç gafletle râz-ı ‘aşkıdan
Nâ’ime tefhîm-i hâl itmek ‘abeş bî-dâra hâş (G150/5)

Tasavvufta altın kurallardan biri “sırrı fâş etmemek”tir. Hak sırrına vâkîf olan yalnızca kendi ehlinde olanlarla bunu paylaşabilir, bu sırlar halk içinde söylenemez; asla gaflete kapılıp zahidlere aşk sırrından bahsetme/hâlini uyuyana anlatmak abestir, uyanık olana (anlatmak) doğrudur, beyti zahid tipinin mânen uykuda olduğu fikrini tasdik etmekte ve aşk ehlinin ona sırlarını açmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Zâhidâ mes’ele-i ‘aşkı şor erbâbından
Bulamazsın aña yol medrese ebvâbından
Ehl-i ‘aşka hele koy ta’ nı vü bağlan andan
Tâ’ atîñ şanma hayırdır olarıñ hûbından
Sûziş-i sîne dem-i dîdedir el-hâkık maşşûd
Söylenen loğma-i büryân ü mey-i nâbından (G244/1-2-3)

Ey zahid aşk meselesini (konusunu) erbabına (ehline) sor, ona medrese kapılarından yol bulamazsın; şeklinde başlayan gazel, aşka giden yolun akıl ile değil gönül ile olduğunu açıklar mahiyettedir. Nitekim medrese akıllı, tekke ise gönlü temsil etmektedir. Zahide seslenmeyi sürdüren Eşref; hele (bir,) aşk ehlini kınamayı bırak ve sonra (ona) bağlan. Zannetme ki senin ibadetin onların uykusundan (daha) hayırlıdır, diyerek “âlimin uykusu cahilin ibadetinden efdaldır”¹³⁹ sözüne atıfta bulunmuştur. Elbette ki zahid “işin hakikatına ulaşamayan sığ insanları”¹⁴⁰ ifade ettiğinden cahildir ve şair ona aşka bağlanmasını tavsiye eder.

Şairler mazmunların herkesçe bilindiğini kabul eder ve şiirlerinde onları açıklama gereği hissetmezler. İstanbullu Eşref burada cahil kabul ettiği zahide seslendiğinden kullanılan mazmunu açmış ve onu şarap içtiği gerekçesiyle kınayana; söyleyişte büryan lokması ve saf şaraptan kastedilen tam anlamıyla kalbin yanışı ve gözün kanıdır, izahı ile cevap vermiştir. Müretteb leff ü neşr (sıralı açma) sanatından yararlanan şair şarap

¹³⁹ Hadis olarak rivayet edilen fakat sahih hadis kitaplarında yer almayan ibare Şii hadis kaynaklarından *Bihâru’l-envâr*’da hadis kaydıyla geçmektedir. Bkz. eş-Şeyh Muhammed Bâkîrî’l-Meclîsî, *Bihâru’l-envâr*, Nûr-ı Vahy Neşriyât, 1. Baskı, (Celâlî) 1388, C. I, s. 160.

¹⁴⁰ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul: Dergah Yay., 5. Baskı, 1995, s.115.

ile kastedilenin kanlı gözyaşları, yanında meze olarak yenen büryan kebabı dediğinin de aslında hasret ateşinden yanmış kalbi olduğunu açıklamıştır.

İstanbullu Eşref Divanı'nda rind ve zahid tiplerinin mücadelesini gösteren diğer beyit ve bentler şunlardır: müdde'î G13/4; müftî 130/3; nâsıh G19/3, G37/3, G210/7, Mu3/2; sûfî G34/5; G137/8, G138/5, G161/7, G172/5, G255/3, G261/9; vaiz G96/5 G101/7, G168/4, G229/4; zahid M1/1, Mu1/9, G37/6, G51/6, G101/2, G115/5, G129/1, G138/6, G147/1, G165/5, G171/4, G205/7, G247/5, G253/6, G254/2, G255/2, G280/7.

2.4. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri; “zamanla çok defa gerçek anlamları yerine mecazlı bir mâna kazanarak sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılan ve halk hâfızasında yaşayan, halka mal olmuş, kalıplaşmış ifadelerdir.”¹⁴¹ Deyimler ise, “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir”¹⁴² olarak tanımlanmaktadır.

Divanlarda atasözleri ve deyimler genel itibarla Kaya'nın derlediği gibi şu sekiz biçimde yer alır: **a)** Türkiye Türkçesindeki kullanımıyla hiçbir değişikliğe uğratılmadan; **b)** sözleri aynen; ancak vezne uydurularak; **c)** anlam olarak aynı; ancak lafzen farklı bir şekilde, ona telmihte bulunularak; **d)** “bu meseldür, bu mesel meşhurdur” vb. ifadelerle, sözkonusu edilen ibarenin atasözü olduğuna veya en azından o devirde yaygın olarak kullanıldığına işaret edilerek; **e)** vezne uydurmak için bazı kelimelerinin yerleri değiştirilerek, bazı kelimelerinin çıkartılarak veya farklı kelimeler eklenerek; **f)** atasözünün çekirdeği olan kelime ile kurulmuş deyimler de aynı beyitte toplanarak; **g)** bazı atasözlerinin ise bazen tamamen Arapça veya Farsça şekillerine, bazen de kimi kelimelerinin Arapça veya Farsça biçimlerine yer verilerek. Ayrıca son olarak; **h)** birtakım sözlerin ise atasözü olup olmadığını kestirmek, pekçok dîvân, hatta başta farklı Türk lehçe ve şîvelerindekiler olmak kaydıyla, bilhassa Arapça ve Farsça'da bir kısmı ortak olan atasözleri üzerinde, derinlemesine ve karşılaştırmalı çalışmalar yapılmadan, dîvânlarda geçen bazı ifadelerin yaygınlaşp atasözü hüviyeti kazanıp kazanmadığı tespit edilmeden hayli zor görünmektedir. Zira bunlar veciz, hikmetli sözler olabileceği

¹⁴¹ Aydın Oy, “Atasözü”, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C.IV, s.44.

¹⁴² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57cbdc129b1817.46362754 (erişim: 03.03.2016)

gibi, günümüzde unutulmuş atasözleri de olabilir.¹⁴³ *İstanbulu Eşref Divanı*'nda çoğunlukla atasözleri ve deyimlere telmihte bulunularak o kalıp sözlerin çağrıştırıldığı ancak bire bir yer almadıkları görülür. Eşref'in kimi zaman deyişi vezne uydurmak için bire bir aldığı halde sözcükler arasında yer değişikliği yaptığı da vakidir.

Atasözleri

*Ârife işaret kafidir:

Çek 'inân-ı ihtiyârı bes dürür lâf u güzâf
'Ârife kâfi işaret Eşref'im ikâna ben (G.236/7)

*Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş:

Sen de bâğîñ özlemek bilmez misin *hubbu'l-vatan*¹⁴⁴
Bülbüle zindân olurken gülsüzün altun kafes (G.132/8)

*Güzele bakmak sevaptır:

Mazhar-ı ecr-i cezîl eyleñ raķîbi bendeñi
Luţf idüp hüsnuñ temâşâla muşâb itmeñ niçün (G.241/5)

Nâ-kes ü bî-gânedden seyr-i cemâliñ şaklamañ
'Âşık-ı âvâreñi sır-i şevâb itmeñ niçün (G.241/2)

*Hamama giren terler:

Eşref düşelden 'aşkına kanlar töker gözüm
Hammâma dâhil olmada elbette derlenür (G.96/6)

¹⁴³ Bayram Ali Kaya, "Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 6, İstanbul 2011, s.17-19. Divan Şiirinde Deyimler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. M. Ali Tanyeri, *Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: Akçağ Yay., 1999.

¹⁴⁴ "حب الوطن من الإيمان / Vatan sevgisi imandandır." Ali el-Kârî, *el-Masnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû'*, Kahire, 1984, s. 91.

*Hatasız kul olmaz:

Meşeldir kullar olmazlar kuşürsuz hem de hünkârım
Dükenmez pâdişehlerden ‘atâlar yâ Rasûla’llâh (K.9/6)

*İzzet uzlettedir:

El-‘ izzetu fi’l-‘ uzle buyurmuşdur ekâbir
‘ İzzetdir olan kâle-i dükkân-ı ferâğat (G.38/2)

Eşrefâ fırsat esîri varsun olsun düşmenân
Biz hemîşe küşe-i ‘ uzletde ‘ izzet bekleriz (G.126/5)

İhtilâf eyle rezâlet ise kaçdıñ halkla
‘ İzzet isterseñ otur der-çeh-i ‘ uzlet maḥfûz (G.162/3)

*Meyveli ağacı taşlarlar:

Bu halkıñ seng-i ta‘ nı dem-be-dem atdıkları saña
Dıraḥt-ı meyve-dâra [darb-ı şöhret-nâm]dan mîrâş (G.42/9)

*Ölmek var dönmek yok:

Yoğiken ‘ ahd ü emâniñda ölüm var dönmek
Buña te’vîl nedir söyle beni irşâd it (G.40/4)

*Tok açın hâlinden bilmez:

Ṭoḫ acıñ ḥâliñi bilmez bu açık darb-ı meşel
Yâr dil-âver ne bilir ‘ âşık-ı ez’ âf ne çeker (G.92/4)

Deyimler

*(Birinin) Ağzına bir parmak bal çalmak:

Ṭıfl-ı cân sine-i cânân dileyüp aḡlar idi
Şimdilik ağzına bir bal çaluban uyḡutduḡ (G.187/3)

*Akli başından gitmek:

Vechuhā ke'l-bedri dā'et ev tebesmet lenā

‘Aql u hūşum gitdi serden almadı tende binā (G.15/2)

*Allah’a emanet:

‘Umūmuñ hayr-ı maşūdı uzansun zıll-i memdūdı

Vücūd-ı pāk-i mes‘ ūdı emānet Hak Te‘ ālā’ya (K.7/12)

*Allah’tan korkmaz:

Çok zamāndır aqlarım ram itmeñ Eşref hālime

Ha’dan havf eyleyüp uldan hiçāb itmeñ niçün (G.241/7)

*Başını ateşlere yakmak:

Dād hāhem deriñe başıma āteş yadım

Āteşim yine iderseñ sen idersin ifā (K.3/16)

*(İş i veya durumu) Duman olmak:

Yed-i kāfirde esir oldum ūmīdim kesdim

Bildim ol vatin işim ğayrı dumāndır tenhā (K.3/11)

*El arkası yerde:

Eşrefā derdim nigāhımdan bilir bilmezlenir

El-amān luf eyle şāhım yirdedir el arası (G.286/5)

*Elinden tutmak:

Kūr olsun yan baan ol müstaīm evārıñā ammā

Elinden bir utan da bulmasun derdi şedīd olsun (K.4/7)

*Gönül vermek:

Añā virdik ezeli göñlümüz elden ne gelir

Yār cefākār ne adar virse de istirdād it (G.40/5)

*Gözüne dizine dursun:

Görürken herkes ikrāmıñ ne ğam erbāb-ı inkārıñ
Ço tursun gözlerine ni' met ü nānıñ qadīd olsun (K.4/8)

*Hakkını helal etmek:

Cevriñle ne qanlar yüderiz yanıña qalmaz
Elbet diyeceksin baña bir gün ki helāl it (G.41/5)

*Halt etmek:

Haç gelüp hüsni hulel buldı diyen halt itmiş
Taħliye olduqda kitāba daħi hüsñ ne saħt (G.157/2)

*Hayır dua etmek:

Āferīn himmet-i vālāsına ol düstürüñ
Halkı hep hayr du' ā itmege mecbūr itdi (Kt1/8)

*Kaf çekmek:

İdegör hāşılı tecdīd-i berāt-ı a' táf
Yoħsa Eşref çekerim ben de señin ismiñe qāf (Mü.1/6)

*(Birinin) Kanı kaynamak:

Sīne-i sīmīnine olsa muqābil ' ayn-ı dil
Qaynamaz mı oynamaz mı yoħsa qanı şā' iriñ (G.188/3)

*Kaşlarını çatmak:

Her ne deñlü nāz idem qoyma şarıl ğāyet diyü
Kaşlarıñ yayın çatup darb-ı mişāl eyleñ baña (G.18/5)

*Kazaya rıza göstermek:

Bezm-i vuşlatken yirim düşdüm diyār-ı ğurbete
Çāre-i mümkün ne-bāşed ber-ķazāhā cüz rızā¹⁴⁵ (N3/3)

*Korktuğu başına gelmek:

Esb ile girmege ķorķardı derūn-ı çaya
Ķorķdıđı başına geldi şuya irdi pāyı (G292/4)

*Kūlahıma anlat:

Cevābı çıķmadı şad   arz-ı hāl-i yār itdiñ
Sen imdi Eşref anı gel benim kūlāhıma şor (G.100/7)

*Ser verip sır vermemek:

Ser virüp sırr-ı ğam-ı hicriñi fāş itmez idim
Ey gözüm tıtsa sözüm dīde-i hūn-tālārım (G.230/5)

Sırr-ı   aşķı cānda şaķla ser virüp sır virme yoķ
Böyle buyurmuş ekābir böyle naķl itmiş nüşüş (G.148/3)

*Tekme yemek:

Gerçi pek cānımı yaķmışdı benim tepme yimek
Ğayrı buldum yitigi olmaz imiş zāyi  emek (B1)

*Tel kırmak:

Haddi yoķ tel ķırmađa devrinde ammā kimseniñ
Şāne eylermiş şikeste tār-ı zūlf-i dil-beri (K.5/11)

Dil uzatmış zūlfüne tel ķırmaķ istermiş meger
Ol sebebden ğıbtakār u hem bağız-i şāneñim (G.228/6)

¹⁴⁵ Başa gelenlere rıza göstermenin dışında çare yoktur.

*Takatı tak olmak:

Āteş-i hicrān ile aḥvālim oldı pür-melāl
Ṭāḳatim ṭaḳ oldı ḳılma i' tirāz u infi' āl (Mu.7/8)

Çekerim dirse yalandır bu firāḳıñ elemin
Ṭāḳati ṭaḳ olıcaḳ bir ḳişiniñ 'ār çekemez (G.125/3)

*Ümit kesmek:

Ḳaṭ' -ı ümmīd eylemiş benden bugün aḡyār yār
Ey dil-i bī-çāre Ḥaḳ dergāhına yalvar var (G.97/1)

*Yan bakmak:

Kür olsun yan baḳan ol müstaḳīm eṭvāriña ammā
Elinden bir ṭutan da bulmasun derdi şedīd olsun (K.4/7)

*Yanıp tutuşmak:

Derūn-ı ḥāsidiñ yansun ṭutuşsun reşk ü ḥayretten
Vücūdı ortadan ḳalkup dumān-veş nā-bedīd olsun (K.4/5)

*Yuh çekmek:

Gördiler aḡlayu ḳaçmaḳda perīşān ḥālim
Gülerek çaldı 'adūlar da verādan yūhā (K.3/14)

*Yüzüne vurmak (çarpmak):

Luṭfuñ ile setr it yüzüme urma ḳuşūrum
Bābiñda beni eyleme şermende İlāhī (K.8/2)

BÖLÜM 3: İSTANBULLU EŞREF DİVANI

3.1. Divan Metninin Kuruluşunda Takip Edilen Yöntem

Türkçe Bazı Ekler ve Kelimelerin İmlası

a. Görülen geçmiş zaman birinci ve ikinci şahıs ekleri dudak uyumuna bağlı olarak okunmuştur:

bir kıldım bugün (G235/6)	gördüm görelî (G253/1)
yağdıñ efkârımı (G230/1)	gördükce olduñ (G213/3)
söz kaçırдық (G187/4)	taşlayarak korkutduk (G187/2)
pây-mâl eylediñiz (G230/4)	urduñuz dâğlar (G197/4)

b. Görülen geçmiş zaman eki, -dİ üçüncü şahıslarda düz ünlülü olarak okunmuştur:

yumurdı yağdı (K13/13)	oldılar gökler (K11/9)
------------------------	------------------------

c. Öğrenilen geçmiş zaman eki dudak uyumuna bağlı okunmuştur:

çâklım almış (G262/6)	gülmüş açılmış (T2/7)	olmuş iken (K11/10)
-----------------------	-----------------------	---------------------

d. Geniş zaman ekleri -Ar, -Ir, -Ur dudak uyumu olmadan yazılmış birkaç örnek dışında dudak uyumuna bağlı kalınarak okunmuştur:

çıkar (G132/5)	incidirsin (G134/2)	bulur (G172/2)
görinür (G142/3)	bilürüm (G168/2)	

e. Gelecek zaman eki -IsAr düz ünlülü olarak yazılmıştır:

şāyed olısar (G214/7)	ne görmüş ne görîser (G143/11)
-----------------------	--------------------------------

f. Birinci şahıs emir ekleri, teklik -AyIm ve çokluk -Allm daima düz ünlülü olarak geçmiştir:

būs ideyim (G128/6)	niçün baķmayayım (G182/6)
fıkr idelim (G182/4)	uralım nağmeleri (G194/2)

g. Çokluk ikinci şahıs emir eki dudak uyumuna bağlı olarak okunmuştur:

buyuruñ (N5/2) † afv idiñ (N5/1)

h. Teklik üçüncü şahıs emir eki, -sUn yuvarlak ünlü olarak yazılmıştır:

irişsün (K2/3) yaşasun (Kt1/11)

i. Birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri dudak uyumuna bağlı olarak okunmuştur:

mařşadıñ ... cānım vücūdum (G24/1)

mařşadıñız ... işlerimiz (G128/5)

j. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki -I, daima düz ünlü yazılmıştır:

hüsninde (G17/3) yüzini (G142/3)

k. Teklik ikinci şahıs eki, -sIn düz ünlüdür:

korşmaz mısın (G10/5) tarılırsın (G89/3)

l. Zarf-fiil eki -Up daima yuvarlak ünlü olarak yazılmıştır:

var idüp (G3/3) † ağlım alup (G199/5)

-UbAn eki aynı şekliyle alınmıştır:

eyleyüben (K1/9) fāriđ oluban (G38/5)

m. Zarf-fiil eki -mAdIn ve -mAdAn yazıldığı biçimleriyle alınmıştır:

almadın ... itdirmez (G62/2) irmeden ... buldı (Mu5/2)

n. Zarf-fiil eki -IcAk dar ünlü olarak yazılmıştır:

başlayıcağ (G255/7) göricek (G258/6)

o. Soru edatı daima düz-dar ünlü olarak yazılmıştır:

görmüş midir (G297/3) şalır mı (G249/2)

p. Bildirme eki dudak uyumuna bağlı olarak yazılmıştır:

řāhid-i gūldūr (G90/5) nev-āřınālıđdır (G93/4)

Ekin arkaik biçimi dUrUr ise ayrı yazılmıştır:

bu durur ařl (G244/4) cā'iz dūrūr (G291/7)

q. İsimden isim yapma +IU ekinde uyumsuzluk söz konusudur. Metinde geçen biçimleri ile alınmıştır:

yirlū yirinde (G46/7) tatlu ĥaberdan (G252/1)
dertli (G46/1) tatlı cāndan (G195/1)

r. Fiilden isim yapma eki -Iř, dūz-dar ūnlūlū olarak yazılmıřtır:

odurışlar (G140/1) gidişler (G140/3)

s. Gece, yer, yemek, deyū, kapı, ermek, etmek, vermek vb. Tūrkçe sözcükler metin içinde yazıldıkları gibi; gice,yir, yimek, diyū, kapu, irmek, itmek, virmek biçiminde alınmıřtır.

t. Tūrkçe kelimelerde vezin geređi de olsa uzun ūnlū kullanılmamıřtır:

allı (G136/2) bařıma (G153/2) gōzyař' içūn (K9/4)

Arapça ve Farsça Bazı Terkip, Ek ve Kelimelerin İmlası

a. Arapça terkipler şu şekilde yazılmıştır:

řāĥibū'l-fažlu'l-azīm (G4/10) emīrū'l-ūmerā (K3/1)

Ancak lafz-ı Celāl ile birleřen isimler harf dūřmesinden ötürü farklı gösterilmiřtir:

bāreka'llāh (K5/1) Yā Ĥabība'llāh (K9/1)

b. Farsça tamlamalar şu biçimde gösterilmiştir:

kūře-i 'uzlet (G126/5) ĥayāl-i kākūl (G138/5)

c. İzafet-i maklub yapılarak meydana getirilen birleşik isimler tireli yazılmıştır:

hümāyūn-baht, hümā-sāye, melek-ḥaşlet, Kāmer-ṭal'at (K7/7)

d. Farsça isim ve hâl köküyle yapılan birleşik kelimeler kısa çizgi ile bağlanmıştır:

emn-āver (K7/8) kışsa-ḥ'ān (G160/5) ḥūn-ḥ'ār (G282/4)

e. Arapça ve Farsça ön ek ve ön edatlar kısa çizgili gösterilmiştir:

mā-‘ adā (K9/16)	bilā-gāye (G53/3)
bi-küllī (G233/2)	fī-sebīli’llāh (G115/6)
min-ğayr-i ḥad (G288/7)	vā-veylā (G292/3)
ez-cümle (Kt1/6)	bā-terahhüm (G236/6)
ber-ḳarār (G259/6)	bī-gāne (G275/2)
der-dest (G57/6)	hem-dem (G124/1)
pür-piç (G14/3)	

f. İki kelime arasına bazı ek ve edatlar getirilerek yapılan tamlamalar her aralığa kısa çizgi getirilerek yazılmıştır:

cā-be-cā (G141/1)	ser-te-ser (G160/1)
şeb-tā-subḥ (K13/36)	ser-tā-be-ḳadem (G182/2)
pīç-ā-pīç (G183/1)	ḥam-der-ḥam (G14/3)

g. Farsça son ekler ve sondan eklenen edatlar aşağıdaki şekilde çeviri yazıya geçirilmiştir:

cānā (G138/4)	āşüftegān (G104/5)
mestāne (G59/4)	cūybār (G129/4)
bağbān (G173/4)	nezdikter (G186/1)
bihterīn (295/2)	bağçe (G183/3)
gūlzār (G150/2)	ruḥsār (G153/1)
şebistān (G253/1)	gūlşen (Mü1/4)
şivekār (G17/1)	‘ işveger (G17/1)

dergāh (G97/1)	sīnegeh (G122/2)
suḥenver (K12/32)	Ḥudāvend (K7/8)
zerrīn (K7/6)	ümīdvār (G120/4)
Ḥudā-rā (G120/2)	kemān-āsā (G174/4)
āteş-bār (G47/4)	her-bār (G44/6)
dīl-dār (G201/3)	suḥen-dān (G133/5)
fā'ide-mend (G158/4)	nem-nāk (G207/2)
pervāne-veş (G5/3)	

h. Sonu çift ünsüzle biten bazı sözcüklerin sonundaki harflerin çoğunluğu tek olarak alınmış ancak vezne göre çift kullanıldığı da olmuştur:

ḥavf-ı Ḥaḳ'dan (G121/1)	Ḥaḳḳ ile esīriz (M1/2)
ḥaṭ-āverleri (G157/4)	ḥaṭṭ ile (G150/2)
ḳanbūr ḳadiñ (G125/5)	ḳaddi rüstem (G171/1)

Tablo 1: Transkripsiyon Harfleri Tablosu

ء: ʾ	د: d	ع: ʿ
آ: ā	ذ: z̄	غ: ğ
ا: a, ā, e, ı, i, u, ü	ر: r	ف: f
ب: b, p	ز: z	ق: k̄
پ: p	ژ: j	ك: k, g, ñ
ت: t	س: s	ل: l
ث: ṯ	ش: š	م: m
ج: c, ç	ص: š	ن: n
چ: ç	ض: ž	و: o, ö, u, ū, ü, v
ح: ħ	ط: ṭ	ه: e, h
خ: ħ	ظ: ž	ی: ı, i, ī, y

3.2. Metin

[1b] Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

K1

[Hecez: Meḫ̣ ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Faẓlıñla didi¹⁴⁶ dil ezeli bi'smi'llāh
Ḥamd olsun o iḥsāniña¹⁴⁷ yā Ḥazret-i Allāh
- 2 Şükr olsun anı birliğiñe eylediñ āgāh
İrşād idüp imāniña yā Ḥazret-i Allāh
- 3 Bir kıatre'ı insān idüp itdiñ anı şāyān
İn'ām-ı firāvāniña yā Ḥazret-i Allāh
- 4 Bir loḫma virüp ağızına dil virdiñ aña ad
Cisr oldı o Ḳur'an'ıña yā Ḥazret-i Allāh
- 5 Bir parça'ı ḳalb eylediñ itdiñ de¹⁴⁸ nazargāh
Menzil ḳılup 'irfāniña yā Ḥazret-i Allāh
- 6 Bir noḳta'ı 'ayn eylediñ olsun diyü nāzır
'İbretle bu ekvāniña yā Ḥazret-i Allāh
- 7 Bir zerre'ı 'aḳl eyleyüp açdıñ niçe rev-zen
Tā seyr ide her şāniña yā Ḥazret-i Allāh
- 8 Bir nefḫa'ı cān eyleyüp itdiñ anı sulṭān
Bu mülket-i insāniña yā Ḥazret-i Allāh
- 9 Bir lücce'ı 'aşḳ eyleyüben gizlediñ anda
Maẓhar ḳılup 'ummaniña yā Ḥazret-i Allāh

¹⁴⁶ didi: -

¹⁴⁷ iḥsāniña: ḫisāniña

¹⁴⁸ de: d

- 10 Ğavvāş olan andan çıkarur dürr-i ma' ārif
İrdir bizi ' irfānıña yā Hāzret-i Allāh
- 11 Dīvāneñe bir nebze de vir şevķ-i cemālīñ
Boş varmaya dīvānıña yā Hāzret-i Allāh
- 12 İhsānıña yoķ ğāyet ü elťāfa nihāyet
Luťf it bu pür-' işyānıña yā Hāzret-i Allāh
- 13 Ķul ' āciz ebed ĥamd ü şenāñ itmede dā'im
Ķaldım yem-i ğufrānıña yā Hāzret-i Allāh
- 14 Ķıl āteş-i ' aşķıñla bu ğünden beni sūzān
Ferdā Ķoma nīrānıña yā Hāzret-i Allāh
- 15 Bed' itdi Ķuluñ tertīb-i dīvāna mu' in ol
Şükr olsun o ihsānıña yā Hāzret-i Allāh
- 16 Eşref dile ĥacātıñı dergāh-ı Hūdā'dan
Raĥm itme mi nālānıña yā Hāzret-i Allāh

[2a]

G1

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Hāk-i pāyiñ böyle küstāĥāne ta' ciz itmeden
Bendegānıñ defterinde maķşadım ibķā-yı nām
- 2 Cür'et-i nā-sāzımı evvel Ķarīn-i ' afv idüp
İltifāt-ı nazra-i luťfuñ buyursun şād-kām
- 3 Pertev-endāz-ı ğubār olmaķla ĥ'ār olmaz Güneş
Lākin eyler zerre ol te'sīrden kesb-i merām
- 4 İntisāb-ı āsitān-ı kām-baĥşıñ Ķılmada
Eşref-i ednā Ķuluñ dāmānıñ eyler iltişām

Tārīḫ-i Tebrīk-i Sāl-i Cedīd-i Sulṭānī vü İrticā vü Donanma-yı Tūnus Sene-i
Cülūs

K2

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Şehinşāh-ı Muẓaffer Ḥāzret-i ' Abdü'l-' Azīz Ḥān' ın
Hemīşe ' izzet ü iclāl ü iḳbālī mezīd olsun
- 2 Be-her gün devr-i ' ālīsinde her bir māhı nev-sālīñ
Şebi hem-ḳadr-i ḳadr-i menzilet her rŭzı ' id olsun
- 3 İrişsün irtifā' -ı himmeti tā fark-ı Ḥŭrşid'e
Şu' ā' -ı neyyir-i efkārı dŭnyāya bedīd olsun
- 4 Nedīm-i bezm-i ḥāşşı şevḳ ü şādı luṭf-ı mu' tādı
Vezīr-i dil-peẓiri rāy u tedbīri sedīd olsun
- 5 Ri' āyet eyleyŭp te' lişe nev-sālīñ donanmasıñ
Mŭcerred emr ü fermān itdi kim ' id-i cedīd olsun
- 6 Dem-ā-dem sāye-i luṭfunda ' ālem infirāḫ itsŭn
Keder ' ahd-i hŭmāyŭnunda dillerden ba' id olsun
- 7 Du' ā-yı ḥayrın Eşref eşref-i sā' atde tekrār it
İlāhī cŭmle-i dil-ḥ' āhı ber-vefḳ-i ŭmīd olsun
- 8 Görŭp taḫt-ı cihān-bānīde tāriḫin oḳur herkes
Maḫalliñ pādişāhım çoḳ yaşa sālīñ sa' id olsun (1279/m.1862)

[2b]

K3

[Remel: Fā' ilātŭn/Fe' ilātŭn/Fe' ilātŭn/Fe' ilŭn]

- 1 Ey emīrŭ'l-ŭmerā zāt-ı merāḫim paşa
Yetiş imdādıma v' ey dād u mŭrŭvvet-fermā

- 2 Ser-i vālā-yı kerem-sāyeñi taşdı^ç ise de
Derdimi sen var iken yā kime itsem inhā
- 3 Oğu aḥvālime vāqıf ol efendim evvel
^çArz-ı ḥālīm ḳalemim ağlayup itdi imlā
- 4 Niçe ben ağlamıyam derdimi dergāhında
Gülerekden gider ağlar gülen ādem zīrā
- 5 Ḥubb-ı erkānla giçen gice giderken bendeñ
Yolda itmekde idim farz-ı şalātı ifā
- 6 Esb-i nā-rāhverin zer^ç imi yirmiş diyerek
Geldi bir kāfir-i bī-dīn-i be 'īsü'l-me 'vā
- 7 İtdi bu ^çāciz ü nā-çiz ḳuluñı ḍarb-ı şedīd
Anı ḳıl ḥabs-i medīd ile efendim icrā
- 8 Böyle bir vādī-i süflāda sefālet çekdim
Yıdigim tepmeyi bir ben bilirim bir Mevlā
- 9 Yire urduḳda tenim çıḳdı göge āhı yiriñ
Yandı bu ḥāle görüp bām-ı semādan ^çīsā
- 10 Anda ben çekdigim endüh-ı bilā-cān ḥavfin
Çekdi mi vaḳ^ç a-ı Ḳıbtide de bilmem Mūsā
- 11 Yed-i kāfirde esīr oldum ümīdim kesdim
Bildim ol vaḳtin işim ḡayrı dumāndır tenhā
- 12 Her ne ḥāl ise firāra yol alup bi't-taḳrīb
Kuşca cānımla ḥalāş oldum elinden ammā
- 13 Ḳaldı hep māl ü metā^ç ım yed-i a^ç dāda bütün
Oldı ^çaḳlım gibi hem esb ü silāḥım yaḡma

- 14 Gördiler ağlayu kaçmağda perîşān hālīm
Gülerek çaldı ‘ adūlar da verādan yūhā
- 15 Döndüm el-hāşılı devrānda şoyulmuş kurdā
Kanı emr ü berevāt u senedāt u eşyā
- 16 Dād h̄āhem deriñe başıma āteş yağdım
Āteşim yine iderseñ sen idersin iṭfā
- 17 İntikāmım koma al māl [ü] menālim andan
Cümle düşmenleriñi eylesün Allāh imḥā
- [3a] ‘İzz ü iclāl ile hemvāre teraḳḳī bulasın
Göreyim zātıñı revnaḳ-deh-i şadr-ı ‘ ulyā
- 19 Her umūruñda muvaffaḳ buyura Ḥāzret-i Ḥaḳ
Sen de Eşref kuluñı eyle efendim iḥyā

B1

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Gerçi pek cānımı yaqmışdı benim tepme yimek
Ġayrı buldum yitigi olmaz imiş zāyi‘ emek

K4

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Efendim devlet ü iclāl ile ‘ idīñ sa‘ id olsun
Kemāl-i ‘ āfiyetle ‘ ömr ü iḳbālīñ mezīd olsun
- 2 Muvaffaḳ eylesün dil-h̄āhi ‘ āli-cāhıñna Mevlā
Leyālīñ ḳadr olup her bir günūñ ‘ id-i cedīd olsun
- 3 Riyāz-ı ‘ āfiyetde naḥl-i baḥtıñ hoş-nümā bulsun
Furūḳ-ı bendegāna sāye-i luṭfuñ medīd olsun

- 4 Keder yol bulmasun dergāhiña şād u meserretten
Deriñden tā dil-i a' dāya dek dūr u ba' id olsun
- 5 Derūn-ı hāsidiñ yansun tutuşsun reşk ü hayretten
Vücūdı ortadan kalkup dumān-veş nā-bedīd olsun
- 6 Açılsun bāb-ı luţfuñ dā'imā erbāb-ı hācāta
Mekārihden cenāh-ı re'fetiñ sedd-i sedīd olsun
- 7 Kūr olsun yan bağan ol müstaķim eţvāriña ammā
Elinden¹⁴⁹ bir tutan da bulmasun derdi şedīd olsun
- 8 Görürken herkes ikrāmıñ ne ğam erbāb-ı inkāriñ
Ķo tursun gözlerine ni' met ü nāniñ kadīd olsun
- 9 Budur Eşref du'āmız sāl ü māhiñ rūz u her gāhiñ
Fe-' idün şümme ' idün şümme ' idün şümme ' id olsun¹⁵⁰

[3b]

K5

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Bāreka'llāh ey serīr-ārā-yı şadr-ı serveri
Şāneka'llāh v'ey sirāc-ı devletiñ nūr u ferī
- 2 Sensin ol müşkil-küşā-yı ' ukde-i āmāl-i kem
Dest-i istiqlāliñ tevfiķ-i Ħaķ'dır yāveri
- 3 Eylemiş zāt-ı hümāyūnuñ zihī feyz-i ezel
Mülk ü millet mefharı iķbāl ü devlet mazharı
- 4 Āşafā vaşf-ı şafā-baħşıñla erbāb-ı hüner
Böyle tanzīm itmede envā' -ı dürr ü cevheri

¹⁴⁹ Elinden: Elden

¹⁵⁰ “Nice bayramların olsun” anlamına gelen Arapça bir ifadedir: “Yine bayram, sonra bayram, tekrar bayram olsun.”

- 5 Āşaf-ı şafder-şifat destür-dārā menkabet
Kān-ı ‘adl ü merḥamet deryā-yı cūd-ı ḥaydarī
- 6 Ḥusrev-i şāḥib-kerem ser-dār-ı aşḥāb-ı himem
Kim müşīr-i muḥterem mesned-tırāz-ı dāverī
- 7 Ḥazret-i Vālī Veliyyü’ d-dīn-i Paşa kim henüz
Cān ü baş üzre vilāyet ḥükümünüñ fermān-beri
- 8 Şübhesiz ḥāşşiyet-i ism-i celīlidir meger
Buldı dīn ü devlet eyyāmında zīb ü zīveri
- 9 Görmedik bir böyle munşif Āşaf-ı gerdün-vaḳār
Zātına maḥşūş ma’ nā-yı re’iyyet-perveri
- 10 Sāye-i ‘adlinde pür-emn ü emān oldu bilād
Şīr ile āhū ḡanemle gürg ider cevlanları
- 11 Ḥaddi yok tel kırmağa devrinde ammā kimseniñ
Şāne eylermiş şikeste tār-ı zülf-i dil-beri
- 12 Çāre-sāz-ı müstemendandır nigāh-ı şefḳati
Kīmīyā-yı i’ tibārı cevher eyler aḥgeri
- 13 Luṭfi ol rütbe füzūn ammā dem-i tekdİRde
Bir nefesde āteş-i ḥışmı kül eyler mermeri
- 14 Mihr-i cūdundan ümīd-i iḳtibās-ı feyz ider
Pertev-i iḥsānına yıldız ḳadar var müşterī
- 15 Ḥusrevā bitmez şumār itmemde vaşf u midḥatiñ
Ol ḳadar memlū-yı a’ ṭāfiñ derūnum defteri
- 16 İşbu neş’eyle ḳuluñda ḥāk-i pāy-i devlete
Kimse çok görmez ḡazel taḳdīm idersem ekşerī

- [4a] Āh kim seyr eyledim bir şūh-meşreb dil-beri
Dil-ber ammā sūz-nāk eyler derūn-ı dilleri
- 18 Murğ-ı efkārım uçurdum zūlfünüñ sevdāsına
Hū çeküp gezmekdeyim gönüm perīşān serserī
- 19 Tīğ-i ebrūsın çeküp ‘uşşāka kāsıd-ı cān ider
Çeşm-i cellādında müjgānlar mücellā hañçeri
- 20 Şaçı sūnbül müstaķil hayrān-ı seyr-i kākūli
Verd-i ter şermende-i ruhsār-ı al-ı enveri
- 21 Rūy-ı berrāķında teşbīh eylerim āyīneye
Līk yok āyīneniñ vechinde hāl-i ‘anberi
- 22 Şunma şahbāyı şaķın ol māha sākī bezmde
Kıpkızıl dīvāne eyler la‘l-i nāb-ı aķmeri
- 23 Cilvegāhında mūnaķķaş şūret-i dīvār-veş
Eşrefā ol māha karşı lāl olup tursam beri
- 24 El virir irdir du‘ā āvāzesin eflāke kim
‘Arşda āmīne müheyyādır melā’ik ‘askeri
- 25 İrtifā‘ında olup iclāl ü şānı ber-devām
Neyyir-i iķbāli olsun zīb-baķş-ı Dāverī
- 26 Eylesün dil-h‘āhı üzre zātına her ‘azmde
‘İzz ü devlet yāveri tevfiķ ü nuşret reh-beri
- 27 Hüsrevā kayd itme kim taşdı‘-i küstāhānemi
Şādīden dīvāne oldum iltifātından beri
- 28 Hāk-i pāy-i devletiñ ta‘cīze cür’etden ğaraż
Bendeĝān a‘dādına ilhāk-ı kayd-ı aķķarı

29 Eşref-i ednā kuluñdan iltifātıñ kılma dūr
Hāke düşmekle hakīr olmaz şu^ç ā^ç -ı hāverī

30 Şadr-ı devletde olup Hūrşīd-i zātıñ şu^ç le-ver
Ref^ç ide nūr-ı nigāhıñ hākden bu kemteri

[4b] Kt1

[Remel: Fā^ç ilātün/Fe^ç ilātün/Fe^ç ilātün/Fa^ç lün]

- 1 Ömrin efzün ide Hāk pādīşeh-i devrānıñ
Nitekim mülkünüñ i^ç mārına meftūr itdi
- 2 Gönderüp her tarafa münşif-ı me^ç mūruların
Rāhat-ı nāsa perişānī^ç i menşūr itdi
- 3 Bā-ğuşūş¹⁵¹ himmet için tab^ç -ı hümāyün üzre
Nigde sancagına bir āşafı me^ç mūr itdi
- 4 Hāzret-i Dāver-i Zī-şān-ı Sa^ç id Paşa kim
Emn ü āsāyiş için diqqat-i menfūr itdi
- 5 Husrev-i ehl-i kerem nāşir-i elḫāf ü ni^ç am
Anı envā^ç -ı himem^ç āleme meşhūr itdi
- 6 İşte ez-cümle biri Nigde^ç yi teşrīf ideli
Şād [u] ma^ç mūr kılup sa^ç yini meşkūr itdi
- 7 Sūk ile çeşmelerin resm-i cedīd üzre binā
Mekteb ü mescid ü cāmī^ç leri pūr-nūr itdi
- 8 Āferīn himmet-i vālāsına ol düstūruñ
Halkı hep hayr du^ç ā itmege mecbūr itdi
- 9 Hāk anıñ hāne-i iqbālını ābād itsün
Himem-i şāmīlesi cümleyi mesrūr itdi

¹⁵¹ Siyyemā

- 10 Eşrefâ hâme-i sâbâş nuḳâṭ-ı zer ile
Dürr-i târîhîni bir beytde mestûr itdi
- 11 Yaşasun Nigde'ye bir dâver-i devrân geldi
Câmi' vü çeşme vü çâr-süsünü ma' mûr itdi (1281/m.1864-65)
- 12 Dâverâ dergeh-i iclâle hediyyemdir bu
Böyle nâ-çîzi Süleymân'a daḫi mûr itdi
- 13 Der-i esvâḳa bu târîḫde ta' lîḳ buyur
Bile a' şâr bu i' mârı ne destûr itdi
- 14 Umarım 'afvda muḳârin ola taşdî' lerim
'Âdet-i ehl-i kerem şâ' iri ma' zûr itdi
- 15 Eyleyüp bendelige 'aciz ü kuşûrumla ḳabûl
Diyeler Eşref-i ednâsını mesrûr itdi
- [5a] Târîḫ-i Cülûs-ı Sulṫân Meḫmed Murâd Ḥân

K6

[Hecez: Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

- 1 Bi-ḫamdi'llâh zamân-ı emn ü devr-i 'adl ü dâd oldu
Murâdâtıñ ḫuşûli cânib-i Ḥaḳ'dan murâd oldu
- 2 Murâdı üzre nâsıñ devre iḳbâl eyledi gerdün
Göñüller şâd olup güller gibi diller küşâd oldu
- 3 Cülûs itdi serîr-i devlete iḳbâl ü şevketle
Şehinşâh-ı mu' azzam Ḥazret-i Sulṫân Murâd oldu
- 4 Murâd itmiş ezelden 'izz ü iclâlin meger Mevlâ
Dem-i icrâda fevḳa'l-'âde yüsr ü intihâd oldu
- 5 Bu teshîlât-ı Rabbânî 'uḳûl almazdı hiç anı
Ne bir gûne ṫaraf-dârı ne bir zerre 'inâd oldu

- 6 Bu te`yidāt-ı Mevlā`ya delil olmuşdur imāya
Şürū`-ı şer`-i ğarrāya binā vü istinād oldı
- 7 Bu ber-eyyām-ı şādānī ki devrānıñ Süleymān`ı
Murād Hān-ı Cihān-bānī-i `ālīter nejād oldı
- 8 Ne şahinşāh kim dem-beste devrānında dārālar
Ne sulţān kim selāţin āsitānında `ibād oldı
- 9 Şehinşāh-ı ğazanfer-fer hudāvend-i zafer-reh-ber
Hidiv-i baħr ü ber kim i`tiyādı luţf u dād oldı
- 10 Cihāna farz-ı `ayn ü `ayn-ı farz icrā-yı fermānı
Kemāl-i rif`at-i şānı vücüb-ı inķıyād oldı
- 11 Mülukuñ mültecāsı `ālemiñ maķşud-ı aķşāsı
Cenāh-ı re`fete nāsı alup ref`-i fesād oldı
- 12 `Umūmen geldi şādānī hemān-li`llāh zamān üzre
Bütün memnūn-ı ħandānı bevādī vü bilād oldı
- 13 Ne görmüş dide-i gerdūn mişālīñ ħāliyā bir gün
Donanma-yı hümāyūn ħara-ı `ayn-ı sevād oldı
- 14 Oħurlar ħuţbe-i nāmın feleklerde melekler de
Du`ā-yı devlet ü iķbāli minberlerde yād oldı
- 15 Cihān turduķca tursun taht-ı `ālī-baht u şān üzre
Devām-ı devlet ü dīne medār-ı i`timād oldı
- 16 Bu tārīħimle tebşir ü tefe`ül eylerim Eşref
Cihān irdi murāda pādişāh Sulţān Murād oldı (1293/m.1876)

Ꞑıt' a-i Der-Zeyl-i ĩn Tārĩh-i ĩnřa vü Terķĩm Kerde Est¹⁵²

N1

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Cülüs-ı meymenet me'nüsa bir tārĩh-i ra' nādır
Muvāfiķ fāl ü ĥāle böyle pek nādır olur řādır
- 2 ĩřitdim cür'et itdim ķıřřa-i mür u Süleymān'ı
Baķılmaz 'ayb u noķsāna efendim bu donanmadır

Diđer Ꞑıt' a-i Der-Ĥĩn-i Taķdĩm Berā-yı Ŧaleb-i Ŧa'beř Firistāde Būd¹⁵³

N2

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 ĩřte bir tārĩh-i zĩbādır cülüs-ı devlete
Ben de taķdĩm eyledim bāb-ı veliyyü'n-ni' mete
 - 2 Ŧab' -ı fażla luřfen eylerse tevāfuķ nebzetem
Emr-i Ŧab' ı bi't-Ŧab' mevķūfdur emr ü himmete
- [5b] Tārĩh-i Cülüs-ı SulŦān ' Abdü'l-Ĥamĩd Ĥān

K7

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Zihĩ eyyām kim řevķ ü meserret Ŧoldı dũnyāya
Ĥayāt-ı tāze geldi cümleten a' lā vü ednāya
- 2 Uyandı baĥt-ı ' ālem řālĩ' i sa' dü's-su' ũd oldı
Cülüs itdi yine bir ' adl-fermā taĥt-ı ' ulyāya

¹⁵² Bu ĩnřa Tarihine Ek ve Rakamlandırma Hakkında Ꞑıt'a. (Bu Ꞑıt'a der-kenarda yazılmıştır.)

¹⁵³ Tab Edilme Talebinin Takdim Edilmesi Esnasında Gönderilmiş Diğer Bir Ꞑıt'a. (Bu Ꞑıt'a der-kenarda yazılmıştır.)

- 3 Şehinşâh-ı Mu‘azzam Hazret-i ‘Abdü’l-Ḥamīd Ḥān kim
Kuşandı seyf-i fetḥi turmasun çeksün eşirrāya
- 4 Fütūḥāta muvaffak yāver-i tevfiḳ ile el-ḥaḳḳ
Vücūd-ı pāki muṭlaḳ sāye-i Ḥaḳ’dır berāyāya
- 5 Menābirlerde zıllu’llāh fenü’l-‘ālemdir evşāfi
Kalem ‘Abdü’l-Ḥamīd Ḥān-ı Muẓaffer çekdi tuḡrāya
- 6 Felekde ḥāme-i zerrīn ile vaşf-ı hümāyūnın
‘Uṭārid naḳş ider ser-levḫa-i çarḫ-ı mu‘allāya
- 7 Şehinşâh-ı melek-ḥaşlet felek-cāh u Ḳamer-ṭal‘ at
Hümāyūn-baḫt ü kân-ı şefḳat ü re’fet hümā-sāye
- 8 Ḥudāvend-i ferīdun-fer ḥidiv-i ma‘delet-güster
Ra‘iyyet-perver emn-āver melek-peyker felek-pāye
- 9 Menār-ı ḥānedānı ḳubbe-i gerdūndan ‘ālī
Ġubār-ı āsitānı sürmedir çeşm-i Şüreyyāya
- 10 Gelüp ‘ahd-i hümāyūnı cihān hep oldı memnūnı
Cülūs-ı meymenet maḳrūnı virdi mülke pīrāye
- 11 Ne görmüş dīde-i dīrīn-i ‘ālem böyle şehr-āyīn
Kevākib Mihr ü Pervīn göz kıparlar bu donanmaya
- 12 ‘Umūmuñ ḫayr-ı maḳşūdı uzansun zıll-i memdūdı
Vücūd-ı pāk-i mes‘ūdı emānet Ḥaḳḳ Te‘ālā’ya
- 13 Cihān turduḳca tursun şevket ü iclāl [ü] şān üzre
Bi-ḫaḳḳın Sūre-i Kevşer muẓaffer olsun a‘dāya
- 14 Bu tāriḫimde Eşref bir çıkar meydān-ı ‘irfāna
İmāmü’l-müslimīn ‘Abdü’l-Ḥamīd Ḥān oldı dünyāya (1293/m.1876)

Ꞑıt' a Der-Tebrık-i Sāl-i Cedīd-i Sulṭān ' Abdü'l-Ḥamīd Ḥān-ı Dā'im-i
Mülke¹⁵⁴

Kt2

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fa' lün]

- 1 Eylesün sāl-i nevin sa' d ü mübārek Mevlā
Şāh-ı şāhān-ı Ḥamīdü'ş-şiyem ' āli meymene
 - 2 Eşrefā dürr-i tefe'ülle didim tārīhin
Pek hayrlı bu sene Şāh Ḥamīdü'ş-şiyem'e (1294/m.1877)
- [6a] Münācāt Ez-Cennāt-ı Ḳādiyü'l-Ḥacāt

K8

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefāilü/Fe' ülün]

- 1 Her cürm ü ḥaṭā ben bilürüm bende İlähī
' Afv eyle seniñdir yine ol bende İlähī
- 2 Luṭfuñ ile setr it yüzüme urma ḳuşurum
Bābıñda beni eyleme şermende İlähī
- 3 Maḥşerde şefi' im ola raḥmetle Ḥabībiñ
Baḥş eyle günāhım kerem it sen de İlähī
- 4 Dünyāda niçe ni' met-i bī-ḥad viregeldiñ
Oldum ni' amıñ ṭāmi' i pek ben de İlähī
- 5 Deryā-yı cihān ḳatre olan raḥmete ğarḳ it
Maḫhar olayım fażlıña hem anda İlähī
- 6 Dergāhıña ' arz eylerim aḥvālimi her dem
Dermānda ḳalup bende-i efgende İlähī

¹⁵⁴ Bu kıt'a der-kenarda yazılmıştır.

- 7 Senden eger olmaz ise ihsān ile dermān
Dil kande bulur derde devā kande İlāhī
- 8 Luṭfuñla ḥalāş eyle esīr oldum elinde
Şol nefis ü hevā urdı beni bende İlāhī
- 9 ‘Aşkıñ ile ifnā buyur evvelce vücūdum
Bāķī kala şevķiñle tā cān tende İlāhī
- 10 Dil kāsesini Kevşer-i ‘irfān ile tıldur
Muḥtāc koma her fende anı pende İlāhī
- 11 Eşref kuluñı bülbül idüp gülşen-i ‘aşķa
Kıl na‘t-ı Ḥabibiñ ile nālende İlāhī
- Na‘t-ı Şerīf-i Nebevī vü İstimdād Ez-Dergāh-ı Muştafavī

K9

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 ‘Alīlim derd-i ‘işyāna devālar yā Rasūla’llāh
Devā senden bulur her mübtelālar yā Rasūla’llāh
- 2 Belī mağrūķ-ı deryā-yı ḥicālet bir günehkāрім
Kapuñdan lik kaṭ‘ itmem ricālar yā Rasūla’llāh
- 3 Ne deñlü müznib ü mükşir gelüp ‘arz eylemiş ḥālin
Deriñden bulmamış yoķdur şifālar yā Rasūla’llāh
- 4 Bıraķmam dāmeniñden dest-i istid‘ āyı sulṭāním
Saña ümmīd ider bī-dest ü pālar yā Rasūla’llāh
- [6b] Nazar kıl ‘arz-ı ḥāl-i bende-i pāmāliñe luṭf it
Sevādü’l-vechime baķma karalar yā Rasūla’llāh
- 6 Meşeldir kullar olmazlar kuşürsuz hem de ḥünkāрім
Dükenmez pādişehlerden ‘aṭālar yā Rasūla’llāh

- 7 Yem-i cürmüm kadar biñ baḥş kıl bārān-ı iḥsānıñ
‘Aṭālar tā ki maḥv itsün ḥaṭālar yā Rasūla’llāh
- 8 Kebā’ir ehline kıldıñ şefā‘ at şevketin şāmil
Beni ol zümreden kimler atalar yā Rasūla’llāh
- 9 Ḥayāt-ı tāze virdi bir nigāhıñ mürde çok cāna
Devālar buldı şad şad ehl-i dā’lar yā Rasūla’llāh
- 10 Nazar kıl bende-i dīrīniñe kadrinde naḳz olmaz
Güneş seyr itmesiyle ḥak-i pālar yā Rasūla’llāh
- 11 İki zer mīḥdir düşmüş Meh¹⁵⁵ ü Ḥūrşīd na‘ linden
Gezerken raḥş-i rif‘ atle semālar yā Rasūla’llāh
- 12 Serīr-i sırrıñıñ yek-pāyesidir Sidre vü Ṭübā
Saña ūlā olur çok müntehālar yā Rasūla’llāh
- 13 Sen ol me’vā-yı *ev-ednāya*¹⁵⁶ vāşılsın ki el-ḥāsıl
Taḥayyürde melekler enbiyālar yā Rasūla’llāh
- 14 Degil taḳrīre ḥācet fazlet-i ‘ulviyyet-i zātıñ
Aña şāhid dūrür her müdde‘ ālar yā Rasūla’llāh
- 15 Ne bilsün ḳadr-i şānıñ ‘aḳlı irmez ‘acz-i insānıñ
Ḥaḳ’a maḥfī saña lāyık şenālar yā Rasūla’llāh
- 16 Şenā vü midḥat-i pākiñ belī ḥaddim degil lākin
Nu‘ ūtuñ nefy idermiş mā-‘ adālar yā Rasūla’llāh
- 17 Şalātıñla su‘ ūd eyler du‘ ālar şavb-i maḳşūda
Velā ḥubbuñla bir olmaz belālar yā Rasūla’llāh
- 18 Kerem kıl ḳayd-ı ḳasvedden ḥalāş it ḳalb-i mehcūrın
Ḳuluñ Eşref ḳılar āh ilticālar yā Rasūla’llāh

¹⁵⁵ Meh: -

¹⁵⁶ Necm Suresi, 53/9: “iki yay aralıḡı kadar, yahut daha az oldu.”

- 19 Ne var nūr-ı nevālînden efendim nesne nakş olmaz
N' olur ' aşîqlarîñ bulsun nevālar yā Rasūla'llāh
- 20 Şalāt ile selām olsun turāb-ı ravzaña biñ biñ
Yüzün sürdükce şadıqlar şabālar yā Rasūla'llāh
- [7a] Na' t-ı Şerîf-i Müselseliyye-i Hattıyye-i Der-Nazîre-i Ğazel-i Şāhîn Girāy

G2

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün]

- 1 Muḥammed nāmi' ü'l-' irfān Muḥammed
Daḡi ser-çeşme-i imān Muḥammed
- 2 Muḥammed nāmıdır müştak zi-Maḥmūd
Ḥabîb-i Ḥazret-i Yezdān Muḥammed
- 3 Muḥammed nādî vü dā' i ile'l-Ḥak
Rasūl-i şāhibü'l-iḥsān Muḥammed
- 4 Muḥammed nāsa Ḥak'dan bir ' aṭadır
Kamuya rahmet-i Raḥmān Muḥammed
- 5 Muḥammed nām-dār-ı rüz-ı maḡşer
Şefi' -i mücrimān her ān Muḥammed
- 6 Muḥammed nārdan münci' uşatı
Bi-izni'llāhi ' āli-şān Muḥammed
- 7 Muḥammed nāşir-i luṭf u seḡadır
Şefā' at seḡkate hem kān Muḥammed
- 8 Muḥammed nāgehān efdāl-i feyzin
Kılar çün şāh-ı her şāhān Muḥammed
- 9 Muḥammed nāhî vü āmir ' ibāda
Bi-küllî kullarız sultān Muḥammed

- 10 Muḥammed nāṭıķ-ı vaḥy-i İllāhī
Buña şāhid ki dir Ẓurʿān Muḥammed
- 11 Muḥammed nārına muḥrıķ ol Eşref
Cemīʿ -i derdlere dermān Muḥammed

K10

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Yā Ḥabībaʿllāh meded imdād it Allāh ʿ aşķına
Zāt-ı pākiñ-çün Ḥabībuʿllāh dinen cāh ʿ aşķına
- 2 Dem-be-dem bezmiñde mübcil vaḥy-i münzel ḥaķķ için
Leyle-i ḥoş-neyle-i miʿ rāc-ı dergāh ʿ aşķına
- 3 Āl ü aşķāb-ı kirām ü ehl-i beytiñ ḥürmeti
Kerbela bendindeki gülbang-ı cān-kāh ʿ aşķına
- 4 Firķatiñle giceler rīzān olan gözyaşʿ için¹⁵⁷
Her seḥer ʿ aşıķlarıñ itdikleri āh ʿ aşķına
- 5 Ḥasretiñ nārıyla hem büryān olan dil ḥaķķına¹⁵⁸
Midḥatiñle fetḥ olan ebvāb-ı efvāh ʿ aşķına
- 6 Maḥrem it Eşref ḳuluñ her ān her gāh ʿ aşķıña
Ḥaķķ için ʿ ālemde bünyād itdigiñ rāh ʿ aşķına
- [7b] Ḳaşıde-i Naʿ tiyye

K11

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Meḥḥar-i ʿ ālem nebiyy-i muḥterem ḥayrūʿl-verā
Raḥmeten liʿl-ʿ ālemīn Aḥmed Muḥammed Muştafā

¹⁵⁷ gözyaşʿ için: gözyaşı için

¹⁵⁸ Nār-ı hicrāniñla hem büryān olan dil ḥaķķına

- 2 Nür-ı aqdem seyyidü'l-‘ aylem ü ‘ âlem bi'l-‘ umûm
Muqtedâ-yı muqtedâyân hâş ü maḥbûb-ı Hudâ
- 3 Öyle bir ‘ anqâ-yı Qâf-ı qurb-ı Haq’ dır kim anı
Cümleden muṭlaq odur muḥtâr-ı Haqq önden şoña
- 4 Ol şeh-i iqlîm-i *levlāk*-çün¹⁵⁹ yaratdı ser-te-ser
Kâ’ inâtı Hażret-i Hallāk hep lâ-siyyemâ
- 5 Sünbül-i gîsûları *ve’l-leyden*¹⁶⁰ aşıl murâd
Âfitâb-ı cebhe-i pür-tâbı haqqâ *ve’ḍ-duhâ*¹⁶¹
- 6 Ser-te-ser ‘ âlemlere oldı ziyâsı müncelî
Kim ḥusûf u naqşdan ‘ ârî o bir bedrû’r-recâ
- 7 Âfitâb olmaz ğubâr-ı pâyiniñ bir zerresi
Naqş-i na‘ l-i pây-ı esbi ‘ ayn-ı bedre tütüyâ
- 8 İqtidâ itdi muḥaqqâq leyle-i mi‘ râcda
Ol imâmü’l-aşfiyâya rûḥ-ı cümle enbiyâ
- 9 Qubbe-i nüh tâkı hep ekvânı cevlân eyledi
Oldılar gökler kudümüyla şeref-yâb-ı şafâ
- 10 Sidre oldı menzil-i ulâ ne Tübâ zâtına
Olmuş iken Cebra’îl peyk-i Haqq’a muntehâ
- 11 Refref itdi ḥâk-i pây-i ‘ izzetine ferş-rû
‘ Arş-ı a‘ lâ öpdî na‘ lini olunca tâc añâ
- 12 Kâ’ inâtı terk idüp oldı maqâmı lâ-mekân
*Qābe kavseyne*¹⁶² irüp ol zû’l-ḳadr *şümme denâ*¹⁶³

¹⁵⁹ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzilü'l-ilbas ammâ iştehere mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nâs*, Beyrut, 1932, C. II, s.164.

¹⁶⁰ Duha Suresi, 93/2: “Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki”

¹⁶¹ Duha Suresi, 93/1: “Kuşluk vaktine andolsun”

¹⁶² Necm Suresi, 53/9: “iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.”

- 13 Oldı tel̄sīm itmege dāmānını aylar dü-şak
Manzar-ı yek-cünbiş-i engüştine Māh ü Zükā
- 14 Secdeler eyler şecerler ol cenāb-ı hāzrete
Āb olur cānā hācerler kande kim başdıysa pā
- 15 Mürdeler gūyā ölürlerse ta‘ accüb cāyı mı
Luţfen en‘ ām ü cemādāt itdi andan ilticā
- 16 Fazlına şekk irtiyāb olmaz güneşden āşikār
Seng-i sahtı desti ider āyine-i ‘ ālem-nümā
- 17 Luţf-ı bī-pāyān ile aşhābı şeb‘ ān eyledi
Az ta‘ āmı ya‘ nī tekşirle Hābīb-i Müctebā
- [8a] Her huşūşı Hāzret-i Hāḡ’dan’digün bī-irtiyāb
Zāhirā gösterme mi yā *mā-rameyte*¹⁶⁴ ey fetā
- 19 Mü’minine cümleden eşfaḡken¹⁶⁵ añla düşmenān
Bīm-i ḡahrından reh-i yek-sāleden eyler celā
- 20 Öyle şāhib-ḡaşmet ü ferdir melā’ik leşkeri
‘ Askeri bulmaz ‘ ādūyı kıрмаḡa ḡinü’l-vegā
- 21 ḡandırır dünyāyı ol min-küll-i vech-i ez-cemī‘
Cümleyi reyyān kıldı cery idüp destinde mā
- 22 Haddi mi küffār-ı bed-kārıñ teḡābül eylemek
Bedr’de şeyḡān da gördi kim niçe kıldı ḡazā
- 23 Öyle bir şāhinşeh-i a‘ ḡam melik-i muḡterem
Bende-i fermān-beri arz u semā māfi-himā

¹⁶³ Necm Suresi, 53/8: “Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu.”

¹⁶⁴ Enfāl Suresi, 8/17: “... Attıḡın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı...”

¹⁶⁵ eşfaḡken: eşfefken

- 24 Başdı günü şatveti ol rütbe fer ü şevketi
Kim derinde kıllar oldı çār-yār-ı bā-şafā
- 25 Yā Ḥabība'llāh kerem-fermā Rasūl-i Kibriyā
Raḥmeten li'l-ālemīn şeffā' -ı hengām-ı cezā
- 26 Sensin ol raḥmet ki 'ālemler saña muḥtāc ü aç
Sensin ol ni' met ki Ḥaḳ bu ümmete kılmış 'atā
- 27 Şāhib-i ḥavz u _____¹⁶⁶ şefā' at zū'l-maḳām
Ḥaḳ saña virmiş şefā' atler be-miḳdārü'r-rızā
- 28 Senden eyler ilticā bi'l-cümle ey faḥrū'l-ümem
Evvelīn ü āḥirīn şefkat şefā' at küllemā
- 29 Sünnetiñ baş üzre tutmaḳda efendim müttakīn
Sīretiñde ser-fürü itmekdedir hep evliyā¹⁶⁷
- 30 Mu' cizātūñ a' zamıdır Ḥazret-i Ḳur'an kim
'Aşr-ı me'ālī-veş¹⁶⁸ olur müftī-i müşkil-küşā
- 31 Öyle bir ḥabū'l-metīn-i¹⁶⁹ şer' -i ḥaḫīr-enveriñ
Kim olur maḫşerde aḫkāmyla hem ḥükm ü ḳazā
- 32 Ey dirīgā eyledik rāhında bī-ḥad şad ḳuşūr
Leyse lī ḫayrū'l-amel¹⁷⁰ hep kıldığım cürm ü ḫaḫā
- 33 Öyle 'āşiyim yem-i cürm ü ma' āşiyim henüz
Mevc-i cürmümden iderler heft deryā ittiḳā
- [8b] Cirm-i cürmümle tevāzün idemezken baḫr ü ber
Hem anı istī' āb kılmazken nice ' arz u semā

¹⁶⁶ Bu kısım silinmiştir.

¹⁶⁷ aşfiyā

¹⁶⁸ pāki

¹⁶⁹ Âl-i İmran Suresi 3/103: “Hep birlikte Allah’ın ipine (Kur’an’a) sınısıktı sarılın...” ve Âl-i İmran Suresi 3/112: “Onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah’ın ve (mü’min) insanların güvencesine sığınmadıkça kendilerini zillet kaplamıştır...”

¹⁷⁰ “Yaptığım doğru/hayırlı bir iş yoktur.” anlamındadır.

- 35 Zerretter irse şefâ' atden eşer ey rāh-ber
Keffe-i mīzānda maḥv olur bulur elbet fenā
- 36 Böyle zenb-ālūde pür-‘ işyān siyeh-rūsam da āh
Derdime ḥāk-i deriñden ğayrıdan olmaz devā
- 37 Yā Rasūla’llāh meded redd itme Allāh ‘ aşkına
Dergehiñde eylerim her dem ‘ ināyetler ricā
- 38 Āh kim bir nev-ġazel ‘ aşkıñla oldı ezberim
Ḥāk-i pāye ‘ arz-ı ḥāl itmekde iken mā-cerā
- 39 Āh kim yandım yine nār-ı maḥabbetden dilā
Āteşim sönmez ben ol derde olaldan mübtelā
- 40 Bilmezem ‘ ālem nedir ḥattā yitirdim kendimi
Derdimi dermāna virmem yārim oldu ḥabbezā
- 41 Nāy-ı kalbim nāleler itmekde her bir subḥ u şām
Oldı dünyā-yı vücūdum cümle pür-şıyt ü şadā
- 42 Dil degil ancaḥ vücūd u cān olur pür-zelzele
Nām-ı yāri yāda yoḡdur iktidārım ibtidā¹⁷¹
- 43 ‘ İd-i vaşlın her demin Eşref tefekkür eyledim
Līk yoḡdur bende öyle cān idem anda fedā
- 44 Vird idin ancaḥ taḥiyyāt ü selāmı dem-be-dem
El virir ḥaddiñ mi ol şāha seniñ medḥ ü şenā
- 45 Zerre mümkin mi kemāl-i Şems’i ta‘ bīr eyleye
‘ Abd ḳābil mi anı kim medḥe medḥ eyler Ḥudā

¹⁷¹ evvelā

46 Zerre-i zerrâtdan kemtersin¹⁷² ey nâ-çiz gönül
Bendesiniñ bendes'olmak¹⁷³ kande dirsın kande yâ

47 İt şalât min-ğayri haddin¹⁷⁴ emridir fevka'l-edeb
Ol turâb-ı ravza-i pür-nûrina subh u mesâ

48 Şad hezâr olsun şalât-ı tayyibât-ı zâkiyât
Her nefesde bende-i dirînesinden zâ-terâ

[9a] Âl ü aşhâb-ı güzîne hem dürüd ile selâm
Vârid olsun 'â'id olsun ba'd-i hâzâ hâkezâ

50 Yâ Şefî'a'l-müznibîn senden kerem şefkat diler
Eşref-i 'âşî kuluñ dârında ümmet küllehâ

Kaşide-i Bahâriyye Ki Firistâde Şod Be-Der-i Peder Be-der-Hengâm-ı Taşşil-i
'İlm ü Hüner¹⁷⁵

K12

[Hecez: Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

1 Yine bād-ı bahārī bŷy-ı yāri itmiş āmāde
Çemende 'āşıkānı ğarķ için efgān ü feryāda

2 Şabā hengām-ı eşhārı hŷbŷb itdikce her-bārı
Şemīm-i zŷlf-i dil-dārı getirir dem-be-dem yāda

3 Havā-yı cennet oldu zāhirā dŷnyā velī ammā
Şunŷf-ı 'āşıkāna dār-ı dŷzaḡ ķaşrı ma' nāda

4 Dil-i 'uşşāķa beñzer tāk-ı mīnā ebr-i bī-pervā
Gehī iġmām-ı ğam gāhī sŷrŷrī-veş gelir şāda

¹⁷² kemtersin: kemterseñ

¹⁷³ bendes'olmak: bendesi olmak

¹⁷⁴ min-ğayri haddin: "sınırsız"

¹⁷⁵ İlm ve Hüner Tahsili Zamanında Pederimizin Eşiğine/Kapısına Gönderilen Bahar Kasidesidir

- 5 O deñlü rik̄kat-i k̄albe mülāzım çeşm-i ‘ aşık-veş
Töker bārān-ı girye t̄ākāti yok kıl kadar bāda
- 6 Bütün dünyāyı ser-mest-i maḥabbet eyledi āyā
Seḥāb-āsā neşāt-ı şadı var mı cām-ı şahbāda
- 7 Gehī ‘ aşkıyla inler gāh yanup gāh nāleler eyler
Kararı nīm dem yok her nefes bir ḥāl-i uḥrāda
- 8 Aña dem-beste ḥayrān olduğundan gün-be-gün Hūrşid
Kalur birkaç daḳıka giç varır şama bu eşnāda
- 9 Bu sūr çār-sū-yı dehre seyrān ecli için cümle
Ḥurūc itdi ne varsa batn-ı ‘ arzda zīr-i eşyāda
- 10 Dıraḥt-ı yābis açdı dīdeler hem ḥ̄āb-ı tābından
İder evrāk-ı ezhāri semā‘ vü zikri iḥfāda
- 11 Gülistān şahnı el-ḥaḳ bezm-i ezkār-ı İlāhī’ dir
Dil-i ‘ ibret-nümāy ü dīde-i ḥaḳ-bīn-i bīnāda
- 12 Benefşe ter-dehān olmuş süzölmüş çeşmi nergisiñ
Serin ḥayretle bükmüş lāle fikr-i sun‘ -ı Mevlā’ da
- [9b] Sürürundan gelirse vecde servī cā te‘ accüb mi
Ser-āḡāz eyledikce ‘ andelīb efkār ü evrāda
- 14 Temevvüc eylemekde bād-ı eşḥār-ı ‘ abīr-āşār
Ḥırāmān eyledikce dil-berān şahn-ı çemenzārda
- 15 Cihān ser-sebz-i şād-āb oldı bā-fermān-ı Sübhānī
Uyandı ḥ̄ābdan gūyā ne varsa zīr ü bālāda
- 16 Zuhūra geldi vech-i arza her ne var ise maḥfūz
Şanasın ḥaşr için emr-i İlāhī oldı ferdāda

- 17 Kenār-ı cūy-bāra sū-be-sū hep zümre-ber-zümre
Tecemmu^ç itmiş ednā vü e^ç ālī kūh-ı şahrāda
- 18 Bu dem zevk ü şafā vü şādīde aḥbābıyla ^ç ālem
Ki herkes dest-be-dest aḥrān ile seyr ü temāşāda
- 19 Çekilmiş şahn-ı vaḥdet kūşe-i ^ç uzletde fikriñle
İmāte eylemekde rüz-ı ^ç aşık leyl-i iḥyāda
- 20 Himemkārā keremkānā velīyyü'l-luṭf u iḥsānā
^ç Uluvv-ı himmetiñ tiri nişāngāh-ı şüreyyāda
- 21 Fu 'ādıñ ma^ç den-i re 'fet zamīriñ menba^ç -ı şefkat
Cenāb-ı ekmeliñ rif^ç at-serāda şadr-ı vālāda
- 22 Ḥudā āb-ı mürüvvet ḥaḳḳ-ı himmet merḥamet bādı
Seni nār-ı şecā^ç atle yaratmış dār-ı dünyāda
- 23 Zamīriñi münīriñ maṭla^ç -ı ilhām-ı Rabbānī
Lisāniñ şerḥ-i mülhem birle emr-i lehūdan sāde
- 24 ^ç Aceb peyk-i şabā mı yā milk-i mülhim mi tatarı
Veyā çeşm-i kerāmetle naẓar m'eyler bu arada
- 25 Dil-i ^ç ālem-nümāsı şāfi mir 'āt-ı mücellā kim
Mu^ç akkes anda ḥāl ü ṭavriñ olsa ḳatre-i māda
- 26 Dil-i pür-gıllımız ḥayret-sarāy-ı künc-i kedretde
Ġumūm-ı pür-humūmla ^ç ayş iderken şubḥ u mesāda
- 27 Anıñ iḥbāb bād-ı şād ü mesrūriyyeti ḥaḳḳā
Kerāmet gūne bir luṭf-ı şerīf ü ḥāriḳu'l-^ç āde¹⁷⁶
- 28 Ḥuṭūrun ḥātır-ı ḥāṭī-i nā-çiz-i ğam-ālūde
Taşavvur mümkin olmazken efendim belki ḥülyāda

¹⁷⁶ ḥāriḳu'l-^ç āde: ḥāriḳ-i ^ç āde

- [10a] Peyām-ı ‘āfiyetle Hüdühüd-āsā peyk-i ihsāniñ
Zuhūri şanki ervāh-ı necāh başş itdi ecsāda
- 30 Ez-în şevk ü tarab dil senc-i genc-i renc ü hem ğamdan
Hurūc itdi ‘urūc itdi reh-i tāk-ı dü-bālāda
- 31 Revāc-ı nazma revnāk virdi el-ħaķ midħat-i zātıñ
N’ola ħissān-ı taħsīn itse bezm-i ħikmet-ārāda
- 32 Kānı merd-i suħenver işte meydān-ı suħen-dānı
Getirsin ħuccet-i bünyānı işbātile da‘ vāda
- 33 Hemīn lāf ü güzāf-ı sāde lafz-ı ‘ārı ez-mefhūm
Müberrā ma‘ nādan sözler diyilmez zır-i imzāda
- 34 Di gelsün varsa da‘ vā-yı ma‘ ārif eyleyen kimse
Bugün burhān-ı rüçhānım muzahhar ‘ind-i dānāda
- 35 Küşād ancak livā-yı faħrim ebnā-yı zamān üzre
Tefāħur itmem eslāfa efendim ħāl-i ħālāda
- 36 Eger ħaķķ-ı nazarla seyr olunsa gülşen-i ‘irfān
Temāşā olunurdu mişl-i tab‘ım şüret-i lā’da
- 37 Efendim beyt-i vırānım niżām-ı nazmıña nisbet
Dehān-ı mūrda bir kaçredir eṭrāf-ı deryāda
- 38 Tefāħur-ġüne lāf ile murādım fażl ü evşāfiñ
Beyānı yoħsa ħaddim mi fem açmaķ şı‘r ü inşāda
- 39 Daħi ikşār iderdim zıkr-i vaşf-ı pākiñi ammā
Seķāmet virdi tab‘a ġālib olmaķ maşraf-ı irāda
- 40 Hemān ol zevķ ü şevķ-i midħatiñden bu dil-i zāra
Sünūh itdi yine bir nev-ġazel nev-tarħ-ı zībāda

- 41 Kadem başdı yine nev-rüz bāĝ-ı behcet-ābāda
 Keremler eyle sultānım cūlūs it [raħm it] dāda
- 42 Enīn ü nāle-i ‘uřřāķı ĝuř itdikce dirmişsin
 Cūnūniyyet mi tārī bunda yāħud neř’e-i bāde
- 43 Niçe ‘uřřāķ nālān olmasın ruħsārıñna cānā
 Fiĝān itdikce būlbūller niħāl-i verd-i ĥamrāda
- 44 Kō yansın nār-ı hicriñle efendim ser-te-ser ‘uřřāķ
 Yanarken perr-i pervāne şu‘ā‘-ı şem‘e āzāde
- [10b] Tārīķinde yine nā-ĉār iken mūr-ı Sūleymān-veř
 Viřālīñ bezminiñ ārzū-keřidir Eřref ūftāde
- 46 Yeter lāf ü ĝüzāf-ı nā-be-cā hengāmıdır şimdi
 Du‘ā destin kūřād it vaķt-i eřħār-ı rebī‘āda
- 47 Ĥudā tevfiķ-i yāver Ĥıźr-ı luťfin eylesin reh-ber
 Mekāyidden mařūn itsin anı Esmā’-i Ĥūsnāda
- 48 Meded-res kılsın ol zāt-ı kerīmi Ĥāzret-i Mennān
 Niçe Eřref gibi bī-vāye vū bī-tāb ü bī-zāra
- 49 şebin Kādr ü nehārın ‘id ü Ĥaķ ‘ōmrin mezid itsin
 Sa‘id v’ey nā’il-i maķřūd ide dūnyā vū ‘uķbāda
- Mersiyye-i Merħūmiyye

G3

[Recez: Müstef‘ ilün/Müstef‘ ilün/Müstef‘ ilün/Müstef‘ ilün]

- 1 Bořdur ĝöñül endiře bīm/ *El-ħūkmü li’llāhı’l-‘azīm*¹⁷⁷
 Teslīm-i Ĥaķ’la ol selīm/ *El-ħūkmü li’llāhı’l-‘azīm*

¹⁷⁷ Mü’min Suresi, 40/12: “...hüküm yüce ve büyük Allah’a aittir.”

- 2 Beyhüdedir fikr ü elem/ Hâk'dan kamu kahr u kerem
Yoğ fâ'ide çekseñ de ğam/ *El-ħükümü li'llāhi'l-^ç azīm*
- 3 Hâk var idüp hem yoğ kılan/ Yā var mıdır elden gelen
Hüzn eylemez bunu bilen/ *El-ħükümü li'llāhi'l-^ç azīm*
- 4 Ey dil yeter çekdiñ keder/ Elbet gelen bundan gider
Çäreñ ne böyleymiş kader/ *El-ħükümü li'llāhi'l-^ç azīm*
- 5 Geldikde Hâk'dan bir kaçā/ Lāzım aña şabr ü rızā
Emr-i Hudā'dan muğtezā/ *El-ħükümü li'llāhi'l-^ç azīm*
- 6 ^çUğbāya gitdiyse baba/ Elden gelen ancağ du^ç ā
Kabriñ cinān itsin Hudā/ *El-ħükümü li'llāhi'l-^ç azīm*
- 7 Rağmet idüp kılsın na^ç im/ Allāhü Rağmānū'r-Rağim
Eşref sen olduñsa yetim/ *El-ħükümü li'llāhi'l-^ç azīm*
- [11a] Tağmīs-i Kaşide-i Vehbī Bi-Hāl-i Menfiyye-i Ebī-i [Hüner]¹⁷⁸

Mu1

[Remel: Fā^ç ilātün/Fe^ç ilātün/Fe^ç ilātün/Fe^ç ilün]

- 1 Ağlar aħvāl-i perīşānıma her cān ağlar
Göricek çeşm-i terim jāle-i¹⁷⁹ reyħān ağlar
Vākıf-ı hālīm olan kim ola der-ān ağlar
Şanma ancağ baña bu dīde-i giryān ağlar
Derdimi yazdığı demde kalemim kan ağlar
- 2 Dil tedāvīri-i bir ^ç aksine hayret-zededir
Bilmem āyā emel ü mağşadı çarħıñ nededir
Ğam-ı ümm ü kerb-i eb ü derd aña dā'im dededir
Tıfl-ı bī-dāye-i dil giryesin artırmadadır
^ç Āleme geldigine oldu peşimān ağlar

¹⁷⁸ Süreyya Ali Beyzadeoğlu, *Sünbülzāde Vehbī*, İklim Yayınları, 1993, s. 85-89.

¹⁷⁹ jāle-i: zāle-i

- 3 N'ola rüzgār-ı kerem ebr-i merāmım sürse
Şeb-i deycūr-ı ğamım böyle mi dā'im ırsa
Āh ider kedret-i āsāyişimi kim şorsa
Bī-kesim öyle ki bu hāl-i ğarībim görse
Kendi derdin unudup baña yetīmān aĝlar
- 4 Hem-reh ü yāver zann itmiş idim reh-zenimi
Dostdan fark idebilmezken ezel düşmenimi
Böyle çirk-āb ile ālüfte iken gül-tenimi
Pençe-i hār-ı sitemde görelī dāmenimi
Çeşm-i şeb-nemle benim-çün gül-i handān aĝlar
- 5 Habs-i zindān-ı ğam oldı zāĝ-ı bed-hūlar ile
‘Ömr ‘ubūr eyledi beyhūde bu hā hūlar ile
Ġāh fiĝān ĝāhī tefekkūr ĝehī buñular ile
Zulmet-i rāh-ı talebde bu tekāpūlar ile
Teşne-leb kaldıĝıma çeşme-i hayvān aĝlar
- 6 Ġıbta itmeme n'ola hā'inler emīn olduĝına
Ahter-i tālī'-i çarh zıdda qarīn olduĝına
Mā-ħaşal tohm-ı hūner halka kemīn olduĝına
Kıştzār-ı emelim şüre-zemīn olduĝına
Girye-i şefkat ile ebr-i bahārān aĝlar
- [11b] Eyleyüp bencileyin hūb-ı ‘acīb ü reşki
Bıraĝup fikr-i derūnındaki hār u ĝaşeki
Zār-ı hāl ile enīn ile olup müşteki¹⁸⁰
Tamlā yāķūta döner kaatre-i hūn-ı eşki
Şahtī-i bahtıma kanlar dökerek kān aĝlar

¹⁸⁰ müşteki: mest eşki

- 8 Hâne-i halvet-i hayretde serim şaldığıma
Dest-māl-i elemi dest ü dile aldığıma
Havz-ı miḥnetlere gavvāş gibi taldığıma
Böyle ‘uryān-ten-i esbāb-ı emel kıaldığıma
Çağlayup lüle-i germ-ābe-i sūzān ađlar
- 9 Bād-ı hüzn ile ḥazān-veş tükülen bergim için
İder elbette keder manzar olam her kim için
Zāhidā şorma ki bu ḥāl-i diğerler kim için
Huşkī-i bāğ-ı ümīd-i dil-i bī-bergim için
Nāle vü zār ile dolāb-ı gülistān ağlar
- 10 Dilimi serseme murğ-āb gibi gördükce
Cesedim fülk-i be-girdāb gibi gördükce
Serimi devr ile dolāb gibi gördükce
Cūş-i eşkimi seyl-āb gibi gördükce
‘Ayn-ı pür-şefkat ile cūy-ı firāvān ađlar
- 11 Bende-i tīre dili ḥāl-i ḥarāb ile görüp
Eşk-i dīdem gūn-ā-gūn reng-i şarāb ile görüp
Dil ü cānım bu kıadar sūziş-i nāb ile görüp
Pür-ḥumār oldığımı çeşm-i ḥabāb ile görüp
Cür‘ a-efşān olarak sāğar-ı rindān ağlar
- 12 Beni ḥālāt-ı elem gamlar ile serser idüp
Ebr-i nīsānī gibi tırmayuban ağlar idüp
Ḥāşılı şahre-i sengīnede āhım yir idüp
Berķ-i kuhsārı daḥi nāle-i germim eridüp
Yüregi taşdan iken kūh-ı girān-cān ađlar

- [12a] Rūz-ı hicr ü dem-i ḥasret ne ʿaceb āteşdir
Ḥʿāb mümkün mi firākıñla ki şeb āteşdir
Ol kadar yandı yürek sīne de hep āteşdir
Ḥūn-çekān olduğına şanma sebep āteşdir
Sīḥ-i ğamda dönerek ḥālīme büryān ağlar
- 14 Ser-güzeşt¹⁸¹ ü serencāmımı fikr itdiği ān
Kendiyi nāra atar derd ile pervāne hemān
İşr-i şarşar-ı ğam ile dir isem bir kez amān
Revġanın tāb-ı güdāzişle idüp eşk-i revān
Sūziş-i sīnem için şemʿ -i şebistān ağlar
- 15 Lücce-i derde talup ebkem ü lāl olduğuma
Māhī-i teşne-ḥayāl-i ḥayret-ḥāl olduğuma
Ġarqa-i kaʿrçe-i çāh-ı celāl olduğuma
Böyle üftāde-i gird-āb-ı melāl olduğuma
Eşk-i telḥin şaçarak mevce-i ʿummān ağlar
- 16 Devr-i gerdün-ı denī ḥālīmi maġlūb ideli
Rāḥatım fikr-i firākı heme meslūb ideli
ʿArz-ı aḥvālīmi ol zāta be-mektūb ideli
Ġam-ı hicrān beni hem-ḥālet-i Yaʿkūb ideli
Girye vü nālişime külbe-i aḥzān ağlar
- 17 ʿArz ider ḥālīni Eşref kuluñu eyleme redd
Vir murādın bi-ḥabībik amān [ey] Rabb-i Şamed
İtme muḥtāc der-i ğayra bunu didirme ebed
Āşafā güldür o ğam-dīde-i maḥzūnı meded
Der-i luṭfuñda gelüp Vehbī-i nālān ağlar

¹⁸¹ Ser-güzeşt: Ser-güzeşt

[12b] Bahāriyye

K13

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Beşāşetlerle seyr itdim bu şeb ben çarḥ-ı gerdānı
Ser-ā-ser ḳablamış nūr-ı sürūr eflāk ü ekvānı
- 2 Kevākib eylemiş ḳandīl donanması feleklerde
Melekler meş' al-i Māh'ı çeküp eylerdi şādānı
- 3 Silāḥ-endāḥt idüp Mirriḥ iderdi dürlü şenlikler
Defin ḳarb eyleyüp Zühre ḳıladı raḳş u devrānı
- 4 O bezmiñ Müşterī olmuşdı pek ḳızgın ḥarīdānı
Zuḥāl engüşt-i ḥayret ber-dehān olmuşdı ḥayrānı
- 5 Yazup kilik-i ' Uṭārid āb-ı zerle berg-i ezhāra
Bu güne Ḥazret-i Ḥürşid'e ' arz eyler imiş şānı
- 6 Bugün peyk-i şabā bir ḥoş-nebā naḳl eyleyüp söyler
Sebā mülküne dek gelmiş bahārīñ ' ir ü kārbanı
- 7 Yine ' avdet buyurmuş devlet ü iclālle tekrār
Şehinşāh-ı me' āli menḳabet nev-rüz-ı sulṭānı
- 8 Ğarāz bu sür' atinden ğālibā mesmū' ı olmaḳ var
Bütün ceyš-i şitāniñ ḳahr u zor u zulm ü tuḡyānı
- 9 ' İtāb itmiş ağır ṭavrandığı için Āşaf'ı Ḥızr'a
Şitābından teḳaddüm eylemiş ḳırḳ beş ḳonaḳ anı
- 10 Gelüp Hārūt [u] Mārūt ol ḳadar ifrāṭ iderler kim
Ṭoḳuz günde olur ṭoḳsan menāzil raḥş-ı raḥşānı
- 11 Yedi gündür ki berd ' āciz ḳalupdur zīrā söylerler
Başup şeb-ḥün ider aḥşam şabāḥ cünd-i zemistānı

- 12 Bu ihbār-ı beşâret fâş olunmaq var gerek zannım
Bu günler şâh-ı sermāniñ biraz kırgındır a' vānı
- 13 Hēsâb olmaz şitâlar virdigi âlām-ı şettâlar
Bütün yıkdı yumurdı yaqdı cümle bâğ u bostānı
- 14 Refâhiyyet ne mümkindir o zâlimler zamânında
Bizi ipden kuşağa koydı kavuştdırdı kaftānı
- 15 Gürüh-ı ağniyâ 'ahdinde hāmmāl oldı yük çekdi
Faķirler dest-beste ditreşür havf aldı her yanı
- 16 Başıñ gösterme hiç haddiñ degilken taşra bābiñdan
Açıķ görse hücüm eylerdi tā serdāba düzdānı
- 17 Der ü dīvār u rev-zenden ararlar ferceler serçe
'İyāl ü 'ırz bilmez yoķdur inşāfiyla imānı
- [13a] Müferrih hānelerden kaşr-ı 'ālī dil-küşâlardan
Sürüp külhan-nişin itdi berāyāyı o külhānı
- 19 Şavıķ vechinden olsaydı halāşa cāy-ı imkānım
Cehennem olsa ger mesken kılardım anda pinhānı
- 20 Bi-hāmdi'llāh irişdi telgrāf-ı müjdeler nā-gāh
Ne müjde şâh-ı nev-rūzuñ kudüm-ı pāki i' lānı
- 21 Olursam dest-res 'arz eylerim hep hāk-i pāyinde
Şitā leşkerlerinden çekdiğim derd-i firāvānı
- 22 Niçün nev-rūza hālīñ baħşin eylersin emel āyā
Elā ey 'aşıķ-ı şeydā divşür¹⁸² 'aķlıñ güzel tanı
- 23 Aña kıl 'arz-ı hālīñ kim sa' ādetle naşib olmuş
Şeh-i nev-rūza yılda bir kezin taķbīl-i dāmānı

¹⁸² divşür: dişür

- 24 Cenāb-ı ʿārif-i āgāh-ı Nüre'd-dīn Efendi kim
Cemīʿ an dürc-i cāna derc kılmış dürr-i ʿirfānı
- 25 Tarīkat cevherin cūy-ı şerīʿ at içre bulmuşdur
Haķīkat kʿāsītānında maʿārif verd-i ħandānı
- 26 Meşīhat merkezinde noķta-i ķuṭb-ı devāʾirdir
Bu gūnā Ḥazret-i Pīr eylemiş himmetler erzānı
- 27 Kerem sermāyesinden bezl-i niʿmet kār idinmişdir
Seḫā deryāsı cūduñ cūyu luṭfuñ baḫr-i ʿummānı
- 28 Seni işbu tevāşıflar daḫi aʿlā-yı ķadr eyler
Hilāliñ yaʿnī gıtdikce ṭutar āfāķı lemʿānı
- 29 Nazar kıl bende-i dīrīne ķaldır zīr-i pālardan
İder zerrātı cezb görmez misin mihr-i dıraḫşānı
- 30 Hemīşe iltifāt ü irtibāṭıñ pāyidār eyle
Güneş düşmekle ḫāk üzre bulur mı ķadri noķşānı
- 31 Medāyiḫ-nāme-i vaşfuñ iderdim ḫayli istiksār
Eger maḫzūr-ı taşdıʿ olmasaydı dilde miḫmānı
- 32 Ğazel-gūylukda itmām-ı kelām itmek münāsibdir
Budur çün şāʿirānıñ tā ezelden deʾb ü erkānı
- Velehū¹⁸³
- 33 Bugün başķa ḫalāvetlerle seyr itdim o cānānı
Dimem bir ğayrı ḫāletle ṭaleb kıldı bu cān anı
- 34 Hemānā beste ķaldı dāmeniñde dest-i efķārım
Bıraķma luṭf idüp elden beni ey Yūsuf-ı şānı

¹⁸³ Şair kasidesini bir gazelle bitirmiştir; bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 35 Gerek bak rahm ü şefkatle gerek çeşm-i haķāretle
Efendim ol da ğam çekmem bu şeydāniñ nigh-bānı
- 36 Bu şeb-tā-subḥ efġān eyledim āşār-ı ḥasretten
Yaķup bülbülleri ḥākister itdim verd-i ḥandānı
- 37 Ayaklandır ḥumār-ı hicrden bir bāde şun sāķī
Bahār eyyāmı geldi Eşref erdi şoḥbet-āvānı¹⁸⁴

[13b]

K14

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Ey ḥidiv-i merḥamet merd-i me^ˆ ālī-ittisām
Tāc-ı farķ-ı maḥmedet ser-tāc-ı erkān-ı ^ˆizām
- 2 Mażhar-ı tevfiķ ü nuşret dīn ü devlet yāveri
Bā^ˆ iş-i āşār-ı rāḥat bādī-i emn-i enām
- 3 Āb-rū-yı i^ˆ tibārı ey ricāl-i devletiñ
V^ˆey medār-ı iftiḥār-ı mīr-i mīrān-ı kirām
- 4 Sensin ol ḥikmet-şinās-ı zübde-i efkār kim
Şüretin bulmaķda tedbiriñle her emr-i mehām
- 5 İşte ez-cümle livā-yı Nigde'yi teşrif idüp
Eyledi āyāt-ı ^ˆadliñ ref^ˆ -i¹⁸⁵ rāyāt-ı zālām
- 6 Şarf-ı efkār eyleyüp iţfā-yı eşrār itmede
Eylediñ te^ˆmīn-i ḥalk emrin be-ġāyet iltizām
- 7 İhtiyār-ı zaḥmet-i seyr ü sefer kıldıñ meger
Virmege devriñde her bir semte ḥüsn-i intizām
- 8 Nā^ˆil-i elţāf u dādıñ oldı ehl-i inķıyād
Mażhar-ı ķahr u ^ˆitābiñ olsa da ķavm-i li^ˆām

¹⁸⁴ ezmānı

¹⁸⁵ ḥazf-i

- 9 Ya' nī mazlūmān u maḡdūrān gelüp dergāhiña
Eyledi sāyeñde zālimlerden aḡz-i intiḡām
- 10 Geçdi zincīre bütün gerden-keşāniñ gerdeni
‘İbret aldı seyr idüp bundan cemī‘ -i ḡāşş u ‘ām
- 11 İzdiyād itmektedir günden güne emn ü emān
Dem-be-dem artdıḡca maḡbūs-ḡānelerde izdiḡām¹⁸⁶
- 12 Yād olup hergiz unutmaz ḡalk du‘ ā-yı devletiñ
Sāl-i āheng-i girift-i eşḡıyā tārīḡ-i tām (1279/m.1862-63)
- 13 ‘Ömr ü iclāliñ füzūn olsun şafā-yı bāl ile
Ḳadr ü ‘īd olsun efendim ḡaḡḡıña her subḡ u şām
- 14 Kevkeb-i iḡbāliñ olsun zīb-i evc-i irtifā‘
Neyyir-i baḡtiñ teraḡḡīde ilā-yevmi’l-ḡıyām
- 15 Himmetiñ ben zerreyi çeksün ḡazīz-i ḡākden
Maḡdem-i pākiñle kesb-i şān idüp a‘ le’l-maḡām
- 16 Ey veliyyü’n-ni‘ metim ḡaddim mi medḡ itmek seni
Zīkr-i evşāfiñla ḡoş mu‘ tādım olmuş iḡtinām
- [14b] Bi’smi’llāhi’r-Raḡmāni’r-Raḡīm

G4

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Besmeyle eyledi dīvāna ḡöñlüm ibtidā
Zī-mu‘ azzez mübtedī vü zī-mükerrem mübtedā
- 2 Andadır ümmü’l-kitābiñ her rumūzı münderec
Noḡḡa-i bāsında çün ma‘ nā-yı vaḡdet rü-nümā

¹⁸⁶ izdiḡām: irdiḡām

- 3 Satvet-i sîni çeker sedler sebîl-i düşmene
   Aşık-ı dārā huzūr-ı dille itdikce nidā
- 4 Menzil-i bālāter-i nüh tākı dir dir ditredir
 Münzevî   arş-ı derûn-ı dilde mîm şaldıkca pā
- 5 İsm-i pāk-i Hāzret-i Fa    l-i Muţlak sînedin
 D r olur mı yek nefes der-ibtidā ger intihā
- 6 Lafz-ı zî-şān-ı celālîñ heybetinden çāk çāk
 Her v c d-ı ehl-i şer dilde ne gezs n m -sivā
- 7 L -b d ehl-i   aşk ider d 'im cen bından hay 
 Gün gibi r şen degil mi *innem  yahş da*¹⁸⁷ y 
- 8 H  zam ri merci  -i her şey'edir c n  me  ad
 Kim zam rimden gider ol müstetir hem r -n m 
- 9 N m-ı Raĥm n'ı gönül y d eyledikce dem-be-dem
 Bir taraftan ĥavf h c m eyler diger yandan rec 
- 10 Ş hib 'l-fazlu'l-  az mdir hem Ker m [ ] hem Raĥ m
 Evvel   aĥir-şifat andan a na hem Eşref 

N3

[Remel: F   il t n/F   il t n/F   il t n/F   ilün]

- 1  ad e  'e'l-  işku f  kalb    aceze d ru'z-ziy ¹⁸⁸
  h kim c n  bu sözlerinden itdi iktiz 
- 2 Bilmedim düşdüm ten r-ı   aşka yandım n geh n
 D deler görmez olurlarmış *iz  c 'e'l-kaz *¹⁸⁹

¹⁸⁷ F tır Suresi, 35/28: "...Allah'a karşı ancak; kulları içinden  lim olanlar derin saygı duyarlar..."

¹⁸⁸ Aşk kalbimde tutuştu ve iřġın kaynaġı (Güneş)  ciz kaldı/söndü.

¹⁸⁹ Kaza gelince basiret gider, akıl durur. " ذا جاء القضاء ذهب البصر" Acl n , a.g.e., C.I, s.79.

- 3 Bezm-i vuşlatken yirim düşdüm diyār-ı ğurbete
Çāre-i mümkin ne-bāşed ber-ķazāhā cüz rızā¹⁹⁰

[15a] Harfū'l-Elif

G5

[Remel: Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün]

- 1 Merḥabā ey ^ç aşķ-ı bākī şāh-ı vālā merḥabā
Merḥabā cünbişleriñ cān içre ḥālā merḥabā
- 2 Hoş şafā geldiñ dil-i tārīki tenvīr eylediñ
Nūr-ı aķdessin eyā şem^ç -i tecellā merḥabā
- 3 Nār-ı şevķiñle tutuşsa cān ne var pervāne-veş
Merḥabā şimdengerü cāna ne pervā merḥabā
- 4 Verd-i ra^ç nā-yı maḥabbet gel açıl göñlümde kim
^ç Andelīb-i ^ç aķl ide evvel saña tā merḥabā
- 5 Merḥabālar eylediñ pür-şevķ ü şādī ḥāṭırım
Ḥayr-ı maķdemle başınca anda sen pā merḥabā
- 6 Nefy ü teb^ç id eylediñ dilden ğumūmuñ leşkerin
Cilvegāh itdiñ anı sen ferd ü tenhā merḥabā
- 7 Sañadır ehlen ve sehlen ey enīsim ^ç aşķ-ı yār
Eşref-i bī-çāreden ānen-fe-ānen merḥabā

G6

[Remel: Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün]

- 1 Yā Ḥabība'llāh ḥarīm-i kūyuñ it maḥrem baña
Yek nigāh-ı luṭfuñ it bīmārıñım merhem baña

¹⁹⁰ Başa gelenlere rıza göstermenin dışında çare yoktur.

- 2 Dīde-i dilden yed-i ‘avniñle ref’ it perdeyi
Bendegān-ı dergehiñ ‘aşkıñla kıl hem-dem baña
- 3 Öyle mecrūh-ı firāk u ḥasretim imdād kıl
La‘l-i nāb-ı şefkatiñ sulṭānım eyle em baña
- 4 Āsitān-ı ḥazretiñden ğayra tökmem āb-rū
Bāb-ı dūzaḥdan yaña anı yetiştir hem baña
- 5 Sāye[-i] ‘aşkıñda kıl cān u cenānım müstazil
Dest-res olmaya tā kim cünd-i ḥüzn ü ğam baña
- 6 Her umūrumda cenābiñdan olurken müstemid
Ḥabl-i ḥubbuñ vir baña tutdur ebed muḥkem baña
- 7 ‘Aşq-ı pākiñ yār aḥıdup pür-yāre göñlüm kārına
Būy-ı ḥubb-ı ğayrıñ itdirme efendim şem baña
- 8 Dergehiñden Eşrefā dā’im niyāz eyler dilim
Sāniḥ olsun medḥ-i pāk-i Ḥazretiñ her dem baña

[15b]

G7

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ey yūzi şemsü’ḍ-ḍuḥā Māh ü Zükā ḥayrān saña
Muntazır yek-cünbiş-i imāñ için devrān saña
- 2 Ḥızr luṭfuñ cür‘ asın nūş itdiginden zindedir
‘Arz ider müşkillerin ḥikmetde hem Loḫmān saña
- 3 Yār yetmez miydi ḥüccet şıḥḥat-i da‘ vāñıza
Bunca mu‘cizler getirdi¹⁹¹ Ḥazret-i Qur‘ān saña
- 4 Zāt-ı pākiñ-çün ḳamu vār oldı ey Maḥbūb-ı Ḥaḳ
Ser-fürū itmez de yā n’eyler ‘aceb ekvān saña

¹⁹¹ getirdi: getirdiñ

- 5 Kaşlarıñ tuğrā çekilmiş hāme[-i] Yezdān ile
Şāh-ı hūbānsın ki pīşāniñ açık fermān saña
- 6 Sūnbül-i gīsūlarıñ mıdır yāhūd nūr-ı siyeh
Ka‘ be-i vechiñde pūşide olan her ān saña
- 7 Dergehiñde ger kabūl eylerseñ ey şāh-ı cihān
Eşref-i nā-çiziñ olsun ‘ aşk ile kurbān saña

G8

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Dide dil ser-mest-i şevk-engiz-i hayrāndır saña
Cān u ser biñ kerre biñ rāhiñda kurbāndır saña
- 2 Ey gül-i aḥmer yanağı gülsitān-ı hūsnüne
Bülbül-i şūride-dil nālān u giryāndır saña
- 3 Ol cemāliñ Yūsuf’ı bī-şek ğazir-i Mışr-ı hūsn
Biñ Züleyhā-yı zamān dest-be-dāmāndır saña
- 4 Tiğ-i ğamzeñ çāk çāk eyler cigerler her demin
Cān-ı ‘ aşık ğālibā ey dil-ber erzāndır saña
- 5 Raḥm kıl eyle nazār aşıfteler aḥvāline
Zannım ey sulṭān-ı mülk ān-ı iḥsāndır saña
- 6 Eşref-i müştāka bahş it āb-ı nāb-ı la‘ liñi
Cān dimāğa geldi zevkü’l-ğāye ‘ atşāndır saña

G9¹⁹²

- 1 Nezd-i men-i bî-dil-râ yâr u dil-ârâm be-yâ¹⁹³
Tâ ki bâşed nigehet ber-dil ârâm be-yâ¹⁹⁴
- 2 Refteim bâ to ber-â-ber çemenî-râ âver¹⁹⁵
Ey ki mestâne-çeşm bâde-i gülfâm be-yâ¹⁹⁶
- [16a] Va^c de kerdet kerden-i ülfet-râ der-tenhâ¹⁹⁷
Vaqt-i ân yâr be-gû âh çi hengâm be-yâ¹⁹⁸
- 4 Ger be-ḥ^hâhî hüner ey âfet be-nişin to me-rov¹⁹⁹
Ez-sükûnet ki men bâş me-râ râm be-yâ²⁰⁰
- 5 Maşşadem z^zin gâzel ân gofte ki ey şüh be-gû²⁰¹
Vaqt-i mev^c üd-i men in Eşref-i nâ-kâm be-yâ²⁰²

G10

[Muzârî: Mef^c ülü/Fâ^c ilâtü/Mefâ^c ilü/Fâ^c ilün]

- 1 Virdim cemî^c -i vârimı ey peykerim saña
Ḳurbânîñ olsa cânıma minnet serim saña
- 2 Ey naḥl-i sâye-efken-i farḳ-ı mübâhetim
^c Âlemde beste ḥabl-i dil-i efḥarım saña
- 3 Nür-ı çerâğ-ı ^c aşkıımı söndürme ey felek
Her ân ki şu^c le virmede tâb u ferim saña

¹⁹² Vezin tespit edilememiştir.

¹⁹³ Sevgili, gönle huzur veren! Mahzun ve terk edilmiş olan benim yakınım gel!

¹⁹⁴ Ta ki bakışın, gönlüme huzur bahşetsin, gel!

¹⁹⁵ Seninle birlikte gittiğimiz yeşillikleri hatırla!

¹⁹⁶ Ey sarhoş gözlü, gül renkli şarabım, gel!

¹⁹⁷ Sana tenhada ülfet etme sözü vermişti.

¹⁹⁸ O zamanı hatırla da “Ne güzel bir zamandı!” de ve gel!

¹⁹⁹ Hüner istiyorsan ey âfet otur, gitme sakın!

²⁰⁰ O sessizlikte bana boyun eğmiş olarak gel!

²⁰¹ Bu gazeli söylemekteki amacım şu söz ki, ey şakacı güzel söyle!

²⁰² Bana, bu nasipsiz Eşref’e, söz verilen vakitte gel!

- 4 Ol ğonca nāz ile bir kez müştāka söylemiş
Açılmasam da çāre ne āh ezberim saña
- 5 Çarhā taġıtma āteş-i āhım şererlerin
Korkmaz mısın ki ‘ākıbet uğrar şerim saña
- 6 Vā‘ iz melāmet eyleme taş atma başıña
Uğrar hāzer kıl aç gözini çarparım saña
- 7 Zēn-i şebāba tevbeler eylerdim ammā kim
Yazıklar ola korkarım ey defterim saña
- 8 Zūhd-i dīvāne ‘aşkıla hālīm yamān görüp
Dirmiş ki Eşref-i mestāne ağlarım saña

G11²⁰³

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Derd-i ‘aşkım dil-i şeydālara şor şorma baña
Sebebin serdeki sevdālara şor şorma baña
- 2 ‘Akl u efkār arama bende bu günden şöra
N’itdiler dil-ber-i ra‘ nālara şor şorma baña
- 3 Deşt-i şahrāya düşüp beste-i zencir-i cünün
Niçün oldum şacı Leylālara şor şorma baña
- 4 O perī peykeri teşhīre olan h‘āhişimi
Giceler çekdigim esmālara şor şorma baña
- 5 Var mı hālķında ya hulķunda kuşūr ol şūhuñ
Baña kanmazsañ ehibbālara şor şorma baña
- 6 O büt-i ‘işve-keşiñ müy-ı miyāniñ göricek
Ne gelür hāṭıra hūlyālara şor şorma baña

²⁰³ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 7 Baḥş-i vaşında cevāba olamam ben kâdir²⁰⁴
Eşrefâ ‘arif-i dānālara şor şorma baña

G12

[Remel: Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Tırra-i kākül-i dil-dāra şağın degme şabā
Şāne-i fikr ile dizdim emegim itme hebā
- 2 Yeter ey çarḥ-ı felek ‘ aksine döndüñ emeliñ
Bu revîşînden²⁰⁵ aman döndi gönül itdim ibā
- 3 Zūr-ı kārîñla perākende-dil itdiñ²⁰⁶ beni sen
Bāri rüzgār getür gel baña yārdan da nebā
- 4 Al götür âteş-i āhım tütünün kūyına kim
O da bilsün ne çeker ḥasret-i ḥüsni ğurebā
- [16b] Ben bu beyğüle-i ğurbetde ne ğam çekdiceğim
İde mi zerre ḥuṭūr ḥāṭır-ı yāda ‘ acebā
- 6 Baña çekdirdiğiñe böyle elemeler dilerim²⁰⁷
Tiz vaḳitde bulasın sen daḫi Ḥaḳ’ dan sebebā
- 7 Yelim esdikde şavurmaḳ dilerim ḥırmenimi
Eşrefâ ḳaldıramam ben de bu rüzgāra yaba

G13

[Remel: Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilün]

- 1 Ağladır ‘ abdin güler ol nev-civānım da’ imā
Ḥande ḳıldıkça füzün eyler fiğānım da’ imā

²⁰⁴ olabilmem kâdir

²⁰⁵ revîşînden: revîşînden

²⁰⁶ itdiñ: ayıtdiñ

²⁰⁷ Gözedüp ṭālî’ -i fercāma müsā’ id eyyām

- 2 Çıkmak ister cevri ile luḡfuyla hem eyler sükün
Dem-be-dem femden gelüp gitmekde cânım da'imā
- 3 Baña raḡmen eyleyüp aḡyāra yārim iltifāt
İşte bu yüzden ḡurutmak üzere ḡanım da'imā
- 4 'Aḡl u idrāk ü şu' ūrum ṡorma benden müdde' i
Gezdirir bend eylemiş zülfünde ḡānım da'imā
- 5 Ḳāmetim dāl ü benim tel tek ḡayāl eyler benim
Böyle nāzıklikle görsem mū-miyānım da'imā
- 6 Eṡrefā²⁰⁸ ol deñlü 'aşḡı ḡalbe te'sṡir itdi kim
Söyledir esrār u kārım her nihānım da'imā

G14

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Niçe biñ nāz u cefālar itseñ ey dilber baña
Göz açup baḡmam begim ben senden artıḡdan yaña
- 2 Sen de luḡf eyle vefā-dār ol cefākār olma kim
Tā ebed ḡürmet[kār] olasın baña benden saña
- 3 Kākül-i ḡam-der-ḡam ü pür-piçi taḡrık eyleyüp
'Aḡl ü idrākım perīṡān eylediñ ḡoyduñ ṡaña
- 4 'Āṡıḡıñ maḡzūn idüp eyleñ raḡıbi maḡremiñ
Gel keremler ḡıl efendim beni çatdırma aña
- 5 Vārıñı aldırduñ itdiñ 'aḡl u fikri tārumār
Eṡrefā ol ṡūḡ-ı ra' nāyı seniñ sevmek neñe

²⁰⁸ Eṡrefā: -

[17a]

G15

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 K̄ad ra ʾeytü ḥusneten fi ʾl-yevmi cā ʾet beytenā²⁰⁹
Nazra-i vech-i münīri virdi ebdāna fenā
- 2 Vechuhā ke ʾl-bedri dā ʾet ev tebessemet lenā²¹⁰
ʿAql u hūşum gitdi serden ҡalmadı tende binā
- 3 ʿAynuhū şemsen munīran fī ʾs-semā ʾi ḥusnihā²¹¹
Lebleri āb-ı ḥayāt-ı rūḥ-baḥşedir ana
- 4 Sinnuhā ke ʾd-dürri berқан ḥāluhā necmü ʾs-semā²¹²
Sünbül [ü] şeb-bū gamāmından töker ʿ aşkı baña²¹³
- 5 K̄ad eşāret lī kefālet keyfe ḥālūk merḥabā²¹⁴
Merḥabā ey cān-ı men müştākıñ oldum ben saña²¹⁵
- 6 Lā mekānen lī bi-ʿ ışkık lā ḥuzūrā ҡalbunā²¹⁶
K̄almadı Eşref zebānımda sivā ʾ illā şenā²¹⁷

G16

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Yine gözden gā ʾib oldı gārib olmuş gālibā
Ol meh-i envāri pür-çün şākıb olmuş gālibā
- 2 Mihr-i rüya ebr-i zülfin eylemiş çünkim niķāb
Ĝāye-i mestāne çeşmi şārib olmuş gālibā

²⁰⁹ Evimize geldiğiniz gün görmüştüm güzelliğinizi

²¹⁰ Ya yüzü dolunay gibiydi parlıyordu ya bize tebesüm etti yalnızca

²¹¹ Gözü parlayan güneş gibiydi güzelliğinin göğünde

²¹² Dişleri inci gibi ışımakta; benleriye göğün yıldızları

²¹³ baña: bana

²¹⁴ Yalnızca “merhaba, nasılsın?” demesi tesir etti, bize yetti

²¹⁵ saña: sana

²¹⁶ Bana senin aşkın yüzünden bir mekan kalmadı; ne de kalbimizde bir huzur kaldı

²¹⁷ sivā ʾ illā şenā: “onun övgüsü dışında bir şey”

- 3 Bāde-i ‘aşka dehānı hoşka-i müşk-i gül-āb
Eylər işrāb itmeyüp şürb tā’ib olmuş ğālibā
- 4 Sidre-i sīneden olmuş çünki ‘aynān tecriyār²¹⁸
Mażmaza istinşāķına dil rāğıb olmuş ğālibā
- 5 Kāse-i ğabğabda kāfūr kim mizācı zencebīl
Cümleye sükr ile tībde ğālib olmuş ğālibā
- 6 Defter-i nāzın yazarlarken Kirāmen Kātibīn
Hüsünüñ medħinde Eşref kātib olmuş ğālibā

G17

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Gördüm ol āfet nigāhı nāz ider dil-cū baña
‘İşvegerdir şivekārdır birdir ol meh-rū baña
- 2 Māh-ı vechin gösterüp eyler nigāh-ı ‘işve-bāz
Tārumār eyler bu ‘aqlım çeşmi mi cādū baña
- 3 Bāğ-ı hüsünde ‘aceb ruhsār anıñ gül-ter midir
Nūr-ı esvedden midir şeb-bū mıdır ğīsū baña
- [17b] Āb-ı ğabğab mā-i hayvān zümre-i ‘uşşāķına
‘Aş-ı ‘aşkı yaķdı virmez cām-ı lebden şu baña
- 5 Şiveger reftār ile tībā ile eyler hırām
Geldi nāz ile şınadı meh-liķā nīrū baña
- 6 Her şeb-ān-rüz dār-ı dīvār-ı deri devrānıdır
Eşref-i eşyā kıla çün rāħat-ı mīnū baña

²¹⁸ Rahmān Suresi 55/50: “İçlerinde akan iki pınar vardır.”

G18

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ey perū şol dem ki sen ' arz-ı cemāl eyleñ baña
Şübhesiz mecnūn ideñ bilmem ne ħāl eyleñ baña
- 2 ' Atı-ı fitneyle cilā virmişler ammā dīdeñe
Tiğ-i müjgāndan daği dürlü fişāl eyleñ baña
- 3 Zülf-i şeb-tābıñ nigār-ı zīr-i fesden gösterüp
Her tarafından niçe biñ sihr-i ħelāl eyleñ baña
- 4 Ğamz ider ğammāz ğamzeñ ħüsne ħod-bīn oldıgıñ
Remz ile tesliṭ-i iḫrāb-ı melāl eyleñ baña
- 5 Her ne deñlü nāz idem qoyma şarıl ğāyet diyü
Qaşlarıñ yayın çatup darb-ı mişāl eyleñ baña
- 6 Bī-vefālīq tavrını ' arz eyleyüp ba' zen niçün
Saña sū-i zanla taḥmīl-i vebāl eyleñ baña
- 7 ' İşveger eyleñ nazār alıñ elimden mā-ħazar
' Arz-ı maṭlab eyledikce kīl u kāl eyleñ baña
- 8 Būs-ı ruḥla iktifā itdirmek iken maqşadıñ
Yā niçün kim dem-be-dem ' arz-ı vişāl eyleñ baña
- 9 Söylemezsem dūr idiñ söyler isem nāz eylediñ
Eşrefā derdiñ ne dā'im ' arz-ı ħāl eyleñ baña

G19

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Rāzıyım Ħaḳ kısmet itmiş miḥnet-i dehri baña
Dem-be-dem işrāb ider iğmām-ı pūr-zehri baña

- 2 Rūzumı mürd eyleyüp ekdār-ı ğamla zū'l-kerem
Rūzı kılmış fikret-i ālām ile sühdi baña
- 3 Nār-ı 'aşkıım muntefî olmaz yüri sen nāşihā
Bāğ olur nārımla yağıdırsañ eger nehri baña
- [18a] Derdime kār eylemez beyhūde efsūn eyleme
Birdir ey hoca du'ānıñ hufye vü cehri baña
- 5 Kalmadı bir dem karārım nār-ı firqat dem-be-dem
Deşt-i seyrān itdirir şahrā kıra şehri baña
- 6 Kıldı ağıyāra teveccüh yār-i vārım ser-be-ser
Ġālibā döndürdi çarh-ı bî-vefā zahrı baña
- 7 Eşrefā teslim olup tefvîz-i emr itdim Hāķ'a
Rāzıyım birdir yanımda luţf ile kıahrı baña

G20

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Var ise ey dil 'adū olmuş cünūd-ı ğam saña
Böyle şiddetli hüçüm eyler çün ol her dem saña
- 2 Gelmedi imdāda yār-ı nev-bahār imiş sürür
Ġam elem hüzn ile hemm şandıķca böyle kem saña
- 3 Dā' gelir kıanden devā' me'mül idersek 'ākıbet
Ey derün-ı dāğ-dār Hāķ'dan ola merhem saña
- 4 Mestî-i maħzūn iden dil kıandesin huşyār öğüñ
Sāķî-i gerdün-ı dūn şunmaķda her gün sem saña
- 5 Eşrefā me'yūs olma 'asrıñ elbet seyri var
Gelse bir vaķtıñ gerekdir kim dem-i hurrem saña

G21

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Mübtelā-yı yār olaldan günde gördüm biñ belā
Biñ belā görmezdim ammā olmasaydım mübtelā
- 2 Evvelā gösterdi vech-i pākin oldum 'āşığı
'Āşık olmazdım cemālin görmeseydim evvelā
- 3 Muṭlaḳā firḳat ğamındandır bu āh u nāleler
Nāleler olmazdı firḳat olmasaydı muṭlaḳā
- 4 İ' tilā-yı şevḳdendir dilde sūz u izṭırāb
İzṭırāb itmezdi dil şevḳ itmeseydi i' tilā
- 5 Dā' imā dermān-ı vuşlat-çün çeker dil derd-i ğam
Ĝam çeker miydım müyesser olsa vuşlat dā' imā
- 6 Eşrefā ben zārı müştāk eylemiş kendüye yār
Yār müştāk itmeseydi 'āşık olmazdım añā²¹⁹

[18b] Harfü'l-Bā

G22

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Baña teng oldı 'āşığıñla bu giñ dār-ı cihān yā Rab
Şıķıldı derd-i firḳatle sarāy-ı tende cān yā Rab
- 2 Esüp bād-ı maḥabbet 'aql u fikrim tārūmār itdi
Degildir ḳābil-i şirāze-bend ol nüşatān yā Rab
- 3 Şavurdu ḫār u ḫāşāk-ı sürūr u ḫüzn ü ekdārı
Ḳapup şahrā-yı dilde gird-bād-ı nūr-feşān yā Rab

²¹⁹ olamazdım ben añā

- 4 Derūnum sāde oldı sāde-rūlar vechi-veş lākin
Pür itdi Mānī-i ‘ aşq anda naqş-ı hüsn ü ān yā Rab
- 5 Yağalar çāk idüp āh-ı ciger-nāk eyledim ammā
Yine kırtarmadım ‘ aşkıñ yedinden gerdenān yā Rab
- 6 Beni nūr-ı maḥabbetde tenūr-ı ‘ aşka yandırdıñ
Ḥalīl’e nār-ı Nemrūd’ı iderken gülsitān yā Rab
- 7 Derūnum derd-i firqatle bi-küllī eylediñ memlū
Virirken Ḥazret Eyyüb’a şifā-yı cāvidān yā Rab
- 8 Necāt i‘ tā idüp Nūḥ’a vücūdum küştesin itdiñ
Ġarīķ-i baḥr-i ‘ aşkıñ eylerim nevḥa fiğān yā Rab
- 9 İşitdikce fiğān u nāle-i āhım seḫerlerde
Teraḫḫum eyler aḫvālime kāfir Müslümān yā Rab
- 10 Zebān-ı Eşref’i na‘ t-ı Ḥabībiñle idüp gūyā
Maşūn it sehv ü nisyān u ḫaḫādan el-amān yā Rab

G23

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ḥilķat-i ekvāna ol zātıñ sebebdir yā Ḥabīb
Ser-te-ser kevn-i vücūduñ nūr-ı Rab’dır yā Ḥabīb
- 2 ‘ Āşık-ı bī-çāreler minnet bilüp de cānına
Yoluña ser virmemek cāy-ı ‘ acebdir yā Ḥabīb
- 3 Raḫmet itmiş Ḥazret-i Ḥallāķ-ı ‘ Ālem zātıñı
Dü cihān iḫsānıña be’kşāde²²⁰-lebdır yā Ḥabīb
- 4 Gerçi dünyā-yı denīye itmediñ dün iltifāt
Geldiler dergāhıña tağlar zehebdır yā Ḥabīb

²²⁰ be’kşāde: be-küşāde

- 5 Bāb-ı luṭfuñda ğubār-ı pāy-ı āl olmaḡ baña
Pāye-i ‘ulyā ‘aceb a‘le’r-rütebdır yā Ḥabīb
- 6 Bende vü bevvāb-ı dergāhıñ olan aşḫābıñıñ
Her biri bir seyyid-i Rūm u ‘Arab’dır yā Ḥabīb
- [19a] Perde olmaz ‘aşkıña dünyā vü mā-fihā ebed
Ḥāk-i bābıñ cānıma cāndan eḫabdır yā Ḥabīb
- 8 Midḫatiñ ḥaddi midir Eşref ḡuluñ ammā velī
Na‘t-ı pākiñ bā‘iṣ-i keşf-i kürebdır yā Ḥabīb

G24

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Āteş-i ‘aşkıñ derūnum eyledi pür-nār hep
Maḡşadıñ yaḡmaḡ mıdır cānım vücūdum yār hep
- 2 Āb-ı ḫayvānken leb-i la‘liñ mürüvvet eylemek
Şızlaşır ‘āşıklarıñ ey sevdiğim bīmār hep
- 3 Bülbül oldum midḫatiñ cānā müdām ezberleyüp
Gül cemāliñ yār olaldan ser-be-ser gülzār hep
- 4 Yāre luṭf eyle raḡıbi ṭard ḡıl derdin didim
Verd-i ḫoş-būlar olur mı hīç didi bī-ḫār hep
- 5 ‘Ārıziñ efkārı olduḡdan beri ‘arız dile
Ben de virdim ḡayra ‘aḡlı cümle gitdi ‘ār hep
- 6 Eşrefā bir bulmadım dünyāda ehl-i merḫamet
Hep cefā-cū cevrger her ḡande dil-ber var hep

G25

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Bir yār-ı dil-ārā ile hem-rāh idim im şeb
Ġāyet bedene düşmüş idi şoḥbet ile teb
- 2 Ol meh-rū şeb-i muzlimi eylerdi münevver
Ruḥsārı bedr daḥi hilāl mi idi ol leb
- 3 Eflāk-i ḥasen sīnesidir ḥālleri encüm
Sünbülleri dizmişdi seḥāb gibi mü'eddeb
- 4 Cām-ı deheninden çıkıcaḳ lübb-i ma' ānī
Ḥamrına anıñ dil didi olsa idim işreb²²¹
- 5 Müjgānı kemān kipriḡi mānend idi tīḡa
Billūr-ı muraşşa' görünür tuffāḥ-ı ḡabḡab
- 6 Va' d itmiş idi olmaḡa ' avdetde de hem-rāh
İtmedi ' ineb līk aña Eşref'i aḡreb

[19b]

G26

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ey ḡarīn-i luḡf-ı Raḡmān lem' a-pāş-ı āfitāb
Nev-niḡāl-i bāḡ-ı ' irfān servī-i rif' at-me' āb
- 2 Leyl-i muzlim eylediñ bu beldeyi eyne'z-ziyā²²²
Eylemişken māh-ı vechiñ evvelā çün māhitāb
- 3 Nār-ı firḡatle dil-i sūzānı āteş-bār idüp
Niçe şabr eyler efendim vechiñ'idē²²³ intisāb

²²¹ işreb: "iç!"

²²² eyne'z-ziyā: "nerede ışık?"

²²³ vechiñ'idē: vechiñe idē

- 4 Ger uluñ albine avliñ gelse āl eyler yanar
Dide görmez başka altı gelse aııñ der-kitāb
- 5 Hāme h n-āb ile yazdı nāme h b-ı vařfıñı
Kimse ‘ ayb itmez eger ayb olsa demle gözde āb
- 6 Kāgıda aydı aıadır muılaā sırr-ı dili
unki d -r  vaşfını itmiş muaddem iktisāb
- 7 Kimi g rdiyse aña ihār ider ızmarımız
İtdim esrār-ı *ent m a‘lem*²²⁴ nā-sezā artı cevāb
- 8 İsm-i dil-dārı edāda lāl olur elbet lisān
D  mu‘ ammā ola beytān ire  n yo aña tāb
- 9 albime issim kelāmiñ nař idince medd ile
Dilde amdan ıdı atre h n-ı dilledir esāb
- 10 Giti-i eşmim de gitdi  n cemī‘ -i lāmi‘ ān
add-i bālāsı ayāli aldı Eşref der-l bāb

G27

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Fe‘  l n]

- 1 Devādır derde devr-i dār-ı evvāb
Odur z -derde ey dil de ‘b   ādāb
- 2 Dil-i z -derde dār -yı Ved d’ı
Der-i dil üzre a ol dāra ol āb
- 3 O r y-ı z -devādan ey dil al rāh
Ol o rāh üzre de ‘b-i devre evvāb
- 4 Ol ey dil rāz-ı r ze-dāra rāzdař
O rāzdan redd-i dā ‘-ı dil al ey rāb

²²⁴ Bakara Suresi, 2/140: “...*Sizler* mi daha iyi *bilirsiniz*, yoksa Allah mı?...”

5 Derün derdi devā dü dārda Eşref
Dere rüy üzre var al ordan ezvāb

[20a]

G28

[Münserih: Müfte 'ilün/Fā' ilün/Müfte 'ilün/Fā' ilün]

- 1 Barış a sulţān-ı men olma cefāger hıţāb
'Āşık-ı üftādeler çekmeyeler ıztırāb
- 2 Bār-ı tarab gülşen-i khalbiñi tenvīr ider
Bezm-i kerimiñde çalsun dil-i şeydā rebāb
- 3 Bāb-ı refi' iñde ben bende-i bī-çāre de
Muntazırım kim yüzüñden ola keşf-i niķāb
- 4 Baķ nem-i çeşmim döker jāle reh-i vaşlıña
Cān dem-i teşrifiñ arzūla ider inķılāb
- 5 Bal kılup la' l-i dendāniñni zembūr-veş
İñledir 'āşıkları cā' ilü verd min-turāb²²⁵
- 6 Bār-ı tefekkür tamām kāmetimi itdi lām
Ey şeh-i gerdün gulām ğayrı ben it kām-yāb
- 7 Bay maķabbetle pür-yoķsulı 'aşkıñıñladır
Emriñe münķād olur cümle ey 'ālī-cenāb
- 8 Bān-ı cināndır ķadiñ dilde nihāndır eviñ
Ey dü cihānda ziyā-güster olan āfitāb
- 9 Bāte fi-ķalbi'l-kemil ħubbuke yā müctemil²²⁶
Bencileyin bir zelil niçe ider intisāb

²²⁵ cā' ilü verd min-turāb: "topraktan gül yaparcasına/toprağı gül kılarak"

²²⁶ Ey güzellik nüshası! Aşkın kaldı bütün kalbimde/kalbimi kapladı.

- 10 Be`-s-i tereddüd tutar ol ğabîniñ `aynını
Kim gözine tūtiyā kılmaya²²⁷ kuḥl-i rikāb
- 11 Bā-kerem ü luḫf-ı Ḥaḫ dilde o nūr itse berḫ
Cem` a gelir cümle farḫ Rabb-i `Alīm bi`ş-şavāb
- 12 Bā-viṣāl-i kayd-ı yār `aqlım olur tārumār
Ḳaldı gönül zār zār böylece bî-āb ü tāb
- 13 Batup o dil baḫrine böyle güher `arz iden
Sen de mi Eşref içeñ kāse-i `aşḫdan şarāb

G29

[Remel: Fā` ilātün/Fā` ilātün/Fā` ilātün/Fā` ilün]

- 1 Dilberā yağma-yı `aql ü hūşuma olduñ sebab
`Aşḫ ile deryā gibi sen cūşuma olduñ sebab
- 2 Ḳaşd idersin²²⁸ cānıma bilmem ne yaptım ben saña²²⁹
Hicr ile zehr-i firāḫıñ nūşuma olduñ sebab
- 3 Bend-i tār-ı kākülüñ ḫıldıñ dilim şebbāzını
Böyle kayd-ı bî-emāna tuşuma olduñ sebab
- [20b] Kendi ḫālimde yatup bilmez idim sevdā nedir
Uyarup `aşḫıñla ḫ`āb-ı ḫūşuma olduñ sebab
- 5 Boynuña olsun vebāli ḫūr-ı `aym²³⁰ vaşf idüp
Vā` izā dilberleri āḡūşuma olduñ sebab
- 6 Eşrefā baḫş-i vefādan noḫta imā eyleyüp
Niçe demdir infitāḫ-ı gūşuma olduñ sebab

²²⁷ kılmaya: kıлма

²²⁸ idersin: iderseñ

²²⁹ saña: sana

²³⁰ Duhān Suresi, 44/54: "...Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir."

G30

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Āteş-i hicriñle oldı dilberā bağrım kebāb
H̄asret-i rūyuñ sirişkim eyledi ˆ ayn-ı şarāb
- 2 H̄ānümān-ı ˆ aql u fikri leşker-i çālāk-ı ˆ aşķ
Ĝāret itdi hem havās-ı h̄amseyi h̄āne h̄arāb
- 3 Dīde-i dilde h̄ayālīñ eyleyelden ˆ arz-rū
Gözlerimde zerre varı kalmad'itdim²³¹ terk-i h̄āb
- 4 Cān maķarr-ı ˆ aşķ olaldan kalmadı hergiz qarār
Devr-i dā'imle vücūdum çelmek üzre ıztırāb
- 5 Eşrefā āh itdigim virmekdedir cāna ˆ azāb
Bülbül-i tab'ımla hem-bezm oldığı zāğ u gurāb

G31

[Hecez: Mef^ˆ ülü/Mefā^ˆ ilü/Mefā^ˆ ilü/Fe^ˆ ülün]

- 1 ˆ Aşķıñla derūnum güzelim tıldı leb-ā-leb
Vāriyyetimiz oldı bütün maḥv u hebā hep
- 2 ˆ Aqlım tağılur tırma aman reh-güzerinde
Kākülleriñe degmesün ol bād-ı şabā şab
- 3 Gündüz ola görsem diyü cānā dil-i bīmār
Eglencelenir h̄āb-ı h̄ayālīñle şeb-ā-şeb
- 4 Kōndurmaz o Tūbā kādine tā'ir-i cānı²³²
Yā kande kim aḥşamlıya bilmem ğurebā Rab

²³¹ kalmad'itdim: kalmadı itdim

²³² Murğ-ı dili kōndurmaz o Tūbā-yı kādine

- 5 Eşref sen anıñ midḥat-i ḥüsnin yazamazsın
Yā niçe yazar bulsa yedān-ı kütebā teb

[21a]

G32

[Recez: Müstef' ilātün/Müstef' ilātün/Müstef' ilātün/Müstef' ilātün]

- 1 Ey dil-fürüş-ı ālūde-meşreb / Ƙad kāne ' ışkuki lenā'l-muḥarreb²³³
V'ey çün sürüş-ı pālūde ḡabḡab / Fe'c' alne min mā'i femüki eşreb²³⁴
- 2 Senden ferāḡat güç oldı baña²³⁵ / İz zāde ḥubbuki ānen-fe-ānen²³⁶
Müştäḡ-ı çākiñ oldıḡımı saña²³⁷ / Em ḡāle ' aynī iz kāne et' ab²³⁸
- 3 Derd-i derūna gel eyle dermān / Minnī er-recā' ve minke'l-iḥsān²³⁹
Her şey ki virseñ maḡbūle şāyān / Min mā'i femin ev min tuffāḡi ḡabḡab²⁴⁰
- 4 Ʀāḡat ḡomadı bende n'olayım / Ḥubbu ḡabībī *levmete lā'im*²⁴¹
Her ḡanḡısına ben ḡul olayım / Ƙad ḡā' e ' aḡlī min külli mezheb²⁴²
- 5 Ey ḡoca Eşref destiñ ider būs / Lā tec' alnā maḡzūnen me'yūs²⁴³
Maḡbūbum itme mektebde maḡbūs / *Ersilhü me'anā yerta' ve yel' ab*²⁴⁴

²³³ Ey bozuk meşrepli gönül satıcı / Aşkın bize yaklaştı.

²³⁴ O melek gibi saf ve temiz gerdanından süzüldüğü için / Ağzının suyundan kıldın en güzel içecek

²³⁵ baña: bana

²³⁶ Aşkın günden güne artıkça

²³⁷ saña: sana

²³⁸ Yoksa gözlerim mi söyledi bitap düştüğü zaman?

²³⁹ Ümit etmek benden ve ihsan etmek senden

²⁴⁰ Ya ağzının suyundan ya elma gibi çenenin altından

²⁴¹ Sevgilimin aşkı, *kınayanın kınaması*. Mâide Suresi, 5/54: "...(Bu yolda) hiçbir *kınayıcının kınamasından* da korkmazlar..."

²⁴² Bütün yollar karşısında aklım kayboldu. Bütün mezheplerce akılsız sayılıyorum.

²⁴³ Bizi hüznü ve ümitsiz eyleme!

²⁴⁴ Yûsuf Suresi, 12/12: "Onu bize gönderin de bol yesin ve (gönlünce) oynasın..."

[21b]

Harfû't-Tâ

G33

[Hecez: Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

- 1 Yıkıldı hâne-i kalbim meded ey şâhım i' mâr it
Derûnum derdine luţf-ı firāvânîñla tîmâr it
- 2 Dili derd-i firâkıñ âteşi taḥrîk ider dâ'im
Meded âb-ı vişâliñle sen ol nîrânı gülzâr it
- 3 Şu'â'-ı şem'a-i aşka gönül pervâne olmuştur
Cemâliñ nûrın ol bî-çâreye avniñle izhâr it
- 4 Yeter ben âb-rev-i seyl-âb kaldım bâb-ı fazlıñda
Vuşûl-i dâr-ı vaşlıñ müjdesin bir dem de iş'âr it
- 5 Firâk-ı cebhe-i pâkiñ dil-i vîrânı yandırdı
İnâyet kıl şeref-yâb-ı nazâr-bâzî-i dîdâr it
- 6 Eyâ kân-ı kerem senden niyâz-ı Eşref oldur kim
Beni gülzâr-ı aşk u şevkiñe bir bülbül-i zâr it

G34

[Hecez: Mef' ülü/Mefâ' ilü/Mefâ' ilü/Fe' ülün]

- 1 Bâ- aşk-ı şumâ ḥâlet-i mâ ceng şud ey dost²⁴⁵
Güftâr-ı ḥemet der-ser-i mâ seng şud ey dost²⁴⁶
- 2 Âvâre-i aşkest dil-i dîvâne şumârâ²⁴⁷
Ber-şevk-i şumâ bî-ğam [u] bî-neng şud ey dost²⁴⁸

²⁴⁵ Ey dost! Sizin aşkınızla hâlimiz cenge tutuştu.

²⁴⁶ Acı sözleriniz başımıza (atılmış) taş dördü.

²⁴⁷ Deli gönül, sizin yüzünüzden aşkın avaresidir.

²⁴⁸ Şevkinizle, gamsız ve utanmaz oldu.

- 3 Ey āfet-i dil-cū-yı sebük-bāz-ı ser-efrāz²⁴⁹
Der-ķayd be-şaydet dil-i mā leng şud ey dost²⁵⁰
- 4 Ālāy-ı ‘ uşşāk-rā gümen-i güften-i es ‘āl²⁵¹
Bā firķat-i tu derdeş şad reng şud ey dost²⁵²
- 5 Şüfî-i ne-dāned be-ħaṭ-ı muşhaf-ı rüyet²⁵³
Mir ‘āt-ı dileş zîrā²⁵⁴ ki pür-jeng şud ey dost²⁵⁵
- 6 Ez-vüs‘ at-i hāmün-ı cefāyet ü sitiğnā²⁵⁶
Kon raħm ü kerem Eşref²⁵⁷ dil-teng şud ey dost²⁵⁸

G35

[Hecez: Meṣ‘ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülü]

- 1 Bir buse için ol lebi gül-fāma ne minnet
Yek laħzadır āğūşa gel endāma ne minnet
- 2 Nāz ile şarıldıkca dilā boynuña yāriñ
Būs-ı²⁵⁹ ruħ [u] gerdān için ibrāma ne minnet
- 3 Ĥālin bilir ‘ uşşākınıñ ol āfet-i maħmūr
Derd-i²⁶⁰ dili²⁶¹ ‘ arz-ı ġamı i‘ lāma ne minnet
- [22a] Minnet idelim dil-ber-i zi-puħteye farzen
Yā kendiyi bilmez bir alay ĥāma ne minnet

²⁴⁹ Ey dikbaşı, oyunbaz ve gönül avcısı afet!

²⁵⁰ Seni avlamak isterken gönlümüz sakat kaldı.

²⁵¹ Āşıkların tamamı soruların şüphesiyle,

²⁵² Ayrılığınla, onların derdi yüz reнге büründü.

²⁵³ Senin mushaftaki hat gibi olan yüzündeki ayva tüylerinden hiçbir sufi anlamaz.

²⁵⁴ zîrā: irā

²⁵⁵ Çünkü onun gönlünün aynası pasla doldu ey dost!

²⁵⁶ Senin cefanın ve aşırı naz sahranın genişliğinden,

²⁵⁷ Eşref: -

²⁵⁸ Eşref’in gönlü daraldı. Acı, kerem eyle ey dost!

²⁵⁹ Būs-ı: Pūs-ı

²⁶⁰ Derd-i: Der

²⁶¹ dili: dil

- 5 Koy kim çekelim kākül-i ḥam-der-ḥamı ḥabsin
Zülf-i siyehi zindānına bāma ne minnet
- 6 Dil-dāra tekāpū ile biñ minnet iderken
Bābında raqīb nāmlu bed-nāma ne minnet
- 7 Eşref saña bu cezb alup yāver olunca
Elbetde oluñ yār ile hem-cāma ne minnet

G36

[Hecez: Mef' ūlū/Mefā' ilū/Mefā' ilū/Fe' ūlūn]

- 1 Aḥvāliñi ra' nā bilir i' lāma ne ḥācet
Āgūşuma gel gel diyü idāma ne ḥācet
- 2 Dil-dār ile teklif ü tekellüf yoğ a göñlüm
Bir buse²⁶² için bekleme bayrāma ne ḥācet
- 3 Ol āfet-i maḥmūr bilür rāh-ı uşulü
Ta' rif-i te' arife-i in' āma ne ḥācet
- 4 Hem-reng-i şarābı var iken gerden-i şāfiñ
Meclisde bilür kāse yāḥud cāma ne ḥācet
- 5 Tenhāda bile söyleşiriz dirken efendim
Taqrir-i ğam u ' arz-ı serencāma ne ḥācet
- 6 Āgūşuña geldikce o āhū-yı dil-āviz
Şaydında ḥiyel urmağa yā dāma ne ḥācet
- 7 Şir-i leb ü bu tatlu lisān sende tururken
Ey şūḥ bize şekker-i bādāma ne ḥācet
- 8 Çek meclise ol yār-i mey-āşāmı sen Eşref
Kendiden olur rām o dem ibrāma ne ḥācet

²⁶² puse: buse

G37

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Toldı dil-i dīvāneme esrār-ı maḥabbet
Aldı beni cānāneme ezkār-ı maḥabbet
- 2 Ser-tābını aldı eşerim ḳalmadı āḫir
Mevc eyledi çün lücce-i cerrār-ı maḥabbet
- 3 Ey nāşıḫ ḳoy pendi ḳayur ḳayḡuñı kendiñ
Nuşḫ itdi baña yetdise āşār-ı maḥabbet
- [22b] Beyhūde melāmet eyleme iḳnā' idemezsin
SİR itdi ne ḫācet beni eşmār-ı maḥabbet
- 5 Mümkin mi ferāḡat heves-i yārdan artıḳ
Coşḡunca da virmez giçit enhār-ı maḥabbet
- 6 Zāhid baña yükletme yūri zūhd ü teḳāyı
Yeter baña ol bende ki var bār-ı maḥabbet
- 7 Yoḳ zerre gözümde belī maḫbūb var Eşref
Yaḳdı beni hem ḡayrıyı bu nār-ı maḥabbet

G38

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ey dil yūri ol bende-i sulṭān-ı ferāḡat
Old'efser-i²⁶³ rāḫat denī iḫsān-ı ferāḡat
- 2 El-ı izzetu fi'l-ı uzle²⁶⁴ buyurmuşdur ekābir
ızzetdir olan kāle-i dükkān-ı ferāḡat

²⁶³ Old'efser-i: Oldı efser-i

²⁶⁴ "ızzet, uzlettedir."

- 3 Ālāyiş-i gerdün [u] küdürāt-ı cihāndan
Hıfz eyler ebed ƙal' a-i erkān-ı ferāġat
- 4 Vaĥdetde bulur rif' ati erbāb-ı ma' ārif
Keşretde bulur kesreti eyvān-ı ferāġat
- 5 Fāriġ oluban sālīm ol Eşref dü cihānda
Ol münteĥab-ı meclis-i ' irfān-ı ferāġat

G39

[Hecez: Mef' ūlü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ūlün]

- 1 Ey Hālîk-ı bî-çün kerem ƙıl beni şād it
Bāb-ı emelim luţfuñ ile ġayrı küşād it
- 2 Yoġ ġayrı cenābıñdan ümîdgāh-ı penāhım
Senden meded ey Rabb-i Şamed fetĥ-i murād it
- 3 Tefvîki refîk eyleyüben ' avniñi yāver
Ben bende-i dîrîneñi mesrūr-ı fu'ād it
- 4 Ğayrıñdan ümîd itmem ' aţā çünki ĥaţādır
Mes' ūlümi iĥsān sen ey Rabb-i Cevād it
- 5 Çün yoġ keremiñ gencine pāyān u nihāyet
İn' āmiñi müzdād ile bî-ĥadd ü ' idād it
- 6 İĥsāniña ƙaldı işimiz tevbe İlāhî
Luţf it diyemem bende-i dîrîneñe dād it
- [23a] Ey nefsine zŭlm eyleyen ey nefs-i cehŭlüm
Bir kerre düşün düş-ı yedeyniñde ne yād it
- 8 Eşref ƙalem-i āh ile ' arza Hāġ'a ĥālîñ
Raġġ-ı dile ĥŭn-āb-ı sirişkiñi midād it

G40

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Fāriğ ol ğayrı yeter cevr ü cefâlar dād it
Ne var ey yār biraz luḡ-ı vefā mu' tād it
- 2 ahr ile ḡāḡır-ı ol sırça sarāyım yıkdın
Yanıña sırca varayım kerem it bünyād it
- 3 Āşinā eylediñ āḡır saña bī-gāneleri
Bāri yār yādılara arşu bizi ba' zı yād it
- 4 Yoğiken ' ahd ü emāniñda ölüm var dönmeğ
Buña te'vīl nedir söyle beni irşād it
- 5 Aña virdik ezeli göñlümüz elden ne gelir
Yār cefākār ne adar virse de istirdād it
- 6 Eşref-i ḡaste-diliñ almadı tābı şabra
Ğayrı ey ḡazret-i ' aşğ sen meded it imdād it

G41

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ey şūḡ-ı perī-peykerim endişe-i ḡāl it
Gel meclise bir şeb kerem it def' -i melāl it
- 2 oğdan gözedir ' aşığ-ı şeydā ser-i kūyuñ
Bir kerrecik olsun hele gel ' arz-ı cemāl it
- 3 Şeb-tā-be-seḡer yanğılanır āh ile ' ālem
Āşüfteleriñ ḡāli ne²⁶⁵ söylet de²⁶⁶ su'āl it

²⁶⁵ derdi ne

²⁶⁶ bir bāri

- 4 Luṭf itmez iseñ aǵzımı [bir] bāri şulandır
Her neyse yalan gerçek bir va^c d-i vişāl it
- 5 Cevriñle ne qanlar yüderiz yanıña qalmaz
Elbet diyeceksin baña bir gün ki helāl it
- 6 Gel yanıma zevq eyleyelim bir gice tenhā
Söz düşmesin aǵyāra begim qat^c -ı maqāl it
- 7 Bir kerre muqābil olup ol mihr-i münire
Eşref yüri bir parça da taḥşil-i kemāl it

[23b] Harfü'ş-Şā

G42

[Hecez: Mefā^c ilün/Mefā^c ilün/Mefā^c ilün/Mefā^c ilün]

- 1 Bize ^c aşq u maḥabbet ādem-i reşşāddan mīrās
Cenānda tārik-i zevq ü şafā vü şāddan mīrās
- 2 Girüp taht-ı qabāya faḥr ile reşk itmiyor aşlā
Müzehheb tahta çıksa echel aña şeddāddan mīrās
- 3 Bizim zīr-i qadem-i nā-dānda oldığımız cānā
Turāb [u] sengiñ altında yatan ecsāddan mīrās
- 4 Tekebbür gūne ta^c liq-i ru[']ūs itmek sefihāne
Ḥarān-ı *enkerā 'l-aşvāt*-ı²⁶⁷ necse şāddan mīrās
- 5 Tevāzu^c itdiği erbāb-ı ^c irfānıñ o nā-dāna
Debiñ seyrāngehind'olan²⁶⁸ çemen-ābāddan mīrās
- 6 ^c Adūnuñ her tarafından itdiği izā bize cānā
Ḥanāzīr kayd olunan tahta evtāddan mīrās

²⁶⁷ Lokman Suresi, 31/19: "...Çünkü *seslerin en çirkin*, şüphesiz eşeklerin sesidir!"

²⁶⁸ seyrāngehind'olan: seyrāngehinde olan

- 7 Hemīn şāhib-dilān rām oldığı erbāb-ı tuğyāna
Segiñ her dem teneffüs itdiği ol bāddan mīrās
- 8 Melūl olma benī diller diyü düşmenler ardımdan
Bize ol şey seg ağzındaki nān-ı nāddan mīrās
- 9 Bu halkıñ seng-i ta‘ nı dem-be-dem atdıkları saña
Diraht-ı meyve-dāra [darb-ı şöhret-nām]dan²⁶⁹ mīrās
- 10 Suhen şahnında cevlanım benim çok görme zirā kim
Şu‘ürī tab‘ım ey Eşref eb [ü] ecdāddan mīrās

G43

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Bir nazra-i nāzıñ seniñ ey velvele irās
İklīm-i vücūduma ider zelzele irās
- 2 Hürşid-i ruhuñ seyrine yok didede tākāt
Bağdıqca olur hıra ider fülfüle irās
- 3 Ağyār huṭūr itse eger kūşe-i kalbe
Eyler sipeh-i ‘aşkıñ o dem ‘ilm ile irās
- 4 Dest-i keremiñden umarım ben de reşādet
Ey yār reşādātı ider el ele irās
- 5 Debretse ne var zülfi çeker bağını Eşref
Ṭanbūra bağ avāzı ider tel tele irās

[24a]

G44

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Enīn-i nāle-i ‘uşşāka şebler yār olur bā‘ iş
Fiğān-ı ‘andelibe her seher gülzār olur bā‘ iş

²⁶⁹ Divanda bu kısım eksiktir.

- 2 Hārīk-i āteş-i ‘aşk oldığım beyhüdedir şanma
Ki her pervāneye bir şem‘a-i şeb-tār olur bā‘ is
- 3 Mu‘acceb tütma cevlanım benim devr-i Kāmer-āsā
Bu istıklābıma ol āfitāb-ruhsār olur bā‘ is
- 4 Kārārı yoğsa ğam mı fülk-i kālbiñ baħr-i ‘aşkıñda
Aña telkā-yı vechiñden gelen rüzgār olur bā‘ is
- 5 Perişāniyyet-i ‘aql u şu‘ūr u fikre elbette
Nigāh-ı ğamz-ı ‘ayn-ı ğamze-i seħħār olur bā‘ is
- 6 O mihr-i meh-veşim āhū-çeşm dil-dār-ı tībākār
Gelüp selb-i ħuzūr-ı Eşref’e her-bār olur bā‘ is

G45

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Ey gönül eyleme sen zümre-i nā-dān ile baħş
Ĥayvāniñ ħaddi ne kim eyleye insān ile baħş
- 2 Kendi şavtın işidir fark-ı cevāb eyleyemez
Ne bilür ħar k’ide ādāb ile erkān baħş
- 3 Za‘m-ı buḫlānı ile şāħib-i bāḫın giçinen
Bāḫılıñ ħaddi mi var eyleye merdān ile baħş
- 4 Elde sermāye ‘inādı var iken felsefeniñ
Ḥura mı eyler iseñ fetvā vü fermān ile baħş
- 5 Gūş-ı pend itdirilir şanma kelām-ı Ĥaħ ile
Farzıdır kılmalı Fir‘avn ile şa‘bān ile baħş
- 6 Ĥücec-i kātı‘a ilzām idemez ħod-bīni
Seyf-i kātı‘ gibi burhān ile pür-қан ile baħş

- 7 Ehl-i ‘örf eylesin anlar ile baḥṣi yoḥsa
Ne revā eyleyeler şāḥib-i ‘irfān ile baḥṣ
- 8 Żarar-ı zāhiri var kīne ma‘ āza’llāh kim
Kim ider anıñ ile kā’in ü imkān ile baḥṣ
- 9 Eşrefā kendi ḥuzūruñda ol ārāmıña baḥ
Lāyık-ı rütbe-i ‘aḳliyye mi ḥayvān ile baḥṣ

[24b] G46

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Eyleme dertli gönül çarḥ ile ğavġāyı ‘abeṣ
N’ideñ ol derdi ile uğraşan ednāyı ‘abeṣ
- 2 Kādı-yı ḥükm-i każā böyle teḳāzā itmiş
İddi‘ā eyleme giçmiş ulu da‘vāyı ‘abeṣ
- 3 ‘Uṣr u yūsūñ²⁷⁰ sebep ü ḥikmeti vardır taḥḳīḳ
Ḥaḳ yaratmadı ki şey’ün mine’l-eşyāyı ‘abeṣ²⁷¹
- 4 Tutaġör dāmen-i teslīm ü rızāyı ḥazer it
Dimedi Ḥazret-i Ḥaḳ *naḥnu ḳasemnāyı*²⁷² ‘abeṣ
- 5 Bā‘ iş-i fażl u kerem eyleyüben ālāyı
Mürtesem itmedi tevḥīdde ol lāyı²⁷³ ‘abeṣ
- 6 Ḳadr ü şükr-i ni‘amı bilmek içündür yoḥsa
‘Özr-i sekr ile ġamı itmedi inşāyı ‘abeṣ

²⁷⁰ İnşirah Suresi, 94/5-6: “Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır.”

²⁷¹ Cenab-ı Hak bütün bu şeyleri boşa yaratmadı.

²⁷² Zuhuf Suresi, 43/32: “...Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında *biz paylaştırdık...*”

²⁷³ Lâ ilâhe illa’llâh

- 7 Her işi yirlü yirinde aña elbāb²⁷⁴ iremez
Bir şeyiñ olmadı bu cümlede hiç cāyı ‘ abeş
- 8 ‘*Alleme Ādeme’l-esmāyī*²⁷⁵ yirinde kıldı
Kılmadı bel‘ ama *fe’nseleḥa minhāyī*²⁷⁶ ‘ abeş
- 9 Hazer it ez-yem-i *lā-yūs’elu ‘ammā yef‘al*²⁷⁷
Her bilüp bilmediginde’yleme²⁷⁸ şekvāyı ‘ abeş
- 10 Zerre-i hikmet-i Yezdān’a ‘ aqıllar mı irer
Eşrefā şanma bu teslīm ü tesellāyı ‘ abeş

G47

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Füzün-ı sūziş-i ‘ aşka nigāh-ı yār olur bā‘ iş
Fiğān-ı ‘ andelibe cünbiş-i gülzār olur bā‘ iş
- 2 Şu‘ā‘ -ı şem‘ a-i ruḥsārı yandırmaz mı ‘ uşşākı
Niçün yā hırkat-i pervāneye hep nār olur bā‘ iş
- 3 Degildir cām-ı gerdāniñ tılısm-ı ḥālden ḥālī
Fürüş-ı cūş-ı ‘ uşşāka begim nā-çār olur bā‘ iş
- 4 Cefālar kıılma ‘ uşşāka a zālīm ḡayrı inşāf²⁷⁹ it
Cihānı yakmağa bir āh-ı āteş-bār olur bā‘ iş
- 5 Kebire kıılmağa zenb-i şağīr ısrār²⁸⁰ ise bādī
Anı da maḥv-ı maḥza Eşref istiğfār olur bā‘ iş

²⁷⁴ elbāb: elbebāb

²⁷⁵ Bakara Suresi, 2/31: “Allah, *Ādem*’e bütün varlıkların *isimlerini öğretti...*”

²⁷⁶ A‘raf Suresi, 7/175: “Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde, *onlardan sıyrılıp* da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat.”

²⁷⁷ Enbiya Suresi, 21/23: “*O, yaptığından dolayı sorgulanamaz* fakat onlar sorgulanırlar.”

²⁷⁸ bilmediginde’yleme: bilmediginde eyleme

²⁷⁹ bir de inşāf

²⁸⁰ Kebire kıılmağa ‘ işyānı ger ısrār

[25a]

G48

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ey dil idegör cādde-i ' irfāna teşebbüs
Hāk-i reh-i sālār-ı kerem-kāna teşebbüs
- 2 Bu hālet ile kaç' -ı tarīk eyleyemezsin
Tā itmeyicek bir ulu dāmāna teşebbüs
- 3 'İbretle nazār eyle begim kaçre-i āba
Ol nehre ider nehr ider 'ummāna teşebbüs
- 4 Gör ğayr-i²⁸¹ haķīkatde ' aceb bir bulunur mı
Kim eylemedik rāhda bir cāna teşebbüs
- 5 Emr itdi vesīleyle Hūdā kıl da tefekkür
İt mefhūm-ı menṭūk o fermāna teşebbüs
- 6 Ey hasta derūn ister iseñ derdiñe dermān
Var eyle yed-i Hāzret-i Loķmān'a teşebbüs
- 7 Bir bezm-i kerem istedim Eşref didi bir pīr
Dīvāne var it dīvān-ı cānāna teşebbüs

[25b]

Harfü'l-Cim

G49

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Āh-ı ' aşıķ ' arş-ı a' lāya ider her dem ' urūc
Zerre miķdārı siper olmaz aña *zātü'l-burūc*²⁸²
- 2 Gülşen-i sīnem olup nīrān-ı ' aşķıñ küllhanı
Her dem āh itdikce femden āteşi eyler hurūc

²⁸¹ ğayr-i: ' ayr-i

²⁸² Burūc Suresi, 85/1: "Burçlarla dolu göğe andolsun."

- 3 Dil-berā terk-i edeb itdimse vaşlîñ isteyüp
Ol suhen āsār-ı ‘aşkıñdır baña hîç bulma şuç
- 4 Nār-ı hicrān nāz-ı cānān ta‘ n-ı nā-dān bir yaña
Derdim ancak bir degil kim şabr idem bir iki üç
- 5 Seyf-i ebrū tîğ-i gīsū çeşm-i cādū zaḥm urur
Sīne-i ādem buña tākāt getirmez olsa tuç
- 6 Fikr idersem dil yanar āh eylesem ‘ālem tıyar
Derd-i ‘aşkıñ Eşrefā izhārı güç ızmarı güç

G50

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Ğam-ı hicriñle giryān eylemek tıfl-ı dil ey gel güç
Fiğān-ı nāle kılmak tā seher mānend-i bülbül güç
- 2 Kesildi tāb-ı tākāt ‘ār u ‘ayb ğayb eyledim āḥir
Ne çāre tavr-ı nā-ber-cāsına ḥalkıñ taḥammül güç
- 3 Güç olmaz ehl-i ‘irfāna ne kim güç varsa ‘ālemde
Velākin baña her bir şahş-ı nā-kāma tezellül güç
- 4 Dem-ā-dem gül gibi güldükce a‘ dā-yı bed-endişān
Ma‘ ārif-zāda boynın bükmesi mānend-i sünbül güç
- 5 Ğumūm-ı fikr-i firḫat sūziş-i ḥasretle her laḫza
Degil mi şurb-i kerb-i sem mişāl-i kāse-i mül güç
- 6 Reh-i cistr-i cihānı giçmeli cinsiñle evlāsı
Ki hem-rāh-ı mekārihlerle bā-ğavğā-yı gulğul güç
- 7 Belī vardır cezā-yı ḥayrı şabr-ı cevri-ı ağıarıñ
Bezm-veş bende-i nā-çize lākin āh kim ol güç

- 8 Kazāra bir kazā geldiye bir yandan nedir çāre
Kazāya her taraftan birbiriyl'itmek²⁸³ teselsül güç
- 9 Kazāya rāzı ol kim Kādıyü'l-Hācāt açar bir bāb
Ne deñlü olsa da Eşref taḥammül güç te'emmül güç

[26a]

G51

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ey gönül endiše-i rāh-ı fenādan tırma giç
Fikr-i ālām-ı ğam-ı²⁸⁴ gerdün-ı dūnı görme giç
- 2 Her ne var taqdir-i Ḥaḳ ḥalkdan ne pervā peş ü kem
Keşret istinās idüp tül-i elemeler sürme giç
- 3 Nef' ü zarra muḳtedir olmaz iken hiç mā-sivā
Dil virüp aġyāra murġ-ı himmeti gel yorma giç
- 4 Kūşe-i ḥayretde efkāra batup yatmaḳ nedir
Zıdd-ı ' aḳlıdır ki in ü āna sen hiç ḳurma giç
- 5 Hep giçer şādī kerem renc ü elem miḥnetle ğam
Her birin sen nīk ü kem ḳalbiñde hiç tırdurma giç
- 6 Baña şemşir-i felāket tiġ-i ḥasret tır-i derd
Yetdi ey zāhid yūri ta' ndan sinānın urma giç
- 7 Hālim ancaḳ Ḥaḳ bilür dermān hemān²⁸⁵ andan olur
Eşrefā aḥvālimi beyhūde benden şorma giç

²⁸³ birbiriyl'itmek: birbiriyle itmek

²⁸⁴ ğam-ı: ' am-ı

²⁸⁵ merhem hemān

G52

[Münserih: Müfte 'ilün/Fā' ilün/Müfte 'ilün/Fā' ilün]

- 1 Miḥnet-i derd ü ğama şabr u taḥammül de güç
'Özr-i şeb-i muzlime karşı taḥallül de güç
- 2 Kalmadı tāqatle tāb çeke çeke ıztırāb
Kanden ola fetḥ-i bāb diyü taḥayyül de güç
- 3 Birbirine muttaşıl derd-i derūnum naşıl
Şabr idebilir mi dil böyle tesellül de güç
- 4 Bilmem idem şādumān yā ki ğamıñla fiġān
Ġayrı yeter el-amān mekş-i ta' allül de güç
- 5 Ey göñül-i tārūmār yetme mi bu derd ki var
Derdi için müste'ār ğayra tekeffül de güç
- 6 Saña naşib-i ezel eyledi mi Lem-yezel
Ey dil-i her mübtezel şaḥşa tezellül de güç
- 7 Ḥaḳḳ'a müdām it şükr bir kezin eyle fikr
Olmaycaḳ böyle sır nefsi teseffül de güç
- 8 Eşref'İN eşref demi şürb iderim her semi
Miḥnet ü derd ü ğamı fikr ü te'emmul de güç

[26b]

G53

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ey Kān-ı Kerem her ḳuluñ iḥsānıña muḥtāc
'Avn ü kerem ü luḫf-ı firāvānıña muḥtāc

- 2 Bî-derd bulunmaz ebedā bir kes-i ʿālem
Ancak²⁸⁶ kerem-i ʿafv ile dermāniña muhtāc
- 3 Ol dest-resim kim yem-i hayretdeyim el-ḥaḳ
Ḳul luṭf-ı bilā-gāye vü pāyāniña muhtāc
- 4 Şādī-i dil-i ḥasta-ı pür-derdim İlhāī
Mücrimlere ol raḥmet-i ʿummāniña muhtāc
- 5 Eşref ḳuluñı bāb-ı kerimiñden ğayrı
İtme der-i bir bende-i fermāniña muhtāc

G54

[Hecez: Meʿ ūlü/Mefāʿ ilü/Mefāʿ ilü/Feʿ ūlün]

- 1 Müşkillerimiz fetḫi degil bir ere muhtāc
Ancak kerem-i fazl-ı Ḥudā-yı Ekber'e muhtāc
- 2 Dergāh-ı Ḥudā var iken aḥvālimiz ʿarza
Maʿ ḳül m'olalım ey dil başḳa dere muhtāc
- 3 Hep bay [u] gedā ʿāleme²⁸⁷ dem-beste vü ḥayrān
Hep sencileyin cümlesi de bir yire muhtāc
- 4 Vicdān-ı tarīḳ-i Ḥaḳ için ʿālemiyān hep
Sultān-ı dü ʿālem gibi bir reh-bere muhtāc
- 5 Āvāre olup ğayra gönül bağlama zīrā
Bulmaḳ anı āşāriñı tutmaḳlara muhtāc
- 6 Ālāyiş-i ʿālemden idüp kesb-i ferāğat
Kim keşreti baş aĝrısı yok bir sere muhtāc

²⁸⁶ Ancak: Ancav

²⁸⁷ ʿāleme: ʿālem

- 7 Başıma'zı' lüp²⁸⁸ her müy-ı hâşâk-ı sipihri
Yetmez mi niçe bir olalım berbere muhtâc
- 8 Ünsiyyet idüp halk ile lâıyık mı ki her hâl
Hâlâ olasın sen gibi bir sersere muhtâc
- 9 Eşref dile hâcâtını dergâh-ı Hudâ'dan
Der-be-der olup olma der-i dıgere muhtâc

B2

[Remel: Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

- 1 Ey gönül şabr eyle kim *eş-şabru miftâhu'l-ferec*²⁸⁹
Râh-ı 'aşkda şâbit ol *fî'd-dîni lâ-emri'l-harac*²⁹⁰

[27a] G55

[Remel: Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

- 1 Ey gönül âlâıyş-i dünyâya mecbûr olma hiç
Ülfet-i re's-i haţâyâ ile mehcûr olma hiç
- 2 Râkib ol dünyâ-yı²⁹¹ dünüñ üstine gâlib olup
Yoğsa meftûnı olup altında gel hor olma hiç
- 3 Her tarafından ger teveccüh itse dünyâ-yı denî
'Aksin añlayup tefekkür eyle mesrûr olma hiç
- 4 Ba'zını zabt eylemiş dünyâ ki dir dünyâ benim
Ey dil-i bînâ şakın anlar gibi kûr olma hiç
- 5 Her tarafından mefhar-ı kevnine tut hablü'l-metîn
Pendi tut ey bende bend-i zülf-i her tür olma hiç

²⁸⁸ Başıma'zı' lüp: Başıma alup

²⁸⁹ "Sabır her kapıyı açar." "Sabır başarının anahtarındır." hadis, kaynak vermeli.

²⁹⁰ Hacc Suresi, 22/78: "...O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yükledi..."

²⁹¹ dünyâ-yı: dünyâ-yı

- 6 Eyle teslīm ü tevekkül pīşegāh-ı hāzrete
Bāde-i endūhla ber-bād-ı maḥmūr olma hīç
- 7 Ṭa' n-ı a' dādan perīşān itme dil mecmū' asın
İltifāt-ı yār u mesned-dāra maḡrūr olma hīç
- 8 Genc-i medfūnı ḡarābādan ararlar rāḡat ol
Ey dil-i vīrāne var isterse ma' mūr olma hīç
- 9 Pend-i dil-bend-i fenā itmiş dimiş ol kim saña
Eşrefā kāşāne-i ' uzletde mestūr olma hīç

[27b]

Ḥarfü'l-Ḥā

G56

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Der-i iḡbāle olmaz zor ile merd-i fetā fātih
Muṭalsim bāb-ı ṭāli' olmaz illā kim Ḥudā fātih
- 2 Fütūḡātında feth-i ḡışn-ı ḡalbi söylemiş mekkī
Ki lāzımdır aña bir pīr-perver pīşvā fātih
- 3 Tenūr-ı dilde nār-ı ' aşḡ teremmüd eylese ḡāhī
Aña seyr-i zī-rü 'yā olur bād-ı şabā fātih
- 4 Ne dem maḡmūm olursam fikr-i firḡat dūd-ı ḡırḡatle
Olur genc-i neşāta muṭlaḡā ol dil-küşā fātih
- 5 Tedāvīr-i felek māni' m' olur²⁹² taḡdīr-i Yezdān'a
Kim örter ol deri kim açar anı Eşrefā fātih

²⁹² m' olur: mi olur

G57

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Kāse-i mīnā'ı kılmış nev-bahār cām-ı şubūḥ
Silmiş 'aynından ğubār-ı Şems'i ol şāḥib-fütūḥ
- 2 'Ālemi ser-tā-ser itmiş müjde-i nev-rūzla zeyn
Cāme-i aḥḍar giyinmiş kūh-ı deşt hep ḳurūḥ
- 3 İşbu şüretten de mir'āt-ı muşaffā-yı Zükā
'Ālem-i āfāḳa virmiş nūr-ı aḥḍardan şürūḥ
- 4 Ḳaplamış bi'l-cümleten dünyā vü mā-fihāyı şevḳ
Āb-ı neş'eyle pür olmuş cām çün tūfān-ı Nūḥ
- 5 Naḥl-i gülde 'andelīb itdikce efgān ü nevā
Niçe şabr ider şol 'āşık k'ola anda zerre rūḥ
- 6 Şaḥn-ı gülşende ḳadeḥ der-dest idüp geldikce yār
Tīğ-i ebrūsı şikest itmez mi tevbāt-ı naşūḥ
- 7 Eşrefā bir öyle neş'e virdi kim şevḳ-i bahār
Naḥl-i ṭab'ımdan bu gül gibi ğazel itdi sünūḥ

G58

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Virir āyīne-i ḳalbe naẓar-ı ḥūb feraḥ
Seyr-i nev-ğonca gül-i 'arız-ı merġūb feraḥ
- 2 Cünd-i ğam u leşker-i²⁹³ ālāmı hezīmet eyler
Yek-nigāhında o çeşmi Cem-i āşūb feraḥ
- 3 Ḥāne-i ḥāṭırımı ḥayl-i ḥayāli alalı
Beytü'l-'irfānda oldu dil-i Ya' ḳūb feraḥ

²⁹³ cebhe-i

- [28a] Yāriñ eṭrāfımı aǵyār alup ḥār gibi
Müsterih olmayıcağ ol saña ma‘yüb feraḥ
- 5 Ebruvāniñdan işārātı tefehhüm kııl kim
Dimiş ol vaşf-ı cemālim ile merbüb feraḥ
- 6 Bu ne te’sşir-i ‘acīb ü ne bu ḥāşiyyet-i ḥāş
Ḥaṭ u ruḥsār-ı dil-ārāsına mevhüb feraḥ
- 7 Eşrefā her ne kadar olsa mükedder göñlüm
Bir temāşāda virir cebhe-i maḥbüb feraḥ

G59

[Hecez: Meṣ‘ülü/Mefā‘ilü/Mefā‘ilü/Fe‘ülün]

- 1 Bağ kākül ü gīsū-yı civānāna müferriḥ
Olsun dir iseñ ḥāneḳah-ı cāna müferriḥ
- 2 Seyr itmek için servī gibi server-i nāza
‘Azm eyle dilā bezm-i gülistāna müferriḥ
- 3 Nev-rüz-ı şafādır diyü zevk ile güzeller
Çıkdı ser-i kūh-ı yeşilistāna müferriḥ
- 4 Her tıfl-ı cefā-pişe vefā-çeşm ile şimdi
Bağmağdadır ‘uşşāğına mestāne müferriḥ
- 5 Reftār-ı füsün-sāzı pesendide-i ṭab‘iñ
‘Uşşāğa degil zümre-i ḥübāna müferriḥ
- 6 Maḥbüb ile mey vağt-i bahār sāḥa-i cūda
Bir neş’e virir Eşref’e ammā ne müferriḥ

G60

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Yārdan var mı şabā bir şemme-i peygām-ı rīḥ
Yoḥsa beyhūde esüp yağma eyā sayḥ-ı şabīḥ
 - 2 Şubḥ-ı şādık sen de fecr-i kāzibe olduñ qarın
Ey dirīgā kalmadı dünyā yüzinde bir şaḥīḥ
 - 3 Kāse lebsān oldıgın ḥaqqā ki yār-i nev-bahār
Ey dil a' dāla yiyüp içdikce pek bildim şarīḥ
 - 4 Mūyuña ser virmegi minnet diyenler cānıma
Şimdi ben mağmūmum anlar hem faḥūr [u] hem ferīḥ
- [28b] Ṭa' n-ı erbāb-ı ğarāzdan göñlüñi ṭar eyleme
Ṭut fezā-yı sīneñi ey cān ğāyetle fesīḥ
- 6 Her umūruñ Ḳāḍiyü'l-Ḥācāta tefvīz eyleyüp
Eşrefā bāb-ı tevekkülde müdām ol müsterīḥ

G61

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Şāḳiyā leb-rīz idüp āmāde it cām-ı şabūḥ
Muṭribā çal nağmeñi olsun dile fetḥ-i fütūḥ
- 2 Cān dimāğa geldi nār-ı intizār-ı nāzdan
Dilberā şun kāseyi gelsün yirine yine rūḥ
- 3 Vaḳt geldi yār ile tenhā-nişin-i gülşen ol
Şūfiyā el virdi kāl [u] kīl ile baḥş-i şürūḥ
- 4 Tāzelikde tāzeler tāzeyle keyfin şanma kim
İḥtiyār olmaz dil-i ' uşşāk bulsa ' ömr-i Nūḥ

- 5 Kec edā reftārı yāriñ eyler elbetde şikest
Eşrefā ben tevbe-i meyde eger olsam naşūh

G62

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Yār kılmış luḫ u ḳahrın zümre-i ' uşşāḳa ṭarḫ
Ḳısmetimdir rāzıyım ḳıldıysa baḡrım ḳaşı cerḫ
2 ' Aḳl-ı vārın almadın seyr-i cemāl itdirmez ol
Yārimiñ bāzār-ı ḫüsniñde budur ey dīde narḫ
3 Seng-i istiḡnāya ṭāḳat eylemez ḳılma ḫarāb
Şişedendir dil-berā şehr-i derün-ı dilde şarḫ
4 Şerḫa şerḫa eylediñ ḫātem-veş Eşref sineñi
Cevher-i dilde iderken metn-i vaşf-ı yāri şerḫ

G63

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Nazra-i vechi virir mir 'āt-ı ḳalbe inşirāḫ
Yār gelüp giçdikçe seyrāngāḫımızdan her şabāḫ
2 Ṭurrası ihām ider resm-i şabāḫü'l-ḫayrını
Her ṭoḳundukca şabā ber-vech-i vech-i ıştılāḫ
[29a] Kām alınmaz bir ṭarīḳiyle o ḫünī gözleriñ
Uḡrına ṭurmuş siper müjgān-ı ānı pür-silāḫ
4 Āḫ kim ḳondurmaz ol murḡ-ı ḫayāli zülfine
Ḳaşları cānā cemāli üstine açmış cenāḫ
5 Bir kezin bāri nigāḫ-ı iltifāt-ı nīmesin
Gösterüp ' arz eylese müştāḳına rüy-ı felāḫ

- 6 Ğam degil Eşref ümîd-i infitâh-ı meşrebi
Ĥâtırından kılsa da me'mûla selb-i infirâh

G64

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün]

- 1 Nazra-i vechi virir ĥâtır-ı maĥzûna feraĥ
Vechi bir gûne feraĥ nazrası bir gûne feraĥ
- 2 Mütebessim görüp ol şûĥı feraĥ-yâb olurum
Kim virir fitne nigâhı dil-i meftûna feraĥ
- 3 Câm-ber-kef gelüp ihyâ-yı kulûb itdikce
Şıgmaz ol tâbiş ile kâse-i gerdûna feraĥ
- 4 Zülf-i leylâsın açup nâz ile pîşânından
Baĥş ider bezm-i 'ademde daĥi Mecnûn'a feraĥ
- 5 Eşrefâ öylece bir âfete mecbûrum kim
Şevĥ-i evşâfi virir lafz ile mazmûna feraĥ

[29b] Ĥarfü'l-Ĥâ

G65

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün]

- 1 Baĥş ider ĥüsn-i diger şûĥ-ı şanavberlere ruĥ
Baĥ ne şûret getirir rûy-ı gül-i terlere ruĥ
- 2 Gülşen-i vech-i münîrin niçe tenvîr eyler
Gül-i aĥmerdir 'aceb cebhesi enverlere ruĥ
- 3 Şemme-i bûy-ı muĥîb ser-be-ser eczâ-yı güzel
Bûy-ı gülzâr virir bûyu mu' anberlere ruĥ

- 4 Dünyālar deñlü virir fevķ-i meserret encām
Ėonca-veş açılıcaķ ‘āşık-ı serserlere ruķ
- 5 Nīm-nigāh-ı mütebessim nazār-ı ‘işve ile
Ber-küşāyiş virir ol ķalbi mükesserlere ruķ
- 6 Baķş ider niķe cemāl [ü] niķe aķsen eşķāl
Eşrefā bir nazār it gül gibi dil-berlere ruķ

G66

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Cāna kār itmiş idi ķayli zamān ķasret-i şeyķ
Ėamd ola buldı bu şeb ma‘ nāda dil vuşlat-ı şeyķ
- 2 PİR-i bī-vāye idi görmeyeli dil yüzini
Bu şebāb içre şebāb virdi baña ülfet-i şeyķ
- 3 Dil-i pür-ğill u Ėubār derk idebilmezdi tamām
Yeñiden naķş-pezir oldu aña şüret-i şeyķ
- 4 Çok zamāndır sebep-i terki Ėünāhım bilirim
Bir demin olmadığım nā’ il-i hem-şoķbet-i şeyķ
- 5 Ėteş-i hicr ü nedāmet ile bağrım yaķarım
Baķarım bir kezin olmazdı yine ķurbet-i şeyķ
- 6 Şad şenā şükr ile minnet o Ėudāvend’e müdām
Ki bugün kıldı beni āzāde²⁹⁴ ez-firķat-i şeyķ
- 7 Ėayrı Ėam çekmem efendim ne Ėedā yollu Ėöñül
Sāyebān oldu ise sāye-i zī-devlet-i şeyķ
- 8 Sırrı taķdīs ola Ėam yir mi olan müstenedi
Olalı dest-resi ķuvve-i rūķiyyet-i şeyķ

²⁹⁴ āzāde: āzāde-i

- 9 Sildi āyīne-i dilden bu ğubār-ı elemi
Görünüp rüy-ı feraḥ-baḥşī-i pür-behçet-i şeyḫ
- 10 Kürsī-i himmete kaşd itdi şu‘ūd eylemegi
Kıldı evvelde işāret irişüp himmet-i şeyḫ
- [30a] Bende-i pür-günehe oldı naşīb bu‘dında
Āh olmaqlık o dem süllemī-i ‘izzet-i şeyḫ
- 12 Eşrefā müjdeler olsun buña nā’ıl olduñ
Düşüñe başdı mübārek ḳademin Ḥazret-i şeyḫ

G67

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Āh yüz tıtuñ yine devriñde cāna çevre çarḫ
Dā’imā dönmeçdesin me’ mülümüzden dūra çarḫ
- 2 Ḥāliyā bir ḳılmadıñ devrān-ı ber-vefḳ-i ümīd
Başlayaldan ‘ālem-i dünyā yüzinde devre çarḫ
- 3 Bir meserret yoḳ derūn-ı cām-ı ‘ayşıñ pür-elem
Bulmadıḳ biz varsa da seyr eyledik dört çevre çarḫ
- 4 Var mıdır irmiş ‘aceb bir ehl-i dil şādānıña
Ekşerin irdirmişiñ aḫzān içinde ğūra çarḫ
- 5 Burc-ı ümmīde ḳarīn olmañ a necm-i ḫālī‘im
Gerçi çoḳ döndi burūc-ı Ḳavs u Ḥūt u Sevre çarḫ
- 6 Eşrefā āh eylerim derdlerle gevretdiñ beni
Tāb-ı nār-ı āh-ı dil-süzumla sende gör a çarḫ

G68

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün]

- 1 Dil ü cānım yaqup yandırdı ol şūḥ
Ser-i gīsūya bağlandırdı ol şūḥ
- 2 Hırām-ı nāz ile i' zāz²⁹⁵ iderken
Beni kendine imrendirdi ol şūḥ
- 3 Alup göñlüm yine bir²⁹⁶ buse virmez
Cānım pek yaqdı aldandırdı ol şūḥ
- 4 Gehī talṭīf idüp gāhī teğāfūl
Bizi her rengenē katlandırdı ol şūḥ
- 5 Gelüp şefkat yüzinden ibtidāda
Baña inşāf ider şandırdı ol şūḥ
- 6 Yaqınlık gösterüp süy-ı murāda²⁹⁷
Yeter aldatdı eglendirdi ol şūḥ
- 7 Aña dil-teşneyim Eşref be-gāyet
Cefā vü nāza ger qandırdı ol şūḥ

[30b] Harfü'd-Dāl

G69

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Meded cevri-i sitemkārāne-i cānāndan feryād
Niyāz itdikce nāz-ı āfet-i devrāndan feryād

²⁹⁵ refṭār

²⁹⁶ hep

²⁹⁷ sizmeksizinden

- 2 Bu h n- b-1 sirişkim p yına seyl b itdikce
Tebess m g ne lem   n eyleyen dend ndan fery d
- 3 M cell  t g-i   ury n-veş am n ol c na  aŐd eyler
Münevver vechi miŐr bındaki t r ndan fery d
- 4 Cigerden urdı aldı   aşl u h Őum yek nig hıyla
Meded ol zaŐm-1 t r-i d de-i fett ndan fery d
- 5 Tefekk r eyledikce vaşl-1 dil-d r-1 cef k r 
Őun f-1   aŐıŐan eyler dil-i b ry ndan fery d
- 6 FiŐan itmeme raŐibiŐ bed-zeb n u  a  n-1 h sidden
Vel kin EŞref  kec-naŐra-i h b ndan fery d

G70

[Remel: F    il t n/F    il t n/F    il t n/F    il n]

- 1 H nemi teŐrife ol meh-p re dil-ber itdi va  d
Ol y zi mihr-i m nevver Şive-perver itdi va  d
- 2 Gelmedig' n²⁹⁸ Şimdi  ok    zr-i eŐaŐ itdi bey n
Ba  de-z  gelmeكليi muŐlaŐ m kerrer itdi va  d
- 3  teŐ-i   aŐŐına d Őar olduğım farŐ eyley p
  Ayn-1 g bg bdan Őar b-1  b-1 Kevşer itdi va  d
- 4 Didi  arf-1  end r zda sen başa ol muntazır
İtdim ist m n didi va' ll hu ekber itdi va  d
- 5 Evvel  eyle lev zımdan ted rik m -ھاŐar
Seyr-i ŐaŐr  idelim Şöyle ber- -ber itdi va  d

²⁹⁸ Gelmedig' n: Gelmedigi i n

- 6 ‘Aklımıñ mecmū‘ asın itdi perīṣān ‘aşq-ı yār
Gerçi virdi çāṣnısın çok būseler²⁹⁹ ger itdi va‘ d
- 7 Bildigiñ būs-ı³⁰⁰ leb-i ruḥsārıdır Eşref hemīn
Niçe ta‘ dād oluna luṭf-ı dīgerler itdi va‘ d

G71

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Rūz-ı ‘īdiñde olam ey ‘işveger ḳurbān-ı ‘īd
‘īd idem vaşlıñla olmaz zīrā her āvān-ı ‘īd
- 2 Yek nigāh-ı iltifātūñ ḥayli vaḳt itdiñ diriğ
Ülfetiñ luṭf eyle ḳıl ey sevdigim erzān-ı ‘īd
- [31a] Vir zekāt-ı ḥüsñüñi ḳurbān olan ‘āşıḳlara
Ecri aḳ‘ āf-ı muḳā‘ if ser-be-ser iḥsān-ı ‘īd
- 4 Güller açmış ḡonca-ter dil-berleri dībā ile
Bülbül itmiş söyledir diller bahāristān-ı ‘īd
- 5 Yār ḳaldır nāz u istiğnā vü ḥalkdan iḥticāb
Yir yirin ülfet meveddet mu‘ teber erkān-ı ‘īd
- 6 ‘īd ider yārān zevḳ ü şevḳlerle sū-be-sū
Şaḥn-ı bāğ-ı ‘aşḳda itseñ ne var cānān ‘īd
- 7 Tāze şeftālūlarıñ iḥsān it Eşref bendeñe
Bu meşeldir sevdigin herkes öper der-ān-ı ‘īd

²⁹⁹ būseler: pūseler

³⁰⁰ būs-ı: pūs-ı

G72

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ğam taqdı gönül mülketine hıme vü evtād
Başdı siper-i şādiligim eyledi ber-bād
- 2 Gider çağırır burc-ı bedenden sipeh-i cān
Dil sūr-ı derūnumda ider āh ile feryād
- 3 Ma' mūre-i gönülüm yıqup efkārımı kesdi
Pür itdi beni miḥnet ile ol şeh-i bī-dād
- 4 Bī-gāne qodı yād ile yār oldı meserret
Āyā bizi bir dem de yine eyleye mi yād
- 5 Şād eyle ḥarāb eylemeden ise murādiñ
Bir yapdı gönül kişverini ḥazret-i üstād
- 6 Kaṭ' itdi ümīd riştesini ğayrda meded yoq
Senden diler Eşref quluñ ey Ḥālıq'ım imdād

G73

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ḥayli vaqt oldı cemāl-i yār olaldan nā-bedīd
Gerçi gönülümde ḥayāli ḥayli maḥfūz u medīd
- 2 Mā-teqaddemde olan ḥüccet maḥabbet ḥātırā
Dem-be-dem geldikce istilā ider ḥüzn-i şedīd
- 3 Yār ol demler ne demlerdi ferāmūş eylediñ
Ben yine ol ' aşıkım sen yine ol şūḥ-ı şenīd
- 4 İ' tibār itseñ ne var yār qadīm üftādeñim
Yār iken biğānelik n' olsun eyā naḥl-i ümīd

- [31b] Sen ne deñlü itseñ istiğnā tecāhül i‘ tirāz
Ol kadar bulmağdayım dilde saña ħubb-ı mezīd
- 6 Eşrefā bir iltifāt itdi yine ol şeh-levend
Ġālibā dilde murādı yapmadır cāy-ı cedīd

G74

[Remel: Fa‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Eyler ‘ālem nigeħ-i nāzıña ey ħüb-pesend
Çeşm-i āşübger-i mestāneñe mevhüb-pesend
- 2 Nedir ol nīm-i nigāhıñdan iren zelzeleler
Dil-i müştākıña cānā niçe mergüb-pesend
- 3 Eşer-i ħarħar-ı ‘ aşkıñla yanar mā-melekim
Oldı el-‘ āķıbet ‘ aķlım daħi meslüb-pesend
- 4 Tırra-i kākülün itmekde muşayķal vechiñ
Ĥabbezā Ka‘ be-i ‘ āşık³⁰¹ zihī çārüb-pesend
- 5 Yalıñız ma‘ şer-i ‘ uşşāk degil sen de digil
Eşrefā yāre ider zümre-i maħbüb-pesend

G75

[Hecez: Mef‘ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülün]

- 1 Ol şāhid-i zībā ne ķuşūr ‘ ayn ile meşhūd
Şāhiddir aña iki gözüm cümle-i mevcūd
- 2 Ĥüsniñde kemālin şek ü şübheyle bilenler
Baķsun gözimizle gözine gitmiş anıñ dūd
- 3 Yoķdur heme her vech ile bir mişl ü şebīhiñ
Gelmiş gelecek cümle saña bende-i fermūd

³⁰¹ taħsīn

- 4 Nem var yoluña virmege bir özge cānımdan
Luţfuñla ab l eyle ki mevc d iledir c d
- 5 Med itme ne addi eadiñ add-i şıfātıñ
Mam d yaratmış seni ol azret-i Ma‘ b d
- 6 A‘ l  ki s n ol cümle kel m-ı *yaşıf ndan*³⁰²
Mut r-ı ud  ş n na andan ne zarar u s d
- 7 Bir kez naz r-ı luţfuñ idüp luţf ile erz n
İt micmer-i ‘ ařıñda bu n -iz dilim ‘  d
- 8  ř r-ı rehiñle varılır azrete yosa
Ebv bı her enf s ‘ adedinceyse de mesd d
- [32a] Zikriñ ola t  ‘  lemy n vird-i lis nı
Olsun heme biñ biñ şalav t k yuña mevr d
- 10 Yo add   ‘ aded bende v  işs n na  nkim
Eşref uluñ it anlarıñ ‘ abd-i deri ma‘ d d

G76

[Remel: F ‘ il t n/F ‘ il t n/F ‘ il t n/F ‘ ilün]

- 1 şehr-i albim eyledi zabt ol sipeh-i am meded
Oldı tat-ı dilde hem gerd [ ] keder m dam meded
- 2 Her arafdan  t r-ı n -şadımı meks r ider
Seng-i cevr-i r zig r  l m-ı  zn-i vehm meded

³⁰² En‘ m Suresi, 6/100: “...O, *onların* niteledikleri şeylerden uzaktır, yücedir.”; Enbiya Suresi, 21/22: “...Demek ki, Arş’ın Rabbi Allah, *onların* nitelemelerinden uzaktır, yücedir.”; M ‘min n Suresi, 23/91: “...Allah, *onların* yakıştırdıı nitelemelerden uzaktır...”; M ‘min n Suresi, 23/96: “K t l g , en güzel olan şeyle uzaklaştır. Biz *onların* yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi biliriz.”; S ff t Suresi, 37/159: “Allah, *onların* nitelendirdii şeylerden uzaktır, yücedir.” S ff t Suresi, 37/180: “Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rab, *onların* nitelendirdii şeylerden uzaktır, yücedir.”; Zuhruf Suresi, 43/82: “Göklerin ve yerin Rabbi, Arş’ın da Rabbi olan Allah, *onların* nitelendirmelerinden uzaktır.”

- 3 Bir değil derdim taḥammül eyleyem şabr eyleyem
Birbirine dā'imā olmaḡdadır munzam meded
- 4 'Aḡl u idrāk ü fūhūm irmez ki var bir ḡikmeti
Aḡlarım a' dā-yı dīn ü sūnneti ḡurrem meded
- 5 Nār-ı firḡat külḡan itdi sīne-i sūzānımı
Dīde-i giryānımı āṡār-ı ḡasret yem meded
- 6 Ebr-i baḡt-ı tīre virmez bir müsā' id rūzigār
ḡülşen-i iḡbāle uşmaz ḡatḡe olsun nem meded
- 7 ḡālīyā bir dönmüyor devrān ber-vefḡ-i ümīd
Eşrefā³⁰³ bilmem ne ḡikmet ' illetin bilmem meded

G77

[Remel: Fa' ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fa' lün]

- 1 Nezd-i ebnā-yı zamān ' izzet ü ḡurmet nā-būd³⁰⁴
Bāş ey ' ārif der-kūşe-i ' uzlet nā-būd³⁰⁵
- 2 Her kesī-rā ki şud u-rā vaḡaneş pür-a' dā³⁰⁶
Bihter üst kerdēn-i u mülket-i ḡurbet nā-būd³⁰⁷
- 3 Gerḡi pür her sū-yı ' ālem ki ez-ān ḡüyed ḡalk³⁰⁸
Nām-ı ān līk dil-i aşḡāb-ı mürüvvet nā-būd³⁰⁹
- 4 İḡtirām kerd ḡalā 'iḡ be-mūla' ' ib nā-dān³¹⁰
' Ārifān-rā ' aceb est yār u hem-ūlfet nā-būd³¹¹

³⁰³ Eşrefā: -

³⁰⁴ Zamane çocuklarının yanında kıymet, hürmet kalmadı.

³⁰⁵ Ey ārif uzlet köşesinde hiç ol!

³⁰⁶ Her kim ki onun vatani düşman dolu olsun,

³⁰⁷ Onun için gurbet diyarında hiç olmak daha yeḡdir.

³⁰⁸ Ālemin her yanında, halk tarafından o konuşuldu.

³⁰⁹ Lakin adam gibi adamların gönlünde onun adı hiç olmadı.

³¹⁰ Halk, oyunbaz cahillere saygı gösterdi.

³¹¹ Ne tuhaf ki āriflere, yār da aḡbab da kalmadı.

- 5 ‘ Ālem ez-nām-ı veliyyü’l-himemī gerçi pür est³¹²
Līk mānend-i Hümā sāye-i himmet nā-būd³¹³
- 6 Nā-sezāyān heme şāyeste-i şöhret bāşed³¹⁴
Eşref ān ehl-i hüner-rā zi-çi hikmet nā-būd³¹⁵

[32b] Harfüz-Zāl

G78

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Cām-ı la‘ liñ dil-berā ol ke’s-i Kevşer’den lezīz
Şöhbet-i rindāneñ ey gül şīr ü şekkerden lezīz
- 2 Mest-i dā’im eyler ‘ uşşākı ayılmaz haşre dek
Gerdeniñ gül-būsı şürb-i āb-ı aḥmerden lezīz
- 3 Rūy-ı ruḥsārıñdadır āb-ı ḥayāt kim mürde dil
Zulmet-i zülfüñde mestür şehd ü sükkerden lezīz
- 4 Ser-be-ser tıtdım şarāb-ı dehri bildim ‘ āķıbet
Zevķ-i ruḥsār u lebiñdir cümle-i sükrden lezīz
- 5 Eşrefā biñ cüdle istıķrā-i tām itdimse de
Bulmadım dünyāda ruḥsārındaki derden lezīz

G79

[Hecez: Meḫ‘ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülün]

- 1 Cān rūy-ı dil-ārādan ider kesb-i telezzüz
Ḥāl ü ruḥ-ı ra‘ nādan ider kesb-i telezzüz

³¹² Her ne kadar cihan himmet sahiplerinin adıyla dolu olsa da,

³¹³ Hüma kuşu gibi, himmet edecek gölge kalmadı.

³¹⁴ Kim hak etmiyorsa şöhrete o layık görüldü.

³¹⁵ Ey Eşref! Ne hikmetse hüner ehli kalmadı.

- 2 Ağyārda ne lezzet bulunur ‘ aşık-ı zāra
Ol nāz ile gūyādan ider kesb-i telezzüz
- 3 Pişānda ebrūsı virir başka ḥalāvet
Dil çeşm-i fūsūn-sādan ider kesb-i telezzüz
- 4 Neşr itdig’içün³¹⁶ būyı-ı dil-cūy-ı nigārı
‘ Uşşāk şabāhādan ider kesb-i telezzüz
- 5 Ağyār ile gülşende nişin olmadan ‘ aşık
Dil-dār ile tenhādan ider kesb-i telezzüz
- 6 ‘ Ālemde ne şahbāda ne şahrāda dil Eşref
Ḥübānı temāşādan ider kesb-i telezzüz

G80

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Kuvvet-i cān u dil imiş la‘ l-i leb-i yār lezīz
Şübhesiz herkese ḥelvā-yı şeker-bār lezīz
- 2 Ḥikmet-i lezzetini bilmez isem de iyiden
Baña gāyet de gelir ḥande-i dil-dār lezīz
- 3 Zıkr-i evşāfını pek cānıma minnet bilirim
Fikridir ḳalb ü dimāğa hele der-kār lezīz
- 4 Talḥ-kām itse de düşünāmı dil-i ‘ uşşākı
Tiz gelir va‘ de-i būs-ı lebi tekrār lezīz
- [33a] Müjde-i vuşlatı bülbülden işitdim bu gice
Ehl-i ‘ aşka tokunur nağme-i eşār lezīz
- 6 Yār yār lafzı baña her seḥer evrād oldı
Ḥoş gelir ehl-i ṭarīḳiz bize ezkār lezīz

³¹⁶ itdig’içün: itdigi için

7 Oğur eş'arıñı lezzetlenir ağızım her-bār
Eşrefā dād-ı Hudā'dır saña güftār-ı lezīz

[33b] Harfū'r-Rā

G81

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

1 Yine gördüm o meh-rūyı bize ḥande nigāh eyler
Gehī taḫhīr gehī talṭīf elinden cānım āh eyler

2 Nedir bu nāz-ı istiğnā nedir bu şīve-i ra' nā
Senin itdikleriñ cānā ne sulṭān [u] ne şāh eyler

3 Gehī luṭf eyle ḥandāne baḫarsañ ' aşq-ı bendāna
Gehī ol rūy-ı tābāna niḫāb zūlf-i siyāh eyler

4 Nedir böyle edā ey meh bizi āgāh kıl göster reh
Yeter eṭrāfıñı ey şeh bu pāyım şāh-rāh eyler

5 N' olur bā-raḥım ve'l-elṭāf iderseñ ḥālime inşāf
Ki zīrā pādişāhım bendeler bābıñ penāh eyler

6 İderseñ Eşref'i ḥandān çün itdiñ ' ālemi zindān
Eger raḥım itmeseñ her ān fiğān u āh vāh eyler

G82

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

1 Ey perī (5) ruḫsārıñıñ (2) pertevi (3) ḫalbi (4) nūr ider (1)
Serserī (6) oldum (5) beni (3) ' ālemde (4) çünkim (2) ṭavr ider (1)

2 ' Ālemi (5) gezdim de (3) senden (4) bulmadım (1) bir ğayr-ı yār (2)
Her yiri (3) itsem temāşā (2) ḫudretiñ mazḫūr ider (1)

- 3 Her neye (4) kılsam naẓar (5) hep (3) görünen (1) zātıñ durur (2)
Bir (3) _____³¹⁷ [4] maḥbūb kılsam (2) ol gözümdeñ dūr ider (1)
- 4 Fāniye³¹⁸ (5) itme (3) temennā (4) bākīyi bul (2) bākī ol (1)
İçeri (3) girmez sivāsı (2) cümle bābı sūr ider (1)
- 5 İt (3) sivāsından güzer³¹⁹ (5) sen (4) gel maḫām-ı (1) ḫurba ir (2)
Vir seri (4) ol yola sen (3) nefsiñ firāra (2) zor ider (1)
- 6 Eşrefā (4) ‘ālemdir (2) ādem (3)³²⁰ kıl başiretle naẓar (1)
Gel beri (5) bil (4) ḫālibā (3) dil (2) her şeyi manẓūr ider (1)

G83

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Derd-i dil-dārım dilimde dā’imā der-kār olur
Hem devā hemvāre de derd-i dile dil-dār olur
- 2 Añladım vardır merām vāşıl olam ol māhıma
Kim meger gön̄l-i dil-ārāda merām esrār olur
- 3 Gördüm ol meh-rū güler añla dile merhem gelir
‘Ālem-i gön̄lüm o mi‘mārımla der-i‘mār olur
- [34a] Dūd-ı āhımdır olur şā‘id ki dā’im der-semā’
Kim seḫerlerde mesāda dārıña devvār olur
- 5 Hem-seriñ ‘ālemde lādır sersemiñdir kim serim
Görmedim hem-dem-āsā sāḫirü’s-seḫḫār olur
- 6 Gelse dāma ol hümā olsa merāma rām eger
Eşref ol kār olur ammā evvel ol mekkār olur

³¹⁷ Divanda bu kısım eksiktir.

³¹⁸ Fāniye: Fāniye

³¹⁹ güzer: güzer

³²⁰ (3): (1)

G84

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Şemîs-i ' âlem-i naḥvet yine cevlân-ı tām eyler
Çıķup evc-i semā'-ı şîveye seyrin tamām eyler
- 2 Lebi yâķûte-i ḥamrâ içinden dürre-i ma' nâ
Çıķınca añladım vuşlat için ol meh merâm eyler
- 3 Ne zann itdiñ bizi ğayra kıyâs eyler misin dirken³²¹
Ruḥı ğonca olup ḥande raķîķâne kelâm eyler
- 4 Zemîn-i cismi zilzâle virüp deryâ-yı ' aşķıñ cüş
İdince fülk-i dil mağrûķ olup gird-âbı dâm eyler
- 5 Münevver vechi miḥrâbın mu' aṭṭar sünbül ü şeb-bû
İḥâṭâ eylemiş kim âfitâbı çün ğamâm eyler
- 6 Yine nûr-ı tebessüm eyledikde Eşref-i işrâķ
Didi kim dil merâma bir iki zer anı râm eyler

G85

[Remel: Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

- 1 Bir perî pey-revi gördüm yanıma güler gelür
Kaşdı mı vardır efendim cânıma güler gelür
- 2 Çaluban gül-rüyına gül ğüne gül-ğün eylemiş
Baķ şu iḥsân şâḥibi sultânıma güler gelür³²²
- 3 ' Aynı ' ayn-ı ḥûr-ı ' ayndır³²³ ' âleme pertev şalar
Baķuban izmâr olan efğânıma güler gelür

³²¹ misin dirken: misiñ dirk

³²² dil-ber güler gelür

³²³ Duhân Suresi, 44/54: "...Ayrıca onları *iri siyah gözlü hurilerle* evlendirmiştir."

- 4 Müjgānı tīrin çalup ğaddāre-i ʿ aynānıma
Gör ū ebrū girmek ister anıma gūler gelūr
- 5 Hātırı tatyīb idūpdūr ci ʾtū min eyyiʾl-mekān
Eyleyūp taḥrīk-i ser ba ḥānıma gūler gelūr
- 6 Eşrefā ba nāz-ı dil-bāzī ile tībā ile
Ḥūb-ı ḥūbān-ı cihān cānānıma gūler gelūr

[34b]

G86

[Hecez: Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün]

- 1 Őitādan ūebʿ im aldım ğayrı bu ğōñlüm bahār ister
Mişāl-i ʿ andelīb ol gül ruḥuñ bāğında zār ister
- 2 Bürüdet ʿ āleme gelmekle ṭabʿ a eyledi te ʾşīr
Bu dem pervāne-veş yanmaqlıĝa ʿ aşkında nār ister
- 3 Ğamāmını ğumūm-ı albime itmiş felek temşīl
Dū dīdem ḥūnuna taqlīd iūn ol ūimdi ar ister
- 4 Ne yapıdım sa anı taşvīr idūp ğōsterdi ūanʿ atlar
Felek itsin diyū temşīl bu fikrim vaşl-ı yār ister
- 5 Őitā tebʿ id idermiş ʿ andelībi ḥār-ı gūlden hem
Degil gül destine girmez egeri ūimdi ḥār ister
- 6 ʿ Aceb uʿ cūbe keyfiyyet raīb-i bī-amān sermā
Yine ğōstermez ol dil bāb-ı yāre intizār ister
- 7 Ferāmūş itdirūp dīdār-ı dil-dārı nazardan³²⁴ hem
Ḥayāl-i vech-i yārānı ğōñūlden infirār ister
- 8 Biḥār-ı miḥnetiñ gird-ābına bend eyleyūp āḥir
Bu keşti-i dile taḥmīle ol ğam gibi bār ister

³²⁴ nazardan: naşardan

- 9 Teşāğul eyleyüp ketb-i kesikde bāb-ı h̄'ābda dil
Mekān itmege 'afşel-hāneli iyce diyār ister
- 10 Hūdā'ya eyledim cümle umūrı Eşrefā³²⁵ tefvīz
Sipihrā şem' -i bahtım ister uyarma uyar ister

G87

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 'Aql u fikrim şan'at-ı reftārīñ itdi tārūmār
Kalmadı şabra mecālīm ey perū-yı dil-figār
- 2 Tākatim taq oldu h̄'āb-ı rāhatım selb oldu āh
Kākül-i hoş-būñ hevāsıyla yanar qalbimde nār
- 3 Hiç turağım kalmadı bir yirde ey maḥbūb tek
Gerçi zūlfūñ zulmetinde Hızr-ı dil itdi qarār
- 4 Qanı va'd-i vaşl iderken itdigiñ şıdqa yemīn
Yohsa ol sözler mi itdi ḥātırıñızdan firār
- 5 Āh a zālim sen kirāmü'n-nās vāfi qavluhū
Qavliniñ 'aksindedir itdikleriñ encām-ı kār
- 6 Yaniña kalmaz yeter ğayrı cefādan çek eliñ
Oldı nāziñ nāle şem ey merd-i āfet bī-şumār
- [35a] 'Ayb tutma şemme-i gül-būy-ı rūyuñ istegim
Sende bu ḥilkāt ki var yā kimde qor şabr ile 'ār
- 7 Eşref-i nā-kāmı it luṭfuñla cānā qām-yāb
Kām-kār itsün seni de Ḥāzret-i Perverdigār

³²⁵ Eşrefā: Eşref

G88

[Remel: Fā[˘] ilātün/Fe[˘] ilātün/Fe[˘] ilātün/Fe[˘] ilün]

- 1 Ne günāh eyledim eyleñ baña hışm ile nazār
Kūsme başıñ içün üftādeñe ey nūr-ı başār
- 2 Dest-i [˘] aşkıñda durur çāre ne ey çār ebrū
İhtiyārım degil elde ki idem ben de hāzer³²⁶
- 3 İstemem ben dañi bend olmağı ey şūh saña
Liki bağrım yuvka gördükde tayanmaz da yanar
- 4 N'eyleyim nāz ile nīm-nazraña meftūn oldum
Sende bu nāzik edālar idiyor qalbe eşer
- 5 [˘] Aşkıñ aldı ezeli [˘] aqlımı³²⁷ ey rūh-ı revān
Şimdi göñlüm³²⁸ de sen aldıñ dañi destimde³²⁹ ne var
- 6 Eyleme hışm u gāzab şarılup āh itdigi dem
Eşref'e bir iki buse ne olur virseñ eger

G89

[Remel: Fa[˘] ilātün/Fe[˘] ilātün/Fe[˘] ilātün/Fe[˘] ilün]

- 1 Firqatiñ çeşme-i çeşmim belī qan ile karar
Yedim³³⁰ āh la[˘] l-i femiñden aña bir merhem arar
- 2 Hiç gücenme hele bir kerre kerem kıll fikr it
Gerdeniñ oğşamadan sevmeden³³¹ āyā ne zarar

³²⁶ İhtiyār elde degildir kim idem ben de hāzer

³²⁷ göñlümi

³²⁸ [˘] aqlım

³²⁹ elimde

³³⁰ Gözüm

³³¹ öpmeden

- 3 Severim cāndan ammā ʔarılırsın ʔ acebā
Ey ciger pāresi saña buġz itmeñ mi yarar
- 4 İsterim ben daġi bend olmamaġı zülfüñe āh
Çāre ne dertli göñüldür beni dertlere şarar
- 5 Kākülüñ dökmege pīşāna ne hācet şāne
Şeb-tā-şubġ anı meşāta-i fikrim ki ʔarar
- 6 Eşrefā n'eyleyeyim görmese göñlüm ʔurmaz
Cigerim şerġa-be-şerġa göricek çeşmi yarar

[35b]

G90

[Remel: Fā^ʔ ilātün/Fā^ʔ ilātün/Fā^ʔ ilātün/Fā^ʔ ilün]

- 1 Yāre rāst geldim yine derd-i derūnum tāzeler
Tāzeler derdim mülākāt eyledikce tāzeler
- 2 Cevher-i ʔ aşkıñ bilür ġākisterīn-i sīnede
Yār anıñ-çün çizginür ġāfillenir yelpāzeler
- 3 Tārumār itdi göñül³³² mecmū^ʔ asın maġbūbiyān
Hiç bulunmaz içlerinden bir anı şīrāzeler
- 4 Çün tenezzül eylemeñ naġl-i merāma ey hümā
Yā nedir bunca hevā-yı şīvede pervāzeler
- 5 Şāhid-i güldür ruġuñ ʔaṭ^ʔ ā temeşşül eylemez
ʔ Ārız-ı ġübāna ʔ ārız olsa biñ kez ġāzeler
- 6 Eşrefā şāyān bu nazm-ı çend beyt-i dil-keşi
Ehl-i diller defter ü dīvāna bir bir yazalar

³³² dilim

G91

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Urdı sīneme zaḥmī-i müjgānı o gözler
Tā ḥaşr-ı revān eylemede kanı o gözler
- 2 Aldı dil-i şeydāmı muḫaddem neñe nāz
Şimdi emeli almağa bu cānı o gözler
- 3 Hūn-āb-ı sirişkim anı söndürmedi eyvāh
Yandırmadadır bu dil-i sūzānı o gözler
- 4 Bu vaḳt-i bahār yazı ki derdiñle giçirdim
Bilmem boza mı ḥālet-i bu ānı o gözler
- 5 Gözlendi şulandı şecer-i maḳşadım āyā
İnbāt ide mi maṭlabı rümmānı o gözler
- 6 Nā-ehle su'āl eyleme esrār-ı ḳulübı
Eşref ne bilir ḥikmet-i Yezdān'ı o gözler

G92

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Ḳıl naẓar ḥālīme baḳ ḳalb-i mü'essef ne çeker
Bilesin tā ki begim ğamla mü'ellef ne çeker
 - 2 Ne çeker sūziş-i 'aşḳıñla naẓar ḳıl 'aşıḳ
Şūḥ-ı zıdd-'ādet-i dād-āver ü enşaf ne çeker
 - 3 Bu benim çekdiceğim bilmez o cevri itme bilür
Muṭribiñ fikrine hiç-bār mı gelir def ne çeker
- [36a] Toḳ acıñ ḥālīñi bilmez bu aḳıḳ ḍarb-ı meşel
Yār dil-āver ne bilir 'aşıḳ-ı ez'āf ne çeker

- 5 Yine sen hāline raḥm eyle kerem-kānī Ḥudā
Sen biliñ il ne bilir kim ḳuluñ Eşref ne çeker

G93

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Yār o dem kim keşret-i cünbişlerinden şallanır
Zülfi zencirin görüp dīvāne gönüm dellenir
- 2 Luṭf idüp cānā egil bir parça naḥl-i ḳaddiñe
Eller irmez sīb-i gerdānıñ ne gūnā ellenir
- 3 Sende ol ḳāmetle kim var mū-miyānıñ şöyle bil
Bildigim oldur benim dünyāda lā-būd³³³ bellenir
- 4 Üstine pek düşme birden ey gönül şabr eyle kim
Yār ile nev-āşinālıḳdır ḫazer ḳıl tellenir
- 5 Eşrefā muḫtācdır fikr-i sitize sözlerim
Güfte-i dil-dār-veş muzmerlenir mücmellenir

G94

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Dostlar ki benim derdimi dil-dāra dimişler
Dā'im seniñ arzūñ ile āvāre dimişler
- 2 Anlar ki görüp ḫālimi itmişdi teraḫḫüm
Bī-çāreñe ḳıl luṭf ile bir çāre dimişler
- 3 Bir sır var idi dilde ḫayālīñ ile maḫfī
Giryān oluban³³⁴ gözlerim aḡyāra dimişler

³³³ elbet

³³⁴ olarak

- 4 Yanmış erimiş âteş alup şem^ç -i şebistân
Pervâne gibi düşdigimi nâra dimişler
- 5 Bülbül tura varmış erimiş gül kurumuş hâr
Güyâ ki benim âteşim anlara dimişler
- 6 Kimden dilemiş ise dilim ^ç aşk devâsın
Dermânı vara yârine yalvara dimişler
- 7 Taqđîr kı lup rûz-ı ezel ^ç aşk belâsın
Eşref yûri var çâresini ara dimişler

[36b]

G95

[Muzârî: Mef^ç ülü/Fâ^ç ilâtü/Mefâ^ç ilü/Fâ^ç ilün]

- 1 Şevkiñ gönülde noqtayı bir bir kitâb ider
^ç Aşkıñ kitâb-ı miñneti yüz faşl u bâb ider
- 2 Luţfuñ cihân-ı cânımı bir gülistân kılar
Kahrıñ sarây-ı sînemi cânım harâb ider
- 3 Hicriñle eşk lüccesi cüş-ı huruş idüp
Fülk-i vücûdı mevcesı kemter habâb ider
- 4 Ger cânâ vaşlı bâdesi yüz biñ şafâ virir
Ammâ ki hasret âteşi bağrım kebâb ider
- 5 Ey berķ-i âteş-efken-i bâzâr-ı ıştıbâr
Vechiñ görünce taş olan elbet şitâb ider
- 6 Dil Ka^ç besin ki cevr ile vîrâne eylediñ
Kârıñ müdâm günâhdır eller sevâb ider
- 7 Rûz-ı cezâda isterim unutma intikâm
Eşref hemîşe cevriñi bir bir hesâb ider

G96

[Muzârî: Mef' ülü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün]

- 1 Añdıķca la' l-i nābıñı ağzım Őekerlenür
Gördükce vech-i pākiñi ādem tekerlenür
- 2 İtdikce verd-i ağmer o vechiñ teŐebbühin
Ėayret çeküp de leşker-i süsen beterlenür
- 3 Baķup benefşe rüyına yād eyledikce zülf
Dü çeşm-i mest-i nergis-i bımār terlenür
- 4 Aldıķca feyz-i pertev-i ĥüsnuñ nehār u Şeb
Raķs-ı neŐātle mihr ü meh zır ü zeberlenür
- 5 Gösterme Őaķla vā' ize rüyuñ kitābını
Esrār fāŐ-ı Şehr olur ' ālem ĥaberlenür
- 6 EŞref düşelden ' aŐķına ķanlar töker gözüm
Ėammāma dāĥil olmada elbette derlenür

G97

[Remel: Fā' ilätün/Fā' ilätün/Fā' ilätün/Fā' ilün]

- 1 Kaķ' -ı ümmid eylemiş benden bugün ađyār yār
Ey dil-i bī-ĥāre Ėaķ dergāhına yalvar var
- 2 Pīĥ ü tāb-ı ıztırābım itdi neş'et ' aŐķdan
EkŐerī ma' lūmdur pür-pīĥ olur bımār mār
- [37a] Bir büt-i ra' nā-yı müsteŐnāya virdim göñlümi
Derd ü miĥnetler ķazandım eylemem inkār-ı ķār
- 4 Ėonca-i mestim fiĥānımdan melālet eylemiş
Şükr kim vuşlat ķarīb itmiş anı bī-zār zār

- 5 Çok taḥarrī eyledim baḥt-ı siyāhım rengini
Rüşen oldı ‘ākıbet gīsū-yı zerrin tār tār
- 6 Dil kılar ancak lisān-ı ḥāmeden iş‘ār-ı ḥāl
Andan olmaz Eşrefā ‘uşşāka hiç eş‘ār ‘ār

G98

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Bizim kim gerçi ḥākī ruḳ‘alardan cāmemiz vardır
Bu bezm-i pāke geldik pādişehden nāmemiz vardır
- 2 Gülistān-ı cihāna göz ucıyla iltifāt itmez
Hemān vīrāne bekler cān dinir³³⁵ bir hāmemiz vardır
- 3 Kitāb-ı ḥüsn-i yāriñ ḥaṭṭ u ḥālın ezber itmişdir
Göñül ders-ḥānesinde bü’l-‘aceb ‘allāmemiz vardır
- 4 Fiğān u sūzişim yāre tıyurmuş ben daḥi tıydum
Raḳīb-i nā-sezā ile büyük hengāmemiz vardır
- 5 Cevāb virmekde ejderler gibi siḥr-āferināna
Ḥuşuşan Eşrefā elde ‘aşā-yı hāmemiz vardır

G99

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 İltifātın bende-i nālānı her ān söylerdir
Luṭfuñ istikrār kıl insānı iḥsān söylerdir
- 2 Söyledirsin baña gevherler cemāliñ gösterüp
Ṭütıye mir’āt ile güftār-ı zārifān söylerdir

³³⁵ dil dinir

- 3 Ben de sözler söyleyem vir la^c l-i nābıñ ağızıma
Mürdeyi zīrā şağaldup³³⁶ āb-ı hayvān söylerdir
- 4 Sen de bir derdin su[']āl itseñ ne bu dil-ḥasteniñ
Nabzını yoqlar da bīmārın ṭabībān söylerdir
- 5 Bāri³³⁷ bir söylet de ur boynum kuşūrum var ise
Ehl-i cürmi ibtidā bir kerre sulṭān söylerdir
- 6 Eşrefā bir yār için gāh ağlarım gāh söylerim
Ādemi derd³³⁸ ağladır ^caşq ile³³⁹ hicrān söylerdir

[37b]

G100

[Müctes: Mefā^c ilün/Fe[']ilātün/Mefā^c ilün/Fe[']ilün]

- 1 Yüzinde zülf [ü] kelef ne var imdi māhıma şor
Bu nālehāya sebep kim o gonca fāhime şor
- 2 Sirişkiñ aşlını bilmez gözüm su[']āl itme
Derün-ı dilde yanan nār ten-i tebāhıma şor
- 3 Raķīb-i ḥane ḥarābıñ evin yaķup yıķanı
Bilür isem de dimem var da dūd-ı āhıma şor
- 4 Esīr-i külbe-i aḥzān ne ğamla Ya^c ķüb-ı cān
^cAzīz-i Mışr-ı dilim şāh-ı ^cālī-cāhıma şor
- 5 Neden bu ḥasret ü hicrāna mażhar oldıđımı
Ben iyce bilmezem ammā bulup günāhıma şor
- 6 Başıñ-çün āh müneccim ne yoqla yıldızımı
Ki naḥs-ı ṭālī^c e baķ baḥt-ı rū-siyāhıma şor

³³⁶ şağaldır

³³⁷ Yār

³³⁸ ^caşq

³³⁹ derd ile

- 7 Cevābı çıkmadı şad ʿ arz-ı hāl-i yār itdiñ
Sen imdi Eşref anı gel benim külāhıma şor

G101

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Bezmimizde ʿ aşka kâbil dil de hem-şoḥbet de var
Lezzet-i güftâr zarîf-i nükte-dâr elbetde var
- 2 Maḥrem-i esrâr-ı ʿ aşk olan gelir bu meclise
Zâhidâ deşt-i riyâda bekle sen ḥayretde var
- 3 Fârîğ-i dünyâ vü mâ-fihâ olan añlar bizi
ʿ İzzet isterseñ yûri ʿ âlemde yok ʿ uzletde var
- 4 Kâf-ı teslîmiñ bugün ʿ ankâ-yı istiğnâsıyız
Hep gelir renc ü teʿ absız her ne kim kısmetde var
- 5 Yâre tebliğ it şabâ her şubḥ-dem feryādımız
Derd ü miḥnetden degil hicrân ile ḥasret de var
- 6 Ben de ilḥâḥ eyleyem āgâh idiñ ey ehl-i ʿ aşk
Var mıdır vuşlatda ol aḥvâl kim firḳatde var
- 7 Vâʿ izâ rindânı ġâfil şanma ḥayr aʿ mâlden
Aç gözin izʿ ân it elde yoksa da niyyetde var
- 8 Zevḳe bak sâʿ at bu sâʿ atdir efendim ġam yime
Ḥâzır esbâb-ı şafâ hep sâye-i devletde var
- 9 Dünki meclis seyr idenler ḥâl ü şânım söyleşir
Boş degil Eşref de zîrâ³⁴⁰ ʿ aşk da var ġayret de var

³⁴⁰ ammâ

G102³⁴¹

[Hecez: Mef' ūlü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ūlün]

- 1 Gülzār-ı maḥabbetde ū bir verd-i terim var
Bülbül gibi ūeb-tā-be-seḫer nālelerim var
- 2 Gīsūsı gibi dūūdi ruḫ-ı āline gōñlüm
Pervāne mi oldum ' aceb āteūde yirim var
- 3 Murġ-ı dil-i ūeydāyı hevāsına uḫurdum
' Aqlım gibi taġladı ne bāl ü ne perim³⁴² var
- 4 Mecnūn oluban³⁴³ bir ūacı Leylā'niñ ucından
Dīvāneyim ey yār serimde³⁴⁴ esirim³⁴⁵ var
- 5 Dökmekdedir āh³⁴⁶ dīdelerim ḫūn ile eūki
ḫarcanmaya rāhında da çok sīm ü zerim var
- 6 Sīnemdeki ūad yāreye³⁴⁷ merhem gibi yāri
ūarmazsam ' adem ūehrine lā-būd seferim var
- 7 Tenhāsını bulsam da bütün pīūiñe³⁴⁸ döksem
ūandūka-i ḫalbinde seniñ-ḫün nelerim var
- 8 Ūftādeligim yāre dimiūler de dimiū yār³⁴⁹
Eūref kime dirler ü ne andan ḫaberim var

³⁴¹ Bu gazel der-kenarda yazılmıūtır.

³⁴² perim: berim

³⁴³ olalı

³⁴⁴ elbāb-ı serimde

³⁴⁵ esirim: esrim

³⁴⁶ Dökmekde hemān

³⁴⁷ bu yāreye

³⁴⁸ begim pīūiñe

³⁴⁹ ' Āūıqlıġım ol yāre dimiūler de dimiū āh

[38a]

G103

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Sevdigiñ şol şüh-ı müsteşnâ-yı sîmîn-ber midir
Ol güzeller pâdişâhı reşk-i dil-berler midir
- 2 ˆÂrız-ı ħandâna baq cânâ kızarmış gül gibi
Yaqdı şabr u tākātım aĥger mi verd-i ter midir
- 3 Nâb mey rûy-ı muşaffâsın ˆaraq-rîz eylemiş
Tamlalar yâķût-ı aĥmer dür mi yâĥûd der midir
- 4 Zîr-i fesden gösterüp ˆaqlım perîşân itdigiñ
Kâkülüñ mi perçemiñ mi şacı sünbüller midir
- 5 Bir leţâfet var o mest-i nâz olan âfetde kim
Gel baña şor ġayrı dil-berler aña beñzer midir
- 6 Yüz virüp ˆuşşâķa derler dökdürür şad âferîn
Eşrefâ bu maˆ nâdan her şühlar añlar mıdır

G104

[Muzârî: Mefˆ ülü/Fā^ˆ ilâtü/Mefâ^ˆ ilü/Fā^ˆ ilün]

- 1 Her şeb gönül ki kâkül-i dil-dâra şânedir
Âĥ dil-şikeste oldıġım aña nişânedir
- 2 Dünyâda dil-ber olsa da itmem teˆ alluķı
Meylim o şüh-ı ser-keş-i cân-ı cihânadır
- 3 Ruĥsârı üzre ħam-be-ħam-ı dâm-ı zülfde
Beñler şikâr-ı tã'ir-i efkâra dânedir
- 4 Çekdiñ de nâza kendiñi bildim taˆ aşşuķum
Fehm eyledik buyur baña emriñ şehânedir

- 5 Āşüftegānīñ ‘ādeti sevdā-yı ‘aşk ise
Her nev-civānīñ ‘izzeti ‘uşşāka ya nedir
- 6 Eşref bahāsı yoksa da būs-ı şemīminiñ
Herkes öper ya sevdiğin bayrām bahānedir

G105

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Āteş-i ‘aşk-ı derūnum nāra iḥrāk öğredir
Eşk-i dü çeşmim yedi deryāya iğrāk öğredir
- 2 Tıfl-ı nāzım üstine düşdükce ḥod-bīn olmada
Vākıf oldum yāre istiğnāyı ‘uşşāk öğredir
- 3 Şūḥdan şūḥa heves ṭurmaz da göñlüm gezdirir
Gūyiyā bir şehridir dihkāna esvāk öğredir
- [38b] Ḥamle-i nāzı o şūḥuñ çün degil de³⁵⁰ cilveden
Yā niçün kıymaz elin şefkatle kırkağ öğredir
- 5 Dest-i cevrenden tezellüm ḥāl ider dil çeşmine
Ṭurfa mecnūndur baqar cellāda işfāk öğredir
- 6 Çeşme imā rūya istiğnā vü yağma ğamzeye
Ṭab‘i³⁵¹ dil-dārīñ ne üstāddır neler baq öğredir
- 7 Eşrefā nāşih der el çek de hevādan rāḥat ol
Ağzına bakmaz baña gelmiş otur kağ öğredir

³⁵⁰ o dil-dārīñ degil de

³⁵¹ Ḥüsni

G106

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Fikr-i ruhsār u lebiñle cān u dil lezzetlenür
Gerden-i kāfūruñı añdıķca ađzım ıtatlanur
- 2 Gün-be-gün ħüsnüñ teraķķi üzredir ey māh-veş
Dem-be-dem vechiñ ıtarāvet-yāb olup behcetlenür
- 3 Āfete seyr eyle bir geldikce ħattı-ı sebz-i yār
Gülsitān-ı ıtal' atı ğitdikce gör³⁵² ziynetlenür
- 4 İster öldür ister āzād it ķuluñ sulţānıma
'Āşık oldum her ne cevritseñ de ğöñlüm ıtatlanur
- 5 'Aķlım³⁵³ aldıñ 'āķıbet rāhiñda cān virmek seniñ
Eşref-i dil-ħasteñe lā-büddenür elbetlenür

G107

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 İntizār-ı ıtal' at-ı rüyuñla dil sūzān olur
İştıyāķ-ı la' l-i dil-cüyuñla bağrım ķan olur
- 2 Bu naşıl olmaz hevādır kim ser-i bī-ħuşuma
Günbed-i firūze ħicrāniñla bir zindān olur
- 3 Gāh ħayāliñ şād-kām eyler gehi derdiñ melül
Sāye-i 'aşķıñla³⁵⁴ dilde ğünde biñ seyrān olur

³⁵² baķ

³⁵³ Ğöñlüm

³⁵⁴ 'aşķıñda

- 4 Hiç³⁵⁵ ser-i kūyuñda çok görmem rakīb-i nā-kesi
Böyledir aḥvāl-i ʿālem dost olur düşmān olur
- 5 ʿİbret alsunlar da benden şanmasun her nev-heves
Eşrefā dil-berlere dil virmesi āsān olur

[39a]

G108

[Remel: Fāʿ ilātün/Feʿ ilātün/Feʿ ilātün/Feʿ ilün]

- 1 Sūziş-i ḥasret ü hicrānla dil cān tutuşur
Bilse³⁵⁶ bu mertebe heycānımı cānān tutuşur
- 2 Dūd-ı āh-ı seherim bāğa vezān itse şabā
Bülbül āteşlenür ezhār-ı gülistān tutuşur
- 3 Çıxmasun nālelerim burc u bedenden taşra
Güş idüp ḥāl-i dil-i zārımı yārān tutuşur
- 4 O kadar firqatim efzūn ki tefekkür idicek
Cüş idüp seyl-i sirişkim dil-i nālān tutuşur
- 5 Ne zamān ḥāṭıra ol serv-i ḥırāmān ki gelür
Tıramam çāk-ı girībān ile dāmān tutuşur
- 6 Eşrefā derd-i dil-i zārımı taḥrīr itsem
Kānlar ağlar kalemim defter ü dīvān tutuşur

G109

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Bārekaʿllāh cebhe-i dil-dār par par parlıyor
Güyyā bir mihr-i pür-envār par par parlıyor

³⁵⁵ Ben

³⁵⁶ Tuysa

- 2 Nev-şüküfte verd-i aḥmerler gibi pür-āb u tāb
Gülşen-i ḥüsninde gül ruḥsār par par parlıyor
- 3 Gerden-i berrāḳda beñler bezīr-i gīsuvān
Her biri bir necm-i gīsū-dār par par parlıyor
- 4 Müştaḡil ta^ç līm-i tībālarda cünd-i kākūli
Ḥāzır ol şaf-beste zerrīn tār par par parlıyor
- 5 Tā derūna ḳasdı var nīm-i nigehele dīdeden
Süngü tavranmış ṭurur yalvar par par parlıyor
- 6 Sell-i seyf itmiş o şāhım ḳatl-i ^çām-ı cān için
Ebruvān-ı tīre cevher-dār par par parlıyor
- 7 El-meded virmiş yine cellād-ı çeşmiñ destine
Ḥançer-i müjgān-ı merdüm-ḥ^çār par par parlıyor
- 8 Ben niçe gördükce yā dil-teşne meftūn olmiyam
Leblerinden şerbet-i serşār par par parlıyor
- 9 Eşrefā yazdıḳca evşāfiñ o parlak āfetiñ
Nūr alup mecmū^ç a-i eş^çār par par parlıyor

[39b] Nazīre³⁵⁷

G110

[Remel: Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün]

- 1 Şeh-niyāzım nāz-ı şūḥ-ı şābı oynar oynadır
Ehl-i ^çaşḳı ḥüsn ü ān aşḫābı oynar oynadır
- 2 Mevc ider sevdā derūnumda hevā-yı yār ile
Gird-bād u bād-ı sākīn ābı oynar oynadır

³⁵⁷ Hakan Yalap, *Subhizāde Abdī (Abdullah) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Metin-İndeks)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2007, s.62.

- 3 Tab‘-ı ‘ālem inqilāb itdikce diller muhtelif
Germ ü serdi şīşede sīmyāyı oynar oynadır
- 4 Rūzigārın herkesiñ gerdün döner döndermede
Çarḥdır kim āsiyā bī-tābı oynar oynadır
- 5 Zaḥmıdır ma‘ nāda şı‘rin böyle tanzīr itdiren
Eşrefā her la‘beti erbābı oynar oynadır

G111

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Āh elinden yine bir dil-bere gönüm mecbūr
Gün-be-gün tazelendir ḥüsnine gāyet maḡrūr
- 2 Ḥilḳati nerm ise de ḥulḳı biraz tīz ü sitīz
Dili huşyār velī dīdesi mest ü maḥmūr
- 3 O ḳalem ḳaşları kim çekmiş ‘aceb nūn gibi
Okuyup kimler üfürmüş yüzine āyet-i Nūr³⁵⁸
- 4 Cism-i kāfūrına teşbihi ḳabūl eyler idi
Böyle berrāḳter iken şermde olsa billūr
- 5 O büt-i ḡonca-femiñ müy-ı miyānın göricek
‘Acebā ḥāṭıra bilmem neler eylerdi ḥuṭūr
- 6 Şübhesiz aḥsen-i taḳvīmde yaratmış anı Ḥaḳ
Yoḳdur el-ḥāşılı ḥalḳında vü ḥulḳunda ḳuşūr
- 7 Biz de Eşref gibi ‘ālemde cemāl ‘āşıḳıyız
Zāhidā hep seniñ olsun yūri cennet ile ḥūr

³⁵⁸ Nūr Suresi, 24/35: “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”

G112

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ey gönca-dehen la' l-i lebiñ surh şekerdir
Ruhsârlarıñ tâze açılmış gül-i terdir
- 2 Dideñ ne ' aceb mekr ü füsünkârdır ammâ
Sehhar nigâhiñ daği andan da beterdir
- 3 Şemşir-i mücellâ o dü ebrü-yı muqaddes
Yâ küşten-i ' uşşâka iki tiğ ü teberdir
- [40a] Vechinde teraşşuğ ideni³⁵⁹ şanma ki derdir
Şerh-i nüket-i metn-i cemâlinde durerdir
- 5 Güyâ o bütüñ gerdeni pâlûdedir ammâ
Hâl-i siyehi ni' met-i hüsn üzre biberdir
- 6 Eşref niçe bî-tâb ü tevân olmasun aqdem³⁶⁰
İnsân olanı böyle edâ kor mı çökerdir
- [40b] Harfü'z-Zâ

G113

[Remel: Fā' ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fa' lün]

- 1 Hamdü li'llâh ki yetişdi yine rüz-ı nev-rüz
Dâfi' -i ceş-i şitâ vaqt-i rumüz-ı nev-rüz
- 2 Dile mektüb-ı tebeccüh yazup irsâl idelim
İşidüp şevke gele çün vara söz-i nev-rüz
- 3 Nev-bahâr vaqti dürür nâleye başla ey dil
Bülbülân olmada der-âteş-i süz-ı nev-rüz

³⁵⁹ Vechinde zühür eyleyeni

³⁶⁰ olmıyam âhir

- 4 Oldı el-hāl havā şanki havā-yı mīnū
Bunca ni‘ metlere ʔat virmede ʔuz-ı nev-rūz
- 5 Bundan Eşref yine eşrāf-ı zamān gelse gerek
Ola dīrūz bu rūz göstere yüz-i nev-rūz

G114

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Sā’iliz bāb-ı ‘ aʔādan luʔf u ihsān isteriz
Derd-mendiz ol Hūdā’dan derde dermān isteriz
- 2 Gerçi mağrūʔuz günāhiñ baħr-i bī-pāyānına
Dergeh-i Rabbū’l-‘ alādan ‘ afv-ı gufrān isteriz
- 3 Böyle çirk-āb-ı fenāda bī-mecāl olduġsa da
‘ Arşā-i mülk-i beġāda cev̄v-i cev̄lān isteriz
- 4 Şaħn-ı keşretde ne deñlü böyle şuġl itsek velī
Künc-i vaħdetde sarāy-ı sırda seyrān isteriz
- 5 Her demin ketm itme mümkin olmayup ‘ aşġ āteşin
Vaġt-i eşħār [u] şeb-i tārīkde eġġān isteriz
- 6 Ka‘be-i vuşlat vuşūli şanma kim maġşūdumuz
Eşrefā rāhında biz bu cānı ġurbān isteriz

G115

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 ‘ Āşıġız ‘ arşā çıkar āh eyledikce dūdumuz
Zirā kim mi‘ rāc-ı ma‘ nādır bizim maġşūdumuz
- 2 Yanmamaġ nīrān-ı ‘ aşġa lāyıġ u ġābil midir
Eylemez teşrīħ-i bū yanmaġdan evvel ‘ ūdumuz

- 3 Çār-sū-yı ʿ aşqda kālā-yı derdin bī-emel
Hırkat-i pervāne bülbül firqati maḥsūdumuz
- 4 Naḥs-ı ekberdir bize³⁶¹ eyyām-ı hicr encām hep
ʿ Aşkla her bir leyālî saʿ dımız mesʿ üdumuz
- [41a] Yok bizim zāhid gibi bir vāridāt-ı zādımız
Naq̄d-i ʿ aşk u şevk̄dir her vārid-i mevrūdumuz
- 6 Şervet ü sāmānımız yokdur ki infāk idelim
Fī-sebīliʿllāh faq̄at ser virmek elde cūdumuz
- 7 Māl ü cān virdikse aldık vuşlat-ı dil-dāra yol
Ḥamdü liʿllāh bu bāzārılıqda çok Eşref sūdumuz

G116

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Bekleriz bāb-ı rızā emniyye-dār-ı himmetiz
Dergeh-i faqr u fenāda bir bölük cemʿ iyyetiz
- 2 Kimseden incinmeyüp incitmeziz renc itmeziz
Fāriğiz sükkān-ı deşt-i kūşe-i maḥfiyyetiz
- 3 Gerçi bir eʿ āl-i ḥüsnā itmedik ʿ ālemde biz
*İnnemeʿl-aʿmāle*³⁶² mālîk maḥzar-ı *biʿn-niyye*³⁶³
- 4 Ehl-i kişti kiştbandan ayrı yol bulmak muḥāl
Korkmazız nār-ı caḥimden kim Rasūlʿe ümmetiz

³⁶¹ bize: bire

³⁶² “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ” / Ameller niyetlere göredir.” Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiûʿs-sahîh*, C.I, s.2.

³⁶³ “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ” / Ameller niyetlere göredir.” Buhârî, a.g.e., C.I, s.2.

- 5 Aşlma vaşl eyler āşārı tutunca şübhesiz
Ĥamdü li'llāh Eşrefā _____³⁶⁴ Ehl-i Sünnetiz

G117

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Biz rind-i mey-i nāb-ı maḥabbet budalāyız
Leşker-şiken-i ceyš-i ġam-ı vaqt-i vegāyız
- 2 Dünyāyla ' uqbā da bize şāḥibi maqşūd
Biz cünd-i ferāġat emel-i her dü sarāyız
- 3 Ayılma ne mümkin ola ser-mest-i Elest'iz
Peymānger-i peymāneñe *ķālū belāyız*³⁶⁵
- 4 Bir zerremizi ber-ser iden buldu sa' ādet
Biz ḥāk-i reh-i Ḥazret-i Maḥbūb-ı Ĥudā'yız
- 5 Yoķ bir şeyimiz zād-ı beķā söyle ne vā' iz
Bu ' ālem-i fānide bu dem ehl-i fenāyız
- 6 El-minnetü li'llāh ki bugün sulṭān-ı ' aşķıñ
Destinde biraz ḥalka be-gerden üserāyız
- 7 Maḥviyyetimiz reşk-i ġinā çarḥa sitiġnā
Kim yoķluġumuz varlıġa virmez fuķarāyız
- [41b] Ser-menzil-i fevz mevşile-i manzarımızdır
Kim beste-dil-i silsile-i ḥubb-ı velāyız
- 9 Yoķ ' ilm ü ' amel gerçi veli muḥkem ' aķide
Anıñla faķat reh-rev-i şeh-rāh-ı hüdāyız
- 10 Ma' lūm-ı enām oldı be-nām-ı Eşref'im ammā
Bilmem ne sebebden diyelim kim şürefāyız

³⁶⁴ Divanda bu kısım eksiktir.

³⁶⁵ A'rāf Suresi, 7/172: "...Onlar da, 'Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)' demişlerdi..."

G118

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Biz 'āşık-ı āsūde-i rindāne edāyız
Ebnā-yı zamānıñ başına bellü belāyız
- 2 Taqlīd idemez nev-hevesān tābiş-i nazmım
Şābıkde beķāyā-yı şuyūh-ı ķudemāyız
- 3 Cem' iyyet ü tefriķde terkīb-i ma' ānī
Ĥaţţımda dimiş mişl-i Şüreyyā-yı semāyız
- 4 El-minnetü li'llāh ki fikr ü hūnerle
Şad riķ' a-keş-i tāri-i yek zūlf-i dü-tāyız
- 5 Sānī-i ĥayālim degil ' aķl evvel-i aķrān
Tābında çerāğ-ı leb-i erbāb-ı nehāyız
- 6 Taĥdiş ü teşekkürle bu ālā'-i keşiri
Tullāb-ı ziyādiyyet-i in' ām-ı Ĥudā'yız
- 7 Tebliğ-i mezāmīnde mā ķalle ve delle³⁶⁶
Ķad belleğā mā būlliğā ĥaķķā būleğāyız³⁶⁷
- 8 Eşref alamam kevkeb-i şi' rāyı şu' ūra
Biz mışrā'-ı berceste-edāyız şu' arāyız

G119³⁶⁸

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Derūnum ' aşķıla pür pend-i şeyĥ ü şevķ-i şāb almaz
Bu rüşendir begim memlü olunca kūze āb almaz

³⁶⁶ Sembolün/kavramın ulaştırılmasında esas, az fakat öz söylemektir.

³⁶⁷ Bize ne ulaştıysa tamamen aktarıldı; bu sebeple gerçekten de belagat sahibiyiz.

³⁶⁸ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 2 Berā-yı hāṭırın muṭrib sözüñ diñlerdim ammā kim
Kulağım vaḳf-ı ḫayret nağme-i nāy u rebāb almaz
- 3 O dil-ber kim metā⁶ -ı aḳl [u] vārım elden almışdır
Yazardım faşl-ı vaşlı vaşfını ammā kitāb almaz
- 4 Hezārān cān virenler vardır aşḳında hezār-āsā
Velākin nāzeninim gül cemālinden niḳāb almaz
- 5 Şeref-yāb-ı³⁶⁹ nigāh-ı iltifātım ḫayli demlerdir
Nigārım ḫāṭırım şormaz su ’āl itmez cevāb almaz
- 6 O şūḫūñ medḫine fetḫ-i dehān itdikce ey Eşref
Ma’ ānī kişverinden cūş iden kārbanı bāb almaz

G120

[Hecez: Mef’ ūlü/Mefā’ ilü/Mefā’ ilü/Fe’ ūlün]

- 1 El-minnetü li’ llāh ki şad şevḳ ile şādız
Rāḫat-diliz ’ avni ile mesrūr u fu ’ādız
- 2 Eṭrāfımızı ğam ḳapayup almış idi hem
Şad şükr-i Ḥudā-rā ki bugün cümle küşādız
- 3 Bir ’ usra iki yüsrā sezāvār buyurmuş
Ḥaḳ ḫaḳḳ-ı te ’emmül ile baḳ ehl-i müfādız
- 4 Ḥaḳḳā ki ümīdvārıyım iḫsān-ı nihānıñ
Zāhirde de bī-ğāye kerem gözler ’ ibādız
- [42a] Kesb-i yedimiz çekdigimiz³⁷⁰ çekdigi dehrin
’ Ālemde biz ’ işyān ile bādī-i fesādız

³⁶⁹ Şeref-yāb-ı: Ref-yāb-ı

³⁷⁰ çekdigimiz: çekdimiz

- 6 Hâk mazhar-ı ‘afvı buyura yoksa muhakkak
Bu hâl ile rüsvâyter-i *yevme tenâdz*³⁷¹
- 7 Ol günde ne nâmla adımız çağrıla bilmem
Eşref diyü ger bunda şerâfet ile yâdız

G121

[Remel: Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün]

- 1 Hâmdü li’llâh ‘âlem-i zulmetde nâcilerdeniz
Havf-ı Hâk’dan serserî hem ‘afvı râcilerdeniz³⁷²
- 2 Kahr ile bir dem bizim yok kârımız kirdârımız
Râzıyız her hâlimizde hem rızâcılardanız
- 3 ‘Âşıkız bir gayrı yokdur fikr ü zıkr evrâdımız
Dost şifât-ı pâkiñi her dem şenâcılardanız
- 4 Dest-gîr ol deşt-i gurbetde kuluñ pâmâliñim
‘Azm-i râh-ı Ka‘be-i vaşlıñda hâcılardanız
- 5 Hâne-i târik-i dilde tâb-ı hüsnüñ celb için
Her şebin târik niyâm nâmı sirâcilerdeniz
- 6 Beş vakitte el açup dergâh-ı Rabbu’l-‘İzzet’e
Eşrefâ ol yâre biz dâ’im du‘âcılardanız

G122

[Hecez: Mef‘ ülü/Mefâ‘ ilü/Mefâ‘ ilü/Fe‘ ülün]

- 1 Yârâ açamam yâremi her yirde açılmaz
Âh derd-i dilim meclis ü maḥfilde şaçılmaz

³⁷¹ Mü’min Suresi, 40/32: “Ey kavmim! Gerçekten sizin için, *o bağrışıp çağrışma gününden* korkuyorum.”

³⁷² râcilerdeniz: râclardanız

- 2 Maḥrūm ḳoma seyr-i ḥarem-i sīnegehinden
‘Āşık saña maḥrem gelir andan da ḳaçılmaz
- 3 Sevdā-yı vişāliñle olana bezmde her şeb
Nuḳl-i lebiñ olmazsa begim bāde içilmez
- 4 Ḥālānı ḥayāliyle görilen ḳara düşler
Gīsūsı gibi biri birinden ne seçilmez
- 5 Eşref aña cānım dimek evlā be-ṭarīḳse
Cāndan giçilir olsa da andan da giçilmez

M1

[Hecez: Meḫ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülün—Meḫ ülü/Fe‘ ülün]

- 1 Zāhid bizi ṭa‘n eyleme kim ehl-i zāmīriz
Bāṭında emīriz
Biz ḳāfile-i ‘aşḳa gider rind-i ḥabīriz
[Bir cism-i laṭīfiz]³⁷³
- 2 Esrārımızı ehl-i şu‘ūr eylemez idrāk
A‘ cām ü ger Etrāk
Ḳoy ‘aḳlı ki bir cezbe-i Ḥaḳḳ ile esīriz
Bir fevc-i keşīriz
- 3 ‘Ālemde dilā itmeyiz esrārımız izḥār
Bir ḥāletimiz var
Aḡyāra açılmaḳlıḡa ḡāyet de ‘asīriz
Ehline yesīriz
- 4 Ḥaḳ’dan bilürüz her ne gelür sehl ü eger güç
Maḥlūḳda nedir suç
Ḥaḳḳ içre ne vaşf ile dinirsek de diniriz
Elbette münīriz

³⁷³ Divanda bu kısım eksiktir.

- 5 Eylerse ne var halk bizi medh ü gerek zemm
Andan ne gelür gam
Eşref ‘alem-i şî‘r ile ‘âlemde şehîriz
Şan İbn-i Züheyr’iz

G123

[Recez: Müstef‘ ilün/Müstef‘ ilün/Müstef‘ ilün/Müstef‘ ilün]

- 1 Tullābıyız³⁷⁴/ Hāḡ sırrınıñ/ ‘ilm-i ledün/ biz bābıyız
Mehtābıyız/ ‘ālemleriñ/ Hāḡ nūrunuñ/ çün tābıyız
- 2 Dürr-i yemi/ ‘ummānınıñ/ aḡsen nemi/ gülşānınıñ³⁷⁵
Hem ābıyız/ dil baḡriniñ/ devrān iden/ gird-ābıyız
- 3 Aldıñsa ger/ sen bir sebaḡ/ açdıysa der/ *Rabbü’l-felak*³⁷⁶
Küttābıyız/ ḡaşıł kelām/ biz ol deriñ/ bevvābıyız
- 4 Yā ‘ālī kes/ tıyduñsa ses/ Allāh bes/ bāḡī heves
Aşḡābıyız/ ‘ārifleriñ/ ‘āşıḡlarıñ/ aḡbābıyız
- 5 Eşref yeter/ şan‘ at ḡazel/ çün muḡtaşar/ oldı güzel
Der-bābıyız/ ehl-i diliñ/ biz ḡākiyız/ bī-tābıyız

G124³⁷⁷

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Mest-i ‘aşḡız elem-i dehr ile ber-ḡam degiliz
‘Aşḡız şūfi-i sālūs ile hem-dem degiliz
- 2 Giçmişiz nīk ü bed efkārını dilden çıkarup
Rāzıyız cümleye bir kimse ile kem degiliz

³⁷⁴ Tullābıyız: Tullābıyır

³⁷⁵ gülşānınıñ: gülşānıñ

³⁷⁶ Felak Suresi, 113/1: “... *sabah aydınlığının Rabbine sığınırım.*”

³⁷⁷ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 3 Kimseden zaḥm-ı ğam-ı ‘aşkına merhem dilemem
Ġayrılardan em arar derdine sersem degiliz
- 4 Olmuşuz cilve-i taḳdīre de teslīm ezeli
Elimiz bāb-ı zuhūrātda ebkem degiliz
- 5 Sālim olsaḳ ne ‘aceb nār-ı cehennemden kim
Āteş-i ‘aşḳla yanmaḳdayız eslem degiliz
- 6 Şevḳle leb-be-lebiz tıynetimiz ḥāk ise de
Nūra virdik dilimiz nār ile tev’em degiliz
- 7 Kendi keyfince bizi ḳullanıyor ḥalḳ Eşref
Ġālibā kendimizi ḳullanır ādem degiliz

[43a]

G125

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Göñül ey āfet o ālāmıñı her-bār çekemez
Eylediñ ‘āşıḳ-ı üftādeñi bī-zār çekemez
- 2 Derd-i hicriñle ne ṭāḳāt ḳoduñ ey server-i nāz
Ġayrı ey yār cefāñı dil-i bīmār çekemez
- 3 Çekerim dirse yalandır bu firāḳıñ elemin
Ṭāḳati ṭaḳ olıcaḳ bir ḳişiniñ ‘ār çekemez
- 4 Eyleme ‘arz-ı mübāhāt bu rüzgāra şaḳın
Faḫr-i feḫāmetiñi çarḫ-ı sitemkār çekemez
- 5 Ġayrı бүkdüñ belimi fikr-i sitiḡnāñla meded
Çek eliñ yetdi bu ḳanbūr ḳadiñ bār çekemez
- 6 Tök biraz faḫr u teḡāfül ile nāz fākihesin
Nev-nihāller ṭayanup meyve-i bisyār çekemez

- 7 Yār ile böyle tekāpū-yı temennālarımı
Āh ki bilmem ne için zümre-i āgyār çekemez
- 8 Eşrefā ' arz-ı hüner-mendī degilken emelim
Yine a' dāya bu sözler gele düşvār çekemez

G126

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Hūşe-çiniz³⁷⁸ bağçe-i ' ālemde nevbet bekleriz
Fāriğiz hālğdan emīniz künc-i vaḥdet bekleriz
- 2 Tārumār virmiş ezel ḳassāmı çün erzākımız
Ol ecilden ḥāliyā şahrā-yı ğurbet bekleriz
- 3 Ḳısmet-i emvāl-i nās itmek degil aşıl murād
Biz ḳazāya uğramış olsağ da ḳısmet bekleriz
- 4 Minnet itme ehl-i dil firḳatlenir hırḳatlenir
Biz bu miḥnet-ḥānede ülfet maḥabbet bekleriz
- 5 Eşrefā fırsat esīri varsun olsun düşmenān
Biz hemīşe kūşe-i ' uzletde ' izzet bekleriz

G127

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Cürm ü cevri ile giçirdik bunca dem eyyāmımız
Ḥaḳḳ Te' ālā ḥayr ile ḥatm eylesün encāmımız
- 2 Vār ise defterde kārım yüz ḳarasıdır velīk
Sāde eyler inḳılāb evrāk-ı şubḥ u şāmımız
- [43b] Biz tarīḳ-i ' aşğa sa' y ile şafā kesb eyleriz
İki ' ālemde tecerrüd eylemek iḥrāmımız

³⁷⁸ Hūşe-çiniz: Hūşe-çinir

- 4 Vāşıl-ı ser-menzil-i kām olmak ister dil veli³⁷⁹
Hāline koymaz bırakmaz çāre yok evhāmımız
- 5 Öyle ser-mest-i maḥabbet eylemiş dil-ber ki biz
İsteriz şahbā-yı şevķin lākin almaz cāmımız
- 6 Dem-be-dem mes'ülümüz taḥķīķe Ḥaķķ itsün qarīn
Çünkü taķlīd eyleyüp Eşref dimişler nāmımız

G128

[Remel: Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilün]

- 1 Cevriñ az it diyü dā'im iderim yāre niyāz
Dir ki sen çok bulacaķsın saña bunlar daḥi az
- 2 Didim ağırla bu şeb ḥüsnüñe mihmāndır dil
Didi bildim emelin sārıķa olmaz i' zāz
- 3 Didim aḥvāli disem bendeñe ruḥşat virseñ
Didi ķul hergiz efendiyle olur mı enbāz
- 4 Didim ey kān-ı kerem baḥr-i himem bir luḥf it
Didi luḥf eyler idim itse eşer pāke piyāz
- 5 Didim uzatma yeter söyle nedir maķşadınız
Didi ivdiñ mi olur işlerimiz tül u dırāz
- 6 Didim eh öyle ise ğonca-lebiñ būs³⁸⁰ ideyim
Didi virmem ki ne dirsın daḥi bir şemme cevāz
- 7 Eşrefā böyle imiş çāre ne ķısmet ezeli
‘ Āşıķa dürlü ricā dürlü niyāz dil-bere nāz

³⁷⁹ ister gönlümüz

³⁸⁰ būs: pūs

G129

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Şanmañız zāhid gibi endiše-i hām eyleriz
‘Āşıkız her gün güzel vaşfiyla aḥşam eyleriz
- 2 Çāk çāk eyler isek de sīnemiz hātem gibi
Vaqt olur evrāk-ı dehr üstinde bir nām eyleriz
- 3 Rūy-ı zerde bī-sebeb düşmez sirişk-i la' l-gün
Āb-ı zerle derdimiz dil-dāra i' lām eyleriz
- 4 Tizce var bizden ḥaber-dār it ve illā ey şabā
Cūybār-ı eşkimiz ol serve i' zām eyleriz
- [44a] Derd-i 'aşkın çok zamandır dilde mihmān itmişiz
Destimizden geldiği miqdār ikrām eyleriz
- 6 Ḥāneḳāh-ı ḳalbimiz vaḳf oldı ḡam seyyāḥına
Ḥūn-ı dil isḳā ciger büryānı iṭ'ām eyleriz
- 7 Cān u dil Eşref güzel sevmekden ārām eylemez
Gerçi çok gel giç bu sevdādan dir ibrām eyleriz

G130

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ġālība sizmek gerek maḥbūb için tedbīrimiz
Muḥtesib andan münāsibdir dimiş tekdīrimiz
- 2 Ḥālī ḳalmaz ḳalbimiz bir dem sevād-ı ḥālden
Her demin bir ḥūbdur dil levḫine taşvīrimiz

- 3 Halk-ı ʿālem añlamışlar bizleri şüret-perest³⁸¹
Ol sebebden müftî tecvîz eylemiş taʿzîrimiz
- 4 Ben dirim mûy-ı miyân-ı yâri sen biñ kâl u kâl
Añladım fehmi itmediñ zâhid bizim taqrîrimiz
- 5 Kec-nigâhımdan ebed giçmem ço ey nâşih beni
Râzıyız muʿtâdımızdan hayr u şer taqdîrimiz
- 6 Eşrefâ dâʿim cemâl-i yâri taʿbîr eyleriz
Böyle bir yoldur bırakmışdır bizim de pîrimiz

G131

[Remel: Fâʿ ilâtün/Feʿ ilâtün/Feʿ ilâtün/Fâʿ lün]

- 1 Yâr elinden ne ʿaceb cām-ı muşaffâ düşmez
Bize bu hâl ile hiç nevbet-i şahbâ düşmez
- 2 Zor-ı meyden düşecek üstine düşmek yâriñ
Bize³⁸² bir fırsat-ı raʿnâ düşer ammâ düşmez
- 3 Bir perî-peykere bî-çâre³⁸³ düşürdüm gönlüm
Dest-i âmâlîme bir dâmeni tenhâ düşmez
- 4 Bir tarîkin bulamam varsa da teşhîrine yol
Çok düşünsem de velî³⁸⁴ ʿaqlıma aşlâ düşmez
- 5 Düşürüp fırsatını hâlimi ʿarz eylemege
Eşrefâ çok düşerim ardına³⁸⁵ hâlâ düşmez

³⁸¹ Halk bundan ʿâşıkı şüret-perest añlar meger

³⁸² Baña

³⁸³ mestâne

³⁸⁴ benim

³⁸⁵ pişine

G132

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Sālikā var bul bir ehl-i dilden al 'ālī nefes
Yoḥsa bu dünyā-yı dūn ehlinden istimmāyı kes
- 2 Özle ḳanden geldiḡiñ gözle ne yire 'azm ideñ
Olmayup bende be-gūş-ı nefs-i ehvā-yı heves
- 3 Sūḳ-ı dilde tıfla emniyyet 'aceb mümkin midir
Ḷār-sū-yı dehr maḥfūz olmaz iken bī-'ases
- 4 İşbu yolda niçe beg _____³⁸⁶ reh-zenler ki var
Seyri müşkil olmadıḳca bir delīl-i dest-res
- 5 Ḷāl u ḳīl ü in ü ān ḳutnın ḳulaḡıñdan çıkar
Sem' -i cāna tā hüviyyetden gele bir bañ ses
- 6 Bād-veş giç her hevādan sākin ol mişl-i turāb
Nār-veş yan ḳalmasun dil beyti içre bir ḥals
- 7 Yirlere fersūde ḳıl rüyuñ ki yol bul maḥlaba
Āb yol almaz başında olmadan her ḥār u ḥas
- 8 Sen de bāḡıñ özlemek bilmez misin³⁸⁷ *ḥubbu'l-vaṭan*³⁸⁸
Bülbüle zindān olurken gülsüzün altun ḳafes
- 9 Mā-sivā fikrin çıkar dilden muvaḥḥid ol yüri
Eşrefā Allāh bes bāḳī heves Allāh bes

³⁸⁶ Divanda bu kısım eksiktir.

³⁸⁷ misin: misiñ

³⁸⁸ “حب الوطن من الإيمان / Vatan sevgisi imandandır.” Ali el-Kârî, *el-Masnû' fî ma'rifeti'l-hadisi'l-mevdû'*, Kahire, 1984, s. 91.

G133

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Ey gönül şāhib-i dünyā olamaz şādık enīs
Kütüb-i fāhire-veş yā ola mı hayr-ı celīs
- 2 Kalmamış cebhe-i dünyāda vefādan zerre
Hep civān-merd-i mürüvvet dinilen şimdi ḥasīs
- 3 Zāt-ı nefret neferāt-ı süfehā-yı cehle
Pīş-i ebnā-yı zamānda ne mu' azzez ne nefīs
- 4 Yok maḳādīri kemālīñ o ḳadar kim buldı
Ḳadr-i vaḥşiyyeti devrānda evel cehl-i be'īs
- 5 Çarḫ-ı devrānda pür-şā' şā' a necm-i nā-dān
Ehl-i temyīz-i suḥen-dānīñ olup baḫtı naḫīs
- 6 'İnd-i dānāda bu ḫāl ile ne ta' yīb olunur
Eşrefā tutsa rekāket ne ḳadar tab' -ı selīs

[45a]

G134

[Müctes: Mefā' ilün/Fe' ilātün/Mefā' ilün/Fe' ilün]

- 1 Netīce ḫüsniñi ḳıldım cemāl-i mihre ḳıyās
Bu şekl-i evvele şānī zamānede yok nās
- 2 Didi o gerden-i sīmīne ' aşık el atıcaḳ
Ḳo incidirsin o pālūde sībi itme misās
- 3 İki refīḳ-i muvāfīḳ degil mi pistānı
Raḳībe raḡmen ider birbirile istinās
- 4 Görünce yār ile hem-rāz-ı ' aşık-ı zārı
Ne çāre ḫāline ḳoymaz raḳībini vesvās

5 Kazā-yı dilde maḥabbet temelde bağlamadın
Kazā-yı ‘aşkıñ olupdur gönülde üss-i esās

6 Kıyās olunmaz iken bi’z-zarūr ey Eşref
Netice ḥüsnini kıldım cemāl-i mihre kıyās

[45b] Harfü’ş-Şin

G135

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

1 Ruḥında turra-i zülf-i siyāhın yār göstermiş
Ne sihr itmiş yine āteş içinde mār göstermiş

2 Süzölmüş çeşm-i sihr-engizi nāz u tābiş-i meyden
Bugün ḥaste-dilāna nergis-i bīmār göstermiş

3 Hilāl-i rüze-i hicr ile ‘id-i vaşlıdır güyā
Cebinde ebruvānın gurre-i dü-bār göstermiş

4 Hezārān āferin ol kākül-i ‘anber perişānı
Ne şan‘ atlarla düzmüş şāne kim perkār göstermiş

5 Nazar-bāzi-i çeşm-i şūḥına tārān-ı müjgānı
Zihī Türk-i nigāhı ḥançer-i ḥün-ḥār göstermiş

6 Tamāmet gāret-i ‘aql u dil ü vārım için gāmen
Meh-i rüyında bir kaç gāmeze-i gaddār göstermiş

[46a] Mişālin görmemişdir bir zamandır dehr kim gerçi
Felek āyine-i devrāna çok seḥḥār göstermiş

G136

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Serv-i nāzım rüz-ı 'id içre 'aceb hāl eylemiş
Cāmesin ser-tā-ķadem ruħlar gibi al eylemiş
- 2 Ğonca-i ħüsnin ki açmış allı dībālar giyüp
Bu cihetden de dige gūn 'arz-ı eškāl eylemiş
- 3 Çeşmi şūħın ħabbezā süzmüş oturmuş nāz ile
Sürme-i ķudretle biñ şan' atlar ikmāl eylemiş
- 4 Görmedim mişlin zamānında bu ħüsn ile meger
Ĥaķ civānān-ı zamāna ħizb-i emşāl eylemiş
- 5 Bī-dirīğ itdi dem-i 'id içre ol meh ğālibā
İltifātın mübzil-i rüz-ı feraħ-fāl eylemiş
- 6 Zātını ħūb āşinālar eylemez ğayra maķīs
Ĥilķati ünsiyyeti çün vefķ-i mişķāl eylemiş
- 7 Eşrefā minnet Ĥudā-rā ki ne ħoş 'āşıklarıñ
Dīdesin mīzān dilin ma' şūķa mikyāl eylemiş

G137

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Yār ķaddiñ seyr iden ser-geşte Tūbādır dimiş
Hem cemāl-i pākiñe 'arş-ı mu' allādır dimiş
- 2 Heft iķlīm-i vücūduñ seyr iden āşüfteler
Cennet içre sineñi 'uşşāķa me'vādır dimiş
- 3 Bāğ-ı ħüsnünde hezār efgān olan bülbülleriñ
'Arız-ı gül-būyuñu çün verd-i ħamrādır dimiş

- 4 Nazra-i im'ân ile gözler dikenler çeşmiñe
Merdüm-i çeşm-i cihân gūyā ki gūyādır dimiş
- 5 Şān u şöhretle düzüp pīşāniña gīsūlarıñ
Şāne çār-mīh-i dil-i 'uşşāk-ı şeydādır dimiş
- [46b] Çarpılır elbet gören ğarķ-āb-ı baħr-i ħüsn olur
Ĥüsnüñe ehl-i şebih pür-mevc-i deryādır dimiş
- 7 Ĥin-i ğüftāriñda ser-mest eylemek virgü saña
Ĥoķķa-i la' liñe rindān cām-ı şahbādır dimiş
- 8 Medħ iderken şūfi ħüsnüñ mevc idüp çāh-ı cünün
Eşref'i 'afv eyle kim ra' nā ne ma' nādır dimiş

G138

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Yine allar giyinmiş 'arız-ı pür-tābı allanmış
Mişāl-i cān-ı 'āşık gīsūlar gerdāna şallanmış
- 2 Gözüm düş oldı gördüm şafħa-i āyine-i sine
Ne zībā gūyā³⁸⁹ 'aks-i merdüm-i çeşmimle ħāllenmiş
- 3 Mezāk-ı sükker-i la' l-i lebin şordum dehānından
Ĥaber viridi lisān-ı ħāl ile şad rütbe ballanmış
- 4 O servī ķāmetim cānā kıyāmet oldığın bī-şek
Perī-rūlar da tuymuşlar meger dünyāya ŧallanmış
- 5 Dükān-ı dilde ķoymuş hem ħayāl-i kākülin şūfi
Meger baħtı açılmış ol faķir-i zār māllanmış

³⁸⁹ gūyā: gūya

- 6 Dimiş āgāhı yok ol³⁹⁰ şūhdan Eşref perīşānıñ
Benim haqqımda zāhid sū-i zann itmiş vebāllenmiş

G139

[Hecez: Mef' ūlü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ūlün]

- 1 Rūyuñ ezeli rūhuma seyrān olagelmiş
Her dil-bere bir ' aşık-ı hayrān olagelmiş
- 2 Āşüfte bugün gonca-i ruhsārıña cānım
Bülbül heme dil-bend-i gülistān olagelmiş
- 3 Yanmağdayım āh āteş-i ' aşkıñla dem-ā-dem
Pervāneleriñ şem' ile sūzān olagelmiş
- 4 Kanlar dökerim hicriñ ile dīdelerimden
Firkatle ciger dāğlana büryān olagelmiş
- 5 Uğraşmadayım münkir-i hūsnüñle müdāmī
Her Fir' avna Mūsī-i ' İmrān olagelmiş
- 6 Seḥḥār-ı zamānıñ bütün ilzāmına Eşref
Destimde kalem seyf ile Şa' bān olagelmiş

G140³⁹¹

[Hecez: Mef' ūlü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ūlün]

- 1 Dil-dār ile evveldeki işler unutulmuş
Ḥayfā o ālişler odurışlar unutulmuş
- 2 Ol meyl ü medār o tebaşbuş nere gitmiş
Taṭyīb ü ḥulūşāne revişler³⁹² unutulmuş

³⁹⁰ ol: ol ol

³⁹¹ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

³⁹² revişler: revişler

- 3 Gelmezdi bu iş hâtır u hūlyāya o demler
Maḥfice gelüp giçce gidişler unutulmuş
- 4 ‘Aşq ile yanup şu gibi sevdāya bulanup
Sūzāne yakışlar o aqışlar unutulmuş
- 5 Kış günleri germiyyet ile illere nisbet
Ol cilveler ol cünbiş idişler unutulmuş
- 6 Eşref ğam-ı hicrānda bir iş degil ammā
İşler baña n’işlerce bu işler unutulmuş

[47a]

G141

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Yetişmiş cā-be-cā bostān-ı ān-ı yāre ben düşmüş
Daḥi bundan beter ol ğamze-i hūn-h̄āra ben düşmüş
- 2 Niçe ben düşmiyem sevdāya kuşca yoq mıdır cānım
Derūn-ı halka-i ğisū-yı zerrīn-tāra ben düşmüş
- 3 Felekde her biri bir necm-i ğisū-dāra beñzerler
Fezā-yı sine-i siminine şad pāre ben düşmüş
- 4 Çekerken kaşları tuğrāsın evvel hāme-i kudret
Mürekkab şıçramış pişānına bir kara ben düşmüş
- 5 Hacer-i Esved ki gūyā nāra atmış Türk-i müjgānı
Cemāli Ka‘ besin seyr eyledim ruhsāra ben düşmüş
- 6 Kazārā başa bir işdir ki gelmiş kim halāş eyler
Bulundum çāh-ı gerdānına var mı çāre ben düşmüş
- 7 Olurken midḥati ‘uşşāka kısmet dāne-i hāli
Şükür Eşref dinir bir tūḫī-i ğuftāra ben düşmüş

G142

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 'Aşkıñ dil-i mecrūha be-gāyet eşer itmiş
Kim cān u cihāndan giçirüp bī-ḥaber itmiş
- 2 Tīr-i nigehiñ öyle ḥalül itdi derūna
Mümkin mi müdāvāsı cigerlerde yir itmiş
- 3 Zann itme kim encüm görünür her gice ey meh
Āhım odı gökler yüzini pür-şerer itmiş
- 4 İtmış yoğımış sen gibi hīç zulm ü cefāy³⁹³
Ma' lümdur evvelki güzeller neler itmiş
- 5 Ya kande imiş bende olan āteş-i sevdā
Ol dem ki ser-i Kays'da kuşlar maḳarr itmiş
- 6 Yoḳ mıydı 'aceb kūh-keniñ āha mecāli
Bir taḡ ile uğraşmada 'ömri güzer itmiş
- 7 Ey dil-ber-i dil-gīr ricām itmedi te'sīr
Var ise seniñ baḡrıñı Mevlā ḥacer itmiş
- 8 Cān virse de hicrāniñ ile çok mıdır Eşref
Rāhiñda çok üftādeleriñ terk-i ser itmiş

[47b]

G143

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Ruḡuñ bezm-i ezelde cān-ı şems-i ihtidā görmüş
Cemāl-i pür-kemāliñ ser-be-ser nūr-ı Ḥudā görmüş
- 2 O dem kim görmemiş kevn ü cihātı 'aql-ı evvel hīç
Cenāb-ı ekmel-i pākiñ ḳamudan ibtidā görmüş

³⁹³ cefālar

- 3 Ezelde ser-be-ser bu cümle fevka'l-küll mu' allâyı
Fürüzân nür-ı pākiñdir maķām-ı ıšťıfā görmüş
- 4 Ne ğam var görmediyse faẓl-ı zātıñ zümre-i ' umyān
Ki ķadriñ cümle taşdıķ-āver-i *ķālū belā*³⁹⁴ görmüş
- 5 Hicābından döşenmiş çarh-ı atlas zīr-i pāyında
Şu dem na' leyniñi tāc-ı ser-i ' arş-ı ' alā görmüş
- 6 Dü-şakķ olmuşdı hayretten meh-i bedr-i felek-pīrā
Ki vaķtā şems-i zātıñ Mihr [ü] burc-ı *ve 'd-duhā*³⁹⁵ görmüş
- 7 Kāmu ' ālem şadef-veş aĝzın açmış ğays-ı ihsāna
İki ' ālemde zātıñ bir dür-i yektā şehā görmüş
- 8 Velā bulmuş dem-i *ķālū belāda*³⁹⁶ seyr iden hüsñüñ
Velākin görmeyen kūrlar dü ' ālemde belā görmüş
- 9 Başın hayretde³⁹⁷ şalmış hacletinden ' ār ile Tūbā
O dem kim ķadd-i pākiñ Sidre üzre müntehā görmüş
- 10 Tefevvuk eylemişdi ķubbe-i nüh-ťāk-ı arz üzre
Kudūmuñla ķamuya Hāķķ anı faħra sezā görmüş
- 11 Ne görmüş ne göriser mişliñi āyine-i ekvān
Cihān teşriñiñ arzūsuyla ger çok enbiyā görmüş
- 12 Ne haddim medh-i pākiñ eylemek fikr ü beyān çünkim
Revādır her ne kim Hāķ şāniña lāyık revā görmüş
- 13 Cenāba nisbeten bir zerre olmaz Eşrefā ister
İdegörmüş ' avālim ķande bir medh ü şenā görmüş

³⁹⁴ A'rāf Suresi, 7/172: "Onlar da, 'Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)' demişlerdi."

³⁹⁵ Duhā Suresi, 93/1: "Kuşluk vaktine andolsun"

³⁹⁶ A'rāf Suresi, 7/172: "Onlar da, 'Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)' demişlerdi."

³⁹⁷ hayretde: hayteretde

G144

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ğam degil ğam-dār iken şādānım olmuş olmamış
Bir degil midir baña aḫzānım olmuş olmamış
- 2 'Aşḫ ile oynar yürek dā'im döner göñlüm gibi
Ya 'aceb mi zāhirā devrānım olmuş olmamış
- 3 Sirdir seyr-i ḫayāl-i dāne-i ḫālīñle cān
İhtiyācım yok yüzüñ seyrānım olmuş olmamış
- [48a] Firḫatiñle ḫalb-i sūzān çeşm-i ḫūn-efşān ki var
Ğam mıdır ḫāzır mey ü büryānım olmuş olmamış
- 5 Dost dimiş kim³⁹⁸ evvel āḫir sīb-i gerdānım seniñ
Yā ne var şeftālūlar iḫsānım olmuş olmamış
- 6 Cān fedā kılmaz mısıñ Eşref reh-i cānānda
Yārim olsun da gerekmez cānım olmuş olmamış

G145

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Dost gördüm gül cemālīñ ser-be-ser pür-nūr imiş
Cebhe-i pākiñde hem Nūr āyeti³⁹⁹ meşṭūr imiş
- 2 Nūr-ı esvedden çekilmiş ḫaşlarıñ tuğrāları
Nefy-i 'uşşāḫ itmege vechiñde bir menşūr imiş

³⁹⁸ dimişsin

³⁹⁹ Nūr Suresi, 24/35: “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”

- 3 Mekr-i çeşmiñden işâret-çün çekermiş intizâr⁴⁰⁰
Ġālibā cellād-ı ğamzeñ katlime me'mūr imiş
- 4 Bilmedim bir dil-ber-i ğaddāra virdim göñlümi
Şimdi bildim kim anıñ müştākıdır mağdūr imiş
- 5 Āşināya cevr imiş mu' tādı yāda iltifāt
Sevmeyen mağbūldür ğāhī seven menfūr imiş
- 6 Yār bildim cürmümi tekrār sevmem bir daĥi
Eşref'i ' afv eyle kim sehv eyleyen ma' zūr imiş

G146

[Hecez: Me'f' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülü]

- 1 Ruhsārına baĥ sevdigimiñ verd-i ter olmuş
Şüretde gül ammā ki be-lezzet şeker olmuş
- 2 Biñ dürlü füsün itdime bir kerre açılmaz
La' l-i lebi nāzende ' aceb ğoncalar olmuş
- 3 Āh cānıma kār itdi yine āteş-i ğurbet
Aldırmış ile buse yanağında yir olmuş
- 4 Haĥ geldi ĥalel buldı biraz behceti dirdim
Çār-ebrü olup şimdi meger beşbeter olmuş
- 5 Eşref yine çarpılmaz idim ger baña⁴⁰¹ kıalsa
Ammā göricek göñlüme gizlü ĥaber olmuş

⁴⁰⁰ intizâr: intiâr

⁴⁰¹ kendime

[48b]

Harfü'ş-Şād

G147

[Hecez: Mef^ç ülü/Mefā^ç ilü/Mefā^ç ilü/Fe^ç ülün]

- 1 Zāhid yüri gel meclis-i rindāna kadem baş
[Şahā'if-i ledünniye]⁴⁰² tamgā-yı kıdem baş
- 2 Giç ülfet-i aşhāb-ı 'anā dār-ı fenādan
Kurbıyyet-i Haq Kāfına pāy-ı himem baş
- 3 Gözden çıkar āb u gilini 'ār u hicābıñ
Māhiyyeti seyr ister iseñ yirine dem baş
- 4 Tut silsile-i kuvve-i teslimi ne gam çek
Levh-i dile efkār-ı füyüzāt-ı ni' am baş
- 5 Ey merd-i kerem mürde ol evvel eceliñden
Tā Şit gibi pāy-ı himemi bāg-ı İrem baş
- 6 Ol süzen-i 'İsā gibi koy cümle cihānı
Kim maqdem-i pāk-i der-i dergāh-ı harem baş
- 7 Eşref dil ü dīdem dir iseñ fetḥ ola haqqā
Çek çeşmiñe ḥāk-i kadem-i ehl-i kerem baş

G148

[Remel: Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün]

- 1 Gel teğannī eyleme ey dil-rubā luṭf eyle şuş
El-meded cā'iz degil sīt ü şadādır bu ḥuşuş
- 2 Rāzıñ ifşā eyleme her yirde pek pek söyleme
Girmesün sūk-ı maḥabbet içre erkān-ı lüşuş

⁴⁰² Divanda bu kısım eksiktir.

- 3 Sırr-ı ʿaşkı cānda şakla ser virüp sır virme yok
Böyle buyurmuş ekābir böyle naql itmiş nüşüş
- 4 Cürmümi söyle beni katl eyle andan luṭf idüp
Rāh-ı ʿaşkıñda kuşurum var ise eyle kuşüş
- 5 Şerʿ -i ʿaşkıda ʿayb degil ircā-yı vuşlat ʿāşıkā
İşte aşhāb-ı maʿārif işte evrāk-ı Füşüş
- 6 Eşrefā bu nāz ile nīrū şınamaıklık nedir
İtdim ise būs-ı⁴⁰³ ʿarız itmedim rüyūñ müşüş

G149

[Hecez: Meʿ ʿülü/Mefāʿ ilü/Mefāʿ ilü/Feʿ ʿülün]

- 1 ʿĀlemde fedā yārimiñ ālāsına maḥşüş
Reftār-ı edā kāmēt-i bālāsına maḥşüş
- 2 Bu vech ile ʿālemde henüz mişli bulunmaz
Mecmūʿa-i nāz zerre sitiğnāsına maḥşüş
- [49a] Hüsünde o ḳadr ḳuvve-i zī-cāzibe var kim
Teşhīr-i ḳulūb lemḫaten imāsına maḥşüş
- 4 Taḥrīb-i dil eyler heme ān zaḥm-ı tecāhül
Bir gün baḳa mı ḫātırım ihyāsına maḥşüş
- 5 Bir ḡonca[-i] gül-rüy-ı bahārın alabilmek
Bir gitmededir bāḡçe-i şahrāsına maḥşüş
- 6 Vaḳt olmadı bir ḫālī zamān ʿarz-ı merāma
Endişe ḳalup gitmede tenhāsına maḥşüş
- 7 İncāza meyil yok o cefākārda Eşref
Çoḳ geldim ise vaʿde-i ferdāsına maḥşüş

⁴⁰³ būs-ı: pūs-ı

G150

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Bir nigehle hâtırım yapmak hemân ol yâre haş
Âh kim vîrânemiz ta' mîri bir mi' mâra haş
- 2 Artdı ' uşşâkıñ figânı bak zuhûr-ı haţ ile
Nâle-i bülbül bahâr u mevsim-i gülzâra haş
- 3 Rüşen itdi kalbi vechiñ yaqdı şabrım ' arızıñ
Nûra maşşûşdur ziyâ yaqmaq eritmek nâra haş
- 4 Cezb iden efkârı maşbüblarda nâz u şivedir
Naşş-ı sâde şekl-i şâmit şüret-i dîvâra haş
- 5 Açma söz zühhâda hiç gâfletle râz-ı ' aşqdan
Nâ'ime tefhîm-i hâl itmek ' abeş bi-dâra haş
- 6 Eşrefâ her hûblar bilmez uşûl-i zabt u rabt
Sihr ü efsûn eylemek ol dil-ber-i ' ayyâra haş

G151

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Sâlik ol cehd it tarîk-i Hâk' da nefsi-dûna baş
Bir adım eyle cihânı tāk-ı bûqalmûna baş
- 2 ' Aqla mağrûr olma itme ihtilâţ-ı nîk ü bed
Bezm-i keşretten ayaq kes vâdî-i mecnûna baş
- 3 Bakma harr u berdine el çek cihândan râhat ol
Pây-ı ihlâş ile⁴⁰⁴ sa' y it atlas-ı gerdûna baş

⁴⁰⁴ Pây-ı istiğnâyı

- 4 Levş-i a' māliñ bu hūn-āb-ı nedāmetlerle var
Tırma taḥhīr eyle eşvābiñ yūri Ceyhūn'a⁴⁰⁵ baş
- [49b] El virir dūnyā seni aldatdı mağrūr eyleyüp
Hāk ber-ser kıl ḥacerler sīne-i mağbūna baş
- 6 Söyleme artık mecāzīden kelām-ı kem ' ayār
Eşrefā nām-ı bülendiñ sikkessin altuna baş

[50b] Harfū 'd-Ḍād

G152

[Hecez: Mef' ūlü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ūlün]

- 1 Düşvār-ı umūrum heme bi āhıma tefvīz
Dil yaqmasını eylemeyim şāhıma tefvīz
- 2 Men' itme beni rāh-ı vişālinde sipihrā
Derdār-ı devā-ḥānesin it rāhıma tefvīz
- 3 Bir laḥzada zīr ü zeber eyler seni ey çarḥ
Eylersem eger āh-ı seḥergāhıma tefvīz
- 4 Daḥl itme raqīb beynimize dūd-ı ğamam-veş
Şaḥrā-yı sīnem eylesin ol māhıma tefvīz
- 5 Koy n'eylese itsün çü yoq almaqlıġa imkān
İtdiñ dili ezl zūlf-i sitem-ḥ'āhıma tefvīz
- 6 Ğavġā ne gerek her ne dise ḥalk disinler
Eşref her işim eyledim Allāh'ıma tefvīz

⁴⁰⁵ Ceyhūn'a: Ceyhūn'a

G153

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Yār ruhsarı mehin eyleyicek 'āşıkā 'arż
İhtirām olma mı 'uşşāka ser-ā-pā heme farż
- 2 Gördüm ol āfeti başıma kıyāmet kōpdı
Güyyā birbirini kōpdı semāvāt ile arż
- 3 Yār bir buse⁴⁰⁶ kerem eyle dilerseñ olsun
Bāri ey hūsn-edā şuret-i ihsān ile kōrż
- 4 Bulmadım yine cefāsında nihāyet yāriñ
Ki erem gülşen-i kūy-ı emele tül ile 'arż
- 5 Eşrefā rāzıyız çāre nedir çekmeli nāz
O mehiñ ülfeti ğayra bize raĝmen lem narż[i]⁴⁰⁷

G154

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Kesb-i 'irfān eylemekdir olmağ insāndan ğaraż
Hedy-i 'id-i vaşlıñ itmekdir begim cāndan ğaraż
- 2 Vird-i verd itmez idim her dem mişāl-i 'andelib
Olmasaydı 'ārızıñ ger verd-i ħandāndan ğaraż
- 3 Kim alurdu baĝçe-i efkāra fikr-i kāmetin
Kadd-i Tübāñ olmasaydı servīden bāndan ğaraż
- 4 'Ayb kıyma 'āşıkıñ melhūzı cenbetdir diyü
Gülşen-i hūsnı ħayāl-i bāĝ-ı Rıdvān'dan ğaraż

⁴⁰⁶ buse: pūse

⁴⁰⁷ lem narzi, "biz razı olmadık" anlamındadır.

- [51a] Öyle bir seyyāh-ı ʿālemdir gönül görmüş kamu
Hıttā-i hālānıñı iqlīm-i sevdādan ğaraż
- 6 Nüşā-i kübrādır ādem kıl nazār imʿ ān ile
Kāʾinātıñ ʿaynıdır ʿunvān-ı insāndan ğaraż
- 7 Şūfiyā beyhūde daʿ vā-yı maḥabbet eyleme
Rāhına cān virmedir ārzū-yı cānāndan ğaraż
- 8 İktifā-yı meslek-i pāk-i suḥendānānıdır
Eşrefā bu ḥʾāhiş-i⁴⁰⁸ tertīb-i dīvāndan ğaraż

G155

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Cān-ı men itseñ ne ḥālīñ ḥazret-i cānāna ʿ arz
İştıyākıñ baḥşin it nezdinde yana yana ʿ arz
- 2 Derdlisin āyā niçün dermanın itmezsın taleb
Derdʾolan⁴⁰⁹ ʿār eylemez eyler varup Loḫmānʾa ʿ arz
- 3 Cevrden her çekdigim cānāna ʿ arz itsem gerek
Böyle telḥiş eylemiş itdim derūn-ı cāna ʿ arz
- 4 Bu riyā-yı cismi yaḫdım eylemek-çün ʿ arz-ı ḥāl
Cānı yansa herkes eyler yandıĝın sulṭāna ʿ arz
- 5 Derd-i ʿ uşşākın suʾāle yār dīvān eylemiş
Sen de var aḥvālīñ eyle Eşref-i dīvāne ʿ arz

⁴⁰⁸ ḥʾāhiş: ḥāhiş

⁴⁰⁹ Derdʾolan: Derdi olan

[51b]

Harfü'ṭ-Ṭā

G156

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Kūh-ı cānda cevri-i cānān ceysi yaylıdan şırāt
Cüsse-i şuğrām vülūc eylerdi *fī-semmi'l-ḥıyāṭ*⁴¹⁰
- 2 Şafḥa-i sīnemde peydā oldu biñ şıyt ü şadā
Nār-ı nāziñ cūy-ı cevriñ eyleyelden iḥtilāt
- 3 Gerçi iğmām-ı ğam ekdār tıtdı dil eflākini
Līk vardır nūr-ı mihr 'aşkıñda bir başka neşāt
- 4 Şehr-i ḳalbi başdı 'aşkıñ leşkeri nā-gāh kim
Şāh zühde virmedi fırsat k'ide anla hibāt
- 5 Çek 'inān-ı ḥāmeñi beş ḥatda kāfīdir 'adīl
Eşrefā bu deşte ifrāṭa itme inḥıṭāt

G157

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Rūyuña āyet-i Nūr⁴¹¹ yazmış ezel kātibi ḥat
Ḥāl-i renginden itmiş aña hem vaz' -ı nuḳat
- 2 Ḥat gelüp ḥüsni ḥalel buldı diyen ḥalt itmiş
Taḥliye olduḳda kitāba daḥi ḥüsne ne saḥt

⁴¹⁰ A'rāf Suresi, 7/40: "...Onlar, deve *iğne deliğinden* geçinceye kadar cennete de giremezler!..."

⁴¹¹ Nūr Suresi, 24/35: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."

- 3 ‘Āşıkı nār-ı cehennemle ne taḥvīf eyler
Görme mi vā‘ ız anıñ dīdesidir Nīl ile Şaṭ
- 4 Dil sever ḥūb-ı ḥaṭ-āverleri ancak zīrā
Biliriz ḥayrū’l-umūr olduğunu çünkü vasaṭ⁴¹²
- 5 Çoğın eyledi hem-meclis-i ‘işret ol şūḥ
İrmedi menzil-i kāma dil-i āvāre faḫaṭ
- 6 Seni ğaltān-ı dem eylerse ğalaṭ-bīnler eger
Eşrefā sevmede ol yāri şaḫın itme ğalaṭ

G158

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Dem-i ğamda dil-i meksūruma ābūne neşāṭ
Bu kadar olmaya şāyed daḫi meytūna neşāṭ
- 2 Bir nezāketle baḫar ‘āşıka Leylā nigehi
Bu yiriñ ḥāşşasıdır virse de Mecnūn’a neşāṭ
- 3 Rūy-ı ḥaṭṭ-āveri kāğıd gibi gördükce ḫalem
Ḫaşı vaşfında yazar āh iderek nūnā neşāṭ
- 4 Fā’ide-mend olamaz kimse tehī defterden
Baḫ ḥaṭ-āverlere bul sine-i pūr-ḫūna neşāṭ
- [52a] İltifāt eylemeyüp ḫāṭırım itse ğam-gīn
Nigeh-i mesti virir hem yine bir ğūne neşāṭ
- 6 Baḫşī-i şādīsın inkāra mecāl emr-i muḫāl
Virmede cebhesine kākül-i şebgūna neşāṭ
- 7 Tār-ı ğīsūyı sepüp gerden-i sīmīnine yār
Teli çil yardı meger virmege meftūna neşāṭ

⁴¹² "خير الأمور أوسطها" Aclūnī, a.g.e., C.I, s.391.

- 8 Hüb edâlarla bu şehriñ ne güzel hûbânı
Eyledi baħş ü kerem Eşref-i maħzûna neşât

G159

[Remel: Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

- 1 Dün temâşâ eyledim gülşen-i ğaddâr yâre ħať
Kâtib-i kudret çeker el-‘ âkıbet ezhâra ħať
- 2 Bir şarılmış şöyle kim tefrîķi emr-i mümteni‘
Ġâlibâ müştâķ imiş çokdan o gül-ruhsâra⁴¹³ ħať
- 3 Ħayli demler giçdi ħâlâ birbiriyle uğraşur
‘ Aşķ u ħüsnüñ beynini ıslâħa bul bir çâre ħať
- 4 Olmadım el-ân şemîm-i kâkülinden behre-mend
Söz kabûl eyler bu çağında meger yalvara ħať
- 5 Seyr iderken ħâl-i gerdânın ħuťuť-ı aħteri
Eşrefâ baħt-ı siyâhımdan çekildi kıra ħať

[52b] Ħarfü’z-Zâ

G160

[Hecez: Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün]

- 1 Göñül eyler ezelden ‘ aşķ-ı pâk-i zü’l-minenden ħaz
Kim almışdır bu ‘ âlem ser-te-ser hep ‘ aşķ iginden ħaz
- 2 Degildir ‘ ârazi aşlî dürür kim ‘ aşķ ile diller
Anıñ-çün almadı aşlın kıoyup bir ğayrı fenden ħaz
- 3 Ħuzûz-ı mâ-‘ adâdan şöyle âsüde dimâĝ [u] dil
Kim aşlâ eylemez endîşe-i bâĝ u çemenden ħaz

⁴¹³ cemâl-i yâre

- 4 Ezelden böyle mecnûn-ı cemâl ü ân-ı cânânım
Disünler her ne dirlerse baña ben itdim andan haz
- 5 Yolında kûh-ı sînem pâre pâre oldu Tûr-âsâ
Kapat ey kıssa-hân itmem peyâm-ı kûh-kenden haz
- 6 Revâ mıdır ki lâyıķken güzer havf u recâdan dil
Kıla devvâr-ı Cennet'den yâ bu dârü'l-miḥandan haz
- 7 Cihânîñ ser-be-ser elvân ü a' yânına yüz tutmaz
Dil-i bîmârı bilmem Eşrefâ eyler yâ kıanden haz

G161

[Hecez: Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

- 1 İder bî-çâre-i bülbül göñül ol gül-bedenden haz
Ne seyr-i serv-i ser-keşden ne gülden yâ semenden haz
- 2 Cihânîñ mâl [ü] vârandan şehâ bir zerre hazz itmez
İder âşüfte-meşreb rind tîbâlar idenden haz
- 3 'Ubür-ı râhıma tağlar gibi sedd çekmeñ ey nâşih
Ferâgat eylemem itdim ben ol şîrîn-dehenden haz
- 4 Lebinden yâ ' aceb mi emmek isterse tufeyl-i dil
Mu' ayyendir ki tıfl-ı nev-zuhûr eyler lebenden haz
- 5 Olam kıurbân-ı pâyıñ yâr yüz döndürme bendeñden
Ne dirseñ işle emriñ eyledim toğrısı senden haz
- 6 Ne minnet bend-i gîsû-yı civânân olmamaķ göñlüm
İderken nâz ile dil-berler ikâz-ı fitenden haz
- 7 Şevâba ğayrı çârem yok be-ğâyet seyyi'âtim çok
Anîñ-çün eylerim şüfi bakup vech-i ḥasenden haz

- 8 Dimişler yāre Eşref sevdiğim merd-i münāfıklar
Dimiş itmez olaydı sağlık ile ol da benden hāz

[53a]

G162

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Dilde kim cevher-i nā-yāb-ı maḥabbet maḥfūz
Nā-ehilden anı tut cānına minnet maḥfūz
- 2 Bār-ı ālām ile ğam çekme eger āşık iseñ
Olur ol dürr-i maḥabbet ki be-miḥnet maḥfūz
- 3 İhtilāt eyle rezālet ise kaşdıñ ḥalkla
'İzzet isterseñ otur der-çeh-i 'uzlet maḥfūz
- 4 Ekşer ebnā-yı zamān _____⁴¹⁴ ü mürā'ı ba' zıñ
Ḥayrı yok olsa da zātında mürüvvet maḥfūz
- 5 Gerçi zīb-āver-i efvāh-ı cihān-nām-ı himem
Der-'adem mişl-i hümā sāye-i himmet maḥfūz
- 6 İltifāt itme gönül ülfet-i ebnā[-yı] dehre
Kendi zātında olan buldı zī-ḥurmet maḥfūz
- 7 Ṭab'-ı ḥār u ḥas' uluv-pāş-ı dem oldı gitdi
Külde kaldı gül-i lemmā'-ı ṭabī' at maḥfūz
- 8 Nā-sezāyān ola şāyānī-i şān u şöret
Eşrefā biz kalalım böyle ne ḥikmet maḥfūz

⁴¹⁴ Divanda bu kısım eksiktir.

G163

[Hecez: Mef^ç ülü/Mefâ^ç ilü/Mefâ^ç ilü/Fe^ç ülün]

- 1 Hürşîd-i cihân olmadı vechiñ gibi lâmi^ç
Mişliñ görüp işitmedi bir nâzır u sâmi^ç
- 2 Bir dürr-i yetimsin ki ebed nüh şadef içre
Hem pertev-i hüsnüñ heme ^ç âlemlere şâyi^ç
- 3 Na^ç leyniñi tâc itdig' için⁴¹⁵ ^ç arş-ı mu^ç allâ
Pâyında yüzün sürmededir çarğa sâbi^ç
- 4 Ümmetligin arzû-keşi olduğda Mesîhâ
Cây oldu aña menzil-i bâlâter-i râbi^ç
- 5 Firkatde kayup oldıg' için⁴¹⁶ ebr-i niğâbiñ
Eflâki yağar mihriñ ile Mihr-i levâmi^ç
- 6 Seyl-âb ider eşkin heme her ân sağâbe
Hâlâ ki temâşâ-yı cemâliñle o câyi^ç
- 7 Sensin o şeh-i ^ç âli-ceh-i kişver-i *levlâk*⁴¹⁷
Kim zât-ı şerîfiñ sebep-i cümle şanâyi^ç
- 8 Derdiñle döner her şeb ü rüzân felekler
^ç Aşkıñla olur bunca garâ'ib ü tavâli^ç
- 9 Şeh-râh-ı mağabbetde idüp vârimı ifnâ
Eşref daği ^ç aşkıñla beğâ bulsa ne mâni^ç

⁴¹⁵ itdig' için: itdigi için⁴¹⁶ oldıg' için: oldığı için⁴¹⁷ Aclûnî, *a.g.e.*, C.II, s.164.

G164

[Hecez: Mef[˘] ülü/Mefā[˘] ilü/Mefā[˘] ilü/Fe[˘] ülün]

- 1 Seyriñ ile cān u dili s̄ir olsa ne māni[˘]
Sevdāñ ile müştāk da⁴¹⁸ p̄ir olsa ne māni[˘]
- 2 Yandırdı derūnı o kadar hier ü ḥarāret
Ḥūn-āb-ı sirişkim de keş̄ir olsa ne māni[˘]
- 3 Bir nazra ile göñlümi almış ḥaberim yoḳ
Ḥālimden o dil-dār ḥab̄ir olsa ne māni[˘]
- 4 Ceng eyler iken [˘]aşḳ u hevāsiyla dem-ā-dem
Cānım o şeh-i ḥüsne es̄ir olsa ne māni[˘]
- 5 Çoḳdan çekeriz firḳat ile derd ü cefāñı
Üftādeleriñ vaşla ced̄ir olsa ne māni[˘]
- 6 Gitdikce seniñ şöhret-i şeh̄r olmada ḥüsñüñ
Eş̄ref daḫi āfāḳa şeh̄ir olsa ne māni[˘]

[54b] Ḥarfü'l-Ġayn

G165

[Remel: Fā[˘] ilātün/Fe[˘] 'ilātün/Fe[˘] 'ilātün/Fe[˘] 'ilün]

- 1 Her seḫer nāle fiḡān eyleyicek bülbül-i bāḡ
S̄ineme tāze-be-tāze urılır dāḡ-be-dāḡ
- 2 Yār ol yar-ı femin yāreme merhem eyle
Cigerim yardıñ amān yāremiz ol olma ıraḡ
- 3 Fāriḡim bār-ı ḡam u şādīden [˘]ālem ne dimek
Terk-i cānān idemem cāndan eyler de ferāḡ

⁴¹⁸ [˘]uşşāk da

- 4 Giçelim cennet ise bunda tevaqqufuña dil
Bize ārāmı Һarām eyledi bu yolda sürāĝ
- 5 Fāriĝ-i cām-ı maĥabbet olamam ben zāhid
Virse şad kerre ecel sākīsi ‘ ālemde tefāĝ
- 6 Āteşi gülşen iden Rabb-ı Te‘ ālā şānüh
‘ Aşķ ile oldı derūnumdaki bāĝ [u] rāĝ kāĝ
- 7 Nev-hevesler niçe taķlīd ider Eşref nazmım
İde mi tūṭī-i tab‘ ımla nevā zāĝ u kelāĝ

G166

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Yāremizden āh kim yār eylemekde em dirīĝ
Yā ṭabīb eyler midir mecrūḥdan merhem dirīĝ
- 2 Ka‘ be-i vechiñ temennī ile geldim kūyuña
Sen Һarīm-i vaşla niyçün itmediñ maḥrem dirīĝ
- 3 Teşneyim bir çeşme-i la‘ l-i leb-i dil-dāra ben
Eyledi çāh-ı zeneḥdāndan baña zemzem dirīĝ
- 4 Ol baña yek nazra-i rūyuñ revā görmez neden
Cānım andan ben gedā itmez iken bir dem dirīĝ
- 5 Eylediñ vīrān sarāy-ı ƣalbi çek destiñ yeter
Āh kim cānā yapılmaz ḥāṭır-ı pūr-ĝam dirīĝ
- 6 İctināb eyler mi eşk-i dīde saçmağdan muḥib
Eylemezken kes reh-i maṭlabda yā dirhem dirīĝ
- 7 Sālim olsa dil yine bir sāde-rū gördükde āh
Tābiş-i ‘ aşķdan olur mı bir nefes eslem dirīĝ

8 Yār dirīg eylerse de bir şemme-i ruhsārını
Eşrefā ben cān u vārim andan āh itmeme dirīg

[55a]

G167

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Tīg-i müjgānı urur zaḥm-ı dile her ān tīg
Virmedi bir dem emān ol dīde tīr müjgān tīg
- 2 Tīg-i ḥūn-ḥār-ı nigāhı tīr-i müjgānı urur
Sīne-i mecrūḥuma müjgān ile bürrān tīg
- 3 Tīg-i müjgānıyla şemşīr-i dü ebrūsun çeküp
Ceyş-i müjgānla ḥavāle eyledi bir cān tīg
- 4 Dīde-i dilde ne müjgān u ne cānda tīg ḳodı
Ol secer müjgān u ol mu' ciz-nümā burhān tīg
- 5 Tīg-i müjgānıñ çatup geldikce yārim eyledi
Ḳalbimi müjgānı taḥrīb ḥātırım vīrān tīg
- 6 Tīg-i ḥūn-efşān-ı müjgānıñ yeter gösterdigiñ
Yār bir vaḳt eylesün müjgānlarıñ pinhān tīg
- 7 Ḳaşd-ı cān eyler 'aceb müjgānıñ āh biñ nāz ile
Cān müjgānıñ ne ḥācetdir aña cānān tīg
- 8 Vaşf-ı müjgānıyla tīg-i ebruvānıñda liḳā
Eyledim müjgānımı hem ḥātırım sultān tīg
- 9 Tīg-i endişeyle ḳaṭ' itdim ki müjgānıñ gibi
Görmemiş müjgānlarında dīde-i ḥūbān tīg
- 10 Tīg-i müjgānıyla bir nīm-i nigāh itsün diyü
Eşrefā el virdi tekrār eylediñ müjgān tīg

G168

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fā' lün]

- 1 Dil-rubā mihr-i vefālardan ezelden fārīg
Dil bilirken bunu olmaz o güzelden fārīg
- 2 Söyleyiñ dil-bere kim cevri ferāgat itsün
Bilürüm ben işim olmazsa tiz elden fārīg
- 3 Bildigin işlesin ol gönlümi virsin de benim
Raḥm ümīdinden anıñ cān bizelden fārīg
- 4 Nuş iderse çalayım başa kitābın dir idim
Oldı benden bunu vā' iz de sizelden fārīg
- 5 Yaz bahār giçmede tursun geliyor faşl-ı ḥazān
Eşrefā sen daḥi olmañ mı ğazelden fārīg

[55b] Ḥarfü'l-Fā

G169

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ey mefḥar-ı 'ālem şeh-i _____⁴¹⁹
Sāyeñde biraz kullarıñız 'āciz ü evkef
- 2 Kıl luṭfuñ ile bir naẓar-ı şevḳatiñ erzān
V'ey her dü cihān içre olan eşfaḳ u elṭaf
- 3 Bir müsteḥaḳı eyleyemezseñ de ki ta' zīm
Şer' iñde yedi bağlu kıluz cürm ile şaf şaf
- 4 Dāmān-ı şerīfiñle yā setr eyle zünūbum
Yā defter-i a' māl-i ḥasen nāmına ışrif

⁴¹⁹ Divanda bu kısım eksiktir.

- 5 Olmazsa eger mazhar-ı ‘afv ile şefâ‘ at
Bu cürm ile dūzaḥda beni eyleme lef
- 6 Dünyâ ne kadar olmazsa bu cürm ile cirmim
Deryâ-yı şefâ‘ atde ḳalur zerreden ez‘ af
- 7 Yok ‘ilm ü ‘amel bende-i dîrîne de zerre
Ve’l-ḥâşıl her vech ile der-destimiz ecvef
- 8 Bî-ḥâşıl ise andan eger bâğ-ı ḥayâtım
Ḳuvvetli ‘aḳîdem temeli olmam mütevaḳḳıf
- 9 İsterseñ eger ehl-i kebâ’ir bu kebîri
Olmaya benim gibi günâhında da üsrüf
- 10 Dârında ne ister bu ḳuluñ ğayrı efendim
Luṭfuñ ile bir kez dir iseñ ümmetim Eşref

G170

[Remel: Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün]

- 1 Kūy-ı vaşlıñdan beni nefy itdiñ ey meh ḥayf-i ḥayf
Ḳılmadıñ ḥurmet mürüvvet bilmediñ iḳrâm-ı zayf
- 2 Yâdı mesrūr eyleyüp ‘uşşâḳıñı dūr eylediñ
Kesb ḳıldıñ mı bu vaz‘ -ı nâ-be-câdan yâr keyf
- 3 Āteş-i şiveyle ḥarḳ itdiñ vücūdum ser-te-ser
Ey ruḥı âteş-feşânım bilmediñ sermâ vü şayf
- 4 Tîr-i müjgâñıñla şerḥa şerḥa itdiñ sînemi
Ebruvâñıñ çatma luṭf eyle begim sellitme seyf
- 5 Hep fūrûğ-ı ṭal‘ at-ı rüyuñ esîri ‘âşıḳân
Bend-i târ-ı kâkülüñ ancaḳ degil Eşref Şüreyf

[56a]

G171

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Bir taraf serv-i semen ol kıaddi rüstem bir taraf
Bir taraf verd-i çemen ol vechi mükrem bir taraf
- 2 Gülsitān-ı hüsnine nev nev tarāvet baḥş ider
Ḥaṭṭ-ı sünbül bir taraf reyḥān-ı perçem bir taraf
- 3 Nāz-ı refṭārın temāşā eyleyüp dil-dādeler
Ṭurmuş ednā bir taraf eṣnāf-ı a^ˆ zam bir taraf
- 4 Yir bulunmaz zāhide meclisden ol olsun beri
Bir taraf cāmī dizilmiş meclis-i Cem bir taraf
- 5 Eşrefā bir nazrası dünyā deger ^ˆindimde bes
Giçmem ol rūḥ-ı revāndan olsa ^ˆālem bir taraf

G172

[Hecez: Mef^ˆ ülü/Mefā^ˆ ilü/Mefā^ˆ ilü/Fe^ˆ ülün]

- 1 Ey dil yime ğam eyleme beyhüde te^ˆessüf
Yoğ muḳtesim-i *naḥnu ḳasemnāda*⁴²⁰ teḥallüf
- 2 Sen kıande olursañ bulur elbetde naşibiñ
Fikr eyle nedir sende bu teklif ü tekellüf
- 3 ^ˆÄlemde ḥafī olması yeg mişl-i define
^ˆİndimde ^ˆabeşdir denī dünyāda te^ˆarrüf
- 4 Her emriñi feyyāza idüp cümle müfevvez
Her demde cenābından amān eyle taḥavvüf

⁴²⁰ Zuhuruf Suresi, 43/32: "...Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında *biz paylaştırdık...*"

- 5 Hep luḫf u ḫahr cümle kerem ḡāyeti fikr it
Şāf ol a şofî işte bu ma' nā-yı taşavvuf
- 6 Serāda ve ḫarāda ḡufül olma Ḥudā'dan
Eşref ideyim dirseñ eger kesb-i teşerrüf

G173

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Nev-bahār oldı yine lāleyle sünbül bir ḫaraf
Şāhid-i ra' nā-yı gül dīvāne bülbül bir ḫaraf
- 2 Bir ḫaraf seyr ü temāşāda şunūf-ı dil-berān
Zümre-i ' uşşāk ider feryād u ḡulḡul bir ḫaraf
- 3 ' Aks-i ruḫsārı düşünce gözlerin açmış ḫabāb
Yar oturmuş ḡülşene destinde hem mül bir ḫaraf
- 4 Bir ḫaraf dizmiş şüküfeyle çiçekler bagbān
Şerm-i vechinden kızarmış cebhe-i gül bir ḫaraf
- [56b] Gözlerin süzmüş olup mest-i cemāl ü ān-ı yār
Nergis-i bīmār u bî-çāre ḫaranfil bir ḫaraf
- 6 Murḡ-ı göñlüm Eşrefā şayd itdi dām-ı kāküli
Pişānında gösterince ḫāl ü fülful bir ḫaraf

G174

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Sīne kim şemşir-i tiz-i āha olmuşdur ḡılāf
Degme diller tırine olmaz muḫābil kūh-ı Ḳāf
- 2 Münzevidir kūşe-i tārık-i dilde tıfl-ı cān
Eylemiş ḫalbinde zīrā sırr-ı sübhān i' tikāf

- 3 Her gönülde ‘ārif ol bir şīr-i zor-āver yatar
Her görüp düş oldığıñ pişinde cānā urma lāf
- 4 Tīr-i қаt‘ -ı rāh idüp oldu resīde menzile
Sen daği қalma kemān-āsā be-vech-i inḥırāf
- 5 İttifāk itsün dil ü cāniñla ‘ aql u himmetiñ
Қalmasun tā nefsi-dūna fūrce-i rāh-ı ḥilāf
- 6 Eşrefā kılsun tenaşşuḥ pendimizle kendimiz
Rabbenā bi’l-ḥayri nilnā neccinā mimmā neḥāf⁴²¹

G175

[Muzârî: Mef‘ ülü/Fā‘ ilātü/Mefā‘ ilü/Fā‘ ilün]

- 1 Қıldım мүдām-ı fikrimi ol ḥoş-ḥırāma şarf
Luṭf-ı kelāma muntazır aḥz-ı selāma şarf
- 2 Mihr ile baқ zamānede çoқ nāmeler қayup
Evḳātım itmek isterim ebḳā-yı nāma şarf
- 3 Cüz’-i ri ’āyet eylemez ol tıfl-ı ḥod-pesend
İtsem de kār-ı vārımı ben iḥtirāma şarf
- 4 Rām olmadı murādıma beyhūde şı’r ile
‘Ömrüm giçirdim eyledim ‘ arz-ı merāma şarf
- 5 Ağyāra virme gönlümi cevriñ uşandırup
İtme ḥelāl-i mālıñı luṭf it ḥarāma şarf
- 6 A‘ dāyı ‘ afva ḡayret it kār işte merd iseñ
‘ Aḳilseñ itme fikriñi gel intikāma şarf
- 7 Eşref hevesle Mantıқ-ı Tāyr’iñ fūnūnuña
İt cümle zıkr ü fikriñi ‘ ilm-i kelāma şarf

⁴²¹ “Korktuğumuz şeylerden bizi halas et, kurtuluşa erdir.” manasındadır.

[57a]

G176

[Muzârî: Mef' ülü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün]

- 1 Gezdikce şahñ-ı bāğda meh-rü taraf taraf
‘Ayyūka çıkdı na' ra-i yā hū taraf taraf
- 2 Güyā çemende nāz ile sizmiş hırāmını
Ol servī cüst-ı cüydadır cū taraf taraf
- 3 Tarf-ı ‘izār-ı yārda mānend-i hatt-ı sebz
Gülşende gör benefşe vü şeb-bū taraf taraf
- 4 Hengām-ı hānde zāhire dizmiş ne sun' la
Derc-i dehāna la' l ile incü taraf taraf
- 5 Diğkatle şerh-i vechine gör kim neler düşer
Metn-i cemāle kākül ü gīsū taraf taraf
- 6 Eşref hayāl-i şekker-i la' l ile sen mi⁴²² bir
‘Alemler oldı tūtī-i hoş-gū taraf taraf

[57b]

Harfü'l-Kāf

G177

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Yine nūr-ı tecellī sırrı zāhir oldı ey ' uşşāk
Anñ tullābı varsa gelsün itsün dā'im istişvāk
- 2 Mey-i meyvā-yı ' aşkı nūş iden cām-ı maḥabbetden
Bugün meydāna çıksun eyleyüp her vārını iḥrāk

⁴²² sensin

- 3 Bu nārīñ nūr-ı maḥẓ oldığı zāhir kevn-i ‘irfānda
Gelüp *nūrun* ‘*alā nūr*⁴²³ itmege sen eyle istiṣfāk
- 4 Naẓar kııl ‘ayn-ı iḳān ile ekvān-ı mücellāya
Saña eyler kifāyet manẓar-ı nūr-ı Hüve’l-Ḥallāk
- 5 Vücūduñ fülkini teslīm idüp ol maẓhar-ı incā
Kılıp bī-ḥadd ü ‘add ğayret ḥaẓer kon Eṣref ez-iğrāk

G178

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Vādī-i sīnemde çün mecrā idelden āb-ı ‘aşk
Çeşme-i çeşmimde āh aḳmaḳdadır ḥūn-āb-ı ‘aşk
- 2 Baḫr-i cānda gird-bād-ı hicr idelden ıztırāb
Fülk-i dil bulmaz ḳarārı şanki der-gird-āb-ı ‘aşk
- 3 Zühd ü taḳvā vārını ser-tā yetirdim ‘aynıma
Zāhir olduḳda şıvār-ı mescid ü miḫrāb-ı ‘aşk
- 4 Şüret-i zāhirde yumdı gerçi ‘ayn-ı ḫayretim
Sīret-i ma‘nāda açdı ḥ‘āb-ı ‘aşk ber-bāb-ı ‘aşk
- 5 ‘Aşk-ı ḫālīşden ḫabīr olmaz belī ehl-i mecāz
Ma‘nī-i ‘aşkı bilir ancaḳ olan⁴²⁴ erbāb-ı ‘aşk
- 6 Kāse-i ḳalbiñ pür it Eṣref şarāb-ı ‘aşk ile
Ka‘be-i kūy-ı maḫabbetde bulup mīzāb-ı ‘aşk

⁴²³ Nūr Suresi, 24/35: “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”

⁴²⁴ bilen

G179

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Eyle bezmiñden a sulṭān vefā çık çık çık
Yanıña gelse raḳīb nāmlu fāsık sık sık
- 2 'Āşıka cevır ü cefāya seni taḫrīş eyler
Mevce-i reşke boğulsun o münāfık fıık fıık
- 3 Dil-i 'uşşāka ḫarāb ḫaşdın idince evvel
Sen anıñ ḫāṭırın ey āfet-i fāyık yıık yıık
- 4 Tenhāda lāf atar gerçi velī 'āşıık aña
Diklense ide mānende-i ṭavıık vıık vıık
- [58a] Sūy-ı 'uşşākdan der-ān vāsıṭayı bī-efkār
Bezmi renginiñe işte anı şāvıık vıık vıık
- 6 Meyve-i vaşlıñı nā-ehle ki virme yiyemez
İder ol ḫalkına olduḫca da lāḫıık ḫıık ḫıık
- 7 Beyt-i ma' mūre-i vaşla al kerem it eyle küşād
Daḫ ider ḫalk-ı deriñ Eşref-i 'āşıık şıık şıık

G180

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Bir yār-i vefā-dār-ı şacı sünbülümüz yok
Ḥoş bülbülüz ammā ki velākin gülümüz yok
- 2 Rüsivā-yı cihānız reh-i 'aşkıında nigārıñ
Ammā görünür zerre ḫadar bir zülümüz yok

- 3 Pervāne gibi yaqdı bizi nār-ı maḥabbet
Āyīne-i ekvānda görünmez⁴²⁵ külümüz yok
- 4 Her ānda raḳīble işimiz ceng ü cedeldir
Bir şıyt ü şadā nuḳḳ velī ḡulḡulumuz yok
- 5 Biz rind-i levendiz ḡum-ı meyhānede mestiz
Anda yirimiz elde de cām-ı mülümüz yok
- 6 Eşref reh-i nā-refteleri ḡuṭve-i yükde
Ṭayy eyler idik olsa idi düldülümüz yok⁴²⁶

G181

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Şafādan şemme yok dilde cefādan vaḳt-i tenhā yok
Ne eglence'yeyim⁴²⁷ kāşāne-i dünyāda hem-pā yok
- 2 Enīs ü mūnisim yār-i şadiḳim derdime hem-dem
Cihān bāḡında ' ays u zevḳ ider bulmam eḡibbā yok
- 3 Niçe nālān u sūzān olmasun murḡ-ı dil-i zārım
Küşāde şevḳ ile naḡl-i emelde verd-i ra' nā yok
- 4 Ḥulāşā dest-i ḡamdan çāre var mı ḳalb-i maḡzūnı
Bizim cānibde def' -i ḡamm olunmaz öyle bir cā yok
- 5 Bes ey Eşref perīşānī-i ḡāṭırla dinen sözde
Leṭāfet olsa da ṭab' -ı laṭīfe neş'e yok-ha-yok

⁴²⁵ İki

⁴²⁶ Ḳaṭ' eyleriz ammā ki velī düldülümüz yok

⁴²⁷ eglence'yeyim: eglence eyleyim

G182⁴²⁸

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Gel yanıma ey ğayrı yeter eyleme ık vık
Bağ ' aşıkıñ oldum bakarak rüyuña şık şık
- 2 Ser-tā-be-ka-dem āteş-i ' aşıkıñla tutuşdım
Söndür azacığ āteşimi al ele ibrık
- 3 Bir parça şarılmağ dilenür boynuña göñlüm
Yap hātırımı ister iseñ ister iseñ yık
- 4 Gāh tırmağı gāh varmağı dil-dāra kuararız⁴²⁹
Ey cān u göñül fikr idelim ortada kaldık
- 5 Bir toğrı cevāb eyle⁴³⁰ ne egirüp çevirirsin
Hoş imdi⁴³¹ göñüldür bu degil degmede çıkırık
- 6 Āşüfte gibi dil-bere çok bakma dimişsin
Eşref ya niçün⁴³² bakmayayım ' aşıkım ' aşık⁴³³

[58b]

G183

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Niçün rüyuñda pīç-ā-pīç zülf ey şūh-ı ra' nā yok
Cemāliñ muşhafında yā nedendir hağ var imlā yok
- 2 Dem-ā-dem ' aşık öldürmek işiñ cellād-ı ğamzeñle
Niğāh-ı rahmla ey bī-dād kånunuñda ihyā yok

⁴²⁸ Bu gazel varak 58b, der-kenarda yazılmıştır.

⁴²⁹ varmağı yalvarmağı özleñ

⁴³⁰ haber söyle

⁴³¹ El virdi

⁴³² ne şekil

⁴³³ artık

- 3 ‘İtāb-ālūde etṛāf-ı cidārı bağçe-i yārīñ
Göñül қanden deḫālet eyleseñ yā bāb-ı mecrā⁴³⁴ yoқ
- 4 Niçe ḫod-bīnlik itmez ḫod-pesend olmaz o şūḫ ey dil
Görür āyīne-i dehre bāқınca aña hem-tā yoқ
- 5 Didim şemşire ḫācet var mı vechiñde didi güldi
‘Acebdir olmaya menşūr-ı sultānīde tuğrā yoқ
- 6 Nigārā ḫaymeler қurmuş fezā-yı sīneñe benler
Dil-i müştāқа otlāқ yoқ şulāқ yoқ ḫālī mer‘ ā yoқ
- 7 Nevālar eyleseñ şad gün maқāmāt u terennümle
Netīcesinde Eşref fāriğ ol ol günde ışgā yoқ

G184

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Eylemiş bir dil-berīñ derdiyle göñlüm ittifaқ
İḫfaz Allāhümme min-iğfāli esbābi’n-nifaқ⁴³⁵
- 2 Aldı ‘aşkı ıztırārı zabt idüp benden beni
El-vedā‘ ey cān u dil v’ey ‘aқl [u] ‘irfānü’l-firāқ
- 3 Oldı müstağrıқ bütün deryā-yı derde fülk-i ten
Eyledi bāzār-ı efkār-ı ḫavāsım iḫtirāқ
- 4 Giçdi gitti ḫavf-ı dūzaḫ hem ricā’āt-ı cinān
Heybet-i ḫükmiyle baḫrim eyledikde infilāқ
- 5 Yārdır dünyā vü ‘uқbādan hemīn maқşūd olan
Kūyı cennet ‘aşkı Kevşer ārzūsıdır Burāқ
- 6 Eşrefā yaқmaқdadır dā’im vücūdum ‘aşq-ı yār
‘Āқıbet ḫākister eyler işbu nār-ı iştiyāқ

⁴³⁴ mecrā: mercā

⁴³⁵ Nifak sebeplerinin gaflete düşürmesinden bizi muhafaza buyur, ey Allah’ım!

G185

[Muzârî: Mef' ülü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün]

- 1 Baḳma fesād-ı 'āleme bir ḥüb-cemāle baḳ
Ḳan olsa ḳalma arada ol rüy-ı ala baḳ
- 2 Yād eyle vech-i pākini ḳaşın mülāḥaza
Ki bedr-i tāma nazra vü gāhī hilāle baḳ
- [59a] Eglence ḳıl da mū-be-mū zülf-i siyāhını
Her şeb bu derse diḳḳat ḳıl bu me'āle baḳ
- 4 Biñ dām olursa ḥalka-i gīsü ḥayālīne
Ḥālī bıraḳma ḡabḡabı bir dāne ḥāle baḳ
- 5 Düşmüş merām-ı fikret-i mūy-ı miyānına
Şeydā gönülde bağlanan ince ḥayāle baḳ
- 6 Bilmiş cemāl-i pākine müştākı oldıḡım
Bir kez baḳışda yārime baḳ şu kemāle baḳ
- 7 Bir gün olur mı rūze-i hicrān tamām olup
Dostlar diye ki ḡurre-i 'id-i vişāle baḳ
- 8 Eşref cihānda gerdiş-i eyyāma yorma dil
Maḥbūb u meyle bağçede def' -i melāle baḳ

G186

[Remel: Fā' ilätün/Fe' ilätün/Fe' ilätün/Fe' ilün]

- 1 Yāre nezdikter iken yā ki neden dūr olduḳ
Ġālibā ḥüb idik ol vaḳt bu gün ḥor olduḳ
- 2 Her gelüp görsek olurduḳ ne mu'azzez mükrem
Şimdi aylarca daḡi görmese menfür olduḳ

- 3 İltifâtı ile sînegere seyr eyler idik
Kahr ü kadhıyla bu eyyâmda kanbūr olduĖ
- 4 Taht-ı hürmetde idik yümni Süleymân-âsâ
‘Âkıbet taht-ı kademlerde haķır mūr olduĖ
- 5 İşte bu kesr-i meķâdire sebep de cürmüm
Zannımız kesret-i iķbâline maĖrūr olduĖ
- 6 Eşrefâ yâr bize dürlü şikâr eyler iken
BaĖ ki her-bâr aña yalvarmaĖa mecbūr olduĖ

G187

[Remel: Fâ‘ ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilün]

- 1 Virdi bir cāmını al tut diyü tütduğ yutduğ
Emrini sâķi-i bezmiñ işidüp hem tütduğ
- 2 Vağt olur kelb-i raķib eyler idi yâre firib
Seng-i ta‘n ile hele taşlayarak ĖorĖutduĖ
- 3 Tıfl-ı cân sîne-i cânân dileyüp ağlar idi
Şimdilik ağzına bir bal çaluban uyĖutduĖ
- 4 Söz kaçırduğ dehen-i dil-bere dâ‘ir yâda
Yâr tarıldı da didik biz daği yutduğ mutduğ
- 5 Eşrefâ bir şacı Leylâ’nıñ olup Mecnün’ı
Biz de dīvâneliĖiñ kıyruğın artık tütduğ

[59b]

Harfû'l-Kâf

G188

[Remel: Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlâtün/Fâ'îlün]

- 1 Medh-i dil-berdir dilâ vird-i zebânı şâ'iriñ
Naḥl-i gül-terde öter bülbül lisânı şâ'iriñ
- 2 Kaddi Tübâ çeşmi âhû ruḥları nev-ğonca gül
Görse bir dil-ber'aceb yanmaz mı cânı şâ'iriñ
- 3 Sîne-i sîmînine olsa muḳâbil'ayn-ı dil
Kaynamaz mı oynamaz mı yoksa kanı şâ'iriñ
- 4 Yek-nigâh-ı' işve kılsa' işvekârî luḫ ile
Hiç havâs-ı ḥamsede kalmaz tevânı şâ'iriñ
- 5 Zülf-i'anber-rîşine bend eyleyüp dil-zârını
Tuymaz ol'arşa çıkar ise amânı şâ'iriñ
- 6 Aḥsen-i taḳvîmligin yâriñ ferâmüş eylemez
Kaṭı muḫkendir belî ḥabl-i imânı şâ'iriñ
- 7 Ta'n iderse ḥalk eger Eşref sen olma dil-şikest
Çünle bildiñ ḥubb-i ḥübân oldı şânı şâ'iriñ

G189

[Remel: Fâ'îlâtün/Fe'îlâtün/Fe'îlâtün/Fe'îlün]

- 1 Ey melek-ḥilḳat ezel sen baña pervâne idiñ
Şem'idim şiveger-i meclis-i rindâne idiñ
- 2 Dîdeme'âlemi bir zıll-i ḥayâl itmiş idiñ
Fitne-i'âlem ü aşübger-i mestâne idiñ

- 3 Bilmem ol meclis-i peymānda ne şeydiñ āyā
Sākī vü muṭrib ü mestāne vü peymāne idiñ
- 4 Āh o dem nāz ile āgūşa gelirdiñ bī-men
‘ Āşık-ı haste-dile cān ile cānāne idiñ
- 5 Şimdi bu vech ile bī-gāne edālar kim ideñ
Ġālibā sen o zamān mest yā dīvāne idiñ
- 6 Yine pür-yāre dile merhem-i luṭfuñ yār it
Mā-sebaḫ çünki hem esrār-ı fūrūzāne idiñ
- 7 Hāliyā sen ne ‘ aceb maḥrem-i nā-dān olduñ
Şimdi ḫayvāna muḫibsin o dem insāna idiñ
- 8 Ben saña ‘ āşık idim Eşref-i müştākıñ idim
Sen de ma‘ şūḫ degildiñ de o dem yā ne idiñ

[60a]

G190

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ey ḫamer ṭal‘ at ruḫuñ ḫūrşid-i dünyā eylediñ
Ebruvānıñ şol zamān kim yār çün yā eylediñ
- 2 Dīdeñe kuḫlü’l-cevāhir tūtiyā çekdikde āh
Bir nigāhıñ dīde-i ‘ uşşāḫa kimyā eylediñ
- 3 ‘ Āşık-ı āvāre-i zārıñ firāḫ u hicr ile
Ey saçı Leylā ‘ aceb Mecnūn u şeydā eylediñ
- 4 Tār-ı zülfe baḫladıñ her ‘ āşık-ı rüşen-dili
Ġālibā kākülleriñ zencir-i sevdā eylediñ
- 5 ‘ Aṭş-i ‘ aşkıñla yanarken viridiñ āb-ı ḡabḡabı
Derd-i serd-i ‘ aşḫa cānānım anı dā eylediñ

- 6 Bāde[-i] engūr-ı leble bāda viridiñ ‘ aqlımı
Bāde-i cānım ba‘ id itdiñ ki bī-cā eylediñ
- 7 Kūşe-i ihfāda gel āgūş-i vaşla şāniña
Dimesünler Eşref’i derdiñle rüsvā eylediñ

G191

[Remel: Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilün]

- 1 İder imā giçen eyyāmımız ey gül nigehiñ
Beni mest eyledi mestāne o çeşm-i siyehiñ
- 2 Hıoş naşib oldı bugün hem-dem [ü] hem-bezm oldum
Gönül ey āfet çoqdan beri gözlerdi rehiñ
- 3 Dağı maħcüb-ı teğāfülsün a maħbüb-ı zamān
Ne qadar itse de imā nigehe-i şivegehiñ
- 4 Ben seniñ ‘ abd-i qadimiñ idigim bilmezmiñ
Ey şehim qaldır aradan o tecāhül sipehiñ
- 5 Beni mecnün u perākende-dil itdiñ āđir
Zeyn idüp kākül ü gīsūñ ile taraf-ı külehiñ
- 6 Nāmımı defter-i ‘ uşşāqa mücedded kayd it
Yād kııl yār-ı qadim Eşref’i bu pür-günehiñ

G192

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fa‘ lün]

- 1 Fikr-i būs⁴³⁶ itmez idim ey gül-i zībā çeşmiñ
Nazra-i nār ile ger itmese imā çeşmiñ
- 2 Çekilürsin dile aldıqca ricā-yı vaşlıñ
Gizlüce lemħa ider va‘ de-i ferdā çeşmiñ

⁴³⁶ būs: pūs

- [60b] ‘Arz-ı destür ile virmeñ gül-i ruḥdan ŧemme
Yār būs itmeli mi fec’eten āyā çeŧmiñ
- 4 Eŧeri cilve ki itdikde vücūdum kıldı
Çarḥ-ı gerdün gibi raqş-āver-i bī-cā çeŧmiñ
- 5 Dil-i temkīn eŧerim debredibilmezdi ḥavāŧ
Baқmasaydı aña bi’l-ḥāŧŧa ḥuŧuŧā çeŧmiñ
- 6 Tīr-i ḡamzeñle kemān қаŧıña yoқ hiç sözüм
Beni mecrūḥ iden ey dīdesi ala çeŧmiñ
- 7 Çünki dil virdi saña ḡayrı koyup cevri ise de
Sen de būs itdir aña nāz ile tenhā çeŧmiñ
- 8 Bir nigāhiñda hezār ‘ākili mecnūn eyleñ
Niçe ḡāqat getirür Eŧref-i⁴³⁷ ŧeydā çeŧmiñ

G193

[Remel: Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilün]

- 1 Yār diriḡ itmekdesin benden nigāh-ı ülfetiñ
Yā nedir maқŧad ziyādından bu nāz u naḥvetiñ
- 2 Seyrden ḥüsnüñ temāŧā oldıḡın қаŧdım bilüp
Müstezād eyleñ teḡāfüllerle hicri firqatiñ
- 3 Mest ü āŧüfte nigeḥ sūz itdigimce gösterdiñ
Ḥod-pesendim ḡarz-ı diḡerlerle ḥüsn-i fiḡratiñ
- 4 Āḥ bād-ā-bād gördükce ricā-gün nazramı
Sen füzün itmekde istiḡnā vü қаḡ’-ı ŧoḥbetiñ
- 5 Gün-be-gün bulmaқdadır ḥüsnüñ gibi derdim kemāl
Yoқ mıdır āyā zevāli yā bu derd [ü] miḥnetiñ

⁴³⁷ Eŧref-i: -

- 6 Eşref-i āvāreñim pervāneyim hem ʿ andelīb
Dilde fikr-i firqatiñ ağızımda vaşf-ı midḥatiñ

G194

[Remel: Fāʿ ilātün/Feʾilātün/Feʾilātün/Feʾilün]

- 1 Ey sehī ḳad daha efgānlarım eفزün mı gerek
Bülbül-i cān ebedī derdiñe meftün mı gerek
- 2 Söyle luḫf eyle ne telden uralım nağmeleri
Zülfüñ āşüftesi mesrūr mı yā maḥzün mı gerek
- 3 Bağladiñ zencir-i gisūya ser-i ʿ aqlımı sen
Şaçı Leylā saña kim dil virmege Mecnün mı gerek
- [61a] Göze ḳan indi yeter vaʿd-i vefā gözleyerek
ʿ Andelībiñ güzelim gözleri pür-ḥün mı gerek
- 4 Meded ey ḥoca başıñ-çün baña vir ṭođrı ḥaber
Yāri teşḥire ʿ aceb nüşḥa mı efsün mı gerek
- 5 ʿ Aşḳ ḳānūnuña baḳ ḥālime raḥm eyle begim
Ehl-i sevdā saña dāyin mi ya medyün mı gerek
- 6 Eşrefā sen daḥi bir pīr-i ḥabirden ḥaber al
ʿ Āşıḳa vuşlat içün ün mi gerek gün mi gerek

G195

[Hecez: Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün]

- 1 Yeter nāz eylediñ cānım cefā-yı cevre yandırdıñ
Degil bu ṭatlı cāndan cümle ʿ ālemden uşandırdıñ
- 2 Lebiñden āb-ı Kevşerler ümīd eyler iken cānā
Sen inşāf itmeyüp zehr-i firāḳ-ācīne ḳandırdıñ

- 3 Cefā vü ḥasretiñden şöyle çeşmim ḥün-feşān oldı
Nigārā tiğ-i ğamzeñle ciger kıana boyandırdıñ
- 4 Cemālīñ bir kezin ‘ arz eylediñ nīm ḥande-zenlikle
O mevsimden beri ey peykerim göñlüm bulandırdıñ
- 5 Düşelden çār-sūy-ı ‘ aşқа dükkān-ı maḥabbetde
Metā‘ -ı ‘ aql-ı şatdırdıñ niçe derdi kıazandırdıñ
- 6 Yaturken tıfl-ı dil rāḥatda hem Eşref ferāğatde
Şu‘ ā‘ -ı şem‘ a-i ruḥsāra yandırdıñ uyandırdıñ

G196

[Hecez: Meḥ‘ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülü]

- 1 Ey şūḥ yeter nāz u sitiġnā yeter itdiñ
İtdiñ beni anlarla sen iġnā yeter itdiñ
- 2 Tākat kıomadıñ eyleyemem şabr u taḥammül
Artık yeter el virdi bu tībā yeter itdiñ
- 3 Bir laḥza⁴³⁸ vefā görmedim āḥ ‘ ahd ü şafaña
İtmekdesin el-ān cefāḥā yeter itdiñ
- 4 Geh şīve-i pür-bīve ideñ ğāḥī tecāḥül
Zāḥir yeter itdiñ ve der-iḥfā yeter itdiñ
- 5 Kār itdi cefā-cū revişin cānıma cānā
Rāzī mi olur ya buña Mevlā yeter itdiñ
- [61b] ‘ Ār eyleyüp ‘ āşıkıñı ‘ ālem içinde
İtdiñ belī rüsvāter-i rüsvā yeter itdiñ
- 7 Bir kerre ‘ aḥā eylemeyüp sükker-i būsūñ
Lāl eylediñ Eşref kıulı ḥayfā yeter itdiñ

⁴³⁸ laḥza: laḥta

G197

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Gel ey gül ruhlı 'ar' ar kıadd yeter 'uşşāka taķhīriñ
Seniñ ol ħ'ān-ı āniñdan ola 'āşıklarıñ yiriñ
- 2 Göñül ān-ı kıırān özler deriñde kıaldı gel gözler
Yetişdir ħandeger sözler nedir ħāletde taķririñ
- 3 Seniñ nāziñ çeker 'āşık gözi kıanlı ciğer yanık
N'olur yek kez diseñ yazık yetişdi ħayrı tekdiriñ
- 4 Derūna urduñuz dāġlar göñül nālān ü cān aġlar
Göñüller şayd ider añlar o ġisū-yı giriħ-ġiriñ
- 5 Ġazel ŧarzında ġör zāhir ne söyler Eşref-i sāħir
Getir inkār iden şā'ir ġörünsün söyle tanziriñ

G198

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Cihāniñ ġüyā kıalmışdır devāmı şunda bir demlik
Zūhūr itmekde iylik eylemeñden dā'imā kemlik
- 2 Kerem kııldıñsa lā-būd mekre dūş olmak muķarrerdir
Çekersin bir ġamın elbet kime itdiñse ħurremlik
- 3 Cihāniñ ħāli ber-'aks oldu dil ħayrān olup kıaldı
Şatar ħalk ortasında semm-i kıātil şimdi merhemlik
- 4 Ser-i dānāda 'arz-ı kıāmet eyler şūret-i ednā
İder maħrūm-ı 'izzet 'izzet-i aşħābla maħremlik
- 5 Ri'āyet merħamet ülfet meveddet kıalmadı aşlā
Hemān ma'nāsı yok bir lafz-ı mübhem yār u hem-demlik

- 6 Neşât u inbisât u irtibâtıñ ismi var ancak
Çekildi birbirinden halk görmeklik mükerremlik
- 7 Ser-â-ser kapladı Eşref cihânı cümle şeytânlık
Nihâyet rûy-ı dünyâdan bütün ref oldu âdemlik

[62a]

G199

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün]

- 1 Yeter el virdi cefâlar yûri yâr ben de seniñ
Cân senin ten de seniñ her ki ne var ben de seniñ
- 2 Gülşen-i ânda küşâde olalı verd-i ruhuñ
Oldum âşüfte-i zârîñ çü hezâr ben de seniñ
- 3 Derd-i hicrân ile ağıyâra gülünc oldıgımı
Âh efendim görüp itmez misin 'âr bende seniñ
- 4 Bend olup kâkül-i Leylâlara Mecnûn gibi
Bende kim ben dağı ey şüh-ı hezâr-bende seniñ
- 5 Eşrefâ ' aqlım alup bir nigehiyle didi yâr
Bağma var git dil-i zârîñ ne arar bende seniñ

G200

[Hecez: Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

- 1 ' Aţâ-yı Hâk'dır ol maĥbûba her sâ' at güzellenmek
Naşib olmaz begim her ĥûba pek ġâyet güzellenmek
- 2 Güzellik bir belâ dirler benim ' indimde bî-şübhe
Kazâ-yı nâgehâni ' aşıka âfet güzellenmek
- 3 Güzellensün veli bu resme ĥaddin giçmesün dil-ber
İder cân u dil-i ' uşşâkı çok ġâret güzellenmek

- 4 Ne dil-berlenmiş āyā gül cemālīñ hāl ü hattı gelmiş
Bahār eyyāmı gelse gülşene ‘ādet güzellenmek
- 5 Güzellenmekdedir gitdikce ammā gün-be-gün yārim
Ne çāre Eşrefā kıoymaz beni rāhat güzellenmek⁴³⁹

[62b] G201

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ey gönül bitmez niçün aḥzān u ekdārīñ seniñ
Ḥalkı ta‘ ciz itmede feryād ile zārīñ seniñ
- 2 Ṭurfe aḥvālīñ ‘aceb bir şeyde kıılmazsıñ qarār
Sen de bilmezsın budur zannım ne efkārīñ seniñ
- 3 Āh-ı dil-sūzuñ yūri dil-dāra te’sīr eylemez
Āteş olsañ da yine kendiñ yaḫar nārīñ seniñ
- 4 İhtiyār-ı ğurbet itdiñ firḫatiyle ūltefiñ
Hey ne beklersin bu yirde yok mıdır dārīñ seniñ
- 5 Çok gücenmiş ğālibā ḫaḫkında destūr-ı kader
Olmadı ḫālā qarīn-i ‘afv i‘ zārīñ seniñ
- 6 Bir düşün ğurbetde yan pāmāl olan aḥvālīñi
Eşrefā yād eylemez mi yār-i ğam-ḫārīñ seniñ

[63a] G202

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Dīde dil āşüfte-i verd-i ‘izārīñdır seniñ
Ġonca-i ne-ş’küfte⁴⁴⁰ la‘ l-i āb-dārīñdır seniñ

⁴³⁹ Bırakmaz çāresiz ‘uşşākıñı rāhat güzellenmek

⁴⁴⁰ ne-ş’küfte: ne-şiküfte

- 2 Hāl fülful haṭ karanfil zülf ü ruḥ sünbül ü gül
Ravza-i gülşen⁴⁴¹ meger bir yādigārıñdır seniñ
- 3 Serv-i nāzım bir kudüm itseñ ne sahn-ı gülşene
Dide-i ezhār vaḳf-ı intizārıñdır seniñ
- 4 Şevḳ-i evşāfiñla şalmışlar cihāna ğulgule
‘Āşık-ı şūrideler cānā hezārıñdır seniñ
- 5 Açdı ğamzeñ cevr ile sīnemde yir yir şerhalar
Hasretiñden her biri bir ber-güzārıñdır seniñ
- 6 Üns tutmuşlar hayālīñle derün u cānda
Cān u dil dil-ber ḳadīmī yār-i ğārıñdır seniñ
- 7 Yār yüz vir iltifāt it kim ser-i bī-hūşuma
Teng iden dünyāyı cüz’i iĝbirārıñdır seniñ
- 8 Eşref’i āşār ile meşhūr-ı devrān eyleyen
Şübhesiz āşār-ı çeşm-i i’ tibārıñdır seniñ

G203

[Remel: Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilün]

- 1 Verd-i ter şermende-i ruḥsār-ı alındır seniñ
‘Āşık-ı şūride dil bülbül mişālīñdir seniñ
- 2 Gül ruḥuñdan sünbül ü şeb-bū haṭıñdan feyz alır
Bāĝa behcet-baḥş olan hep iştigālīñdir seniñ
- 3 Hıttā-i ta’ bīrden ḥāric bedī’ -i ḥilḳatiñ
Cān u dil hayret-keş-i seyr-i cemālīñdir seniñ
- 4 Rūşen oldı dil-ber-i ra’ nā-yı ma’ nālar yine
Ġālībā çeşmimdeki nūr-ı hayālīñdir seniñ

⁴⁴¹ Sāḥa-i gülşen

- 5 Cānım almak istemiş ğamzeñ ne zaħmet sevdigim
Yoħsa teklifin mi var ol eski mālindir seniñ
- 6 Qand-i la' liñ şun saña dil-teşnelikden lāl olan
Eşref-i şūrīde-i şirīn maqālīndir seniñ

[63b] Harfū'l-Lām

G204

[Hecez: Mef' ūlū/Mefā' ilū/Mefā' ilū/Fe' ūlūn]

- 1 Beñzer mi ruħ-ı alıña ħüsniyle a gül gül
Murğ-ı dil-i aşıftemiz ol bağçeye bülbül
- 2 La' l-i fem-i ħoqqa deheniñ şorma ħaķiķin
Vir beyn-i ħaķiķat olara kāse-i mül mül
- 3 Şahrā-yı firāk vādī-i vaşla uzaraķdır
Lāzımdır anıñ seyrine bir rākib-i düldül
- 4 'Aşķıyla mücāhid olamaz her kes-i nā-kes
Da' vā-yı maħabbet belī pür-sūriş-i ğulğul
- 5 Bu ħarbde ħüzn ü ğam ola cümle ber-ā-ber
Yoħsa bu elem yā bu kerem dimesi zül zül
- 6 'Uşşāķa ķanā' at gibi genc olmadı aşlā
Kāfi dile sīneñdeki bir dāne-i fülful
- 7 Ol māha eşer ķılmadı *lā-yenfa'*⁴⁴² imiş bil
Eşref sen uşanmazsañ eger tırma da ķul ķul

⁴⁴² En'âm Suresi, 6/71: "...Allah'ı bırakıp da bize *faydası olmayan*, zararı da dokunmayan şeylere mi tapalım?..."

G205

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Meserret çünkü yār-ı nev-bahārī gitme sen ğam gel
Benim buñ günde yārim mūnisim derdimle hem-dem gel
- 2 Vefā var cevheriñde ğam degil ammā sitemgerseñ
Seniñ bu āşinālıķda şebātıñ ben unutmam gel
- 3 Degilsin çünkü yār-i her demim aħzān u ğam-āsā
Bizim semte gel inşāf eyle şādī bāri bir dem gel
- 4 Fezā-yı sīneme āb-ı feraħ serpilmedi hergiz
‘ Aceb dil-teşneyim bir kaçre olsun çeşmime nem gel
- 5 Ğubār-ı pīç ü tābı bāri bir miķdār sil luţf it
Göñül mir ’ātına yine hayāl-i zūlf-i pür-ħam gel
- 6 Ayaklandır ğumār-ı ğam beni bī-tāb u hūş itdi
Kerem kııl gel de sākī tek elinde cām-ı pür-sem gel
- 7 Debistān-ı maħabbetde elif bā bilmek isterseñ
Ğacer-veş epsem ol zāhid Felātūn’sañ da ebkem gel
- 8 Söz olmaz yāre bezm-i rezmde efrād-ı dehşetden
Maķāl-i ħālī sürsem dirseñ Eşref sen de sersem gel

G206⁴⁴³

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fā' lün]

- 1 Def' -i ğam eyleyemez seyr ü temāşā ile dil
Bir sehī ķad yüzi gül derdine olmuş dāħil
- 2 Eylemiş tã'ir-i cān şehd-i leb-i yāre heves
Şire dūş olsa meges kendini taħliş müşķil

⁴⁴³ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 3 Zevrağ-ı ƙalbi bırağdık elimizle ‘ aşıa
Şimdi gird-ābı medārına olupdur vāşıl
- 4 Dil-rubā cevr ü cefā ıavrına meyl eyleyli
Neyl-i vaşlına dil efzūnter oldı mā’ıl
- 5 Bilerek virdik ezel dil-bere biz göñlümüzi
Ğabn u ta‘ zır bu gün göz göre memnū‘ degil
- 6 ‘ Ağl u cān toğmın eküp zer‘ a-i ‘ aşğ içre
Eşrefā gün-be-gün derd-i dil aldık hāşıl

[64a]

G207

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 _____⁴⁴⁴ göñül bī-‘ ağıl ü idrāk ol
Şafā-yı bāli isterseñ hemīn ey sīne sen çāk ol
- 2 Temāşā-yı gülistān bāğ-ı hūsn-i yār idem dirseñ
Hevā-yı ‘ aşğıla ey dīde mişāl-i ebr nem-nāk ol
- 3 Aña serden giçenler irdiler terk-i ‘ avālimle
Hayāt-ı dā’imi bulmağ dilersin⁴⁴⁵ de bī-bāk ol
- 4 Olam bālā-nişīn-i tēc-ı hāğ-‘ ālem diyen kimse
Cihānda zerre-veş der-zır-i pā-yı hāğ ol hāk ol
- 5 ‘ Uluvv-ı rütbetinden ben su’āl itdim didi Hūrşīd
Yüzüñ yirde olsun isterseñ mekīn-i evc-i eflāk ol
- 6 Divār-ı mesned-i çarğ bağıdır çün kuğb-ı tağdīre
O isti‘ dāda bağmaz ger muğīğ-i ‘ ağıl-ı çālāk ol
- 7 Sipihriñ kec-revinden zerre toz ıondurma mir’āta
Cihāndan cān-ı bī-bāk ol şağın ey tağ-ı pāk pāk ol

⁴⁴⁴ Divanda bu kısım eksiktir.

⁴⁴⁵ dilerseñ: dilersin

- 8 Ğubār-ı zāhiri sil ʿ ayn-ı efkārından ey Eşref
Dür-i raʿ nā-yı maʿ nā bil hüküm-sencide derrāk ol

G208⁴⁴⁶

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 Bir tarafından âteş-i ʿ aşkıñla sūzandır gönül
Bir tarafından hem dūçār-ı derd-i hicrāndır gönül
- 2 Gönümüzden şevk ü şādī bir tarafından şimdilik
İnşirāh-ı neyyir-i ihsāna nigerāndır gönül
- 3 Şüret-i ümmīd ber-ʿ aks eylemekde cilveger
Dehre kıldıkca nazar nālān u giryāndır gönül
- 4 Gerçi vaşlından cüdā olsam da hiç ğam çekmezem
Ħamdü li'llāh kim hayāli sende mihmāndır gönül
- 5 Ehl-i dil devriñde nā-mesrūr u nā-dān şād-kām
Ey felek bu vazʿ -ı nā-ber-cāya hayrāndır gönül
- 6 Germ ü serdin hoş görüp olma perīşān rūzigār
ʿ Ārife aĦvāl-i ʿ ālem cümle seyrāndır gönül
- 7 Ey dirīğā iktifā-yı ārzū-yı nefis ile
Eşrefā itdiklerim kāra peşimāndır gönül

G209

[Hecez: Mefʿ ülü/Mefāʿ ilü/Mefāʿ ilü/Feʿ ülün]

- 1 Gel gerdiş-i gerdūna baĦup yorma şaĦın dil
Her emrde ol Ħāzret-i ĦaĦķ'a mütevekkil
- 2 ʿ Ārifseñ eger itme cedel Zeyd ü ʿ Amr'la
Her nīk ü bedi cümlesini bir Ħapıdan bil

⁴⁴⁶ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 3 Tefvîz-i umûr eyle Hâk'a bâtın u zâhir
Âyîne-i dilden çıka dirseñ bu ğış ü ğil
- 4 Beyhûde gönül bağlama âlâyiş-i dehre
Hâşâke şaķın cevheriñi şarma ey ' âķil
- 5 Çün nûr-ı haķîķat aşlñ baķma mecâza
Âzâde ol ez-âb u havâ âteş hem gil
- 6 Hammâl-i emânetken uyup cehl ü ğurûra
Ekdâr u ğam-ı dehre de olma mütehammil
- 7 Kassâm-ı każâ rızķıñ ezel eyledi taķdîr
Tedbîr ile ol hâşılı taķşilde ne hâşıl
- 8 Hâllâķ'a niyâz eyle idüp himmetiñ ' âlî
Olma der-i maħlûķda âyâ mütezellil
- [64b] Bir kimse neye ķâdir olur Hâķ dilemezse
Her şeyde yine mâni' vü mu' tî anı bilgil
- 10 Her luţf u ķahr ' ayn-ı kerem cānib-i Hâķ'dan
Eşref hele bu nükte de pek ol müte'emmil

G210

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün]

- 1 Fikr-i tîbâsı ile oldu dilim māl-â-māl
N'eylerim dünyide şimdengirü ben māl ü menāl
- 2 Tele-i kākül-i pür-piçine düşdüm nâ-geh
Seyrim olduķda cebînindeki ol dāne-i hāl
- 3 Böyle bir tül-i emel fikre düşürdüm gönüm
Zülfine düş olalı şâne-i efkâr u hayāl

- 4 Şarkıdup gerdene zencirini zülfün yarım
Beni divâne idüp boynuña gel alma vebâl
- 5 Derd ile böyle hilâl oldığım ‘ ayb olsun mı
Yâr gösterdi güneş yüzde baña iki hilâl
- 6 Birisi mâh-ı nev-i rûze-i hicrî ‘ acebâ
Biri mi ğurre-i ğarrâ-yı şeb-i ‘ id-i vişâl
- 7 Kec-nigâhımdan a cânım baña giç der nâşih
Kendi cânından ‘ aceb giçmeye bulmuş mı mecâl
- 8 Olalı düş-ı füsün-dide-i cādū nigehe
Eşrefâ sözleriñ oldı ne ‘ aceb sihr-i helâl

G211

[Remel: Fâ‘ ilâtün/Fe’ ilâtün/Fe’ ilâtün/Fe’ ilün]

- 1 Zi-mey-i la‘ l-i lebet yâr be-deh âb-ı zülâl⁴⁴⁷
Ki der âmed dil-i ‘ atşân-ı men aḫzân u melâl⁴⁴⁸
- 2 Şud ḫayâlât-ı bülendân şeb ü rüzân-ı heme⁴⁴⁹
Kâr [u] kirdâr-ı men ey dil be-ḫayâl-i ḫaṭ u ḫâl⁴⁵⁰
- 3 Heme mî binem ez-ân yâr ki in ḫâne pür-est⁴⁵¹
‘ Ârızeş mihr şud ebrû-yı u-râ resm-i hilâl⁴⁵²
- 4 Ḫâliyâ âh der-in ḫâl-i me-râ ḫande koned⁴⁵³
Ḳays u Ferhâd-ı cihân der-men-i divâne çi ḫâl⁴⁵⁴

⁴⁴⁷ Sevgili, dudağının kırmızı şarabından saf bir su ver!

⁴⁴⁸ Benim susuz gönlüme hüznler ve kederler doldu.

⁴⁴⁹ Her gün ve her gece uzun süren hayaller,

⁴⁵⁰ Benim işim gücüm oldu; ey gönül, onun ayva tüyü ve beniyle ilgili hayalle beraber.

⁴⁵¹ Her zaman görüyorum ki, bu hâne o yar ile dopdoludur.

⁴⁵² Yanağı güneş oldu, kaşlarıysa hilâl gibidir.

⁴⁵³ Âh şimdi, bu hâlime (o) gülmekte,

⁴⁵⁴ Cihanın Ferhad’ı ve Kays’ı benim divaneliğime göre ne ola ki?

[65a] Men ki āvīhte'em der-çeh-i ğabğab-ı ān şūh⁴⁵⁵
Āh me-rā fikr-i rehānīden-i key emr-i muḥāl⁴⁵⁶

6 _____ 457
Eşrefā rişte-i endīşe-i men hem-çü ḥayāl⁴⁵⁸

G212

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Müstedām ülfet diler feryād kim dil-berle dil
Kimseye heyhāt kim ol da naşīb olmuş degil
- 2 Yāra ' arz-ı derd-i dil itdimse cānā tınmadı
Üstine pek düşmek olmazdır olur ha münfa' il
- 3 Süz-ı dilden bī-ḥaber zannetme kim cānāneyi
Yana pervāne fitil-i şem' e yanmağdan naşıl
- 4 Ser virir yek-tār-ı zülfünden ferāgat eylemez
Şādık-ı müştākıñı rāhında cānā öyle bil
- 5 Çün nihāl-i kāmēt-i bālāña kuş kondurmadiñ
Bāri murğ-ı dil zīr-i zülfünde olsun müstażil

G213

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Oldı gönülüm yine bir şūh-ı şidāda mā' il
Āh ne ḥāletle idem sūy-ı murāda mā' il
- 2 Meyli başdan başa cevri ile cefāya zālīm
Ḥāliyā ṭab' ı degil zerrece dāda mā' il

⁴⁵⁵ Ben ki o güzelin çenesi çukurunda asılıyım.

⁴⁵⁶ Āh ki, benim için kurtulma fikri, ne olmayacak bir iştir.

⁴⁵⁷ Divanda bu kısım eksiktir.

⁴⁵⁸ Ey Eşref! Benim düşüncemin ipi, hâyâl gibidir.

- 3 Mā 'il oldumsa saña yār günāh itmedime⁴⁵⁹
Beni gördükce oluñ semt-i ğınāda mā 'il
- 4 Düşeli tāb-ı ruḥuñ 'aksi ḥabābhā-yı müle
Dide dil oldu bu cām-ı Cem icāda⁴⁶⁰ mā 'il
- 5 Mā 'ili cāme ile mā 'ili oldum görelî
Olma mı bu revîşe⁴⁶¹ ṭab' -ı fütāde mā' il
- 6 Eşrefā poşt u penāh eyle maḳām-ı şer' i
Ṭab' -ı ebnā-yı zamān çünki fesāda mā 'il

[65b]

Ḥarfü'l-Mîm

G214

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 ' Aceb bir derde dūş oldum çeker andan cefā gönülüm
Ne bir dem zevḳini buldum ne hiç gördi şafā gönülüm
- 2 Dem-ā-dem āteşi cānda yanar taḥrîḳ ider ḳalbi
Ne çāre bulmadım çāre ne ister bir vefā gönülüm
- 3 Beden fülki tamāmet ğarḳ olup deryā-yı ' aşḳ içre
' Aceb taḥrîḳ ' aceb tefrîḳ dimez daḫi kefā gönülüm
- 4 Hemîşe derdi derd üzre ider tezdîd devā bilmez
Disem derd bî-şumār oldu ider dāver şifā gönülüm
- 5 Zemîn-i dilde yaġdırdı ğumūmı çün ğamām-ı ' aşḳ
Olur peydā hezārān dā dimez bir dem ' afā gönülüm
- 6 Olaldan ' aşḳıla hem-dem serimden ' aḳl alup pür-sem
İder çāk ile cām-ı ' ār u nengi Eşrefā gönülüm

⁴⁵⁹ günāh mı eylemişim

⁴⁶⁰ cām icāda

⁴⁶¹ revîşe: revîşe

[Recez: Müstef ilātün/Müstef ilātün]

- 1 Üftāde olmuş dil-dāra göñlüm
Derdine bulmaz bir çāre göñlüm
- 2 Hep halk-ı ‘ālem iş ü gücünde
Bir kāra baqmaz āvāre göñlüm
- 3 Eglence kılmış gīsū-yı yāri
Gūyā şarılmış bir māra göñlüm
- 4 Efgāna kılmaz aşlā teraḥḥüm
Bir yār elinden şad pāre göñlüm
- 5 Nīm-i nigāhı kılmaz münevver
Görmem o māhı kapqara göñlüm
- 6 ‘Aşq u hevāsı inkār olunmaz
Gelmez mi ol meh ikrāra göñlüm
- 7 Şāyed olısar yār vefā-dār
Maḥfice ağızın bir ara göñlüm
- 8 Bir kerre olsun ‘arz-ı cemāl it
Yetmez mi ğayrı yalvara göñlüm
- 9 Fāriğ gezerken nā-geh kapıldı
Eşref ne çāre ol yāre göñlüm

⁴⁶² Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

G216

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Sen baña⁴⁶³ yār ol da senden ğayrı bir yār istemem
‘Aşkıña yanmaq murādım özge bir kār istemem
- 2 Ger gönül isterse bir gül koçmağa ey meh-liķā
Ğonca ‘arızlarıñdan ğayrı gülzār istemem
- 3 Bağçe[-i] hüsñüñ bahārı lāzım olsa ‘andelīb
Bu gönül murğından özge bülbül-i zār istemem
- 4 ‘Āşık-ı bī-çāreyi aşmaq dilerseñ dil-berā
Serv-i naħl-i gerdeniñden başqa bir dār istemem
- 5 Bende[-i] şermendeñi katl itmek isterseñ eger
Gözleriñ zahmı cigerde tiğ-i ğaddār istemem
- 6 Şişe-i nāmūsumı çaldım taşā çāk eyledim
Şöyle ben bir Eşref-i dīvāneyim ‘ār istemem

G217

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Ārāda gezerken yine bir yāre şataşdım
Bir başqa yine dil-ber-i dil-dāra şataşdım
 - 2 Nāz ile hırāmān iderek geldi o dil-ber
Hem ğonca-dehen hem gül-i ruhsāra şataşdım
 - 3 Pür çeşmi siyāh müjgānı oķ bağrımı deldi
Bu derd-i dile itmege tīmāra şataşdım
- [66a] Dil şimdi hemān olmuş iken hāk ile yeksān
Belki kıla ta' mīr diyü mi' māra şataşdım

⁴⁶³ baña: bana

- 5 Ol ğonca lebin açdı ‘aceb nāz ile söyler
Lebbeyk diyerek tūṭī-i ğüftāra şataşdım
- 6 Mürde dili iḫyāya virir āb-ı ḫayātın
Ol ḫuzra varup ben daḫi bī-çāre şataşdım
- 7 Ḳonar yine bülbül gibi tāze ğüle Eşref
Pervāne miyim ben ‘acebā nāra şataşdım

G218

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Sa‘ ādetle ḫuzūr ile / uğurlar ola sulṭānım
Şafālarla sürūr ile / uğurlar ola sulṭānım
- 2 Gehī itmek sefer elzem / buyurmuşdur Rasūl Ekrem
Hemān ğurre olup maḫrem / uğurlar ola sulṭānım
- 3 Feraḫ bābı küşād olsun / ğam u teşvīş kesād bulsun
Mizācında fesād n’ olsun / uğurlar ola sulṭānım
- 4 Niçe şehri temāşā it / hümā pervāz olur ğiç git
Maḫām-ı maṭlaba ḫoş yit / uğurlar ola sulṭānım
- 5 İdüp seyrān niçe şehri / temāşā eyle hem baḫri
Ḳoyup ekdāre-i dehri / uğurlar ola sulṭānım
- 6 Tuḫaf şeyler idüp seyrān / dilinden it gider nisyān
Ḳamu seyrān ḫıl ekvān / uğurlar ola sulṭānım
- 7 Bizi nağmeyle dil-şād it / ki şevḫimizi müzdād it
Ki Eşref bendeñi yād it / uğurlar ola sulṭānım

G219

[Remel: Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilün]

- 1 Dilden ekdār [u] ğumūmuñ cümlesin selb eyledim
Şād u mesrūriyyeti *ḥamd añadır*⁴⁶⁴ ḳalb eyledim
- 2 Ol gül-i nev-sāle hem-demlik zamānıdır ḳarīb
Miḥnetiñ bir noḳtasını taḥtına ḳulb eyledim
- 3 Niçe ser-keşlik ider öyle miğzel ğayrı kim
Seng atup dendānına şikeste-leb-i kelb eyledim
- 4 Āşinā oldum o dil-dār-ı hümā-pervāzeve
Pes raḳībānı ḥased rīşi ile şalb eyledim
- 5 Her ne dirlerse disünler olmasun bir vā baña
Eşref oldum yārımı çün cāriḥa celb eyledim

Müstezād-ı Nazīre-i Pertev Paşa⁴⁶⁵

M2

[Hecez: Mef^c ülü/Mefā^c ilü/Mefā^c ilü/Fe^c ülün–Mef^c ülü/Fe^c ülün]

- 1 Nüş eyleyüben dir virdicegiñ bādeyi ḳandım
Ġāyetden utandım
Baḳdıḳca ruḥı alıña āteşlere yandım
Sevdāña boyandım

⁴⁶⁴ Fatiha Suresi, 1/2,3,4: “Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâliki Allah’a mahsustur.”; Kasas Suresi, 28/70: “...Dünyada da ahirette de hamd O’na mahsustur...”; Rûm Suresi, 30/18: “Göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur...”; Sebe’ Suresi 34/1: “Hamd, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisinin olan Allah’a mahsustur. Hamd ahirette de O’na mahsustur...”; Tegâbun Suresi, 64/1: “...Mülk yalnızca O’nundur, hamd de O’na mahsustur...”

⁴⁶⁵ Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Pertev Dîvânı*, Malatya: Öz Serhat Yayıncılık, 2007, s. 350-351. (Bu müstezat der-kenarda yazılmıştır.)

- 2 Geldikce hezār şīve ile ey gül-i aḥmer
Cām elde berāber⁴⁶⁶
Yandımsa da şabra bereket yine tayandım
Ġafletden uyandım
- 3 ‘Aşkıñdan iderdim güzelim ḥ’āb ile ḥülyā
Huşyār idim ammā
Bezmiñde seniñ mestlige urdum oyalandım
Ammā ki yalandım
- 4 Nāz ile ḥırāmıñ seniñ ey rūh-ı revānım
Hiç koymadı cānım
Virdimse saña göñlümi inşāf ide şandım
Cānımdan uşandım
- 5 Seyr itdime bu gice cemāliñi toyunca
Vardım da şuyunca
Eşref ben anıñ va‘dine gerçekden inandım
Ağyāra kınardım

[66b] G220⁴⁶⁷

- 1 Cā’ē’s-selāmu lenā min ‘indi zi’l-himem⁴⁶⁸
Ehli’l-vefā ve zevi’l-iḥsāni ve’l-kerem⁴⁶⁹
- 2 Qad küntü müntesiben bi-āşāri aqđāmihim⁴⁷⁰
İz cā’ē min ṭarafı’l-a‘lā lenā kelim⁴⁷¹

⁴⁶⁶ Reftār ile yekser

⁴⁶⁷ Vezin tespit edilememiştir.

⁴⁶⁸ Himmet sahiplerinin katından bize selām geldi.

⁴⁶⁹ Vefa ehlinden, ihsan ve kerem sahiplerinden de

⁴⁷⁰ Ben onların ayak izlerine tâbi olurum.

⁴⁷¹ Onun yüce katından bir söz bize ulaştığı zaman

- 3 El-ḥamdü li'llāhi fi'l-evḳāti lā faşl⁴⁷²
İz ülhimet ḥālenā ḥattā üli'n-ni' am⁴⁷³
- 4 Yā veyletā bi-firāḳi'l-vechi seyyidinā⁴⁷⁴
Ḳalbī 'alā ḥarḳın rūḫī 'alā elem⁴⁷⁵
- 5 Lā 'aḳle lā fikre lī min zıkrı evşāfih⁴⁷⁶
Ḳad küntü lā fehme min hāzihi'l-vehem⁴⁷⁷
- 6 İnni'ştafeytüke ḥubben fevḳa küllihim⁴⁷⁸
Yā nūra lī şemüki lī aḫlā mine'd-desem⁴⁷⁹
- 7 Eşref turābün 'alā āşāri ercülüküm⁴⁸⁰
Fe'mşü 'aleyhi illā cırāne *zî-Selem*⁴⁸¹

G221⁴⁸²

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Ref' it ol burḳa' ı sūzāne olursam olayım
Şem' -i ruḫsārıña pervāne olursam olayım
- 2 Ser-i bī-hüşuma tek sāye-i luḫfuñ düşsün
Murğ-ı efkārı lāne olursam olayım

⁴⁷² Aralıksız her vakitte Allah'a hamd olsun.

⁴⁷³ Nimetlerin sahibinden ta ki bize hâlimiz ilham olunduğunda

⁴⁷⁴ Efendimizin yüzünden ayrı kalmak ne kadar da acı!

⁴⁷⁵ Ki bu ayrılık yüzünden kalbim yanmada, ruhum üzüntüde

⁴⁷⁶ Ne akıl ne de fikir kaldı bende onun vasıflarını zikretmekten

⁴⁷⁷ Bu vehimler yüzünden bir şey anlayamaz hâle geldim.

⁴⁷⁸ Her şeyin ötesinde sevgili olarak seni seçtim.

⁴⁷⁹ Ey bana ışık olan! Senin kokun bana herşeyden daha lezzetli gelir.

⁴⁸⁰ Eşref, senin ayaklarının izi için bir topraktır.

⁴⁸¹ Üzerinde sadece "Zî-Selem"e komşu olanlarla yürü. (Kaside-i Bürde'nin ilk beytine telmih söz konusudur. "Ey gönül, Selemli dostları anmaktan mı gözünden kanlı yaş akıtıyorsun?":

أَمِنْ تَذَكَّرَ جِيرَانَ بَدِي سَلَمٍ
مَزَجَتْ دَمْعًا مِنْ مَقْلَةٍ بَدَمٍ

Bkz. Mahmut Kaya, *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, İstanbul: Damla Yayınevi, 2011, s. 17.)

⁴⁸² Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 3 Şarılup zülfüne bir kerre deḥālet kılayım
Şerḥa şerḥa açılup şāne olursam olayım
- 4 Şarayım genc gibi sīneme bir kerre seni
Yıkılup soñra da⁴⁸³ vīrāne olursam olayım
- 5 Gāh ṭolup gāh boşanup ʿ ahd ile peymāneñ alup
Bāde-i derdine peymāne olursam olayım
- 6 Olmasun şād ile mecnūn diyü baqmazmışsın
İltifāt eyle de dīvāne olursam olayım
- 7 Dermişin Eşref'e mestāne mi dīvāne midir
Ben saña ʿ āşık _____⁴⁸⁴ olursam olayım

G222

[Hecez: Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün]

- 1 Cemālın gördüğüm demde bulur elbet sürür cānım
Niğāh-ı şīve-bāz itse tutar göñlüm ḥarūr cānım
- 2 Ruḥı şemʿ -i şebīstānına pervāne olup rūḥum
Yanar ʿ aşk āteşi içre niçe eyler mürūr cānım
- 3 Dü dīdeñ merd midir merdümānı eyleyen ḥayrān
Olur müştākına fettān bulur andan şürūr canım
- 4 Lebi yāḳūt-ı ḥamrādan kıızıl āteş olur diller
Kelām-ı ʿ işve tām itse eger andan zāhūr cānım
- 5 O mir ʿāt-ı mücellāyı cemāl-i yāre müştākbil
Olunca Eşref-i taḳvīm ider elbet zūhūr cānım

⁴⁸³ āḫiri

⁴⁸⁴ Divanda bu kısım silinmiştir.

G223

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Qalması ārām u şabrım fırqatıñle ey hümām
 Qad teđā^ˆ a'l-^ˆ aql ıruqa'l-^ˆ ışkı fı-lehbi'l-^ˆ katām⁴⁸⁵
- 2 Senden özge kimseden gelse devā ol dā^ˆ-i sām
 Li'l-cerīhı'l-^ˆ ışkı kānet min cerīhı iltiyām⁴⁸⁶
- 3 Zinde kı lı lıftuñla bendeñ ey şeh-i gerdün-ğulām
 İnneni şabbun saķımün enti *muħyiyü'l-^ˆ ızām*⁴⁸⁷
- [67a] Perde-i ^ˆ aşķ ile mestür eylediñ vechiñ müdām
 Vechühü ke'ş-şemsi dā^ˆ et fevķa enķābi'l-ğamām⁴⁸⁸
- 5 Bir tecellı eyleyüp nür it bu nārıdır ricām
 Keyfe kāne'n-nāru li-İbrāhıme *berden ve's-selām*⁴⁸⁹
- 6 Eşref-i bı-çāre ister cā ider her şubķ u şām
 *Rabbenā etmim lenā*⁴⁹⁰ envāra ^ˆ ışķuk fı'z-^ˆ zulām⁴⁹¹

G224

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Derd-mend üftādeyim bir ^ˆ aşķ-ı āvāreyim
 Tığ-i endüh-ı felekden ser-be-ser pür-yāreyim
- 2 Bir tehı destim ki hıç gelmez elimden bir hüner
 Deşt-i kārğāh-ı fenāda ^ˆ āciz ü āvāreyim

⁴⁸⁵ Akıl zayı etti aşķ yollarını bir siyah alevde.

⁴⁸⁶ Aşķ yarasının iyileşmesi yine o yara sebebiyledir.

⁴⁸⁷ Ben düşkün, yorgun bir âşğım; ki sensin *kemikleri (ölüyü) diriltecek olan!* Yâ-sın Suresi, 36/78: "...Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"

⁴⁸⁸ Yüzü, bulut kümelerinin üstünden güneş gibi parıldar.

⁴⁸⁹ Nasıl ki ateş İbrahim Peygamber'e *serinlik ve selâmet* getirmişse öyle. Enbiyâ Suresi, 21/69: "'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol' dedik.'"

⁴⁹⁰ Tahrîm Suresi, 66/8: "...*Ey Rabbimiz!* Nûrumuzu *bizim için tamamla*, bizi bağışla..."

⁴⁹¹ *Ey Rabbi'm!* Karanlıklarda, bizim için aşķının nurlarını *tamam eyle!*

- 3 İtmedim ‘ âlemde bir yüz aklıḡı ey hayf kim
Böyle kalırsa dem-i maḡşerde vechi qarayım
- 4 Yâ Ḥabîba’llâh yine senden mededler el-ḡıyâs
Zât-ı pâkiñ var iken ya kimden imdâd arayım
- 5 Mültecâ-yı ḡalk-ı ‘ âlemken der-i şefkatverin
El tutup rûy-ı siyâha kankı bâba varayım
- 6 Fikr kerd mâ-cerâ-yı cürm idince incerâ
Sinede âyîne-i kalbi hezârân pâreyim
- 7 Maḡzar-ı ‘ afv-ı cemîl eyle bu Eşref bendeñi
Rû-siyâh-ı ‘ âsiyim yâ Rab kime yalvarayım

G225⁴⁹²

[Hecez: Mef’ ülü/Mefâ’ ilü/Mefâ’ ilü/Fe’ ülün]

- 1 Cânâ deheniñ ḡonca-i ḡamrâya deḡişmem
Nîm-i nigehiñ nergis-i şeydâya deḡişmem
- 2 Biñ kerfe-i sünbül-i reyhâniña şeb-bü
Ḥâl-i siyehiñ ‘ anber-i sârâya deḡişmem
- 3 La’ l-i lebiñi Kevşer ü tesnîmine virmem
Kûy-ı İremiñ cennet-i me’vâya deḡişmem
- 4 Ḥüsnüñle ber-â-ber olamaz ḡülşen-i ‘ âlem
Şimşâd kadiñ ‘ ar’ ara Tûbâ’ya deḡişmem
- 5 Virmem bıraḡup seyr-i ruḡuñ kâküle ḡöñlüm
Ben sâde zamîrim ḡaḡı imlâya deḡişmem
- 6 Dün sen beni âḡarlara şatmışsın işitdim
Bilmeñ mi bunu ben seni dünyâya deḡişmem

⁴⁹² Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 7 Ben Eşref-i müştâkıñım oldukça bu cânım⁴⁹³
‘Aşkıñ ile şābit kademim pāya değışmem

G226

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ey gönül gelmez hesāba baht-ı bedden çekdiğim
Kec-rev-i gerdün-ı dūndan giçdi hadden çekdiğim
- 2 Kimse yok yār u enīs ü mūnisim vaşşetdeyim
Kimse bilmez ğayrı ol Rabbü’s-Samed’den çekdiğim
- 3 Hicr ü hem ğam bir taraf ālām-ı pūr sem bir taraf
Yāda gelmez dest-i erbāb-ı hasedden çekdiğim
- 4 Cevre yüz tutdı sipihr-i kīnever baht-ı kemīn
Söylemem hāricdir ammā hadd ü ‘adden çekdiğim
- 5 Bār-ı miñnet bīr-i hasret pūr-kedūretdir dilim
Tīr-i nīrūmı çıkardı yā-yı kadden çekdiğim
- [67b] Yok enīs-i şādıkım derd-i derūnum dökmege
Ol sebebden bī-nihāye derdi reddden çekdiğim
- 7 Ğarķ-ı baħr-i firķatim kūşe-nişin-i hayretim
Şöyle bīrūn miñnetim çok lā-yu‘adden çekdiğim
- 8 Eşrefā ol müsterīh bir gün ider fetħ-i murād
Mā-sivāniñ haddi yok Rabb-i Eħad’den çekdiğim

G227

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 ‘Ināyet kıl İlāhī bī-kes ü nā-çār olup kaldım
Yem-i hūzn ü ğam u ‘işyān u derdiñ ka‘rına taldım

⁴⁹³ revānım

- 2 Eger bād-ı ʿ ināyet dād-res olmazsa çıkmak yok
Kuluñ kim zevrak-ı âmālî gāyet ingine şaldım
- 3 Yüzüm yok gerçi dergāhında ʿ arz-ı hācet itmek-çün
Kime ʿ arz u niyāz idem yüzüm kara silegeldim
- 4 Yā geldim bāb-ı ğayra āb-rū şarf eyledim bī-ħad
O vādilerde beyhūde çağırdım ğayli çok çaldım
- 5 Kerem kıl hāl-i pāmālim güzel aĥvāle taĥvīl it
Bu mecrāda⁴⁹⁴ ħabībiñ ħazretin Eşref şefiʿ aldım

G228

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 İltifāt it şemʿ a-i ruĥsārīña pervāneñim
Böyle zencīrin sürür ʿ aşkıñla bir dīvāneyim
- 2 Murğ-ı ʿ aqlım dūş-ı dām-ı kākülün oldu ne sūd
Mübtelā-yı yek-nigāh-ı çeşm [ü] nīm-ħandāneñim
- 3 Bu tecāhüller nedir sende müreddet eyleyüp
Yā nʼolur bir kez diseñ kim cān ile cānāneñim
- 4 Böyle bī-hūş eyleyeñ cānā beni şahbā degil
Dīde-i maĥmūruñuñ sevdāsıdır mestāneñim
- 5 Ğayrıdan taʿ mīri nā-mümkin sarāy-ı sīnemiñ
Ger yaparsañ sen yaparsın ben seniñ vīrāneñim
- 6 Dil uzatmış zülfüñe tel kıрмаğ istermiş meger
Ol sebebden ğıbtakār u hem baĝīz-i şāneñim
- 7 Eşref-i müştāka kılmañ faĥr u pindārdan nigāh
Ben seniñ yā ʿ aşkıñ degilim de cānā yā neñim

⁴⁹⁴ mecrāda: mercāda

Kş1⁴⁹⁵

[11'li hece ölçüsü]

- 1 Fermān-ı hūsnini yazdıķda ķudret
Zūlfi kemendiyle dāra ben düşdüm
‘Uşşāķa dil-berler olurken ķısmet
Ṭāli‘imde çıķmıř yāra ben düşdüm
- 2 Her kişi hāliyle itmekde rāḫat
Zevķini sürmekde sā‘at-be-sā‘at
Ekdār u miḫnetle bilmem ne ḫālet
Bir ucı bulunmaz kāra ben düşdüm
- 3 Raḫm u niġāh itmez ‘abdine yārim
Sūziř-i firķatle aña yanarım
Şād itmiş ‘āřıkın ehl-i mekārim
İşte bu ġayretle nāra ben düşdüm
- 4 Seyr-i cemālinden yār dil-firīb
Aġyārı behre-mend itdi pür-naşıb
Leyl ü nehār dā‘im hem çü ‘andelīb
Feryād u fiġān u zāra ben düşdüm
- 5 Baķdım rūzigārıñ germ ü serdine
ḫürmeti nā-dāna vü nā-merdine
ġün-be-ġün ‘ālemiñ dürlü derdine
Eřrefā var mıdır çāre ben düşdüm

⁴⁹⁵ Bu koşma der-kenarda yazılmıştır.

[68a]

G229

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Āteş-i ' aşk-ı nigāra yanarım her dā'im
496
- 2 ' İd-i vaşla irişirsem diyü ümmid iderek
Rūze-i hicr ile çoğdan beri oldum şā'im
- 3 Gözlerimden mi gider hāli hayāli her gün
Görürüm ma' nāsını her gice olsam nā'im
- 4 Beni pendiñle ferāgat mi iderdin vā' iz
Koymam ol serv-i qadim olsa kıyāmet kâ'im
- 5 Eşrefā ben severim toğrısı ol dil-dārı
N'eme lāzım o benim lev m ide tursun *lā'im*⁴⁹⁷

G230

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Parladup āteş-i ruhsārıñı ey dil-dārım
Yağdıñ efkārımı dünyāya tağıtdıñ vārım
- 2 Nār-ı hicrānı gülistān ide dirken ümmid
Leyle-i vaşlda gördüm seni nūrum nārım
- 3 Künc-i ' uzletde idim hāl-i zenehdānıñ-veş
Düşürüp ' aks-i ruhuñ pārelediñ esrārım
- 4 Kārım āsūde iken cāzibe-i ' aşka çeküp
Pāy-māl eylediñiz sāye-şıfat hūnkārım

⁴⁹⁶ Divanda bu kısım eksiktir.

⁴⁹⁷ Mâide Suresi, 5/54: "(Bu yolda) hiçbir *kınayıcının kınamasından* da korkmazlar."

- 5 Ser virüp sırr-ı ğam-ı hicriñi fâş itmez idim
Ey gözüm çutsa sözüm dīde-i ħūn-tālārim
- 6 Eşrefā hicr ü keder geldi gider ğam çekmem
Eylemez nīm-i nigāh aña yanarım yanarım

G231

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 İhtiyār-ı kūşe kıldım rüz-ı fırsat beklerim
Tā ölünce dönmezem cānım ne minnet beklerim
- 2 Kendi destimle perīşān-ħātır itdim yārimi
Yine kendim kendime ülfet maħabbet beklerim
- 3 Hey ne müşkül derd olur sevdā-yı ' aşkıñ sīnede
Hem esüp hem şavurup hem tatlı şoħbet beklerim
- 4 Nār-ı ğayretle dil-i dil-dārı sūzān eyledim
Bağ ğarābet bundadır her ħāl-i rağbet beklerim
- 5 Beklerim tā şubħa dek Eşref nigārıñ bābını
Mağdem-i pākin ümīdim kesmem elbet beklerim

G232⁴⁹⁸

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Meh-nazarım cennet ü Tūbā'ya deĝişmem
Ben himmetimi kâf ile ' anķāya deĝişmem
- 2 Müstağnī-i ' ālem olalı sāye-i ' aşķda
Bī-vāyeliğim devlet-i dārāya deĝişmem
- 3 Mecnūn oluban bir şacı Leylā'nıñ ucundan
Dīvāneliğim ' āķil ü dānāya deĝişmem

⁴⁹⁸ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 4 Ğāyetle dırāz oldı ŧeb-i firħati yāriñ
Bir sā' atini leyle-i ħublāya deħiŧmem
- 5 Vaŧfi o ħadar mücmel-i ma' nāda ŧi' rim
Kim mıŧra' ını beyt-i mu' ammāya deħiŧmem

[68b] Ħarfü'n-Nūn

G233

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Murħ-ı dil ey dil-rubā dār-ı deriñ devrān iden
ŧanasın ħüccācdır ol Ka' be'i cevlan iden
- 2 ŧem' -i ruħŧarıña pervāne olan ' aŧıħlarıñ
Nār-ı nāziñdır bi-küllī yirlerin nīrān iden
- 3 ' Azm-i vuŧlat eyleyüp ta' mīr ħılsañ göñlümi
Firħat-i nūr-ı cemāliñdir anı vīrān iden
- 4 Māh-ı vechiñdir seniñ ħāl-i nücüm-ı ħabħabıñ
Āsumān-ı sīneñe nisbetle keħkeŧān iden
- 5 Ĉāh-ı Naħŧeb māħımı kim be'r içinde seyr ider
Leyl-i Naħŧeb kiŧverin bu resme nūr-efŧān iden
- 6 Eŧref olmaħ lāyıħ iken ol melek-sīmāya pes
Kimdir ol Yūsuf-cemāli bend-der-zindān iden

G234⁴⁹⁹

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Nāme varsun elem-i ' aŧħımı cānāna disün
Maħŧadıñ nāz u sitiħnā ile cānā ne disün

⁴⁹⁹ Bu gazel der-kenarda yazılmıŧtır.

- 2 Dil virüp şâne hevā-dārı olaldan göñlüm
Bu perişānlıgım ol zülf-i perişāna disün
- 3 Varamam kıy-ı dil-ārāsına pür-nār olurum
Sūziş-i derd-i derūnum añna pervāne disün
- 4 Biz hemān söyleyelim derd-i firākı kaleme
Hāmemiz kāğıda kāğıd dağı yārāna disün
- 5 Ben huzūrunda varup tođrısı derdim dökemem⁵⁰⁰
Taleb-i neyl-i vişālin dil-i dīvāne disün
- 6 _____ hengāme kıpar vechiñden
501
- 7 Eşrefā lāl olurum yāri göricek evvel
Añna derd-i dilimi kim disün āyā ne disün

G235

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Dile şevķ-i neşāt ' arız olur seyr-i cemālinden
Oķunur Sūre-i Yūsuf anıñ hūsn-i kemālinden
- 2 Tebessümle terennümle kelāma āğāz idince ol meh
Kılar müştākına işrāb lebi āb-ı zülālinden
- 3 Ruħı mir'ātına gīsū-yı hoş-būyun niķāb itmiş
Olur ol muķteriz elbet yüzi şemsi zevālinden
- 4 Erüp on dördine bedr oldı rüyı Āfitāb-āsā
Benim ülfet-keşi ol māhitabıñ tā hilālinden
- 5 İder ilkā-yı zilzāl yek-nigāh-ı ' işvesi ķalbe
Gelir mi şabra tākāt zaħm [u] tiğ-i ĥaṭṭ [u] ĥālinden

⁵⁰⁰ diyemem

⁵⁰¹ Beyit silinmiştir.

- 6 Nazar eflāk bir kıldım bugün ben ‘ayn-ı ‘ibretle
Yapılmış kubbe-i mīnā da pistānı mişālinden
- 7 Beni yād [it] unutma yādigārımdır saña ey yār
Dil-i Eşref gibi gerdāna taķ şı‘rim le’ālinden

G236

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Şem‘ -i rüy-ı dil-rubāya olmuşum pervāne ben
Şeb seher cām-ı Cem’inden kılmışım sekrāne ben
- 2 Ol nigār-ı ‘işvekārın ez-ezel hem tā ebed
İştıyāk-ı iftirāk nāzıylayım sūzāne ben
- [69a] Her kaçan kılsa güzer rāh uğradup bu semtime
Bir selām ülfet peyāma tırurum dīvāna ben
- 4 Olmuşum aşüfte-i ālüftesi dil-dārenin
Tār-ı hicrānıyla kıldım bu dilim vīrāne ben
- 5 Cümle rüzān [u] leyālī ‘andelīb-āsā gönül
Bī-ķarar oldum şan oldum dil-berā dīvāne ben
- 6 Bir nigāh-ı şivegāh bā-terahhüm kılmı meded
Çünkü sīm sīmānıza geldim bugün seyrāna ben
- 7 Çek ‘inān-ı ihtiyārı bes dūrür lāf u güzāf
‘Ārife kāfī işāret Eşref’im iķāna ben

G237

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ol yüzi gül kāküli reyhāna rāst geldim bugün
Dişleri dūr lebleri mercāna rāst geldim bugün

- 2 Zülf-i ‘ anberler nişār itmiş ruḥ-ı nev-ğoncaya
Dil-ber-i kāfūrī-reng gerdāna rāst geldim bugün
- 3 Didesi eyler tedevvürle tebessüm şevḳ ile
Öyle bir hüllāk-ı müştākāna rāst geldim bugün
- 4 Kaşları yā-yı müheyyā tır urur bu sīneme
Cebhesi mi‘ mār-ı vīrānāna rāst geldim bugün
- 5 Şīve-i reftār ile hem şīve-i güftār ile
‘ İşveger çeşm ü ruḥ u elḥāna rāst geldim bugün
- 6 Eşrefā ol serv-i nāz [u] sīm-beyāz-ı gül-tene
Yek-ten olsam diyü yana yana rāst geldim bugün

G238

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Ger çemen şahnında bülbül tuysa ol meh-rū sesin
Ġonca ḥande oldı zann eyler⁵⁰² eger berḳ-āver sesin
- 2 Dürr-i menşūr zann ider şin noḳtası gibi anı
Niçe sinni sen şanar ‘ aynı ile ger kūr sesin
- 3 Hāle-i ruḥsārı tutmuş āsumān-ı rüyını
Berḳ urur yine semāda şadrına çeker sesin
- 4 ‘ Āşık-ı bī-çāreñi mest eylemişken ey perū
Niçe lāyıkdır efendim rif‘ atinle gū sesin
- [69b] ‘ Āşığına bir nefes gösterse rüy-ı iltifāt
Nūḥ’ uñ ‘ ömrinden ziyādedir aña bilir sesin
- 6 Şübhe yoḳdur kim bulur ‘ ind-i Ḥudā’ dadır seḥer
Şad hezārān ḥacc sevābın virse Eşref büsesin⁵⁰³

⁵⁰² zann eyler: zann eyler.

G239

[Remel: Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilün]

- 1 Ey ḥabīb-i men eyā sulṭān-ı ḥübān-ı cihān⁵⁰⁴
V'ey meh-i tābān v'ey ḥürşīd-i evc-i āsumān⁵⁰⁵
- 2 Men tu-rā Mecnūn-ı meftūn geştem ey Leylā meded⁵⁰⁶
Derd-i mā ez-^c aşk-ı dīger-gūn el-amān el-amān⁵⁰⁷
- 3 Men tu-rā bülbül şudem bā-zār-ı efgān-ı hezār⁵⁰⁸
Bi'şnev ey gül gülşen-i ḥüsn-i çemen-rā ey çemān⁵⁰⁹
- 4 Men tu-rā ez-āteş-i ^c aşkeş ki pervāne şudem⁵¹⁰
Derd dil-i mā bī-şumār şud ey ḥırāmān-ı zamān⁵¹¹
- 5 Men tu-rā sūzān şudem ey sākī-yi bākī bi-yā⁵¹²
Kim be-deh mā-rā eyā ḥadrā ez-āb-ı gerdenān⁵¹³
- 6 Men tu-rā ^c aşık şudem ez-nażra-i rüy-ı şumā⁵¹⁴
Ber-zamān-ı Eşrefi medḥ-i şumā-rā der-beyān⁵¹⁵

G240

[Hecez: Mefā^c ilün/Mefā^c ilün/Mefā^c ilün/Mefā^c ilün]

- 1 Berāyāya nişār olduḡda bārān fażl-ı Bārī'den
Dile şevk ü neşāt ^c arız olur bād-ı bāḥārīden

⁵⁰³ bñsesin: pñsesin

⁵⁰⁴ Ey benim sevgilim ve ey cihan gñzellerinin sultanı!

⁵⁰⁵ Ey parlak ay ve ey göğün tepesindeki güneş!

⁵⁰⁶ Ben senin için şaşkın Mecnun'a döndüm, ey Leyla medet!

⁵⁰⁷ Aşk yüzünden derdimiz başka türlü olmuştur.İmdat, el-aman!

⁵⁰⁸ Binlerce feryatla, inlemeyle ben sana bülbül oldum.

⁵⁰⁹ Ey salınarak yürüyen gül, dinle yeşillikler içindeki güzelliğın gül bahçesini!

⁵¹⁰ Aşkının ateşi yüzünden, sana pervane oldum.

⁵¹¹ Ey salınarak yürüyen zamane güzeli! Gönlümüzün derdi, sayısız oldu.

⁵¹² Ben sana yandım ey sonsuzluğın sākîsi gel!

⁵¹³ Ki bize ver gerdanının suyundan ey taptaze güzel!

⁵¹⁴ Yüzünüzü bir kere görmekle size aşık oldum.

⁵¹⁵ Zamanın Eşref'i (en şerefli) sizin methinizi söylemektedir.

- 2 Gelir bŷy-ı hayāt-efzā cibāl-i deşt-i hāmŷndan
Niçe gŷller aılmış gŷr emende sŷy-ı hārıden
- 3 Başında rŷzigār esdikce taviyyet bulur ‘ aşık
Sŷyŷnmez şem‘ -i ‘ aşık elbetde rŷz-ı rŷzigārıden
- 4 Bahār eyyāmı ser-mest olduğım ‘ ayb itme kim zıırā
Gelir bŷy-ı mŷsekker ‘ ıtr-ı zŷlf-i dil-řikārıden
- 5 Gŷnŷl beytinde cān cānān hayāliley mekān tŷtmuř
Kim eyler Eřrefā tefriķ o yārı yār-i gārıden

[70a]

G241

[Remel: Fā‘ ilātŷn/Fā‘ ilātŷn/Fā‘ ilātŷn/Fā‘ ilŷn]

- 1 Dil-berā aėyārdan hi iħticāb itmeñ niŷn
Bende-i řermendeñe ref‘ -i niķāb itmeñ niŷn
- 2 Nā-kes ŷ bı-gāneden seyr-i cemālĩñ řaķlamañ
‘ Aşık-ı āvāreñi sır-i řevāb itmeñ niŷn
- 3 Dergeh-i iclālĩne herkes ider ‘ arz-ı merām
Biñ tekāpŷ eylesem bir feth-i bāb itmeñ niŷn
- 4 řāhidān řādān olur řevķ-i cemālĩñ gŷstereñ
Sā’ il-i iħsānıñım ben bir cevāb itmeñ niŷn
- 5 Mařhar-ı ecr-i cezıl eyleñ raķıbi bendeñi
Luřf idŷp hŷsnŷñ temāřāla muřāb itmeñ niŷn
- 6 Olmayanlar pāyiñe lāyık ider ta‘ mır dilān
‘ Aşık-ı bımārıñı sen kām-yāb itmeñ niŷn
- 7 oķ zamāndır ağlarım raħm itmeñ Eşref hālime
Hāķķ’dan havf eyleyŷp ķuldan hicāb itmeñ niŷn

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Cüdā kıldı felek bu ben gedāyı nev-nihālimden
O rütbe bahş olunmaz āh hāl-i pür-melālimden
- 2 Beni müstağrağ-ı deryā-yı firğat eyledi gerdün
Ayırdı Ya' kub-āsā cebhesi Yūsuf-mişālimden
- 3 Temāşā-yı cemāl ü ülfetin çok gördi bu zāra
Atup semt-i dil-ārādan uşandırdı ' avālimden
- 4 Yüzin görmeklige bir günde bir kez kâni' olmazken
Esir-i hasretim çok vaqtdir ol rüyı alımdan
- 5 Düşelden nār-ı ' aşğa hicr ile pervāne-veş şimdi
Ne pervā yansa ' ālem ser-te-ser hem tutsa bālimden
- 6 Olupdur sūziş-i āhımla güller kıp kızıl āteş
Gürizān oldu bülbüller daği bu infi' ālimden
- 7 Virir yanğın şol eski mā-cerālar keşt-i-i qalbe
Gelüp giçdikce sulţānım güzergāh-ı hayālimden
- 8 Lisān-ı kâle gelmez derdim efzün ' aşğdan Eşref
Amān tecdīd-i derd itme beni koy şorma hālinden

[70b]

M3

Müstezād-ı Muşanna' a

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Āvāreligim ol yüzi gül dilber-i terden
Sevdim daği nerden / ki ne hikmet bire birden

- 2 Aldı' aqlımı⁵¹⁶ serden / ki o mestāne nigāhı
Hem çeşm-i siyāhı / daği nır itdi sekrden
- 3 Tā urdı cigerden / o ciger-kūşe-i zībā
Bā şūriş ü tībā / vü tecāhülle nazardan
- 4 Korkmam ne zarardan / bulalı yār ile kārı
Terk eyledim 'ārı / düşeli 'aşka beterden
- 5 Eyvāh ol eşerden / severim şūh-ı cihānı
Ol rūh-ı revānı / göricek böyle gülerden
- 6 Dil giçdi nelerden / bulalı sen güli ey hūb
Şāhinşeh-i maḥbūb / beni tırd eyleme derden
- 7 Kork āh-ı seḥerden / iderim nāle vü āhı
Şor Eşref'i gāhī / vü ḥalāş eyle kederden
Gitmez o bu yirden

G243

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Āh kim çekmedeyim derd-i firāk u elemin
Hākim-i ḥükm-i kader böyle mi çalmış kalemim
- 2 Dem-be-dem bağrımı büryān ider ālām u keder
Mey-i ḥamrā gibi taḫtīr iderek dīde demin
- 3 Tākatim kalmadı eyvāh zehirler yutdum
Ben uşandım çekemem gayrı sipihriñ sitemin
- 4 Vaqt-i vüs' atde refāhiyyet-i ḥarciñ cānım
Öyle dıyık ḥāle ki düşdüm çekerim biñ nedemin

⁵¹⁶ Aldı' aqlımı: Aldı ' aqlımı

- 5 Bir taraftan da gelüp nefsi deni fürce bulup
Gamla setr eylemek ister baña Hakk'ın ni' amın
- 6 Eşrefâ Hazret-i Rezzâk seni de'yer⁵¹⁷ ezrâk
Gözün aç 'âlem açarlar aña hep dest ü femin

G244

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün]

- 1 Zâhidâ mes'ele-i 'aşkı şor erbâbından
Bulamazsın aña yol medrese ebvâbından
- 2 Ehl-i 'aşka hele koy ta' nı vü bağlan andan
Tâ' atin şanma hayırdır olarıñ h'âbından
- [71a] Süziş-i sine dem-i didedir el-hakk maşşud
Söylenen loğma-i büryân ü mey-i nâbından
- 3 Bunda tensib görülen nisbet-i ünsiyyetdir
Kimse şormaz kişiniñ aşl u yâ ensâbından
- 4 Faşl-ı 'aşkıñ bu durur aşl-ı esâsı evvel
Mâ-sivâyı ço çevir vechiñi her bâbından
- 5 'Ârif esbâb-ı hulûşla bulunur ey sâlik
Farq olunmaz o bu şüretdeki eşvâbından
- 6 Şimdilik pîr-i tarîkiñ bize öz pendî budur
Gemiñi kırtaragör dünye vü çirkâbından
- 7 Bu kadar söyleyebildik yine öz kendimize
Haddimiz yoksa da 'aşkıñ buçuğ adâbından
- 8 Eşrefâ var yüri 'âşıklara ol yâr u qarîn
Bellüdür her kişi dirler begim aşhâbından

⁵¹⁷ de'yer: de eyler

G245

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fe^ˆ ilātün/Fe^ˆ ilātün/Fe^ˆ ilün]

- 1 Korkarım tā o kadar ˆ aşrımın insānından
Besmeyle giçer oldum çoğunuñ yanından
- 2 Şimdi şeytān-ı beşer gāyet eşer bil ey dil
ˆ Ālemiñ dīv ü perī cinn ile şeytānından
- 3 Ehl-i sūkuñ hele inşāfa mesūk işleri yok
Hiç bulunmaz ki helāl mālı deger ƙanından
- 4 Vaşf u nāmında mürüvvetlü dinen a^ˆ yāniñ
Şerleri uğramasun giçdim o ihsānından
- 5 Zurefādır dinilen ba^ˆ z-ı zulüm-pişeleriñ
Her hışāl-i bedi var vefret-i tuğyānından
- 6 Niçe var muzhek ü müfsid ü mizāh-gūlar kim
Mā-^ˆ adā cümle bilir dīn ile imānından
- 7 İşte az az bulunur ehl-i mekārim merdān
Hıfz ide Hāzret-i Hāƙƙ anları aƙrānından
- 8 Eşrefā hāline baƙdıƙca cihāniñ böyle
ˆ Acebā ādem uƙanmaz mıdır öz cānından

[71b] Harfü'l-Vāv

G246

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 ˆ Ār [u] vārım gāret itdi şīme-i ezƙār-ı hū
[Rūzigār-veş]⁵¹⁸ aldı gitdi kār-ı hū efkār-ı hū

⁵¹⁸ Divanda bu kısım eksiktir.

- 2 Hû olaldan hādî-i rāhım hevālardan giçüp
Hep hebā oldı cihān ‘aynımda el-āvār hû
- 3 Hû hemî ƙalbim tesellî eyleyelden derd ile
Derdimi dermāna virmem isterim ekdār hû
- 4 Hû cemî‘-i ‘ālemi bir zerre virmez ‘aynıma
‘Ayn-ı a‘yān-ı ‘ayān oldı baña āşār-ı hû
- 5 Hû hevāsına düşelden cümle ‘ālem ser-te-ser
Hep görünür bu ħabāb-ı ğarĳa-i envār-ı hû
- 6 Hû ħaĳıĳat müncelî her şeyde māhiyyet odur
Ger ki māhî görmek isterseñ yem-i esrār hû
- 7 Hû durur zāhir ki ƙaldır perdeyi lā-raybe fih
*Naĳnu naĳkümü bi’z-zevāhir*⁵¹⁹ yā nedir ezhār-ı hû
- 8 Hû ki yā hû her zi-şun‘ eş ħikmeteş endiş kon⁵²⁰
Çünkü her ān kār-ı ‘ārif nazra-i dīdār-ı hû⁵²¹
- 9 Hû didim girdim bu meydān içre ben de Eşrefā
Tā ki zıkr ü fikrim oldı dem-be-dem tekrār-ı hû

G247

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fa‘ lün]

- 1 Nezd-i men cān u cihān yek sū vü cānān yek sū⁵²²
Men ferāĳat ne-konem z’ān meh-i Ken‘ ān yek sū⁵²³
- 2 Ne-şevved ğayr-ı tu-rā ey dūr-i yektā mānend⁵²⁴
Zāt-ı vālā-güheret yek sū vü ħübān yek sū⁵²⁵

⁵¹⁹ “نحن نحكم بالظواهر” Şevkânî, *el-fevâidü’l-mecmûa fi’l-ehâdisi’l-mevzûa*, Beyrut, 1407, s. 200.

⁵²⁰ Hû ki yâ Hû! Yarattıklarının/Sun‘ ettiklerinin her birinin hikmetini düşün!

⁵²¹ Çünkü her an ârifin işi onun dīdârına bakmaktır.

⁵²² Fikrimce can ve âlem bir tarafa; sevgili bir tarafa.

⁵²³ Ben ondan vazgeçmem, (elbette) Kenan ülkesinin ay’ı (Yusuf) bir tarafa.

- 3 Mā nigāhī ne-konīm ez-tu be-sū-yı dīger⁵²⁶
Tu zi-men naẓra me-kon ey gül-i ḥandān yek sū⁵²⁷
- 4 Ḥabbe-zā der-ferahīm reşk-i felek-rā bāşed⁵²⁸
Bezm-i mā cām-ı çünān yek sū civānān yek sū⁵²⁹
- 5 Zāhidā ger tu be-ḥāhī zi-ğam āzāde koni⁵³⁰
Be-nişīn der-çemenī bā gül-i rüyān yek sū⁵³¹
- 6 Der-gülistān-ı hüner ğayr-ı besāneş ne-şevd⁵³²
Eşref-i tiğ-zebān yek sū vü ğayrān yek sū⁵³³

[72a]

G248

[Muzârî: Mef^ç ülü/Fā^ç ilātü/Mefā^ç ilü/Fā^ç ilün]

- 1 Tenhā gelince şūḥ-ı sitemkāra rü-be-rü
Teblerze aldı hem teni hem cānı mū-be-mū
- 2 Gül büyin ehl-i ğaflet āncā ki bū şanır
Ḳadrin görürdi gelsedi dil-dāra bū-be-bū
- 3 Bulmaz mişāl-i zerreçe hīç infirāḥ dil
Seyr itse bāğı sensizin ey māh sū-be-sū
- 4 La^ç liñ zülālin eyle kim iḥsān-ı teşne-dil
Ḳanmaz gezerse ^çālem-i ^çummānı cū-be-cū
- 5 Tanẓīr-i penc beyt-i nev-īcād-ı ṭab^ç ıma
Eşref mişāl-i rind-i suḥen-ğū be-ğū be-ğū

⁵²⁴ Senden gayrı bu kıymette, benzersiz bir inci yoktur.

⁵²⁵ Senin kıymetli bir cevher gibi zatın bir tarafa; diğerk bütün güzeller bir tarafa

⁵²⁶ Senden özge tarafa bizim bakışımız değımez.

⁵²⁷ Sen de benden başkasına bakma, ey mesrur gül! (Elbette) senin yerin ayrı!

⁵²⁸ Ne güzel! Bir tek mutluluğumu felek kıskanır oldu.

⁵²⁹ Meclisimizde böyle kadehler bir tarafa; tazeler bir tarafa.

⁵³⁰ Ey zahit! Eğer gamdan kurtulmak istersen,

⁵³¹ Otur yeşillikte, o gül yüzlüler ki kıymette bir tarafa.

⁵³² Hünerin çiçek bahçesinde senden gayrısına lüzum yok!

⁵³³ Sivri dilli Eşref bir tarafa, diğerkleri bir tarafa!

[Hecez: Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün/Fe^ˆ ülün]

- 1 Ṭarāvet-baḥş olup her sū-be-sū cū
Yine gūlzāra gelmiş āb-rū cū
- 2 Şular yāriñ kudūmı için riyāzı⁵³⁴
Ḳalur mı eski kārından geri cū
- 3 Taḥarrī mi ideñ tār-ı vefāyı
Ṭararsın zūlf-i yāri mū-be-mū cū
- 4 Olup sengiyle hem-ser ḥāke yeksān
Arar bir dil-rubā āşüfte-ḥū cū
- 5 Meger bir kerre görmüş gūlsitānda
İder ol serv-i nāzı cūstucū cū
- 6 Çeküp de sāğar-ı ebr-i bahārı
ˆ Aceb ser-mestdir eyler gūluv cū
- 7 Ümīd-i ˆ aks-i ruḥsāriyla yāriñ
İder her ḥāk-i pāya ser-fürū cū
- 8 Şarāb-ı la^ˆ line dil-teşneyim pek
Beni sīr-āb kılmaz böyle şū cū
- 9 Saña yok iḥtiyācım zerre deñlü
Gözüm ḥūn-ābla memlū sebū cū
- 10 Mişāl-i cūy aḳar dil semt-i yāra
ˆ Aceb mi Eşref olsam ārzū cū

⁵³⁴ kudūmı için de bāğı

[72b]

Harfü'l-Hā

G250

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ey ki zıkr-i na' t-ı pākiñ mücib-i ' afv-ı günāh
İktifā-yı sünnetiñ müstevcib-i qurb-ı İlāh
- 2 İmtisāl-i emr-i ihşāl-i umūr-ı hayr iden
İnkıyād-ı hükmi her mekrūhdan cāy-ı penāh
- 3 Siretiñ ahsen tarīkidir şırāṭ-ı müstakim
Menzil-i fevz ü necāta şer' -i pākiñ şāh-rāh
- 4 Bir nazār kıldıñ aya hürşid-i nūr-efşān-ı feyz
Pārelendi pāyiñe düşdi semādan indi māh
- 5 Dostlarıñ menzilgeh-i zevk-efgeni dārü'n-na' im
Yirleri nār-ı caḥim a' dālarıñ ḥāli tebāh
- 6 Derdiñe ol bābdan eyle meded merhem taleb
Yoḥsa ḥāliñ Eşrefā eyvāhdır bī-iştibāh

G251⁵³⁵

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Göñül virdim yine bir şūḥ-ı dil-cū ḳaddi bālāya
Helāk-ı ḥasret-i didārı oldum baḳ temāşāya
- 2 Sevād-ı ḥāl-i rengin görüp ḥaddi ḥilālinde
Bıraḳdım fülk-i dil başdan ḳara deryā-yı sevdāya
- 3 Nihānī ḳapdı ' aḳl u fikrim ol şūḥ-ı cihān evvel
Cünün u āfet-i ' aşḳım bugün ṭallandı dünyāya

⁵³⁵ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 4 Dilim dil-berle vaqf-i ittiḥād olsun da ğam çekmem
Raķīb-i nā-sezāya irtikāb itmeme müdārāya
- 5 Mülākī oldum Eşref baña yārim iltifāt itdi
Yetişdim ol güne ḥamd olsun Allāh'ım Te'ālā'ya

G252

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün]

- 1 Baña ey ḥoca sen ol la'li şekerden söyle
Söyleme söyler iseñ tatlu ḥaberdan söyle
- 2 Ne idi yār ile dün baña baķup güldüğünüz
Açdığın baḥş ü maḥabbet nerelerden söyle
- 3 İtmedi nüşḥa vü efsünlarıñız 'aşķa eşer
Gitmedi şeyḥim o sevdā daḥi serden söyle
- 4 Yā kimiñ yıķdıñ evin sen yine ey ğamze-i yār
Cāna ḳaşdıñ gelişiñ liki ne yirden söyle
- 5 Söze uymaz güzelim lāf ile ilzām olmaz
Eşrefā dil-bere sen sīm ile zerden söyle

G253

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Gördüm görelî şem' -i şebistān arasında
Pervāneyim ol dil-bere dostān arasında
- 2 Ol gözleri āḥūya müşābih bulunur mı
Mestāne baķar böylece mestān arasında
- 3 Dünyāda bulunmaķda didim olsa da düşvār
Yoķ sencileyin Rüm 'Arabistān arasında

- 4 Hacetle bakarsın yürü gel kırmızı verdi
Ey ruhları gül gezme gülistân arasında
- 5 Şabr eyleyemez toğrısı ört dâneyle âdem
Bir ben görünür ʿ aynıma bostân arasında
- [73a] Biz mesʿ ele-i ʿ aşkı muḳaddem oḳumuşduḳ
Zâhid bizi gezdirmeye debistân arasında
- 7 Eşref beni âḫarlara beñzetme ki zîrâ⁵³⁶
Her söyledigim toğrısı⁵³⁷ destân arasında

G254

[Remel: Fâʿ ilâtün/Fâʿ ilâtün/Fâʿ ilâtün/Fâʿ ilün]

- 1 Şuʿ leverdir mihr-i ṭabʿ ım hüş çün gerdünuma
Kimseler ṭâḳat getürmez lafz-ı âteş-günuma
- 2 Heft deryâ ʿ azb olursa ger ʿ aceb mi zâhidâ
Düş olunca şür-ı mevc-â-mevc-i baḫr-i nūnuma
- 3 Târıma degme şaḳın ber-bâd olursun rûzigâr
Bâri ṭurma inhiḫâtî râhına efsūnuma
- 4 Mâşiyen depretme aḫcâr-ı sükūnum toğru giç
Ḥâksâr iken toḳunma gerdiş-i ṭâḫūnuma
- 5 Eşrefâ pür-nârım itmez rûzigârıñ zorı kâr
Râkib ol ḡamdan necât bul merkeb-i meşhūruma

⁵³⁶ beni aḡyâra kıyâs itme ki zîrâ

⁵³⁷ vâḳiʿ i

G255

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Hâşıl-ı 'ömrümi başdan başa virdim bâda
Bâde nüş eylemedim yâr ile bir tenhâda
- 2 Zâhidâ bâde-fürüş olduğum 'ayb itme beni
İtmedi ğamda rehâ sübhâ ile seccâde
- 3 Bağ şu efkârı üzen şüfiye ben baş gelemem
Bunca endîşe-i hâlle o ğasem ferdâda
- 4 Sâde-rûlar eşer-i 'aşkı derünümde bedîd
Bir dem andan n'ola sevdâlı süveydâ sâde
- 5 Cân meţâf-ı sipeh-i ğam olalı yol mı virir
Şâh-ı şâdî başa pâyîñ bu dil-i nâ-şâda
- 6 Biz de bî-gânelere yâr oluruz ğam degile
Âşinâ oldu ise yârimiz âhîr yâda
- 7 Eşrefâ reşk ile Ferhâd'a ta' accüb m'iderim⁵³⁸
Tağlar pârelenir başlayıcağ feryâda

G256⁵³⁹

[Muzârî: Mef' ülü/Fâ' ilâtü/Mefâ' ilü/Fâ' ilün]

- 1 Bî-gânelerle dil-berim âh nüş-ı bâdede
Bilmez bu hâle bir dağî derdim ziyâdede
- 2 Kûl eyledimdi ağdemi el-va' d eynedir
Var büse hağkım isterim ol rûy-ı sâdede

⁵³⁸ m'iderim: mi iderim

⁵³⁹ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 3 Şāfi dil ammā ū gibi her yana aḳsa da
Mā' il olur mı bilmem o sūy-ı murādede
- 4 Tuv' an ve kerhen olma mı ' uşşāḳ o māha bend
Menşūr-ı ḥüsni gün-be-gün zīrā küşādede
- 5 Hiç bir fısıldı sizmedi gūyā cihāndan
Fitne fesiyile gitdi de ' ālem fesādede
- 6 ' Arz eylesemdi ḥālimi şāyed iderdi raḥm
Kendim ḳuşūr-ı maḥkeme itdim ifādede
- 7 Eşref murādım üstine bir kerre dönmedi
Çarḥın nedir ki maḳşadı bu ben fütādede

[73b]

G257

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Āh rāst geldim yine bir cān-baḥş cānāneye
İltifāt itdi ne bişri ' āşīḳ-ı ferzāneye
- 2 Bir nezāket ile göstermiş iken vech-i besīm
İtdim ' arz-ı āşināyı ol gül-i ḥandāneye
- 3 Pāsuḥ-ı ' işve-nümālar başlayınca cünbişe
' Arz-ı nār-ı ḳalbi telmīḥ eyledim mestāneye
- 4 Münfehimidir ḥāl-i ḳālinden reviş-i⁵⁴⁰ nāzdan
Niyyet-i ta' mīr-i maẓnūn ḥātır-ı vīrāneye
- 5 Öyle bir şem' -i şebistān-ı cemāl ü ān kim
Zerre-i nūr-ı ruḥı yetmez mi biñ pervāneye
- 6 Verd-i ruḥsārın gelüp vird eylesün diñ ' andelib
Şāḥ-ı gülde çekmesün zaḥmet ḳurı efsāneye

⁵⁴⁰ reviş-i: reviş-i

- 7 Zülf-i Leylâsı be-her târında şad Mecnûn'ı var
Bir telin diñ bağlasun bu Eşref-i divâneye

G258

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün]

- 1 Yâre ' arz-ı emel itdim n'ola maḥremcesine
Biñ tekâpû-yı temennâ ile sersemcesine
- 2 Ruḥ-ı alına nişâr eylesem âh lâ' l-i femim
Rûy-ı verde dökülen jâle vü şeb-nemcesine
- 3 Derd ile nâle-künân olsa da ney diñle beni
Müte 'eşşir ola mı yâ def-i sînemcesine
- 4 Bûs-ı⁵⁴¹ çeşm-i siyehi kaşd ile ebrû'stüne⁵⁴² âh
Dökileydim bükileydim n'ola perçemcesine
- 5 Nakş olup tılsım-ı ḥâl ḥâlî degildir ğaybı
N'ola nûş eylesem ol câmda ben Cemcesine
- 6 Ben ki cevri ile boynum bükirim lâle gibi
Güler ol gül göricek çün gül-i ḥurremcesine
- 7 Zaḥm-ı müjgâni ciger göz göz idüpdür yâri
Ölürüm şarmaz isem sîneye merhemcesine
- 8 Eşrefâ haylice müşkil ki ḥayâl-i ḥâlî
Çıkması ḥâne-i dilden neyze-i ğamcasına

⁵⁴¹ Bûs-ı: Pûs-ı

⁵⁴² ebrû'stüne: ebrû üstüne

[Hecez: Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün]

- 1 Hırām itmez çemende serv-i nāzım iftiḥār üzre
Düşürmez sāye-i luḫfın bu günler ḥāksār üzre
- 2 Kudüm-1 iltifāt-1 yāre mazḥar olmadım gitdi
ˆAzāb-1 nār çekmekde derūnum intizār üzre
- 3 Bu gūnā ma^ˆ zeret dūçār-1 hicr ü ḥasret olmazdım
Gözetmez gālibā ben zārı eski i^ˆ tibār üzre
- 4 Ğubār-1 dār [u] bār-1 ḥāḫırırñ tecvīzin itmezken
Neden ey naḥl-i nāz-efken olursın iğbirār üzre
- 5 Teḥāṣī eyler āteşlenmeden merdān-1 rūşen-dil
Döner mi ˆandelīb-i ḥoş-nevā fikr eyle nār üzre
- 6 Kulūbuñ ḳabz u bastı ḫālidir ma^ˆ zūr ḫut cürmüm
Olur mı ādem inşāf eyle her dem ber-ḳarār üzre
- 7 Niyāz u zār iderken Eşref evḳātım güzār itdi
Açıl hey gonca-i kāmım hezārıñ i^ˆ tizār üzre

[74a]

M4

[Hecez: Mef^ˆ ülü/Mefā^ˆ ilü/Mefā^ˆ ilü/Fe^ˆ ülün–Mef^ˆ ülü/Fe^ˆ ülün]

- 1 Tāḳat mi ḳalır böyle edā böyle cefāya
Meyl eyle kifāye
Kārıñda ˆaceb cevr-i sitemdir ser-māye
Niyyetle vefāya

⁵⁴³ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

Ġazel-i Rengīn⁵⁴⁵

G260

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Görünce ' anberīn ḥālī evel ruḥsār-ı yār üzre
Kıyās itdim ḳonulmuş ' üd u ' anber vech-i nār üzre
- 2 Kudūm-ı nev-bahār-ı yārdan gūyā ḥaberlenmiş
Döşenmiş ser-be-ser ezhār deşt ü kühsār üzre
- 3 Ser-āgāz itdi āh u zāra gülzār içre bülbüller
Benim de düşdi göñlüm gūş idüp ol gül-' ızār üzre
- 4 Hased ol rinde kim tenhā çekilmiş bezm-i ' ālemde
Yanında dil-ber ü mīnā oturmuş sebzezār üzre
- 5 Kenār-ı āba varma ġarḳa-i tūfān olur dünyā
Mededler düşmesin ' aks-i cemālīñ cūybār üzre
- 6 Lisān ü ḥāme göñlüm ḥāletīn ta' bīrden ' āciz
Yeter ra' nā ġazeller söylediñ Eşref nigār üzre

G261

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Bize cümle lezā'ızden elezz in' ām-ı cān ḳahve
Femiñ cāmını işrāba olur elbet nişān ḳahve
- 2 Siyāh-ı çeşmini imā ider yāriñ zārīfāne
Ki ḥāl-i Hindū'ya beñzer remād-ı nūr-feşān ḳahve
- 3 Beyāz-ı fīncānı teşbīh olunur cismine yāriñ
Ruḥa āyīne olmuş zarf-ı gül-reng-i zī-şān ḳahve

⁵⁴⁵ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 4 Kılar ʿ uşşāķına işrāb ier kendi edībāne
Zihī sākī sehāvet kim pür eyler meclisān ķahve
- 5 Didim ime amān kim rū-siyeh ķahve siyāh eyler
Baña rağmen tebessümle ider ol der-dehān ķahve
- 6 Duğānı şürb iderdim dimedem bildim murādını
Ricāle pek yakındır eyliyor şürb-i duğān ķahve
- 7 Şarāb-ı laʿ l-i nābın zāhiren iʿ tādā ʿ ār eyler
İder biʿl-vāsıta fincānla ihsān nihān ķahve
- 8 Alup şevķle ierdim mā-i hayvān-veş anı zirā
Ki sīb-i ğabğabın taşvirin itmişdir ʿ ayān ķahve
- 9 Ne mümkin Cennet-i ʿ adne duğūlüm bil eyā şūfī
Şu resme nāz ile virmezse ol hūr-i cinān ķahve
- [74b] Ararken Eşrefā niʿ met nedir bildim bi-ħamdiʿllāh
Cihānda nāzenin ile yiyüp imekde nān ķahve

G262

[Hecez: Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün]

- 1 Nigāh-ı şīve-i cān-kāhdan gimez o bir dāne
Aña nisyan gelmez pek muħāfiz ʿ ahd ü peymāna
- 2 Niün bāğ-ı ümīd-i nev-nihāli açmasun güller
Beşāsetle nigāh itmiş bugün müştāķa cānāne
- 3 Anıñ yek nazra-i luṭfi nazīri olamaz ʿ ālem
Açılsa lāle-i sünbül muķābil verd-i ħandāna
- 4 Temāşā-yı cinān-ı ħüsni bāʿiş ʿ ömri taṭvīle
Nie tezyīd-i ʿ ömr itmez nazar bu ħüsn ile āna

- 5 Degil h amr n h um r  bezm-i mi s k-ı ma abbetde
Beni sekr n iden peym nla i digim o peym ne
- 6 Beni zenc r-i zülfe bend idüp d v n-ı   a kında
Eliyle   aklım almış şimdi dir Eşref ne d v ne

G263⁵⁴⁶

[Hecez: Mef  ilün/Mef  ilün/Mef  ilün/Mef  ilün]

- 1 Başında  u u n al fes ol siyeh top k k l üstinde
A ılmı  bir kıızıl g l g yiy  mor sünbül üstinde
- 2   İz rında   araç kim ka re ka re inti ar itmiş
Ya la l üstinde dürr-d ne ya  eb-nemdir g l üstinde
- 3 Müzeyyen h al-i Hind larla yir yir gerden-i küfür
 eker p l dedir kim ri te olmuş f lf l üstinde
- 4 D  bost n-ı müdevver s ne-i sim nde g y 
H b b-ı b de-i gül-g ndur c m-ı m l üstinde
- 5 U urmu  mur -ı   aqlın herkes ol serv-i ser-efr za
Meger bir na l-i g ld r kim birikmiş bülbül üstinde
- 6 Ben Eşref h ydar-ı kerr r yım meyd n-ı ma  n n n 
Elimde z 'l-fi arım h me ta 'ım düldül üstinde

G264

[Remel: F  il t n/F  il t n/F  il t n/F  ilün]

- 1   Aql u fikrim elde v rım aldı ol z ll m  eh
R y-ı gül-b y  henüz olmuşdur on d rdinde meh
- 2 Na  -ı p yine d   p vech-i m n rin özledim
T  h z r-ı p kine  kr ola iri irdi reh

⁵⁴⁶ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 3 Hāk-i pāyinde varup aḥvālīmi ʿ arz eyledim
Gāh ricā idüp gāh istirḥām ibrām eyle geh
- 4 Maṭlabın bir vech ile çevgān-ı ʿ aḳla almadım
Gāh ider vaḳti degildir gāhī dir kim ḳanı deh
- 5 Gelmedi bir dürlü imlāya o mest-i nāz ebed
ʿ Āḳıbet baṣdan ʿ āḳıbet iḥsān idüp de pula seh
- 6 ʿ Aṭş-ı nār-ı ʿ aṣḳ ile ol māha her dā'im dirim
Eṣrefī dil-teṣne est ez-cām-ı ğabğab āb be-deh⁵⁴⁷

G265

[Remel: Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilün]

- 1 Fitne-i devrān olan dārāyı gördüm ben yine
Ol hilāl-ebrūy-ı meh-pārāyı gördüm ben yine
- 2 Vesmelendirmiş ʿ aceb ebrūların ğisūların
Dīdesi āhū-yı ḥūn-ḥ̄ārāyı gördüm ben yine
- 3 Ruḥların gül-gūn ile gül gūne gül-gūn eylemiş
Zülfi hem-çün ʿ anber-i sārāyı gördüm ben yine
- [75a] Rūyını ḳırṫās-ı ābādīye temşil eyledim
Lebleri hem aḥmer-i ḥārāyı gördüm ben yine
- 5 Gördüm ol meh-rū nigāh-ı ʿ işve-bāz eyler gelir
Sīneme nev nev uran yarayı gördüm ben yine
- 6 Vaşlına vaşl ile Eṣref olmadır maḳşūdumuz
Mesken-i maṭlūbumı arayıgördüm ben yine

⁵⁴⁷ Eṣref'in gönlü kavruktur/güzel görmeye susamıştır; (Öyleyse) gerdanın kadehinden su ver ona!

G266

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Ne mümkün⁵⁴⁸ yārdan ayrılmak iken cān tende cān tende
Cefāya şabr idem derde iken ben bende ben bende
- 2 Elim çekmek ne mümkün dāmeninden şiveger yāriñ
Ne lāyık ola terk itmek çün ol gül ħande gül ħande
- 3 Nazar kılsañ münevver rüyına mecrūħ dile şāfi
Kilāmı def^ç ider tenden maraz her ħande her ħande
- 4 Niğāh itse teraħħüm eyleyüp müştākına bir dem
Dem alır neşter-i ħaşı kemān her yanda her yanda
- 5 Eger bir kez toħundursa ħarāb-ebdān-ı^ç uşşāħa
Tezelzülle ider iħyā māhir her fende her fende
- 6 Yine faşl-ı bahār oldu irişdi Eşref-i evħāt
Dil-i vīrān[ı] yap şeftālū vir turfanda turfanda

G267

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 O şūħ-ı mū-miyānım pek güzellenmekde gitdikce
Yaħup cānım civānım bī-bedellenmekde gitdikce
- 2 Meger bir la^ç li şīrīn kāküli leylāya bend oldum
Cünün u tepşe-i^ç aşqım mişillenmekde gitdikce
- 3 Riyāz-ı nāzdan bir ħonca-i ne'şküfteyim⁵⁴⁹ dirken
Kitāb-ı ħaṭṭ u ħāli ħalka bellenmekde gitdikce

⁵⁴⁸ Ne mümkün, silinmiştir.

⁵⁴⁹ ne'şküfte: ne şiküfte

- 4 Görünce küşeden müştāk iken dilde haberlenmiş
O şūḡ-ı nev-resiñ ʿ aşkı temellenmekde gitdikce
- 5 Mey ü maḥbūba meylim ġālibā Eşref işitmişler
Dimişler dostlar dīvāne dillenmekde gitdikce

Kş2⁵⁵⁰

[11’li hece ölçüsü]

- 1 Bir dilber-i dil-dār / āhū-yı ġaddār
Yağdı beni nāra / var mı bir çāre
Bir āfet-i sehḡār / cādū-yı mekkār
Ṭağdı beni dāra / var mı bir çāre
- 2 Bir ruḡları gül-ter / cebhesi enver
Ol kākūli ʿ anber / lebleri aḡmer
Şübhe mi vardır her / kārđan eyler
ʿ Āķıbet āvāre / var mı bir çāre
- 3 Āfet-i dil-ġāret / reşk-i zārāfet
Ķāmeti kıyāmet / Ḥaķķ’a emānet
Yağmada her sāʿ at / ķoydı nihāyet
Cān u dili zāra / var mı bir çāre
- 4 Şūḡ-ı cihān-bendim / cān-pesendim
Ben de saña yandım / pekçe begendim
ʿ Aşķıña efgendim / nāziñ efendim
Çāresini ara / var mı bir çāre
- 5 Olduñ ise māʿil / Eşref-i bī-dil
Yāri tefekkür ķıl / kendiñi yoķ bil⁵⁵¹
Cümlesin el-ḡāşıl / vāriñiñ ey dil
Virmem ki yāre / var mı bir çāre

⁵⁵⁰ Bu koşma der-kenarda yazılmıştır.

⁵⁵¹ Derde taḡammül ķıl / çāresi müşkil

G268⁵⁵²

[Münserih: Müstef' ilün/Fe' ülün/Müstef' ilün/Fe' ülün]

- 1 Mihr-i cemāliñ ey mäh / hiç irmesün zevāle
Biñ kerre mā-şa'a'llāh / 'aşk olsun o kemāle
- 2 Ol hüsñ ü ān u tābiş / ebrūda ol küşāyiş
İtmiş derūnı h'āhiş / dem-beste hātı u hāle
- 3 Ruhsārı verd-i aħmer / sünbülleri mu' aṭṭar
Lebler ki la' le beñzer / dendāneler le 'āle
- 4 Nīm-i nigāh-ı nāzı / gösterdi bāşka rāzı
Güş eylemez niyāzı / hayretdeyim bu hāle
- 5 Bir kez düşerse fırsat / çokdur gönülde niyyet
Oldum da şevk ü dehşet / tākāt vire su 'āle
- 6 Ber-mukteżā-yı meşreb / yār olsa baht ü kevkeb
Şarsam o mähı her şeb / Eşref mişāl-i hāle

[75b] Harfü'l-Yā

G269

[Hecez: Mef' ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün]

- 1 Āşüfte gönül kākül-i dil-dāra şarıldı
Deryāya düşüp şanki varup māra şarıldı
- 2 Dīvāne dilim hābl-i metīn tutdı tūtalım
Gīsū-yı dil-ārādaki bir tāra şarıldı

⁵⁵² Bu gazel varak 75b, der-kenarda yazılmıştır.

- 3 ‘Ankâ-yı revân⁵⁵³ dâne-i hâline tama‘ la
 Halatla zülf-i sitemkâra şarıldı
- 4 Şem‘ -i ruḥ-ı şeb-tâbı hevâsıyla açup per
 Pervâne gönül vardı da ol nâra şarıldı
- 5 Endîşe-i ferdâ⁵⁵⁴ ile aḡyârı unutdı
 Eşref ne zaman yârine yalvara şarıldı

[76a]

G270

[Remel: Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün]

- 1 Çünkü *kerremnâ benî âdem*⁵⁵⁵ didi Hâkḡ ey aḡî
 Berr-i tende baḡr-i dilde ḡikmete baḡ ey aḡî
- 2 Şöyle ‘uryân oluban şal baḡr-i ‘aşḡa kendiñi
 Sâlik-i meslek ḡaḡ evvel sende muḡlak ey aḡî
- 3 Rûz-ı maḡşer nefsine olur muḡayyed her kişi
*Rabbiñi bil*⁵⁵⁶ eyle ilticâ-yı bi’l-ḡaḡḡ ey aḡî
- 4 ḡubb-i dünyâ râsıdır cümle ḡaḡî’atıñ bilüp
 Terk-i dünyâ ehline ol sen de mülḡıḡ ey aḡî
- 5 İt tamâmet ehl-i dünyâ ile ‘uḡbâdan güzer
 Nûr-ı Raḡmân ola dilde Eşref eşraḡ ey aḡî

⁵⁵³ ‘Anḡâyi-i cân

⁵⁵⁴ yarın

⁵⁵⁵ İsrâ Suresi, 17/70: “Biz, hakikaten insanoḡlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoḡundan cidden üstün kıldık.”

⁵⁵⁶ “من عرف نفسه فقد عرف ربه” Ali el-Kârî, *el-Esrârü ’l-merfûa fi ’l-ahbâri ’l-mevzûa*, Beyrut, 1971, s. 351.

G271

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Niçün hānde nigāh itmez o cānānım gücenmiş mi
Benim ol şāh-ı hūbānım 'aceb cānım gücenmiş mi
- 2 Nedendir rūy-ı meh-tābın ider ihfā nigāhımdan
Ġumūmı bu baña tesliṭ ider hānım gücenmiş mi
- 3 Münevver cebhesin gördüm nihān itdi hemen der-hāl
Murādım bilmedim ol hūb-ı hāndānım gücenmiş mi
- 4 Temāşā eylesem bir dem nigāh-ı iltifāt itse
Yāhūd āgāh kılsa virse fermānım gücenmiş mi
- 5 Ṭabībā derd-i 'aşka kıl devā luṭfuñ ile dirsem
Ne virir bir cevābını ne dermānım gücenmiş mi
- 6 Bu nārīñ remzi gamz-i vuşlat-ı cānānedir cānā
Uşanmış mı bı Eşref' den o sulṭānım gücenmiş mi

G272

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Bildim ol yār / ile ülfet /olacaktır / ğayrı
Dilde dil-dār / bile şoḥbet / kalacaktır / ğayrı
- 2 'Aşka hānde nigāhıyla yüzün göstererek
Çünkü bīmār / dile şefkat / kılacaktır / ğayrı
- 3 Niçe demler ki giçüp gitdi ki nāzın çekerek
Giçdi āh zār / ile firkat / n'olacaktır / ğayrı
- 4 Dem-be-dem āteş-i 'aşkıñ dil-i sūzānı yaqar
Anı tīmār / kıla şihhat / alacaktır / ğayrı

[76b] Oldı ʿulvī ki ʿalevlendi bu bağırdaki nār
Dilde enhār / nīle ʿiffet / şalacağdır / ğayrı

6 İnşā ʾaʿllāh hemān Eşref ola raqqās-ı sürür
Ġayrı efkār / sile vuşlat / bulacağdır / ğayrı

M5

[Hecez: Mef ʿülü/Mefā ʿilü/Mefā ʿilü/Fe ʿülün–Mef ʿülü/Fe ʿülün]

- 1 Bir nazra ile cānımı yağdı dili aldı
Çok derdlere şaldı
Dil zülf-i semen-būlarına aşılı ğaldı
Çevgānına çaldı
- 2 Müştāğına şiveyle edā eyler o dil-ber
Ol ruğları gül-ter
Dil mülki olur yağma çün ol māh-rū geldi
Ġudüm kösi çaldı
- 3 Ger itse tekellüm tōkilür dürr-i şadefkār
Mağv ide şad efkār
ʿAşğıyla mağabbet ki gönül şehrine daldı
Hep vārımı aldı
- 4 Bir nāz ile ol āhū-çeşm ğaldı nigāhı
Çün uğradı rāhı
Her n'em ki var ise anı hep cümle ol aldı
Ġayrıya ne ğaldı
- 5 Ol gül-deheniñ yolına ğıy māl ü menāle
İt her demi nāle
Tir müjgānına çünki kemān ğaşını çaldı
Pes bağırımı deldi

- 6 Çün cismi tebeyyüzde şelec nermde penbe
Çekse bizi cenbe
Ol şüh-ı hırāmān ki tebessüm ile geldi
Hep ʿ aqlımı aldı
- 7 Her dem ki olup gelse ğamiñ ʿ askeri şaf şaf
Bend itmege Eşref
Gir dāmeni altına ki sāye saña şaldı
Senden seni aldı

[77a] G273

[Hecez: Meʿ ūlü/Mefāʿ ilün/Meʿ ūlü/Mefāʿ ilün]

- 1 Ol dil-ber-i dil-dāra / ʿ arz eyleyelim hāli
Eyle diyelim çāre / ey mihr-i vefā fāli
- 2 Dermān idegör derde / oldum ser-i efsurde
Ey nev-gül-i ruhsāra / kıl eyleme koy kālī
- 3 Müştāk-ı vişālīñ dil / bu remzi daği sen bil
Firkat yaquban nāra / nesı itdi māh ü sāli
- 4 Ey dīdesi fettānım / ey şiveger mestānım
Ey kaşları ğaddāre / ey dişleri le ʿālī
- 5 Hüsnuñi pesend idüp / zülfüñi kemend idüp
Tağma bu beni dāra / koyma yirimi hālī
- 6 Gel baña vişālīñ vir / çün hūş-ı hisālīñdir
Kalbim komağıl zāra / kaldır ruhuñda hālī
- 7 Eşref besi hāmūş ol / sen hātırası hūş ol
Bağlandıra gör yāre / bir ʿ id-i vişāl āli

G274

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Bir perūnuñ cāygāh itdi dilim nīm ḥandesī
‘Aql u hūşum zūlfūnuñ oldı ser-i efkendesī
- 2 Kūşe-i çeşmiyle baqdıqca yaqar cānım meded
Bu edālar ‘āqıbet mecnūn ider dermendesi
- 3 Her qaçan seyr-i cemāline tūrursam muntazır
Ol tecāhülle tebessümle ider şermendesī
- 4 ‘Āşıqa gāh iltifāt itmez gehī talīf ider
Dil olur nāzıyla mürde luḫfuñuñ hem zendesi
- 5 Āh ider üftādeler çoqdur o Yūsuf-ḫal‘ ata
Ez-ḳadīm efgān-keşidir lākin Eşref bendesi

G275

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Şafḫa-i şoḫbetde ya māhir mi şandıñ sen seni
Şi‘ r ü nazm-ı pāk ile şāhir mi şandıñ sen seni
- 2 ‘Aynıña hiç almayup bī-gāne yāḫud āşınā
Tengnā-yı nazmda _____⁵⁵⁷ mi şandıñ sen seni
- 3 Nefḫa-i siḫr-āferīn-i ḫab‘ iña mağrūr olup
Bu edālarla n’ola sāḫir mi şandıñ sen seni
- [77b] Ṭāhiriyyet yoqdıgın bildiñ belī nā-çizde
Yā ḫāhāretlerle pek zāhir mi şandıñ sen seni
- 5 Aḫmedi-ḫilḳatsin ammā sīretiñ meşḳūkdur
Bu mizāḫ ile dilim ‘āmir mi şandıñ sen seni

⁵⁵⁷ Divanda bu kısım eksiktir.

- 6 Eşrefâ ‘ âlem bu ra‘ nâ baĥ hünerverler olur
Rûy-ı dünyâda hemân şâ‘ ir mi şandıñ sen seni

G276

[Remel: Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün]

- 1 Ĥamdü li’ llâh feth kıldı Ĥazret-i Ĥaĥĥ müşkili
Eyledi luţfiyla şād u ĥurremî ġamġin dili
- 2 Geldi bād-ı şādı şādāniyyetiñ oldu ĥarīb
‘Avn-i şavn-ı bā-cenāb-ı Ĥazret-i Rabbü’l-‘alī
- 3 İrdi hoş verd-i murāda vird-i şükr ü ĥamd ile
Şādīdir ĥoydı enin ü nāleyi cān bülbüli
- 4 Ĥāl erüp Ĥaĥĥ ĥālet-i *emmen yücübü’l-muĥtarā*⁵⁵⁸
*Yekşifu’-s-sūdan*⁵⁵⁹ zuhūra geldi hem remz-i celi
- 5 Ĥazret-i Feyyāz-ı Muţlaĥ Ĥādiyü’l-Ĥācāt’ dan
Ĥayrı yokdur bir ümīdgāh-ı penāhımız belī
- 6 Nāşır u şeffā‘ ımız Zāt-ı Ĥabīb-i Ekrem’i
Muĥtedāmızdır Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alī
- 7 Şad hezārān şükr ü ĥamd olsun ki şādān eyledi
Eşrefā Ĥaĥĥ eyleyüp şem‘-i murādım müncelī

⁵⁵⁸ Neml Suresi, 27/62: “Yahut kendisine dua ettiġi zaman zorda kalmışa cevap veren ve başa gelen kötülüġü kaldıran, sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah ile birlikte başka ilâh mı var!? Ne kadar az düşünöyorsunuz!”

⁵⁵⁹ Neml Suresi, 27/62: “Yahut kendisine dua ettiġi zaman zorda kalmışa cevap veren ve başa gelen kötülüġü kaldıran, sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah ile birlikte başka ilâh mı var!? Ne kadar az düşünöyorsunuz!”

G277

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Yār şādān eylediñ luḫfuñla dil-ğam-ḫāneyi
Var ol i' mār eylediñ bu bende-i vīrāneyi
- 2 Dām-ı zülfüñ eyleyüp pür-piç der-çāh-ı zekān
Murğ idim şayd eylediñ gösterdüp anda dāneyi
- 3 Şem' -i ruḫsārīñ tutuşdırsa ' aceb mi cānımı
' Ālemi ser-tā yaqar ancak degil pervāneyi
- 4 Kışsa-ḫ'ānā fāriğ ol Leylā vü Qays aḫvālını
Söyle rāh-ı ' aşqda ḫālim bırak efsāneyi
- 5 Tağda tursun kūh-ken gel bāğa göñlüñ bağlama
Böyle bir Şirīn-dehen göster baña cānāneyi
- [78a] Leşker-i kerr ü keder dilden gider gördükce āh
Seyf-i ebrūyı nigāh-ı dīde-i şāhāneyi
- 7 Siḫr-i cādū zülfüñe cānā hezārān āferīn
Bir kıl ile bağladıñ bu Eşref-i dīvāneyi

G278

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ruḫlarıñ cānā açılmış verd-i ra' nālar gibi
Üstine derler şaçılmış dürr-i yektālar gibi
- 2 Kilk-i kudret eylemiş vechiñ berāt-ı ḫüsn kim
Kaşlarıñ çekmiş ne zībā anda tuğrālar gibi

- 3 Gerden-i sīmīniñe beñler ziyā baḥş eylemiş⁵⁶⁰
‘Ālem-i bālādaki ‘aḳd-i şüreyyālar gibi
- 4 Şöyle ḥüsn ü ānı kim zātında şüret gösterir
Āh idersem çok mıdır gördükce şeydālar gibi
- 5 Eşrefā dil ma‘deninden dürr ü gevherler şaçar
Baḥr-i ṭab‘ım böyle mevc olduğca deryālar gibi

G279

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Niçe fikr eyleyelim rüz-ı firāk u ele mi
Şevke şād oldığım eyvāh ki bir gün ola mı
- 2 Ğayrı hengām-ı feraḥ giçdi de gelmez mi girü
Yā ki bir ān ü zamān hem çü be-evvel gele mi
- 3 Dem-be-dem ḥātır-ı vīrānımı meksür eyler
Fikr-i şādānī-i māzī ile bu ḥāl-i ğamı
- 4 Sākī-i devr-i felek ğayra virüp cām-ı şafā
Bize işrāb kılar dem-be-dem ekdār-ı semi
- 5 Rüy-ı zerde dökilür āh idicek ān-be-ān
Böyle altun varaḳ gibi begim dīde demi
- 6 Eşrefā şanma şarīr-i kalem aḡlar kāğıd
Derdimi yazmaḡa her vaḳt ki çalsam kalemı

G280

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilün]

- 1 Nāle efgānla pür itdimse de her rüz u şebi
Çāre-sāz olmadım açmaḳlıḡa ol ğonca lebi

⁵⁶⁰ ziyā baş olmada

- [78b] Yanmağa üstine döndümse de pervâne gibi
Beni vaşl itmedi ol âteş-i hüsnuñ lehebi
- 3 Niçe hasret-keş-i dîdâr ile bîmâr olayım
Komadı tākātımı firkatiniñ tīb-ı tebi
- 4 Āşinā iken ezel bezm-i maḥabbetde saña
Nedir ey yār bu bî-gāneligiñ yā sebebi
- 5 Rūze-i hicr ü cefā miḥneti el virdi meded
Vuşlatı ʿîdine ḳurbān olayım gelse şebi
- 6 Peserin bir gicelik virdi bize pîr-i muğān
Sāḳiyā sen de getir luṭf ile bint-i ʿinebi
- 7 Bezm-i rindāna gelüp ḥidmete bağlan zāhid
Feth-i ʿayn eyle bizim renge boyan olma ğabî
- 8 Ḳaldı gönlüm aşılı dārına bilmez didigin
Eşrefā zeyn ideli zülf ile yārim ğabebi

G281⁵⁶¹

[Remel: Fāʿ ilātün/Feʿ ilātün/Feʿ ilātün/Feʿ ilün]

- 1 Māʿilim bir mehe kim şūḥ-ı cihāndır nigeḥi
Niçe bir şūḥ-ı cihān fitne-i cāndır nigeḥi
- 2 Nigeḥinden tağılur ʿāleme sevdā-yı cünūn
Mūḳız-ı fitne-i ʿaşḳ u ḥelecāndır nigeḥi
- 3 Çeşm-i cellād-ı nigünsārına teslîm itmiş
Ḥançer-i rişte-keş-i ḥabl-i emāndır nigeḥi
- 4 Gözedüp kendiñi pek ğāfil urulma zinhār
Şaf-ı müjgānınıñ altında nihāndır nigeḥi

⁵⁶¹ Bu gazel der-kenarda yazılmıştır.

- 5 Her bakışda gözedir kaçdı derûn-ı cāna
Hüsn-i zībāsı gibi cilve-keşāndır⁵⁶² nigehe
- 6 Eşrefā bir nigehiyle beni mecnûn itdi
Cāmi‘ -i şīve vü ān hayli yamandır nigehe

G282

[Remel: Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilün]

- 1 Göricek nāzik edālar ile her-bār seni
Tağılur ‘ aql ile ‘ arım hele dil-dār seni
- 2 Yeter itdiñ baña sen cevır ü cefālar zālīm
Ġamz u iğvā iderek müfsid-i ğaddār seni
- 3 Yağa yırtup tıtıcağ dāmeniñi rüz-ı cezā
Kurtarırlar mı elimden ‘ aceb aġyār seni
- 4 İntikāmın dilerim sīnemi şad çāk itdiñ
Hağ huzūrında bulup ğamzesi hūn-h’ār seni
- 5 Gel şarıl boynuma dünyāda helālleş dil-ber
‘ Afv ü şafh eyleyeyim sen baña yalvar seni
- 6 Eşref-i ‘ aşıkıñı derd ile maġbūn itdiñ
Seni ey yār-i sitem-pīşe cefākār seni

G283

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 İrüp vaqt-i bahār-ı hüsn ü yārim gül-‘ izār oldı
Fiġān u nāleler itmekde ‘ uşşākı⁵⁶³ hezār oldı

⁵⁶² cezbe-resāndır

⁵⁶³ ‘ aşıklar

- 2 Perîşân kâkülün seyr itdiginden saçı sünbüller
Görünce la^ç l-i nâbın lâleler hep dâğ-dâr oldu
- [79a] Ne hâcet nergis-i şehlâya varken dîde-i mesti
Benefşe çek ayağın bâğdan haṭṭ âşikâr oldu
- 4 Girelden şahn-ı bâğa gelmez oldu gayrı reftâra
Hırâm-ı nâzı gördi serv-i ra^ç nâ şermsâr oldu
- 5 Bulunmaz lezzet-i güftâr-ı kand-âşârın^ç âlemde
Yanında dil-berim şehd ü şeker bî-i^ç tibâr oldu
- 6 Değişmez kalb ü câna sūḡ-ı istiğnâda dil-berler
Efendim bu sene bûse ne pekce iştiḥâr oldu
- 7 O şūḡ-ı^ç işvekârım Eşrefâ hemvâre var olsun
Bu nev-dîvânı tertîb itmege zîrâ medâr oldu

G284

[Hecez: Mefâ^ç ilün/Mefâ^ç ilün/Mefâ^ç ilün/Mefâ^ç ilün]

- 1 Niçün pîşân-ı dil-berde ol ebrû-yı siyâh egri
Olur^ç unvân-ı menşûr üzre her tuğrâ-yı şâh egri
- 2 Çıkar insân olan elbetde pervâ-yı taḥammûlden
Gelüp gitdikce bezme böyle ol âfet külâh egri
- 3 Haṭın noḡşân bilmek maḡz-ı taḡşîr-i başîretdir
Haṭâ-yı dîdeden âb içre mer^ç îdir giyâh egri
- 4 Çekersin derd-i hicrin râh-ı^ç aşḡda i^ç vicâcından
Yeter mi menzil-i maḡşûda olsa tîr-i âh egri
- 5 Görüp dil-berle germ-i irtibâṭım yan baḡar zâhid
Fi^ç âl-i merdûm-i kec-dil olur bî-iştibâh egri

- 6 ‘ Acebdir sözlerim taşdıķ idermiş zemmim eylerken
Baña hāsıd münāfıķ gāh dir ıoğrı ve gāh egri
- 7 Sözümdede istikāmet görmemiş hāsāda ıa‘ n itmem
Ne çāre Eşrefā söz ıoğrıdır ammā nigāh egri

G285

[Hecez: Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün]

- 1 Nigāh-ı luıfa mazhar olmadım hayli zamān oldu
Fırāķ u infi‘ āl-i yār ile hālim yaman oldu
- 2 Kılaldan zīb-i dükkān-ı derün ser-māye-i ‘ aşķın
ıağıtdım ‘ aķlımı sūd itmedim kārım ziyān oldu
- 3 Olurken mülzem-i kayd-ı ma‘ āş emr-i me‘ ād üzre
Sebeb cān u cihāndan ol dem ol şūh-ı cihān oldu
- [79b] Kādīmī āşınāya gösteriñ bī-gānelik varsa
Be-her cāyı seniñle mā-cerālar hep yalan oldu
- 5 Taħammül ketm-i rāz itdikce itdim ğayrı el virdi
İligme taķ didi itdikleriñ dendāna ķan oldu
- 6 Nihānī ‘ aķd-i ‘ ahd ü irtibāı-ı vaħdet evveller
ıābīb nisyāna girdi ğālibā gözden nihān oldu
- 7 Ezeller biñ tekāpūlarla Eşref şayd idüp gönlüm
Ne çāre şimdicek kār el-amān işler duman oldu

G286

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

- 1 Āh kim sevdim yine bir nev-civān-ı nev-resi
Nev-resim hūnī-kesm mestāne egdirmiş fesi

- 2 Nev-civān ammā edā-yı şīvede üstāddır
Derd-i ʿaşkı itdi pīr-i nā-tüvānī herkesi
- 3 Şu gibi ʿaşkı hūlūl itdi zemīn-i sīneye
Bāğ-ı dillerden süpürdi sürdi her hār u hāsı
- 4 Āh ey nāzik nihādım bir kezin tenhāda āh
Fırşatıñ bulsam şarılsam bāri olsa çāresi
- 5 Eşrefā derdim nigāhımdan bilir bilmezlenir
El-amān luṭf eyle şāhım yirdedir el arķası

G287

[Remel: Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün]

- 1 İhtiyārım elde yoķ maḳdūra virdim göñlümi
Yañılup bir āfet-i mağrūra virdim göñlümi
- 2 Kūyını cennet [bilüp] ʿaşkın şırāt-ı müstaķīm
Nār-ı hicrānıyla yandım hūra virdim göñlümi
- 3 Şanma kim göñlüm gözüm ʿālem temāşāsındadır
Bilmem ol aḫvālden bir nūra virdim göñlümi
- 4 ʿĀķıbet emniyye-i vaşl-ı yaķīnimdir benim
Zāhirā baķsañ umūr-ı dūra virdim göñlümi
- 5 Eşrefā ol dil-bere dil virmemek ḫaddim degil
Çünki ʿālem ser-te-ser mecyūra virdim göñlümi
- [80b] Der-Zıkr-i Baʿ z-ı Tevārīḫ-i Ğarībe ve Leṭā ʿıfī'l-Cārī Beyne'l-Eḫibbe⁵⁶⁴

⁵⁶⁴ Bazı Garip Tarihler ve Gostlar Arasında Dönen Latifeler Hakkında

[81b] Be-Nezd-i Qā'im-i Maqām Hüseyin Beg-rā Berā-yı Da' vetiyye Şenide vü İ' tã Şude⁵⁶⁵

G288

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Qalb-i vîrânı efendim luţf ile te'lîf buyur
Def' aten mecmû' a-i çālākımı taşnîf buyur
- 2 Şarf-ı vâlâ himmet-i bî-minneti erzân idüp
Ya' nî maḥzûniyyetim şādāniye taşrîf buyur
- 3 Ey ' uluvvü'l-himmetâ zât-ı veliyyü'n-ni' metâ
Himmet-i zâhirleri muzmerlere telif buyur
- 4 ' Afvîña mağrûr olup taşdı' e itdim ictisâr
Qul seniñ fermân seniñ taqrîr ü ger talîf buyur
- 5 Luţf idüp vîrân sarây-ı bendeñi teşrîf ile
Qalb-i mağmûmı bu gün ta' mîr kıl terdif buyur
- 6 Hâzret-i cûd u himemkârîleriniñdir ne reyb
Hâne-cây-ı bendeñi lâzım mıdır teklîf buyur
- 7 Şād u ihyâ eyle Eşref bendeñi min-ğayr-i ḥad
Çün qudümüñ geldi târiḫi begim teşrîf buyur (1275/m.1858-59)

İn Penç Ebyâteş Ber-Ṭarîḫ-i Luţfiyye Yekî-râ ez-Eḫibbe Gofte vü İ' tã Şude⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ Kaymakam Hüseyin Bey'in Huzurunda Kendisine Davetiye Hususu Haber Verildi ve Arz Edildi

⁵⁶⁶ Bu Beş Beyit Dostlarımızdan Birine Lutuf Tarikıyla Söylendi ve Verildi

[Hecez: Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün/Mefā^ˆ ilün]

- 1 Efendi ^ˆazm-i şahrā eyledi ibnü's-sebīl oldı
Reşīdi aldı bilmem kaçkı eṭrāfa raḥīl oldı
 - 2 O şoḥbetden bizi mehcūr u hem dūr itdi māni^ˆ ler
Velī sizden de ebrām u işāretler ḳalīl oldı
 - 3 Müvāfiḳ olsa da cānā refiḳiñ āh ü ḥayfā kim
Mübārek ^ˆandelīb-i ṭab^ˆ iña ḳarḡa delīl oldı
 - 4 Teferrücgāha gitdi fehmi idüp Fehmī Efendi kim
Cihān ser-sebz ü şād-āb oldı cennāta ^ˆadīl oldı
 - 5 Ne çāre Eşrefā ḳaldıñsa da tenhā vü tek bunda
Saña eglence de bu ḥazm-ı dil-cū-yı celīl oldı
- ve Mimmā Enşednāhü Mülāṭafeten li-Ba^ˆ zı'l-Aḥibbe⁵⁶⁷

Kt3

- 1 Ḥukimet bi-naḳlıki ilā-beytin min-du^ˆ āki⁵⁶⁸
Li-enne icābetu'd-du^ˆ ā'i yecibu hünā⁵⁶⁹
- [82a] Se-ye^ˆtī cebābirün li-naḳlı metā^ˆ uki⁵⁷⁰
Ve-lev lem-tecib enti bi'-ṭ-ṭav^ˆ i ve'r-rizā⁵⁷¹
- 3 Kuzyet bihā yā eḡānā *e-lem terā*⁵⁷²
Yekūnu'r-rizā^ˆ mine'r-raḥṭi bi'l-ḳazā⁵⁷³

⁵⁶⁷ Sevdiklerimizin bazıları için bir hoşluk olsun diye bu şiiri inşād ettik. (Vezin tespit edilememiştir.)

⁵⁶⁸ Seni bir dua cümlesiyle/beytiyle nakletmek bize farz oldu.

⁵⁶⁹ Zira duaya icabet etmek bize vacip oldu.

⁵⁷⁰ Günahlarım epey çok senin varlığını anlatmak yüzünden.

⁵⁷¹ Sen bunu kabul etmesen de itaatle rızayla.

⁵⁷² Onun yüzünden başımıza neler geldi ey kardeşler! Görmez misiniz?

⁵⁷³ (Yine de malumdur ki) Topluluk, kazaya rıza gösterir.

ve Hāzā Mā Erselnāhü li-Ba' zi'l-Ahyāri'l-Aḥibbe li-Ecli'd-Da' veti'l-İftāriyye⁵⁷⁴

N4

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Efendī ḳurra ' ayney men de' āküm fī-mülākātüm⁵⁷⁵
Ve naḥnu'l-yevme ned' ūküm le-ḳad nercū icābetküm⁵⁷⁶
- 2 Fe-nelnā hāzihi'l-efḍāle ve'c' alnā bi-afḍālin⁵⁷⁷
Ke-men ḳad kāne mesrūran bi-teşrīfi sa' ādetküm⁵⁷⁸
- 3 Ve ferriḥ Eşrefen bi'l-maḳdemeyküm leylenā hāzā⁵⁷⁹
Ve ḳad ci'nā li-hāze'l-ecli mevlānā ziyāretküm⁵⁸⁰
Berā-yı Luḫfiyye Yekī-rā Gofte⁵⁸¹

G290

[Remel: Fā' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilün]

- 1 Hāzer it ḳulleb-i rekbden şaḳınup olma emīn
Niyyet-i fāsidesi naḫra-i fırşatda hemīn
- 2 Terbiye kerde-i nev-naḥl-i muḥibbānīden
Dün yimiş kendi ḫayırsız başına gizlü çemīn
- 3 Ḳorḳarım tāze nihāl-i çemen-i faẓlıñdan
Düzd-güne ola gülçin-i ne' ūzū bi-mu' in⁵⁸²

⁵⁷⁴ İşte bu bazı seçkin sevdiklerimize iftar daveti için gönderildi.

⁵⁷⁵ Efendim!Sizinle görüşerek sizi davet eden kimsenin gözleri aydın olsun.

⁵⁷⁶ Bugün size davette bulunuyoruz; geleceğinizi umuyoruz.

⁵⁷⁷ Ulaştık bu en büyük fazilete; bizi daha da faziletli eyle.

⁵⁷⁸ Zat-ı âlîniniz teşrifıyla sevinmiş olan kimse gibi.

⁵⁷⁹ Bu gecemizde gelişinizle Eşref'i ferahlandırım.

⁵⁸⁰ Efendimiz, biz zaten bu âleme sırf sizin teşrifiniz için geldik.

⁵⁸¹ Lutuf Maksadıyla Birisine Söylendi

⁵⁸² Hırsıza gül derenden, yardım eden Allah'a sığınırım.

- 4 Ne kadar ‘arz-ı hülüş itse de hâliş degile
Şüret-i Hâk’da gelüp gâretedir ‘azmi qarîn⁵⁸³
- 5 Eşrefâ sen de başiret ile tır çok oyunu
Şerr ü şürundan anıñ ditremede rüy-ı zemîn
- [82b] Luţfiyye

G291

[Hecez: Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün]

- 1 Naşihatdir faķat elden gelen her kim ki sūd ister
Gerek her şahşsa kim mesnedgeh-i dehre ku‘ ūd ister
- 2 Kise atmaķ ķahve virmek halkı celbe bādī-i ‘ādī
Velākin āgeh ol hayli mūnaķķar çoķca dūd ister
- 3 Gerekdir derviřān-ķün lā-būd efyūn eyleriz hātır
Ķuţı der-piř lāzım gelse ‘ālimler řu‘ ūd ister
- 4 Mūkeyyifāt olsa kātib keyflenir ammā nedir çāre
Tez kül eylesün tenbākīyi mānend-i ‘ ūd ister
- 5 ‘Ařā’ir gelse bekmez yir ider Türk çorbadan hāzrı
Eti eşnāf imāmlar hem pilāvında noħūd ister
- 6 Ķulām-ı meh-cebīn hizmetde tursun beste-yed hāzır
Şu virsin sūhteye artıķ ne ol cerr-i nūķūd ister
- 7 Dimiřler cā’ize cā’iz dūrür řā’irler aħz eyler
Bu şüretde kerīmü’ţ-ţab‘ -ı merd-i ehl-i cūd ister
- 8 Te‘āruż kim k’ider Eşref bu dest-āvīz-i nā-çīze
Ya dūřnām itmek ister řırtına yā çoķ lobūd ister

⁵⁸³ rehīn

G292

[Remel: Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fa' lün]

- 1 Ğālibā gezmişiñiz cümle bütün dünyāyı
‘Arabayla giçer olduñ giderek deryāyı
- 2 Şuya düşen şarılır māra ne ta' yīb ideyim
Bağarıñ boynuzını⁵⁸⁴ bulduñ ise arayı
- 3 Şu gibi aqdı bütün göñli ser-ā-pā halkıñ
İşidince Kızılıрмаğ'daki vā-veylāyı
- 4 Esb ile girmege korğardı derün-ı çaya
Korğdığı başına geldi şuya irdi pāyı
- 5 Eşrefā zevkime gitdi bu temāşā da benim
Gülerek bir gāzeliñ yoğsa degil mi cāyı

[83a] Tārīḥ

G293

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Ḥāzret-i ' Abdü'l-' Aziz Ḥān-ı mu' allā-şān kim
Himmetin i' mār-ı mülk ü dīne me' mūr eyledi
- 2 Ṭurmayup ihyā-yı ḥayrāt-ı meberrāt eyleyüp
Halkı terğib-i şalāḥa sa' y-i meşkūr eyledi
- 3 İ' tilā-yı şevketi şād itdi dīn ü devleti
Ya' nī mülk ü milketi ma' mūr u maḥbūr eyledi
- 4 Ḥācı Bektāş-ı Velī' niñ türbesin ta' mīr idüp
İşte ez-cümle hezārān ḳalbi mesrūr eyledi

⁵⁸⁴ boynuzını: boynurını

- 5 Öyle bünyān oldu kim hayrān olur çeşm-i cihān
Resm-i tākın kehkeşān almağda çok zor eyledi
- 6 Rif at-i bünyān-ı merşūş-ı müsellemlē bā-ḥuşūş
Sağf-i merfū'un nigāh-ı şūmdan dūr eyledi
- 7 Kubbesinde ser çeküp faḥr ile eflāka 'alem
Reşkden ḳaddīn sipihriñ böyle ḳanbūr eyledi
- 8 Ol ḳadar cem' oldu eyyāmında naḳd-i i' tibār
Sīm ü zer rīg ü ḥacer cāyında cumhūr eyledi
- 9 Himmet-i bī-minnet-i şāh-ı cihān-bānī meger
'Ālemi her dem du'ā-yı ḥayra mecbūr eyledi
- 10 Şevket ü şān üzre olsun zīb-i taḥt-ı kāmūrān
Her seḥer dindikce mihr ekvānı pūr-nūr eyledi
- 11 Eşrefā züvvāra ta'rif eyle bir tāriḥ ile
Gör bu dergāhı cihānıñ şāhı ma' mūr eyledi (1280/m.1863-64)

[83b]

G294

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Meberrāta muvaffaḳ eylemiş tevfiḳ-i Rabbānī
Şehinşāh-ı mu'azzam Ḥazret-i 'Abdü'l-'Aziz Ḥān'ı
- 2 Murād-ı devleti iḥyā-yı ḥayrāt itmede dā'im
Mizāc-ı şevketi mu'tād ḳılmış birr ü iḥsānı
- 3 Bu dergāhı da ma' mūr itdi elṭāf-ı hümāyūnı
Gelince ḥāneḳāh pīri ta' mīr üzre fermānı
- 4 Maḳām-ı mürşid-i vālā Cenāb-ı Ḥızr lālādır
Şaḳāyıḳ da mekān-ı müstecābü'd-da' ve 'unvānı

- 5 Mekîn-i mükremi müstaḥlef-i şâliḥdir ammâ kim
Cenâb-ı Hâcî Bektâş-ı Velî'ye feyz ile sâni
- 6 ' Aceb ḥayret-fezâ bir beyt-i dil-cüy-ı metîn oldı
Zihî ṭâḳ u revâḳ-ı ḥabbezâ meydân-ı rûḥânî
- 7 Bu bir âşâr-ı zî-şân yâdigâr-ı şâh-ı devrândır
Vücûd-ı lâzımü'l-mevcûdı cism-i ' âlemiñ cânı
- 8 Du' â-yı devletin tekrâra mecbûr itdi dünyâyı
Sezâ ervâḥ-ı pâk-i evliyâ olsa şenâ-ḥ'ânı
- 9 Kıvâm-ı devlet ü iḳbâl ü ferle ber-devâm olsun
Kıyâm-ı ḥaşre deñlü ḥânedân u şevket ü şânı
- 10 Hıtâmı ben de târiḫinde ta' liḳ eyledim Eşref
Tamâm âvîze-i cevher gibi bir beyt-i nûrânî
- 11 Ne zîbâ ḥüsn-i ta' mîr eyledi iḳbâl ü devletle
Bu dergâh-ı Balım Sultân'ı sultân-ı cihân-bânî (1272/m.1855-56)

Kt4

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fa' lün]

- 1 Himmet-i ' âliye-i Ḥâzret-i Sultân-ı ' Azîz
Millet ü milketiñ i' mârına dâ'im mecbûr
- 2 Kıldı ez-cümle bu âşâr-ı ḫadîmi termîm
Eyleyüp luṭf ile bir ' abd-i kerîmin me'mûr
- 3 Ḥalk bi't-ṭab' oḳuyor Eşref işit târiḫin
Oldı bu câmi' -i pür-nûr u minâre ma' mûr (1289/m.1872-73)

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Sa' y idüp Kırsēhri' de ihvān-ı dīn
Ḥasbeten li'llāhi rabbi'l-ālemīn⁵⁸⁵
- 2 Yapdılar bu ma' bed-i kübrāyı hūb
Çi qadīminden cesīm ü bihterīn
- 3 Her biri bir gūne ihsān eyledi
*Lā yuđī' u'llāhu ecra'l-muhsinīn*⁵⁸⁶
- 4 Dilleri dünyāda olsun şād-kām
Yirleri 'uqbāda firdevs-i berīn
- 5 Ḥaqlarında ḥaşre dek dinsün sezā
Raḥmeten li'llāh 'aleyhim ecmā' in⁵⁸⁷
- 6 Eşrefā tārīḥ-i tāmı nāmıdır
Cāmi' -i aşḥāb-ı ḥayru'l-müslimīn (1287/m.1870-71)

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Şehinşāh-ı mu' azzam Ḥazret-i ' Abdü'l- ' Azīz Ḥān' ı
Muvaffaḫ eylemiş i' mār-ı mülk ü millete Mevlā
- 2 Vücūhıyla sezā vaşfinda sulṭān-ı cihān-bānī
Zamān-ı devletinde cümle ma' mūr olmada dünyā
- 3 Ḥuşūşā belde-i Kırsēhri ber-emr-i hümāyūnı
Livā kıldı gönüller gibi birden eyledi ihyā

⁵⁸⁵ Âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın rızası için

⁵⁸⁶ Hud Suresi, 11/115: "Sabret! Çünkü, Allah iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmez."

⁵⁸⁷ Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.

- 4 Maḥall-i ʿ askeri tanzīm idüp ſimdi bu merkezde
Kõoġuſ ceb-ḥāne deppūy hep mükemmel eyledi inſā
- 5 Buña me ʿmūr olup ibrāz-ı ſıdk u ġayret itmiſdir
Mühendis Yüzbaſı Behcet Efendi bendesi ḥaḳḳā
- 6 Ḥudā tahtında dā ʿim eyleyüp zāt-ı hümāyūnun
Yapılsun merkez ü me ʿvā yıkılısun mülket-i a ʿ dā
- 7 Bu tārīḫimle ben de ḥalkā ta ʿ rīf eylerim Eſref
Yapıldı sāye-i devletde deppūy-ḥāne hep zībā (1288/m.1870-71)

[84b]

G297

[Hecez: Mefā ʿ ilün/Mefā ʿ ilün/Mefā ʿ ilün/Mefā ʿ ilün]

- 1 Meberrāta muvaffaḳ eylemiſ tevfiḳ-i Rabbānī
Œehinſāh-ı mu ʿ azzam Ḥāzret-i ʿ Abdü ʿ l- ʿ Aziz Ḥān ʿ ı
- 2 Müdāmī himmeti i ʿ mār-ı mülk ü dīn ü devletdir
ʿ Umūmen nāsa neſr eyler ḥuſūſā ʿ ilm ü ʿ irfānı
- 3 ʿ Aceb görmüſ midir ʿ ālemde bir dem dīde-i ādem
Cihān bünyād olaldan böyle sulṭān-ı cihān-bānī
- 4 Ne sulṭān kim revāndır rūzigāra emr ü fermānı
Vücūd-ı lāzımü ʿ l-mevcūdı ḥaḳḳā zıll-i Yezdānī
- 5 Büyük bir luṭf-ı Ḥaḳ ʿ dır ʿ āleme zāt-ı hümāyūnı
Cihānıñ cānı devriñ Dāver ʿ i vaḳtiñ Süleymān ʿ ı
- 6 Zamānında kemālin bulmada ʿ ilm ü hüner dā ʿ im
Hemān noḳſān u nā-būd olmaḳ üzre cehl ü nā-dānī
- 7 ʿ Umūm üzre memālikde mekātib eyleyüp inſā
Ḥuſūſā belde-i Kırſehr ʿ e açmıſ bir debistānı

- 8 Ne mekteb kim mühezzeb ‘ âdet ü eṭvār-ı sükkānı
Ne mekteb kim müretteb ders ü devr ü de’b ü erkānı
- 9 Şadā-yı ders ü ta‘ līm ü şarīr-i kilkinē ḥayrān
Sipihriñ kātib-i keyvānı çarḫıñ ḳuṭb-ı devrānı
- 10 Kemāl-i şevḳ ile mecbūr olupdur dā’imā herkes
Du‘ ā-yı devletiñ diller ḥulūş üzre sebaḳ-ḥ’ānı
- 11 Füzün olsun şehinşāh-ı zamānıñ ‘ ömr ü iḳbāli
Yazıldıḳca ma‘ ānı ders devr itdikce ezhānı
- 12 Serīr-i salṭanatda dā’im olsun dā’ir olduḳca
Sipihriñ neyyirān-ı ‘ ālem-ārā-yı münirānı
- 13 Hezār āsar-ı ḥayra maḫhar itsün Ḥazret-i Bārī
Zamān-ı devletinde tāzelensün ‘ ālem-i fānı
- 14 Sezā-āvīze ḳılsam Eşrefā cevher gibi tāriḫ
Açıldı mekteb-i rüşdiyye seyr it bāb-ı ‘ irfānı (1269/m.1852-53)

[85a]

G298

[Remel: Fā‘ ilātün/Fe’ ilātün/Fe’ ilātün/Fa‘ lün]

- 1 Faḫr-ı evlād-ı kirām-ı Ḥacı Bektāş-ı Velī
Mürşid ü merci‘ dir zümre-i ṭullābına
- 2 ‘ Ārif ü nā’ il-i envā‘ -ı füyüzāt-ı Ḥudā
Ya‘ nı Feyzu’llāh Efendī-i kerem-āyīne
- 3 Faẓl u luṭf u kereminden ki Cenāb-ı Mennān
Virdi bir naḫl-i necīb-aşl-ı muṭahhar sīne
- 4 İsm esāmisi ezel Ahmed hiyem-nām-ı nebī
İḫtiyāc olmadı bir nām-ı diger ta‘ yīne

- 5 Niçe maḥdūm-ı mükerrerem ki nazīri nādir
Maẓhar-ı sırr-ı eb oldığı yeter taḥsīne
- 6 Qadrin imāya şeb-i Qadr'de toğmuş ol meh
Dinse el-vāḥid-i kālifin aña azdır yine
- 7 Öyle bir gelmiş 'aceb var mı bugün dehrde kim
'İd ü nev-rüz ber-â-ber gele tebrîkine
- 8 Sa' d-i pervîn-i şeref sâ' at-i rif' atde iken
Toğdı ol gurre-i garrâ felegi tezyîne
- 9 Eylesin Ḥazret-i Ḥaḳ cümle ḥaṭâdan maḥfûz
Çâr çeşmiyle vara sinni şad u seb' ine
- 10 Eşrefâ ḥayr-ı du' â ile didim târiḥin
'Âfiyetler vire Mevlâ o cemâlü'd-dīne (1279/m.1862-63)

[85b] Muḥammesât

Mu2⁵⁸⁸

[Hecez: Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

- 1 Dil-i 'uşşâkı bend için o mûy-ı zülfe ağ kurmuş
Kenâr-ı fesde sünbüller gibi perçemlerin burmuş
Açup ebvâb-ı şive firḳatiñ defterlerin dürmüş
Yine teşrif idüp ol mihribânım ḥâtırım şormuş
Muḳaddem itdigi 'ahd-i vefânîñ üstine ṭormuş
- 2 Anîñ 'aşḳ-ı hevâsıyla yanarken bu dil ü cânım
Firâḳ u hicri müzdâd itmedeyken⁵⁸⁹ âh u efgânım
Sarây-ı sîne pür-yâb olmuş iken bile her yanım
Bu vîrân gönülümü ihyâ idüp ol mâh-ı tâbânım
Cemâl-i bî-mişâlini baña mir 'ât-nümâ görmüş

⁵⁸⁸ Said mahlaslı bir şairin gazeline tahmis olması muhtemeldir.

⁵⁸⁹ itmedeyken: itmede iken

- 3 Hevā-yı ḥubb-i yāra yanmadır çün de 'b-i şeh-rāhım
Aķar fikr itdigimce ḥūn-ı çeşmim ol yüzi māhım
Firāvān eylemişken nağme-i feryād ile āhım
Tesellī eyleyüp ḥātır perīşānım benim şāhım
Gelüp bu bendesin bābında iḥyā itmegi kırmuş
- 4 Beni mest eyleyen mestāne çeşmiñ ḥamr-ı nāzıdır
Anıñ-çün bilmeñ elfāzım ki Farsīdir ya Tāzīdir
Şadāsı şubḥ-dem ' aşıklarıñ nāz u niyāzıdır
Ol ebrūlar perīşān her biri bir nağme-sāzıdır
Tır ü müjgānlarını sīneme bir oķ idüp vurmuş
- 5 Ne dirsın ' işvekār-ı gül-' izār-ı āfet-i meste
Seni görmege gelmiş Eşrefā āheste āheste
İşitmiş mi devā-yı ' aşkı ile oldığıñ ḥasta
Sa' idā bu ne ḥāldir geldi pāyiñe o nev-reste
' Aceb ki rūzigār m' aţmış⁵⁹⁰ ve yā bād-ı şabā sürmüş
- [86a] Taḥmīs-i Ğazel-i Sünbül-zāde Vehbī[-i] Merḥūm⁵⁹¹

Mu3

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 ' Aceb dūçār-ı ḥūzn [ü] vehm ü şemmim dār-ı dünyāda
Ḥalāşa bulmadım çāre diyār u kūh u şahrāda
Ne tedsīs-i tilāvetde ne şaḥn-u zūhd ü taķvāda
Ne keyfiyyet ki ğamdan olmadım bir laḥza āzāde
Cihānda olmayınca tā esīr-i neş'e-i bāde

⁵⁹⁰ m' aţmış: mı aţmış

⁵⁹¹ *Sünbül-zāde Vehbī Dîvânı*, Haz. Ahmet Yenikale, Kahramanmaraş, 2012, s. 265.

- 2 Menū' olma baña ey nāşıḡ-ı rāşıḡ bu da' vādan
Bilirsin kūh-ı vālā sāde olmaz dūd-ı sermādan
Sirāc-ı ' aşkı serde pek maşūndur bīm-i itfādan
Niçe ḡālī ḡalır kim şafḡa-i dil naḡş-ı sevdādan
Sevād-ı ḡālī ol şūḡuñ hüveydādır süveydāda
- 3 Derūn-ı āteşinimden hevā-yı ' aşḡ-ı yār gitmez
Ciger büryān olup dil derd-i firḡatle yanar tütmez
Nigāḡ-ı nīme-i nāzına meftūnum dimem yetmez
Ne çāre kūşe-i ebrū ile bir iltifāt itmez
ḡamīde ḡaldı gitdi ḡāmetim böyle temennāda
- 4 Göñül baḡr-i taḡayyürde dümensiz bilmezem n'itsem
Şabā refḡār olup ol sūy-ı kūy-ı yāra mı gitsem
Ġubār-ı ' anber āşārı meşāmı kāmına yetsem
Nükül itmezdi ibrām-ı vişāli der-miyān itsem
O şūḡ-ı mū-miyāna pek şarılsam belki tenhāda
- 5 Temāşā eyledikce rūy-ı gül-büyī lebi şūḡbī
Sezā ' uşşāḡ ' aynından çıkarsa perde[-i] rehbi
Miyān-ı bānı ihām eyler Eşref ma' nī-i nehbi
Yine bir sāde-rū dil-ber edāsın gösterir Vehbī
Bu vech ile kelāmım olsa da maẓmūndan sāde

[86b] Taḥmīs-i Ğazel-i Neylī[-i] Merḥūm⁵⁹²

Mu4

[Hecez: Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

- 1 Nigārā hem-niṣīniñ hem-seriñ hem-ülfetiñ kimdir
‘ Aceb bizden giçelden yār bezm-i ḳurbetiñ kimdir
Ḥarīm-i maḥremiñ meftūn-ı nāz u maḥvetiñ kimdir
Kimiñ hem-bezmisin⁵⁹³ yārān-ı ‘ ayş u ‘ işretiñ kimdir
Nedīmiñ ğam-kūsārīñ hem-demiñ hem-şoḥbetiñ kimdir
- 2 Muḳaddem biz iken maḥrem olup maḥrūm-ı dīdārīñ
Yaḳup yandırdı cānım bī-vefā-dārāne eṭvārīñ
Çalarsın murğ-ı ‘ aḳlın her dilin bir ‘ aşıḳ-ı zārīñ
Yine pervāne-veş gerdān-ı gird [ü] şem‘ -i ruḥsārīñ
Menāl-i şem‘ -i şevḳ-efzā-yı bezm-i ḥalvetiñ kimdir
- 3 Begim aşḫāb-ı ‘ aşḳıñ her biri bir künc-i miḥnetde
Kimi dārū-yı vuşlatda kimi hicriñle bir dertde
‘ Aceb kim kim ola nezdiñde böyle dest-i rağbetde
Leb-i mey-ġūnuñu būs⁵⁹⁴ itmege bezm-i maḥabbetde
Şurāḫī-veş⁵⁹⁵ hemīşe dīde devr-i firsatīñ kimdir
- 4 Deriñde lāle-veş boynın bükeñ bī-ḥadd levendāniñ
Hezārān Rüstem ü zūr-kārlar var ‘ abd-i fermāniñ
Beni şaff-ı ne ’ālinde ḳomazken derde derbāniñ
Mişāl-i gül nevāziş-bīn-i dest-i luṭf u iḥsāniñ
Çü bülbül nağme-sāz-ı gülsitān-ı ṭal‘ atıñ kimdir

⁵⁹² Sadık Erdem, *Neyli ve Divan'ı*, Ankara: Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı, 2005, s. 99.

⁵⁹³ hem-bezmisin: hem-bezmisiñ

⁵⁹⁴ būs: pūs

⁵⁹⁵ Şurāḫī-veş: Şurāḫī-veş

- 5 Debistān-ı maḥabbetde ezel söylerken esrārı
Unutduñ mı ne gūnā eylediñdi ʿahd ü ikrārı
Koyup sicc-i firāka Eşref-i bīmārı nā-çārı
Giriftār-ı ḥumār-ı hicr idelden Neylī-i zārı
ʿAceb mest-i şarāb-ı bezmgāh-ı vuşlatıñ kimdir

[87a] Taḥmīs-i Ğazel-i Vehbī Merḥūm⁵⁹⁶

Mu5

[Hecez: Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün]

- 1 Dilā āşüfte-i nīm-nazra-i yār oldıgım kaldı
Nişān-ı ḥāsīdān ü reşk-i aġyār oldıgım kaldı
Belā-yı ʿaşqına ancağ giriftār oldıgım kaldı
Elim irmez güle pā-der-kef-i ḥār oldıgım kaldı
Bu gülşende hemān bülbül gibi zār oldıgım kaldı
- 2 Dil-ārām ile dil ārām-ı hoş-kām oldıgım kanı
Göñül maʿ nāda görsün ġayrı cānā vech-i cānānı
Sipih-r-i maqşadım ber-ʿ aks ider çün raqş u devrānı
Kemāle irmeden bedr-i ümīdim buldı noqşānı
Hilāl-i minnet-i çarḥ-ı sitemkār oldıgım kaldı
- 3 Şehāb-ı ḥāʿil-i ḥasret beni dūr itdi māhımdan
Şikāyet eylemem bir kimseden kendi gūnāhımdan
Felek evrāqını zulmet kapatmış dūd-ı āhımdan
Kalem-veş olmadım āzāde-ser baḥt-ı siyāhımdan
Girībān-çāk-ı miḥnet dīde ḥūn-bār oldıgım kaldı

⁵⁹⁶ *Sünbül-zāde Vehbī Dîvânı*, Haz. Ahmet Yenikale, Kahramanmaraş, 2012, s. 512-513.

- 4 Ṭabī‘ atlendi cānım cünd-i şādānım hezīmetle
Alışdı sīmiyā-yı sīm-i kadrım kesr-i kıymetle
Ḥalāşa irmedim ben bir murāda cezm ü niyyetle
Küşāyiş bulmadı gencīne-i kāmım ‘azīmetle
Ṭılısımın muḥkem itdi zaḥmī-i mār olduğım kaldı
- 5 Sevenler öyle bir āteş-feşān ü şem‘ -i pür-lehbi
Gerek pervāne-veş gözden çıkarmaḡ perde-i rehbi
Der-āğuş itme ḡande nerde Eşref būsese nehbi
Niğāh-ı luṭfına bir kerre mazhar olmadım Vehbī
O şūḡuñ ḡasret-i çeşmiyle bīmār olduğım kaldı
- [87b] Taḡmīs-i Ġazel-i Vāşif Beg Merḡūm⁵⁹⁷

Mu6

[Remel: Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilātün/Fe ’ilün]

- 1 Rāz-ı ‘aşkıım yūri var dil-bere şor şorma baña
‘Aḡl u efkārım alan ḡaşmere şor şorma baña
Niye meşğūlüm o tībāgere şor şorma baña
Kime mecbūrum o sīmīn-bere şor şorma baña
Derdim ol şūḡ-ı perī-peykere şor şorma baña
- 2 ‘Aşḡ u sevdā beni bir gūne ‘aceb-ḡāl itdi
Eridüp pūte-i miḡnetde tenim ḡāl itdi
Baña n’itdiyse bütūn ol ruḡı al al itdi
‘Āşıḡıñ ḡāmetini cevr ile kim dāl itdi
Şu ṭuran dil-ber-i dāl ḡançere şor şorma baña

⁵⁹⁷ Raḡşan Gürel, *Enderunlu Osman Vasif - Gazeller*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987, s.2-3.

- 3 ‘Āşık-ı mutlak-ı yārim ki vişālin dilemem
Dide-i dilden ölüp hāl ü hayālin silemem
Öyle ser-mest-i vidādım ki ta‘ aqqul kılamam
Toğrısı ‘āşıkı sevmez mi sever mi bilemem
Anı sen var o qadi ‘ar‘ ara şor şorma baña
- 4 Bir gün āzāde naşib oldı şataşdım yāra
Yalvarup hem yaqarup tutdum anı güftāra
Arayup vaşla bahāneyle firāqa çāre
Seni şayd eyleme mümkün mi didim dil-dāra
Didi biñ nāz ile sīm ü zere şor şorma baña
- 5 Niçün ‘uşşāqa açılmazsın a gül sen bilemem
Sen bilirsin iyi sen gerçi yine ben bilemem
Cān mı dil mi biridir lākin iyiden bilemem
Deheniñ dün gice kim öpdı uyurken bilemem
‘Āşıkıñ ağızın ara āhara şor şorma baña
- 6 Hicri virmekle dil ü cāna ‘azāb ol şūhuñ
Vardım ammā yanına mest-i harāb ol şūhuñ
Yine⁵⁹⁸ baqdırmadı vechine hicāb ol şūhuñ
Pek kes-ā-kes virememe saña cevāb ol şūhuñ
Geldi mi haqq-ı ruḥı berbere şor şorma baña
- 7⁵⁹⁹ Bu cihāndır bulunur gerçi edāda aḥsen
Dād-ı Haqq ile musaḥḥar imiş erbābına fen
Eşrefā varsa cihānda biri sensin biri ben
Geldi mi ‘āleme Vāşif gibi erbāb-ı suḥen
Oḡu dīvānını şā‘ irlere şor şorma baña

⁵⁹⁸ Beni

⁵⁹⁹ Bu bent der-kenarda yazılmıştır.

[Remel: Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün]

- 1 Düşdi bir dil-dāra gönülüm evvelā sevdā bu ya
 ˆ Ākıbet Mecnūn-ı ˆ aşk oldum baña Leylā bu ya
 İşte ol dil virdigim dil-ber eyā şeydā bu ya
 Mülk-i hūbīde şeh-i hūsn ü bahā hālā bu ya
 Saña ta^ˆ rīf itdigim şūh-ı vefā a^ˆ dā bu ya
- 2 Sevdigim efzūn iken ˆ aşıklarında ārzū
 Sen de al hātırların haddince olma tondhū
 Şoñra ta^ˆ rīzāne dirler rū-nümün olduḡda mū
 Zīb-i hūsnümdür haṭ-ı vechim diyü tevcīhi ḡo
 Nüşha-i ruhsārda haṭṭa haṭā maḡzā bu ya
- 3 Bir seher raḡm eyleyüp ˆ uşşāka ey cān-ı cihān
 Meclis-i rindānı teşrīf eylemişsin nāgehān
 Hāle-veş eṭrāfiñ almış ey mehīm āşüfteḡān
 Būs-ı la^ˆ liñle çıkar evce nevā-yı ˆ aşıkān
 Ey büt-i hūānende ma^ˆ cūn-ı şadā-efzā bu ya
- 4 Dün ḡarīn-i luṭf olup āşüfte-i efkendela
 Şem^ˆ -i cem^ˆ -i şevḡ idik nezdiñde cümle bendeler
 Vaşfiña dā^ˆ ir oḡurken sözlerim hūānendela
 Cilve idişler nevāzişler baḡışlar ḡandeler
 Bildim ey meh şübhesiz vaşlıñ baña imā bu ya
- 5 Gül-ˆ izārım raḡm idüp aḡvāl-i müştāḡāneme
 Ğayrı el virdi dimişsin cevrim ol dīvāneme
 Niyyet-i ta^ˆ mīr ile luṭfen dil-i vīrāneme
 Bir gice teşrīf idüp maḡfice çāker-ḡāneme
 Şarmışım tenhā seni ey meh-liḡā rü^ˆ yā bu ya

⁶⁰⁰ Raḡşan Gürel, *Enderunlu Osman Vasif - Gazeller*, s.6-7.

- 6 Ey şeh-i mülk-i melâhat dil-ber-i Tübâ-ı hırâm
Hem kılarısın iğbirârı hem bilirsın ihtirâm
Şanıña düşmez de ammâ böyle hâlet iltizâm
Hem benimle ülfet eyler hem olursın gayra râm
İşte menfûrum olan evzâ' -ı nâ-ber-câ bu ya
- 7 ' Âşıkım fikrim degil ammâ şafâ-yı dâ'imi
Sen de terk it bâri benden ihtifâ-yı dâ'imi
İstemezsem de meger senden şafâ-yı dâ'imi
Hânumân-süz-ı ta Hammüldür cefâ-yı dâ'imi
Yohsa gâhî cevri geh itseñ vefâ a' lâ bu ya
- 8⁶⁰¹ Ateş-i hicrân ile ahvâlim oldu pür-melâl
Tâkatim tağ oldu kılma i' tirâz u infi'âl
Kalmayup el-hâşılı şabra mecâl ü ihtimâl
İftirâkıñ cânıma kâr itdi kıldım ' arz-ı hâl
Ey şeh-i mülk-i hasen senden saña şekvâ bu ya
- 9⁶⁰² Eşrefâ⁶⁰³ ' âlem bu ya evvel şafâ ber-cüş iken
Baht bîdâr u ' âdû hofte felek hâmüş iken
Hâtırım memnûn dilim hândân vaqtim hoş iken
Her dem ol mâh-ı melek-meşreble hem-âğüş iken
Şimdi yüz döndürdi bizden Vâşifâ⁶⁰⁴ dünyâ bu ya

⁶⁰¹ Bu bent der-kenarda yazılmıştır.

⁶⁰² Bu bent der-kenarda yazılmıştır.

⁶⁰³ Eşrefâ: -

⁶⁰⁴ Vâşifâ: -

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Āteş-i ' aşk-ı derūnumdan yürekler yandılar
Külbe-i hüzn içre āhımdan direkler yandılar
Günbed-i firūze-i çarḥ [u] felekler yandılar
Yırde ḥalk el-ḥāşılı gökde melekler yandılar
Āh u feryād ağlamaḳlar iñlemekler yandılar
- 2 Hey dil-āzār oldıgım gūş itdi derdiñdi hezār
Sākit olmaz ğayrı ben biñ kerre itsem i' tizār
Āh dimiş oldum derūn-ı bağçede bir kerre yār
Nāle-i cān-kāh-ı dil-sūzumda bir te 'şir ki var
Āteş aldı büsbütün dallar tevekler yandılar
- 3 Serv-i nāzım dünki gün bāga ḳudūmuñdan beri
Nāz-ı reftārıñ görüp serv oldı başdan serserī
Oldı şahn-ı bāğ da ' aşkıñla bir yanḳın yiri
Eşk-i āb-ı nāb-ı ruḥsārıñla topdan her biri
Lāleler güller⁶⁰⁵ ḳaranfiller çiçekler yandılar
- 4 Seyre çıkmışdıñ giçen şahrāya sen ey māh-veş
Ṭal' atıñ seyrān idüp ḥayrānıñ olmuşdı Güneş
Vir zülāl-i la' liñe dil-teşne dünyā el-' ataş
Görmemişlerdi cihānda hiç seniñ gibi keleş
Kūh u şahrālar bütün taşlar kesekler yandılar
- 5 Yār da' vet eyleyüp bostānına dostānını
Ṭayy-ı tomār eylemişdi firḳatiñ destānını
Luṭf idüp būs itdirirken nergis-i mestānını
Yañılıp açmış bulundu bir kezin bostānını
Portaḳallar cümle ḳarpuzlar kelekler yandılar

⁶⁰⁵ güller: -

6 Dünki meclis çeşm-i im'ânım merâmın seyr idüp
Dil-fırībâne edâsın ihtimâmın seyr idüp
Ben de oldum dil-rübüde ihtirâmın seyr idüp
Ol büt-i nâzendeniñ nâzik hırâmın seyr idüp
Sâķiler sâzendeler ziller köçekler yandılar

[94a]⁶⁰⁶ Vaşfi nâ-kâbil o şūh-ı ser-keşim pek mû-miyân
Şemsesin şerh eylemez kilik-i beyân añmaz lisân
Hüsn ü 'aşkın tâ ezelden buldum itdim imtiḥân
Sen daḫi bir ben miyim şandıñ 'abâ yaķmış hemân
Bildigim ol yâre çok eller etekler yandılar

8 Olmuş aġyâr ile yâr ol nev-civân-ı tondḫū
Gelmedi âġūşa çok yavrum kızum dirken kıamu
Meclis-i nâ-dâna 'avķ olmuş görünce rû-be-rû
Âh kıoyundan çıķdı ḫayfâ kıurda kıapdırdıķ diyü
Kühbeler Türklerle Türkmenler köpekler yandılar

9 Eşrefâ ol şūḫa çokdur dil virüp çekmiş emek
Ġam degil cevri ü cefâsın ben daḫi gördümse pek
ḫâşılı bu bâbda varsa ziyâniñ müşterek
Böyle bir dil-dârı ḫaddiñ mi görüp de sevmemek
Şöyle kıursun ehl-i dil nâ-dân enikler yandılar

⁶⁰⁶ Seksen dokuzuncu varak yerinden kopmuş, doksan dördüncü varak olarak sona eklenmiştir. Şiir bütünlüğünü bozmamak açısından bu varāğa atlamayı uygun gördük.

[Remel: Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

- 1 Hakk'a rabt itdim ki habl-i i' tiqād-ı ahsenim
Emr ü taqdîrinde hem teslîmi kıldım gerdenim
Çāk çāk itsün dilerse qahr idüp cān u tenim
Luft idüp eylerse ihyā ol bilir her şivenim
Halka yokdur zerre deñlü bār-ı minnet müdhenim
Hakk'a tefvîz eyleyüp her emri hoş-dil eymenim

Qısmetim kat' eylemez biñ kopsa a' dālar benim
Qorqmam Allāh var iken ger olsa dünyā düşmenim

- 2 Bildigim deñlü ' adūlar eylesinler kadḥ ü zemm
Anlarıñ beyhūde zahmet çekdiginden hiç ne ğam
' Ācizim şükride maḥsūd oldıgımda bir ni' am
Dest-gîr olsun da Hakk aġyārdan ğam çekmezem
Mekr ü keydim-çün ' adūlar ictimā' itse ne dem
Redd ider Rabb'im mu' inim oldıġı vaqtin ne' am

Qısmetim kat' eylemez biñ kopsa a' dālar benim
Qorqmam Allāh var iken ger olsa dünyā düşmenim

- 3 Eyler a' dāmız tenin i' dāmımız çün çāk çāk
Zirā kim nār-ı ḥased iḥrāk idüpdür pîr ü pāk
Qorqarım dîvāne āḥir kendisin eyler helāk
Ol belā çekmekde mekrim-çün idüpdür inhimāk
Ben de mi ol sūya yā beyhūde itsem insilāk
Ber-ziyād olsun belāsı baña andan hiç ne bāk

Qısmetim kat' eylemez biñ kopsa a' dālar benim
Qorqmam Allāh var iken ger olsa dünyā düşmenim

- 4 Kaplamişlar ser-^ç adular ser-be-ser her yanımı
İntizâr-ı ğâret eyler şervet ü sâmanımı
Kaşd kılmışlar perîşân eylemek-çün cânımı
Ben de muħkem eyledim Allâh'ıma îmânımı
[89a] Hamd ü minnet eylemiş şâyân-ı nuşret-şânımı
Biñ tekâpü itseler men^ç eylemez bir nânımı

 Kısmetim kat^ç eylemez biñ kopsa a^ç dâlar benim
 Korķmam Allâh var iken ger olsa dünyâ düşmenim

- 5 Men^ç -i fazl-ı Haķķ'a yoķ bir kimsede hiç iķtidâr
 Şöyle kim i^ç taya yoķdur men^ç idince Kirdkâr
 Küşiş itse men^ç -i nân u ni^ç mete câhil ne var
 Seyre baķ beyhüde çeksin bâr-ı miħnet bî-şumâr
 Sa^ç y ider tağyîr-i taķdîre ğürüh-ı nâ-be-kâr
 Vird idin cânâ degil mi işbu rengîn yâdigâr

 Kısmetim kat^ç eylemez biñ kopsa a^ç dâlar benim
 Korķmam Allâh var iken ger olsa dünyâ düşmenim

[89b] Tercî‘-i Bend-i Bahâriyye

T2

[Remel: Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilün]

- 1 ‘Ahd ü peyâm-ı vefâyı yeñiden berkidelim
Seyr ü şahrâda neler var hele bir gör gidelim
Esb-i iqbâl bizim gâh binelim gâh yidelim
Ya‘ nî şeh-râh-ı gülistânda qâdem incidelim
Naḥl-i gülden varalım ḥârı ḡubârı didelim
Bülbüli güldürelim söyledelim işidelim
Zâhid-i ḥuşkı biraz ışladalım qorqudalım
Vâ‘ izi ḥâlimize aḡladalım acıdalım
Qo ne dirlerse disün zevkimiz icrâ idelim
Tevbe-i bâde buz üstinde binâdır n’idelim

Nev-bahâr oldı buyur sâḥa-i bâḡa gidelim

Gidelim⁶⁰⁷ def‘-i ḡam u zevḡ ü temâşâ idelim

- 2 Vaḡtidir gel gidelim cânib-i cüy u çemene
Varalım seyr idelim cünbiş-i serv ü semene
Her zamân ‘îd mi düşer böyle müferriḡ zemene
Ruḡşat olursa bu eyyâmda def‘-i ḡama ne
Rûzigârın bulıcaḡ keşti baḡılmaz dümene
Bezmi tertîb idelim baḡmayalım da şemene
Virme yüz meclis-i rindânede ehl-i Yemen’e
Girmesün ḥâşılı bir rû-siyeh ol encümene
Ne yaparsaḡ yapalım toḡrısı bizden kime ne
İ‘ timâd eyle bu beyt ü ḡaber-i mu‘temene

Nev-bahâr oldı buyur sâḥa-i bâḡa gidelim

Gidelim def‘-i ḡam u zevḡ ü temâşâ idelim

⁶⁰⁷ Gidelim: Gide

- 3 İşte ‘îd işte güzâr⁶⁰⁸ itmede nev-rûz-ı cedîd
Yâ niçün itmeyelim biz daği ‘îd üstine ‘îd
Zevk ü şevkiñ günidir işte nümâyân ü bedîd
Ġam u endühu sürüp eyleyelim dür u ba‘îd
Şaydımız sa‘d ü mübârek ola iqbâl-i mezîd
Biz de bayrâm idelim yâr ile bir cism-i vaĥîd
[90a] Kõvup ekdârı gõñüldeñ kılalım ħarb-ı şedîd
Eyledik cãm-ı Cem’i sâķi⁶⁰⁹ yeter ħabs-i medîd
Günidir cüş u ħurüş itse gerek Baĥr-i Sefîd
Bunı çoķdanberi gözlerdi gözüm çeşm-i ümîd

Nev-bahâr oldı buyur sâĥa-i bâġa gidelim
Gidelim def‘ -i ġam u zevk ü teferrüc idelim

- 4 Güzerân eyledi ez-cümle mübârek Ramazân
Va‘de-i zevke daği şimdi ne mâni‘ ne zamân
İşte bu gün de giçüp gelmeden evvel yaz amân
‘Avķ u te’ĥîr iderek keyfe keder virme hemân
Senden ümmîd faķaķ bir kez irâde fermân
Yoĥsa her ĥidmete ĥüddâm heme ân beste-miyân
Ney ü mey sâz u söz âmâde gerek naġme-günân
İder icâb bulunsun da biraz ħahve duĥân
‘Aķlıñı başına al sâķi şaķın gelme yayan
Sözüme ister inanma n’ideyim ister inan

Nev-bahâr oldı buyur sâĥa-i bâġa gidelim
Gidelim def‘ -i ġam u zevk ü temâşâ idelim

⁶⁰⁸ güzâr: güzâr

⁶⁰⁹ yâr

5 Yeter olduĝ giçeli faşl-ı hazān kūşe-nişin
Şevķ ü şādī-i bahārīñ görürüz günde düşün
Bāĝa bal yağla gitmezsek efendim bu keşin
Ben arışmam uluñuz yokdur o yirlerde peşin
Tuta vaķtidir erbāb-ı maħabbet revişin⁶¹⁰
Bilesin reşkle varsun felek-i sūfle düşün
Yaz diyü her kişi görmekte bitirmekte işin
Luţf idüp alma uşura hele bir kerre düşün
Gülsitānlarda gezüp⁶¹¹ zevķ idelim yaz gelişin
Dimediñ miydi giçen şoħbet-i helvāda ışın

Nev-bahār oldu buyur sāħa-i bāĝa gidelim
Gidelim def^c -i ĝam u zevķ ü temāşā idelim

[90b] Mu^c tedil oldu bütün leyl ü nehār āb u havā
Şalınur servīler ^c āşıqlar ider āh u nevā
Ravza-i bāĝ-ı cinān oldu çemenler gūyā
Giçdi neyse bütün tolı bura dūnyā bu ya
Muţribā naĝme be-zen sākī-i maĝrūr bi-yā
anı ol cām-ı feraħ-zā anı ol nāzik edā
Şoħbet eyyāmıdır istek iden aħbāba şalā
Hāţır-ı ^c ātırı gelmez mi giçenler ^c acebā
ar yağarken gidelim şayda didigilde baña
Söylerim vaķti gelince dimedim miydi saña

Nev-bahār oldu buyur sāħa-i bāĝa gidelim
Gidelim def^c -i ĝam u zevķ ü temāşā idelim

⁶¹⁰ revişin: revişin

⁶¹¹ varup

7 Dünki bayrām günü gördüm yine ol şūḥ-ı ŧenim
Lerze-nāk oldu bütün ḳal^ç a-i burc-ı bedenim
Gül gibi gülmüş açılmış ele gönca-dehenim
Dest-i ğayretle niçe çekmeyeyim ben resenim
Bir düzen virmiş imiş kendine ol sīm-i tenim
‘Aşḳ u sevdām ile ölsün diyü her bir sevenim
İşte yanup yıkılıp cümle kül olmuş gezenim
Gerçi şüretde şanırsın beni şağ u esenim
Āteş oldu ğam-ı hicrān ile nazm u suhenim
Āh efendim ğiçelim derdimi söyletme benim

Nev-bahār oldu buyur sāḥa-i bāğa gidelim
Gidelim def^ç -i ğam u zevḳ ü teferrüc idelim

8 Ğayrı dīvāne gönül sen ne çekersin ḳayğu
Açılır yaz ḳapusıdır saña bir ḳutlı ḳapu
Ara bul fırsatı fevt itme yüri ğafleti ḳo
Mey ü maḥbüb ile tenhāca maḥall-i dil-cū
Yeter indi gözüme gözleyerekden ḳara şu
Dinilirse ne keremdir şu degil mi ārzü
Eşrefā hū diyelim gel dem ü devrānına hū
Eşer-i ‘āḫıfet-i feyz-i İlähī’dir bu
İşte ḳand işte ḳuzu işte gül işte leb-i cū
Ḥāzır esbāb-ı şafā sāye-i devletde ḳamu

Nev-bahār oldu buyur sāḥa-i bāğa gidelim
Gidelim def^ç -i ğam u zevḳ ü temāşā idelim

[Remel: Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fa' lün]

- 1 Nev-bahār oldu yine mevsim-i i' zāz geldi
 ' Āşıkā vaqt-i niyāz şūḥa dem-i nāz geldi
 Ğonca güller dehen-i dil-bere hem-rāz geldi
 Şeḥerin bülbül-i şeydā bize dem-sāz geldi
 Sem' a-i cāna şabā ile bir āvāz geldi
 Gidelim bağçeye şahrāya geliñ yaz geldi
- 2 Bezenüp ḥil' at-i ḥaḍrā ile şahrā-yı çemen
 Şalınur fetret ü tībā ile her serv [ü] semen
 Ben de ol sevdiceğim āfeti gördükde hemen
 Öyle mecnūn olayazdım ki şaḥın söyleme sen
 Güllerin seyre hem ol serv-i ser-efrāz geldi
 Gidelim bağçeye⁶¹² şahrāya geliñ yaz geldi
- 3 Oldı her bāğçeler reşk-i riyāz-ı cennet
 Kalmadı şūret-i ezhāra şükürler minnet
 Herkes aḥbāb ile şahrāda iderken şoḥbet
 Bize maḥşūş mı bu ' uzletdeki ' izzet elbet
 Kış giçüp kuşlara da mevsim-i pervāz geldi
 Gidelim bağçeye şahrāya geliñ yaz geldi
- 4 ' Aḥd-i bezm eyledi gülşende eḥibbā bu şeḥer
 Almada ehl-i şafā peyk-i şabādan ne ḥaber
 Sen de ṭab' inla gönül meclise varmazsañ eger
 Şoñra dīvāna bilā-ḫur' a iderler ' asker
 Kim dimiş seyr ü şafādan bizi hiç vaz geldi
 Gidelim bağçeye şahrāya geliñ yaz geldi

⁶¹² Gidelim bağçeye: Gide bağçeye

- 5 Hayli vaqt oldı gönül neşve-i merhûn almaz
İl murādātın alır hâtır-ı maḥzûn almaz
Beni bir dürlü ḥesāba o Felâṭûn almaz
Hiç mu‘inim yok anıñ-çün beni Ḳānûn almaz
Seyre baḳ nālede bülbül de gül açmaz geldi
Gidelim baḡçeye şahrāya geliñ yaz geldi
- 6⁶¹³ Feyz-i Yezdān ile hep tazelendir çār etrāf
‘Andelīb eylemede Ka‘be-i gülzārı tavāf
İdegör⁶¹⁴ ḥāşılı tecdīd-i berāt-ı a‘ṭāf
Yohsa Eşref⁶¹⁵ çekerim ben de señin ismiñe ḳāf
Bildir itdiklerimiz zevḳ ü şafā az geldi
Gidelim baḡçeye şahrāya geliñ yaz geldi⁶¹⁶

[91b]

Mü2

[Remel: Fā‘ ilātûn/Fe’ ilātûn/Fe’ ilātûn/Fe’ ilûn]

- 1 Ey gönül şabr idelim şabr ile iş tām olsun
Felek iḳbāle gözet bir güzel eyyām olsun
Deşt-i ğurbetde taḥammül ḳıl özüñ ḥām olsun
Tevsen-i çarḫ-ı felek bir gün olup rām olsun
Çekme ğam ğurbet için ḥayr ile itmām olsun
Şaḡlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun
- 2 Çok zamāndır biliriz ḥānede bayrām ideriz
Yine bu ḥāle sebep ne ṭama‘-ı ḥām ideriz
Her gün efkār-ı diğēr gün ile aḥşam ideriz
Gāhī noḳşān ideriz ḳa‘bı gehī tām ideriz
İlişik koymayalım ḥāṭıra ārām olsun
Şaḡlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun

⁶¹³ Bu bent der-kenarda yazılmıştır.

⁶¹⁴ Sen de ḳıl

⁶¹⁵ Eşref: -

⁶¹⁶ Gidelim baḡçeye şahrāya geliñ yaz geldi: imzāen

- 3 Koyduk eṭfālimizi dīde-keş-i ḥasretde
İntizār üzre bütün dā'ire-i firḫat de
Niçe 'īd eyleyelim memleket-i ğurbetde
Gelir insāna keder çāre mi var elbetde
Bir suhen söyleyelim ḥaşre kadar nām olsun
Şaĝlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun⁶¹⁷
- 4 Hax perākende yaratmış ezeli nānımızı
Toplarınız çāre ne erzāk-ı perīşānımızı
Ġayrılar kesdi bu def' a diyü ḫurbānımızı
Biz de efkār idinüp şıḫmayalım cānımızı
Baḫalım şoḫbete aḫbāb ile aḫşam olsun
Şaĝlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun
- 5 'īd kıldık ne güzel Nigde'de iḫvān ile biz
Eyligin görmedeyiz dīde-i im' ān ile biz
Eyleriz aña teşekkür de dil ü cān ile biz
'īd idüp ḫāşılı il yār ile yārān ile biz
Var mı bir kimse bu gün nā'il-i her kām olsun
Şaĝlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun
- 6⁶¹⁸ İşbu bayrāmda bizi Nigde'de bir tek didiler
Tek idim tek bunı olsun hele gerçek didiler
Yalnız yañlış olur 'īd-i mübārek didiler
Yañlış olsun bu da yañlışda bir örnek didiler
İşimiz ḫayr u suhūlet ile encām olsun
Şaĝlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun

⁶¹⁷ Şaĝlık olsun bu da bir böylece bayrām olsun: -

⁶¹⁸ Bu bent der-kenarda yazılmıştır.

7⁶¹⁹ Rāzıyız her ne ʔođar ise ʔama^ç kār degiliz
Giceler hāmiledir vaşfı zuhūr itse de kıız
Qanımız söyleme ta^ç bīr ü tesellī ile biz
Eşrefā⁶²⁰ ʔođrısı bayrāmda yatılmaz yalıñız
Rām olsun da ne māni^ç o dil-ārām olsun
Şağlığ olsun bu da bir böylece bayrām olsun

[92b] Müseddes-i Enfes

Mü3

[Hecez: Mefā^ç ilün/Mefā^ç ilün/Fe^ç ülün]

- 1 Cefā vü cevre meyyāl oldu dil-dār
Elinden dil perīşān cān bī-zār
Beni kendine kılmışken harīdār
İder nāz u teđāfüller be-tekrār
Hulūş^ç arz eyledim yāre didi yār
Seniñ gibi benim biñ^ç āşıkım var
- 2 Muqaddem kendi ğaşben aldı göñlüm
Tenūr-ı^ç aşka aldı şaldı göñlüm
Bugün қа^ç r-ı firāқа ʔaldı göñlüm
Bu eṭvārına ammā ʔaldı göñlüm
Dimiş ol bī-vefā yār-ı sitemkār
Seniñ gibi benim biñ^ç āşıkım var

⁶¹⁹ Bu bent der-kenarda yazılmıştır.

⁶²⁰ Eşrefā: -

- 3 Gelüp ol yār ile bir gün nihāna
Didim fāş olmadan sırrım cihāna
Zülāl-i la‘l-i nābiñ-çün bahā ne
Dyunca döndi buldı biñ bahāne
İderler⁶²¹ bir nigāha cānlar īşār
Seniñ gibi benim biñ ‘āşıkım var
- 4 Didim kim yoğ mıdır luţf u mürüvvet
Didi erbāb-ı istiḥkākā elbet
Didim zātıñla bir tenhāca şoḥbet
Ne vaqtin rūz-ı ruḥşat leyl-i nevbet
Didi heyhāt heyhāt işbu düşvār
Seniñ gibi benim biñ ‘āşıkım var
- 5 Didim luţf it kerem kıl eyle mükrem
Miyāniñdan n’olur bir kerre şarsam
Gel ol zaḥmıma merhem derdime em
Olursun şoñra nādim ben qarışmam
Didi sağ olalım ğam çekme der-kār
Seniñ gibi benim biñ ‘āşıkım var
- 6 Didim ey şūḥ-ı nev-res yār-i kec-fes
Metā‘-ı ‘aqlım aldıñ cümle üzkes
Degil mi tāb [u] şabr-ı bendeñe pes
Çeker mi çille-i sevdāñı herkes
Didi ḥūb ol severler çār u nā-çār
Seniñ gibi benim biñ ‘āşıkım var

⁶²¹ İdenler

- [93a] Didim ey mihr-i devlet merd-i āfet
Tedārik itdi ʔabʻ iñ başka hālet
Anı fikr eylerim sāʻ at-be-sāʻ at
Bu sözle hāʔırım yađdıñ be-gāyet
Niçün böyle didiñ ey řūh-ı ʻ ayyār
Seniñ gibi benim biñ ʻ āřıkım var
- 8 Cemāliñ řemʻ ine gül yüzli yārim
Gehi āh eylerim gāhi yanarım
Ne cevriñ çođ görüp nāriñ şanarım
Velākin řunda⁶²² bir sözdür řınārım
Dimiřdiñ şimdicek itseñ de inkār
Seniñ gibi benim biñ ʻ āřıkım var
- 9 ʔabībim şerbet-i luʔfuñla şandır
Çeker dil derdiñi hāyli zamāndır
Bu şavl-i cān-keşe sür-c-i lisāndır
Diyü gel ğayrı sen ğöñlüm inandır
Niçe taʻ mīr-i şavl eyler bu ğüftār
Seniñ gibi benim biñ ʻ āřıkım var
- 10 Seniñ ger çoğsa müřtākıñ nigārım
Benim yoğ senden özge gül-ʻ izārım
Bu söz bir olmadığ şeydir yazarım
Eger olsaydı söylerler ʔuyarım
Diyen hiç görmedim illerde deyyār
Seniñ gibi benim biñ ʻ āřıkım var

⁶²² işte

11 Nigārım olma sen ḥüsnüñle mağrūr
Kerem bil oldıgım ben saña mecbūr
Seniñ ‘āşıqlarıñ efzūnsa ey nūr
Benim ‘arıflere maḥbū‘ u menzūr
Oğur ‘aşq ile dīvānımda eş‘ār
Seniñ gibi benim biñ ‘āşıqım var

12 Olaldan dil-rubālarla müşerref
Tükenmez mā-cerāmız lā-tekellüf
Benim derd-i maḥabbetle mü‘ellif
Yeter el virdi derdiñ dökme Eşref
Yüri derdiñ diyüp derd itme tekrār
Seniñ gibi benim biñ ‘āşıqım var

[93b]

Mb1

[Remel: Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

1 Evvelā başdan başa birçoğ belādır öksürük
Biz gibi derd ü belāya mübtelādır öksürük
Var mıdır dünyāda āyā siz gibi bir tühmürük
İşte meydān-ı hüner gelsün şalādır öksürük

2 Öksürük her kimseye kısmet olur mu añla bağ
Sa‘y ü isti‘ dād ile gelmez ele bir dād-ı Hāğğ
Pek tağırdı istemez başdır kıyās itme kabāğ
El virir itdikleriñ işbu kafadır öksürük

3 Öksürük beyhūde gelmez demlidir sā‘atlidir
Añlamaz her nā-ehiller kadri var kıymetlidir
Şöyle kim erbābınıñ ‘indinde baldır tatlıdır
Çin seğherden ehl-i keyfe merḥabādır öksürük

- 4 Ger kıba Őuretdir ammā inceden de incedir
Ehlini gūyā kibār eyler Őadāsın incidir
İŐi gūci olmayan insāna bir eglencedir
Ādeme kıŐ gūnleri dād-ı Hūdā'dır Őksūruk
- 5 Gelmedi ok oñdum ammā Őksūruk āħir ava
İŐidenler didiler Öyle degildir ya deve
Bu aık ħırsız da girmez Őksūruk olan eve
Pāsbān-ı ehl-i fakr u pūr-gedādır Őksūruk
- 6 Őksūruk ile siziñ de ħāl-iñiz Őāħım nice
Ĥaħķ vire sizde velākin bizde vardır cūz 'ice
Yalıñız yatanlarıñ yār u enisi her gice
Ehliniñ ma' lūmudur bir ħoŐ Őafādır Őksūruk
- 7 VaŐ u tebyīn itdigim kim Őksūrukdūr bel bŐker
Őiddetiyle gŐzleriñden yaş yirine kıan töker
Geri ma' lūmumdur ammā ' āķıbet balģam sŐker
Evvelā gŐgsin utar Őavtın kıapadır Őksūruk
- [95a] Őksūruk utduķca zāt-iñ gāħ ũŐŐr gāħ kıızdırır
BÖyle kıalmaz ħi te 'essũf ekme ğit ğit azdırır
TũhmŐruk dirler buña insānı cāndan bezdirir
Yoħsa biz ħi gŐrmedik mi cā-be-cādır Őksūruk
- 9 Dũn işitdim kim kũŐād olmuş bir aħbāb-iñ sesi
Ben de āģāħ eylerim işte bugũnden herkesi
Ĝālibā zannım mũfīd olmuş ki buraķ kıahvesi
OlmuyormuŐ zāt-iñizden oķca Őādır Őksūruk
- 10 İstemem ben tek hemān kıoñŐudan eksik olmasun
Lākin uģunsun Őaķınsun yāda ifŐā kıılmasun
Dem-be-dem artsun yirinden bir zamān eksilmesũn
İstemez aŐ etmek ādemden ğidādır Őksūruk

- 11 İtmiyor te'şîr ḥabb ma' cûn u yâ efyûn aña
Seyre baḡ ašlâ heves itme sözüml senden yaña
Eşrefâ meclisde hîç nevbet de virmezler baña
Elde pek çoḡdur bizim de nâdir olsa öksürük

[96a]

B3

[Hecez: Mefâ' ilün/Fe' ülün/Mefâ' ilün]

- 1 Çekerken ḡaşların ḡâme[-i] ḡudret
Mürekkab şıçramış yâra ben düşmüş

B4

[Muzârî: Mef' ülü/Fâ' ilâtü/Mefâ' ilü/Fe' ilün]

- 1 Küllü'l-' adâveti ḡad yercî izâletuhâ⁶²³
İllâ-' adâvetün min ' adâke men ḡasede⁶²⁴

N5

[Remel: Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fâ' lün]

- 1 ' Afv idiñ bir sözümlz yoḡ gelecek meydâna
Bâri her ḡâfiyeden ' arz idelim bir dâne
2 Nazm-1 noḡşânimızı luḡ ile manzûr buyuruñ
Nazar itmezse de erbâb-1 hüner noḡşâna

⁶²³ Bütün düşmanlık biçimleri elbet zail olur

⁶²⁴ Lakin haset eden kişininki başka

SONUÇ

Divan-ı Muhasebat azası olarak maişetini temin eden İstanbullu Eşref, on dokuzuncu yüzyılda yaşamış, müretteb divan sahibi bir şairdir. Doğum yeri İstanbul olarak kaydedilen şairin doğum tarihine dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Mekteb-i Maarif-i Adliyye’de Arapça eğitimi aldıktan sonra Maliye Varidat Muhasebesi’nde memuriyete başlamış, bir süre İstanbul dışında defterdarlıklarda bulunmuştur. *Divan*’ından yola çıkarak bu şehirlerden birinin Niğde olduğunu söyleyebiliriz. Ailesi hakkında tarihsel kaynaklar içerisinde hiçbir bilgiye ulaşamadığımız İstanbullu Eşref’in, şiirleri vasıtasıyla evli ve çocuk sahibi olduğunu tahmin etmekteyiz. Vefat tarihi 12 Receb 1293 (m. 15.08.1876) olarak kaydolunmuştur.

İstanbullu Eşref’in ulaşabildiğimiz tek eseri müretteb *Divan*’ıdır. Yaşadığı devirde mevcut olan mahallileşme akımının etkilerini bu divan içeriğinde görebilmekteyiz. Şair; araba, telgraf, piyaz, tavuk, ibrik, öksürük gibi günlük hayatta kullanılan fakat mahallileşme akımı öncesi klasik dönemde divan şiiri içerisinde yer almayan sözcükleri *Divan*’ında yer yer kullanmıştır. İstanbullu Eşref’in şiirlerinin bazen Arapça ve Farsça ibarelerle süslü olmasına rağmen divanda hâkim olan dil sade Türkçedir.

Eşref’in, genel itibarla, derin anlamlar taşıyan yoğun tabirler kullanmak yerine daha yüzeysel fakat vezni ve kafiyeyi, aslında dizgeyi önceleyen bir üslubu tercih ettiği görülür. İki koşması haricinde tüm şiirlerini aruz vezniyle kaleme alan şairin aruzu uygulama konusunda iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Şairin çoğunlukla yumuşak, ince ve yer yer nükteli bir anlatımı vardır; ancak aşkı önceleyen rindin karşısında duran ikiyüzlü, akılcı zahidin/sofunun nasihatleri ve ta’nlarıyla karşılaşan âşık, söyleyiş biçimini sertleştirir. Böylece karşımıza kimi zaman azarlayan ifadeleriyle kaba sofuya karşı duran kimi zamansa münacatlarında tüm içtenliğiyle Allah’a yakaran bir âşık çıkar.

Birçok beytinde Allah’tan başkasından hiçbir ümidinin olmadığını, her isteğini yalnızca O’ndan dilediğini, bütün dertlerini ancak ve ancak O’nun bileceğini, kolaylığın da zorluğun da Hak’tan geldiğini ve buna rıza göstermek gerektiğini belirtir. Bu ifadeleri doğrultusunda teslimiyet ehli olduğu aşıkardır.

İstanbullu Eşref, şiirlerinde sık sık günahkar olduğunu dile getirir ve Allah'tan yardım, Hz. Peygamber'den şefaate diler. Nitekim, Peygamber'in "na't-ı pâkini" zikretmenin şefaate nail olmak için bir yol teşkil ettiğini söyleyen şairin na'larına bakıldığında Hz. Muhammed'i methettiği kadar şefaate talebinde de bulunduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla yazdığı na'ların Eşref için, Peygamber sevgisi ve gelenek takibinin yanı sıra şefaate talebi anlamına geldiğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Tasavvufi şiirlerinde; mağrur olmamayı, alçak dünyaya itibar etmemeyi, feragat ehli olup kesreti terk ederek vahdete yönelmeyi tavsiye eden şairin kullandığı ibareler tasavvufi derinlikten uzak, divan şiiri kavram örgüsü çerçevesinde hemen her şairin divanında rastlanabilecek seviyededir. Bunun sonucunda İstanbullu Eşref'in kelimenin tam anlamıyla mutasavvıf bir şair olmadığını söylemek gerekir.

Eşref Divanı'nda ilahi aşkın yanı sıra beşerî aşk da kendine fazlasıyla yer bulmuştur. Gazellerinin çoğunu rindane ve şûhane-meşreb yazan Eşref'e göre şair, güzelleri seven ve onları methedendir. Bu bağlamda, şair tabiatını her seher gülü sayıklayan bülbüle, sevgilinin vasıflarını saydığından tatlı sözler söyleyen tûtiye benzetir. Sevgiliye kavuşamayan âşık *Divan*'da bazen yüreğinde ölecek kadar büyük hüznü hissediyor, bazense bu acıdan haz duyar. İstanbullu Eşref'i birçok divan şairinden farklı kılsa sevgiliye kavuştuğu zamanların da şiirlerinde yer etmesidir. Tenhada hem-hâl oldukları vakitleri, yahut sevgiliden ısrarla istediği buse vaatlerini alenen dile getiren şair adeta on dokuzuncu yüzyılda, lale devri havasını teneffüs etmiş gibidir.

On dokuzuncu yüzyılın Batılılaşma etkileri doğrultusunda ihtişamını yitiren Klasik Türk Edebiyatı'nın bir parçası olan bu eseri hata ve eksiklerimizle beraber gün ışığına çıkarmaya gayret ettik.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmed Cevdet Paşa. **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ**. İstanbul: Bedir Yay., 1966.
- Akgündüz, Ahmet. **Arşiv Belgeleri Işığında Sayıştay Tarihi**. Ankara: Sayıştay Yayın İşeri Müdürlüğü, 1997.
- Ali el-Kârî. **el-Esrârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa**. Beyrut: y.y., 1971.
- Ali el-Kârî. **el-Masnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû'**. Kahire: y.y., 1984.
- Bölükbaşı, Ömer Faruk. **Tezyid-i Varidat ve Tenkih-i Masarifat: II. Abdülhamid Döneminde Mali İdare**. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2005.
- Cebecioğlu, Ethem. **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**. 2. Basım. İstanbul: Anka Yayınları, 2004.
- Çakır, Coşkun. **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**. İstanbul: Küre Yay., 2001.
- Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**. Aydın Sami Güneçal (hzl.). 21. Basım, Ankara: Aydın Kitabevi, 2004.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. **Türk Şairleri**. İstanbul: y.y., 1936.
- eş-Şeyh Muhammed Bâkiri'l-Meclisî. **Bihâru'l-envâr**. 1. Basım. Nûr-ı Vahy Neşriyât, (Celâlî) 1388.
- İsmail b. Muhammed el-Aclûnî. **Keşfü'l-hafa ve müzilü'l-ilbas ammâ iştehere mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nâs**. Beyrut: y.y., 1932.
- Kabaklı, Ahmet. **Türk Edebiyatı**. 8. Basım. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1990.
- Kanar, Mehmet. **Farsça-Türkçe Sözlük**. İstanbul: Say Yay., 2008.
- Kara, Mustafa. **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**. 5. Basım. İstanbul: Dergah Yay., 1995.
- Kartallıoğlu, Yavuz. **Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2011.
- Fatîn Davud. **Hâtimetü'l-Eş'âr**. Haz. Ömer Çifçi. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (erişim: 12.05.2015)
- Kaya, Mahmut. **Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş**. İstanbul: Damla Yayınevi, 2011.

- Mehmed Süreyya. **Sicill-i Osmani**. Nuri Akbayer (hızl.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996.
- Mengi, Mine. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**. 5. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- Mengi, Mine. **Divan Şiirinde Rindlik**. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1985.
- Onay, Ahmet Talât. **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**. Cemal Kurnaz (hızl.). Ankara: Berikan Yayıncılık, 2013.
- Onay, Ahmet Talât. **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**. Cemal Kurnaz (hızl.). Ankara: Akçağ Yay., 2000.
- Pala, İskender. **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**. 17. Basım. İstanbul: Kapı Yay., 2008.
- Şemseddin Sami. **Kâmûs-ı Türkî**. İstanbul: Çağrı Yay., 2006.
- Şevkânî. **el-fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdisi'l-mevzûa**. Beyrut: y.y., 1407.
- Tanyeri, M. Ali. **Divan Şiirinde Deyimler**. Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- Tuman, İnehan-zâde Mehmet Nâil. **Tuhfe-i Nâilî-Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**. Cemâl Kurnaz ve Mustafa Tatcı (hızl.). Ankara: Bizim Büro Yay., 2001.
- Uludağ, Süleyman. **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Marifet Yay., 1991.

Sürekli Yayınlar

- Akkuş, Metin. “Klasik edebiyatta tipler”, **Türk Edebiyatı Tarihi** içinde. Talât Sait Halman vd. (Ed.). C.II. İstanbul: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, ss. 393-402.
- Demirci, Mehmet. “Nûr-ı Muhammedî”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. S.1, 1983, ss.239-258.
- Elmacı, Betül, “İstanbul Eşref Divanı’nda Rind ve Zahid Tipleri”, **RTE Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. S.8, 2015, ss. 139-162.
- Kartallıoğlu, Yavuz. “Tanzimat Gramerlerinde Bazı Eklerin İmlası ve Dudak Uyumu ile İlgili Uyarılar”, **Bilig**. S. 43, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesine Yardım Vakfı, Güz 2007, ss.85-104.
- Kaya, Bayram Ali, “Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi”, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**. S. 6, 2011, ss.11-54.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/devderg/article/viewFile/5000120427/5000111104> (Erişim: 18.05.2016)
- Parlak, Müslüm ve Zeliha Parlak. “Osmanlı Mali Sistemi ve Divan-ı Muhasebata Giden Yol”, **Sayıştay Dergisi**. S.87, 2012, ss. 19-38.
- Ünver, İsmail. “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Turkish Studies**. S.3/6, 2008, ss. 1-46.

Diğer Yayınlar

Akkaya, Hüseyin, “Süleyman”, **DİA**. C.XXXVIII, 2010, ss.60-62.

Albayrak, Nurettin. “Eyyûb”, **DİA**. C.XII. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, ss.17.

Mehmet Arslan, “Mehmed Eşref İzmirli”, **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü**.
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3094> (Erişim: 15.04.2016)

Güngör, Zülfikar. “Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler”, **Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı Sempozyumu**. Mehmet Mahfuz Söylemez (Ed.). Çorum: İslâmî İlimler Dergisi Yay.. 20-22.04.2007, Ekim 2014, ss.233-243.

Harman, Ömer Faruk. “Musa”, **DİA**. C.XXXI, 2006, ss.207-213.

Harman, Ömer Faruk. “Nuh”, **DİA**. C.XXXIII, 2007, ss.224-227.

Harman, Ömer Faruk. “Süleyman”, **DİA**. C.XXXVIII, 2010, ss.16-17.

Harman, Ömer Faruk. “Ya‘kûb”, **DİA**. C.XLIII, 2013, ss.274-276.

Oğuz, Öcal. “İfşâî Eşref”, **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü**.
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1392> (Erişim: 15.04.2016)

Oy, Aydın, “Atasözü”, **DİA**. C.IV, 1991, ss. 44-46.

Öngören, Reşat. “Zikir”, **DİA**. C.XLIV, 2013, ss.409-412.

Topaloğlu, Bekir. “Ahiret”, **DİA**. C.I, 1988, ss.543-448.

Uzun, Mustafa. “İbrahim”, **DİA**. C.XXI, 2000, ss.272-273.

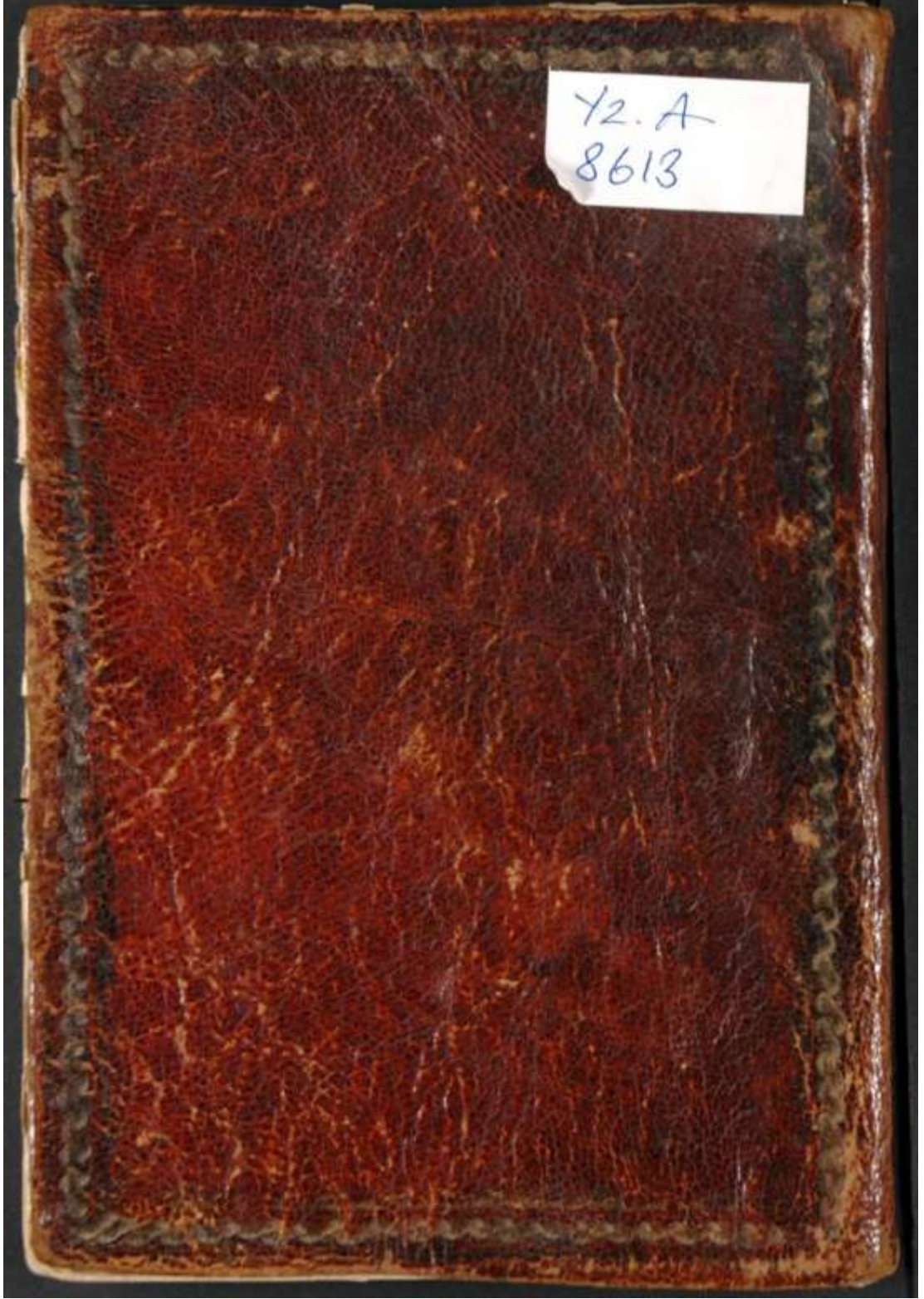
Uzun, Mustafa. “İsâ”, **DİA**. C. XXII, 2000, ss.473-475.

Uzun, Mustafa. “Ya‘kûb”, **DİA**. C.XLIII, 2013, ss.276-277.

Yeniterzi, Emine. “Na‘t”, **DİA**. C. XXXII, 2006, ss.436-437.

EKLER

Ek-1: İstanbullu Eşref Divanı'ndan Seçme Sayfalar

سوره الفاتحه
 الحمد لله رب العالمين
 الرحمن الرحيم
 مالك يوم الدين
 اياك نعبد و اياك نستعين
 اهدنا الصراط المستقيم
 صراطك المستقيم
 الذي لا ينفعنا
 عنده الضلال ولا المغضوب
 عليه ولا الضالين

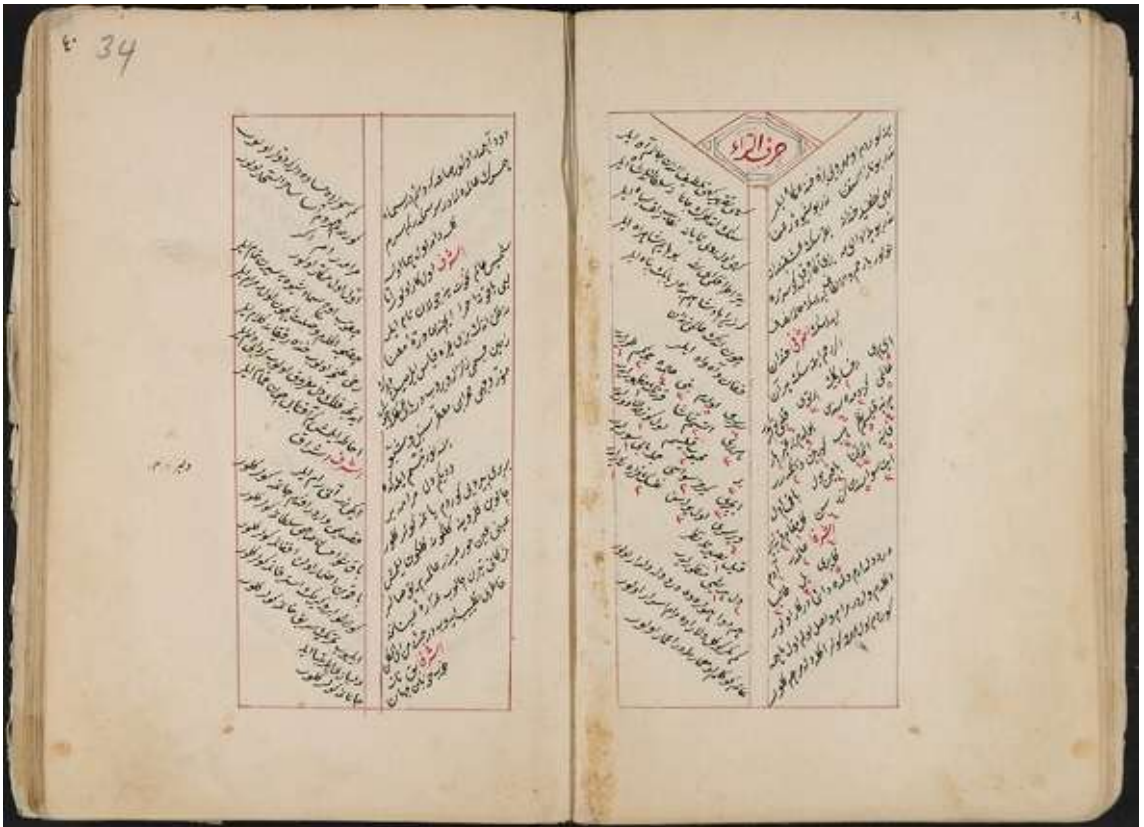
بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 الرحمن الرحيم
 مالك يوم الدين
 اياك نعبد و اياك نستعين
 اهدنا الصراط المستقيم
 صراطك المستقيم
 الذي لا ينفعنا
 عنده الضلال ولا المغضوب
 عليه ولا الضالين

Ms. No. 9.2.61

سوره الفاتحه
 الحمد لله رب العالمين
 الرحمن الرحيم
 مالك يوم الدين
 اياك نعبد و اياك نستعين
 اهدنا الصراط المستقيم
 صراطك المستقيم
 الذي لا ينفعنا
 عنده الضلال ولا المغضوب
 عليه ولا الضالين

سوره الفاتحه
 الحمد لله رب العالمين
 الرحمن الرحيم
 مالك يوم الدين
 اياك نعبد و اياك نستعين
 اهدنا الصراط المستقيم
 صراطك المستقيم
 الذي لا ينفعنا
 عنده الضلال ولا المغضوب
 عليه ولا الضالين

سوره الفاتحه
 الحمد لله رب العالمين
 الرحمن الرحيم
 مالك يوم الدين
 اياك نعبد و اياك نستعين
 اهدنا الصراط المستقيم
 صراطك المستقيم
 الذي لا ينفعنا
 عنده الضلال ولا المغضوب
 عليه ولا الضالين

ÖZGEÇMİŞ

Betül ELMACI, 1989 yılı mayıs ayında İstanbul, Fatih'te doğdu. İlköğrenimine Kırklareli'nin Babaeski ilçesindeki Fevzi Çakmak İlkokulu'nda başladı, ilköğrenimini Merkez İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Ortaöğrenimi Babaeski İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Çok Programlı Lisesi'nde (kısaca Babaeski İMKB ÇPL) 2006 yılında bitirip üniversiteye hazırlanmak için eğitimine bir yıl ara verdi. 2007 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (kısaca TOBB ETÜ), Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yüzde yüz burslu olarak yerleşti. 2009'da staj programı kapsamında üç buçuk ay süreyle, Yunus Emre Enstitüsü'nde asistan olarak çalıştı. 2010 yılında yine staj programı bünyesine yabancılara Türkçe öğretimi sertifikası alarak Yunus Emre Türk Kültür Merkezi, Kahire şubesinde üç buçuk ay süreyle Türkçe öğretmenliği yaptı. 2012 yılında ortak eğitim programı kapsamında üç buçuk ay boyunca öğrenci asistanı olarak çalışarak Doç. Dr. Fatih Usluer'den metin neşri üzerine eğitim aldı. 2012 yılı aralık ayında üniversite lisans eğitimini tamamladı. Ocak 2012'de ÖYP ile Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atandı. Görevine başladığı 18.02.2013 tarihinden itibaren aynı kurumda görev yapmaktadır.